

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

ШЕРЕШЕВСЬКІ ЧИТАННЯ

О Н О В Л Е Н Н Я Ц И В І Л Ь Н О Г О К О Д Е К С У
У К Р А Ї Н И : К О Н Ц Е П Т У А Л Ь Н І З А С А Д И

М А Т Е Р І А Л И
Всеукраїнської науково-практичної конференції
11 грудня 2020 року

Одеса
Фенікс
2020

УДК 347-048(477)(063)

Ш 49

За загальною редакцією

доктора юридичних наук, професора *Є.О. Харитоновна*

Упорядники-укладачі:

Спасова Катерина Іванівна – асистент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Лоншакова Валерія Сергіївна – лаборант кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Чуфай Лілія Романівна – лаборант кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

**Група організаційного та технічного забезпечення
Всеукраїнської науково-практичної конференції:**

Давидова Ірина Віталіївна – професор кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Чанишева Аліна Рашидівна – професор кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Некіт Катерина Георгіївна – докторант кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Омельчук Олександр Сергійович – доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Спасова Катерина Іванівна – асистент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Лоншакова Валерія Сергіївна – лаборант кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Ш 49

Шерешевські читання. Оновлення цивільного кодексу України: концептуальні засади : матер. Всеукр. наук.-практ. конфер. 11 грудня 2020 р. / за заг. ред. д.ю.н., проф. Є.О. Харитоновна. Одеса : Фенікс, 2020. 232 с.

ISBN 978-966-928-621-5

Збірка містить матеріали доповідей з теоретичних, історичних і методологічних проблем цивільного права та процесу, права власності, ІТ-права та інших галузей приватного права, які були оприлюднені на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Оновлення Цивільного кодексу України: концептуальні засади» 11 грудня 2020 року в Національному університеті «Одеська юридична академія».

Збірник спрямовано на ознайомлення юридичної громадськості з дослідженнями науковців у сфері цивілістики і може бути корисний як у навчальному процесі, так і в практичній діяльності.

УДК 347-048(477)(063)

Матеріали видано за авторською редакцією.

Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники Всеукраїнської науково-практичної конференції, їхні наукові керівники, рецензенти і структурні підрозділи вищих навчальних закладів та установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

ISBN 978-966-928-621-5

© Національний університет «Одеська юридична академія», 2020

ПЕРЕДМОВА

Не так давно в Україні розпочато процес рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства, зумовлений низкою економічних, політичних і правових чинників і передумов. При цьому йдеться про докорінне і системне оновлення усіх книг Цивільного кодексу України 2003 року з урахуванням законодавчого досвіду в цій сфері Франції та Німеччини, а також постсоціалістичних країн, які стали новими членами ЄС.

Одеська цивілістична школа добре відома в Україні та за її межами. Представники Одеської школи цивільного права завжди намагаються бути у центрі наукового життя і тому виступили з ініціативою обговорення актуальних проблем розробки проекту Концепції оновлення Цивільного кодексу України.

11 грудня 2020 року на базі кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» в режимі онлайн була проведена Всеукраїнська науково-практична конференція «Оновлення Цивільного кодексу України: концептуальні засади», присвячена проблематиці рекодифікації цивільного законодавства.

Під час конференції відбулося обговорення проблем формування концепції оновлення Цивільного кодексу України за участю членів редакційної ради монографії «Оновлення Цивільного кодексу України: формування підходів» (Одеса, Київ, Хмельницький, Львів, Харків, 2020 рік, колектив авторів): д.ю.н., проф. А.С. Довгерта, д.ю.н., проф. Є.О. Харитонова, д.ю.н., проф. О.І Харитонової, д.ю.н., проф. В.М. Коссака, д.ю.н., проф. С.Д. Грицько, д.ю.н., проф. Л.В. Орел, д.ю.н., проф. Н.Ю. Голубевої, д.ю.н., проф. І.В. Давидової, к.ю.н., доц. К.Г. Некіт. У своїх доповідях відомі українські цивілісти звернули увагу на проблеми оновлення структури Цивільного кодексу України, інституту спадкового права, модернізації договірного права, вдосконалення особистих немайнових прав особи, висловили думки щодо концепції статусу людини як приватної особи в оновленому Цивільному кодексі України, концепції недоговірних зобов'язань і т. ін.

Сподіваємося, що сформульовані в доповідях відомих українських учених висновки і пропозиції будуть враховані членами Робочої групи, утвореної постановою Кабінету Міністрів України «Про утворення робочої групи щодо рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства України» від 17 липня 2019 р. № 6501.

Великий інтерес викликали виступи наших зарубіжних колег, які взяли участь у роботі конференції: Віоли Хойтгер – професорки Open Universteit (Нідерланди) і директора дослідного інституту правової політики при Міністерстві юстиції Республіки Узбекистан А.А. Мадамінова. Дослідниками уже накопиче-

но певний досвід у сфері рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства, причини і процеси якого були ґрунтовно висвітлені у доповідях зарубіжних учених, що стали предметом жвавого обговорення учасниками конференції.

Під час роботи конференції обговорювалося широке коло питань, зокрема питання про вдосконалення законодавства України у сфері інтелектуальної власності в контексті адаптації до законодавства ЄС та практики застосування, перспективи оновлення цивільного законодавства України в сфері захисту права власності, кодифікацію спортивного законодавства, «договори» і «правочини» в умовах рекодифікації цивільного законодавства і багато інших актуальних теоретичних і практичних питань науки сучасного цивільного права України в аспекті оновлення Цивільного кодексу України.

У роботі конференції взяли участь і молоді науковці, а також аспіранти та здобувачі вищої освіти, які виступили з цікавими доповідями, в тому числі й англійською мовою, з використанням зарубіжного законодавчого досвіду рекодифікації (оновлення) цивільного (приватного) права.

Опубліковані матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Оновлення Цивільного кодексу України: концептуальні засади» стануть у нагоді для науковців, юристів-практиків, аспірантів, здобувачів вищої освіти, всіх, хто цікавиться проблемами розвитку вітчизняного цивільного законодавства в сучасний період.

*Доктор юридичних наук, професор, зав. кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія», член-
кореспондент НАПрН України, Заслужений діяч науки і техніки України
Євген Олегович Харитонов*

*Доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Аліна Рашидівна Чанишева*

СЕКЦІЯ 1. ОНОВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ

Харитонов Євген Олегович,

*доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України,
заслужений діяч науки і техніки України, завідуючий кафедрою цивільного
права Національного університету «Одеська юридична академія»*

КОНЦЕПЦІЯ СТАТУСУ ЛЮДИНИ ЯК ПРИВАТНОЇ ОСОБИ В ОНОВ- ЛЕНОМУ ЦК УКРАЇНИ: ПОШУК ПАРАДИГМИ

З погляду цінностей (ідеї) приватного права, поміж яких чільне місце займає людина – приватна особа, ЦК України потребує кардинального перегляду з метою адаптації його концепції до європейського концепту приватного права у процесі рекодифікації.

Центральною постаттю в усіх цих сферах є людина, котра виступає як приватна особа – індивідуально або у об'єднаннях приватних осіб. При цьому людина є також центральною постаттю серед суб'єктів цивільних відносин, що вимагає приділення їй належної уваги у Цивільних кодексах приватно-правового типу.

Можливі заперечення, що наразі йдеться про рекодифікацію, передусім, з метою адаптації українського цивільного законодавства до засад європейського договірного права тощо.

Однак зауважимо, що європейське приватне право, як таке, починалося фактично з вирішення питань правового статусу особи. Потім на цьому підґрунті формувалася система майнових відносин, речових прав, договорів приватного права тощо.

Коли західні правознавці радили пострадянським країнам, щоб вони, створюючи нові цивільні кодекси, враховували неможливість одразу вийти на рівень приватноправових конструкцій, який існує у західних країнах, а просуватись до цього рівня поступово [1], то, здається, вони мали на увазі й необхідність поступового «осучаснення» підходів до визначення статусу людини – учасника цивільних відносин, як підґрунтя для наступних перетворень у галузі регулювання торгового обігу.

Вирішити це питання пропонуємо шляхом трансформації Книги першої ЦК України, залишивши в ній «Загальні засади» (з відповідним

перейменуванням книги) і перемістивши норми про статус людини як приватної особи до Книги другої, яка має називатися «Приватна особа». Визначальним у Книзі другій має бути розділ «Людина, як приватна особа»¹ [2].

Зауважимо, що сучасна цивілістична доктрина відображає певні зміни у цій галузі, що відбулися після відходу від радянської концепції права, зокрема, у цивільне законодавство України повернули терміно-поняття «фізична особа». Якщо раніше в центрі уваги знаходилася характеристика людини, як громадянина, і тим самим підкреслювалося значення її взаємин з державою, то тепер враховується значення людини у цивільних відносинах.

Згідно зі ст. 24 ЦК України фізична особа – це людина, яка виступає як учасник цивільних відносин. Категорії «фізична особа» та «людина» не є тотожними. Відмінність між ними полягає в тому, що поняттям «людина» охоплюється будь-яка біопсихосоціальна істота, незалежно від того, чи вступає вона в цивільні відносини, чи ні. Людина може бути, а може й не бути учасником цивільних відносин, вона може бути суб'єктом права, а може розглядатися як об'єкт впливу в іншій системі суспільних зв'язків. Таким чином, розуміння терміно-поняття «фізична особа» у правознавстві може не збігатися з баченням людини, як істоти біологічної: іноді це категорії тотожні, а іноді – поняття «фізична особа», як випливає з формулювання ст. 24 ЦК України, є вужчим, ніж поняття «людина» (остання може бути також суб'єктом відносин у тих галузях права законодавства, де термін «фізична особа» не використовується, а, натомість, йдеться про «людину», «громадянина» тощо). Можна сказати, що у вітчизняній цивілістиці певною мірою відбулося «повернення» від громадянина до приватної особи.

Проте, сучасну вітчизняну концепцію цивільної правосуб'єктності людини (або ж «фізичної особи» згідно термінології цього ЦК) не можна визнати dokonanoю, а тим більше – досконалою.

По-перше, на жаль, поширений в усіх європейських правових системах термін «природна особа», поки що, так і не зміг витіснити позначення «фізична особа», появи якого вітчизняна юриспруденція завдячує кальці з уже архаїчного російського перекладу XIX ст. терміну «natural person».

По-друге, непослідовною є характеристика людей та організацій, як суб'єктів цивільних відносин: якщо вже у цивілістичній доктрині та у цивільному законодавстві йдеться про «юридичні особи приватного права», то логічним було б вести мову також про «приватну особу», як узагальнюючу категорію, що охоплює і людей, і юридичні особи приватного права.

¹ На доцільність зміни термінології раніше звертала увагу З.В. Ромовська.

Приватна особа є центральною постаттю цивільного права, слугуючи, власне, передумовою виникнення та існування також приватного права, як концепту. Приватна особа характеризується тим, що вона: 1) не є фігурантом держави, 2) не знаходиться у відносинах влади – підпорядкування з іншими приватними особами, 3) вільно і рівноправно з іншими особами визначає для себе права і обов'язки у відносинах, що виникають з її ініціативи.

У зв'язку з цим зауважимо недостатнє врахування вітчизняною цивілістикою категорії «природні» права людини, які складають найважливіший елемент загального статусу останньої. Вони належать саме до приватного права та існують незалежно від того, чи визнані вони об'єктивним правом, чи ні. Вони є об'єктивними в силу своєї природності, невідчужуваності від людини, і можуть бути охарактеризовані як такі, що надані Богом. У приватноправовій сфері правосуб'єктність учасників цивільних відносин є однаковою і ґрунтується на засадах юридичної рівності, свободи їхньої волі та ініціативності при встановленні правовідносин, реалізації відповідних суб'єктивних прав і обов'язків.

Підсумовуючи викладене вище, можна зробити висновок, що цивільно-правовий статус людини-приватної особи, як юридичне оформлення сукупності базових природних прав людини, має бути, передусім, закріпленням у Конституції України, норми якої у цій галузі за своєю сутністю є втіленням норм природного права на рівні національного законодавства.

Разом із тим, правовий статус людини має бути також відображеним і у ЦК України. Практично це доцільно зробити шляхом реформування Книги другої ЦК, доповнивши її загальними положеннями щодо засад визначення статусу людини-суб'єкта цивільних відносин та положеннями стосовно правових гарантій здійснення / реалізації природних майнових прав людини.

У свою чергу, реформування книги другої ЦК припускає необхідність визначення засад цивільно-правового статусу людини (приватної особи), які досі залишаються нез'ясованими.

Як не парадоксально, але поміж принципів цивільного права, що розглядаються у літературі, засади визначення цивільно-правового статусу особи (у тому числі, й людини, котра є центральною постаттю у цивільних відносинах) не згадуються.

Можна припустити, що такий стан речей є наслідком абсолютизації пандектної системи цивільного права, у якій відсутній розділ «становище особи». Хоча перевагою пандектної системи є виокремлення в ній «Загальної частини», що дозволяє уникати повторів у викладенні законодавчого матеріалу, але саме «Загальна частина» поглинула норми, присвячені визначенню правового статусу особи, змішавши їх з низкою інших загальних положень. У

результаті визначенню цивільно-правового статусу людини, як приватної особи приділяється значно менше уваги, ніж мало би бути у сучасному суспільстві.

Очевидно, методологічний підхід до визначення засад цивільно-правового статусу особи та реалізації нею цивільних прав із врахуванням намірів України адаптувати національне законодавство України до права ЄС має визначатися відповідно до засад DCFR, котрі є надійним орієнтиром на цих теренах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Довгерт А.С. Теоретичні, техніко-юридичні та інші питання ре кодифікації цивільного законодавства України. Рекодифікація цивільного законодавства і система права України у контексті євро інтеграційних процесів: матер. Всеукр. науково-правничої конф. (8-9 листопада 2019 р.). Одеса: Фенікс, 2019. С. 42-46.

2. Ромовська З. В. Українське цивільне право. Загальна частина. Академ. курс: підр. К., 2005. С.234-237.

Харитонова Олена Іванівна,

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, завідувачка кафедрою права інтелектуальної власності та патентної юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕЩО ПРО КОНЦЕПЦІЮ КНИГИ 4 ЦК УКРАЇНИ

Одним з найбільш актуальних завдань, що постають перед нашою державою у зв'язку з підписанням Угоди між Україною та ЄС, є адаптація вітчизняного законодавства до умов внутрішнього ринку ЄС. Разом із тим, виконання цього завдання, у першу чергу, потребує внутрішнього узгодження актів національного законодавства у цій галузі, усунення колізій та невиправданих прогалин тощо. Таким чином, передусім, має бути гармонізоване регулювання відносин інтелектуальної власності кодифікованими актами (у першу чергу, ЦК України, книга четверта якого – «Право інтелектуальної власності» встановлює принципи положення регулювання відповідних відносин) та спеціальними законами. При цьому постає необхідність вирішення таких взаємопов'язаних актуальних завдань:

1) визначення концепції права інтелектуальної власності (встановлення її правової природи тощо).

2) забезпечення подолання неузгодженості положень спеціальних законодавчих актів у сфері інтелектуальної власності з положеннями ЦК України.

3) чітке визначення порядку застосування вказаних актів до регулювання відносин інтелектуальної власності, зокрема, визначення акту, який має пріоритетне значення.

При оновленні норм загальної частини права інтелектуальної власності, слід вирішити низку проблем концептуального характеру. По-перше, це стосується визначення правової природи прав інтелектуальної власності, по-друге, специфіки і класифікації об'єктів, та, по-третє, видів суб'єктів відповідних прав та їх правового статусу.

При вирішенні проблеми подолання неузгодженості спеціальних законів та ЦК, слід звернути увагу на те, що вони є як загальними та стосуються всіх інститутів права інтелектуальної власності, так і спеціальними, що стосуються окремих інститутів права інтелектуальної власності (авторського права, права промислової власності тощо).

На нашу думку, необхідним є удосконалення глави 35 ЦК таким чином, щоб в ній були відображені **концептуальні положення, визначення поняття та змісту права інтелектуальної власності**.

Як здається, вирішити ці питання у главі 35 ЦК доцільно аналогічно тому, як це зроблено у главі 23 ЦК «Загальні положення про право власності», вмістивши у ст. 418 ЦК визначення поняття права інтелектуальної власності і доповнивши Кодекс статтею 418-1 «Зміст права інтелектуальної власності».

На перший погляд, може здатися, що в ЦК **результати інтелектуальної, творчої діяльності** розглядаються як вид нематеріальних благ (ст. 199 знаходиться в главі 15 ЦК, яка називається «нематеріальні блага»).

Однак, проти такого розуміння концептуального підходу авторів Цивільного кодексу до визначення сутності цього виду об'єктів цивільних правовідносин свідчить позначення їх (знов-таки ж у ЦК) як «інтелектуальної власності» і вміщення книги четвертої Кодексу «Право інтелектуальної власності» після книги «Право власності та інші речові права». У зв'язку з цим більш правильною здається попередня оцінка результатів інтелектуальної, творчої діяльності **як комплексного за своїм характером об'єкту, котрий включає як немайнові, так і майнові права (право на авторство, право на опублікування твору, право на авторський гонорар тощо)**.

Отже, виходячи з того загального посилення, що об'єктами правовідносин є матеріальні та нематеріальні блага, щодо яких в учасників суспільних відносин виникають юридичні права та обов'язки, можемо зазначити, що стосовно цивільних прав (правовідносин) інтелектуальної власності такими благами виступають результати інтелектуальної, творчої діяльності.

Як у економічній теорії, так і у юриспруденції, термін «власність» зазвичай вживається для позначення приналежності комусь речей. Іншими словами, власність розуміється як присвоєння особою засобів і продуктів виробництва усередині і за допомогою певної суспільної форми. Таким чином, з погляду традиційного підходу, власність – це такі відносини з приводу речей, у яких одні особи (власники) ставляться до речей як до своїх, а всі інші особи мають ставитися до цих речей як до чужих і утримуватися від будь-яких зазіхань на них.

Хоча поняття власності пов'язується, головним чином, із присвоєнням речей, однак немає виправданих перешкод поширювати відповідні положення на присвоєння інших благ, у тому числі, немайнових, тому виходимо з того, що власність у такому широкому значенні може розумітися як суспільні відносини з приводу речей та інших матеріальних і нематеріальних благ, у яких одні особи (власники) ставляться до певних благ як до своїх, а всі інші особи мають ставитися до цих благ як до чужих і повинні утримуватися від зазіхань на ці блага.

Таким чином, можна зробити висновок, що уточнюючи сучасну вітчизняну концепцією у цій галузі, право інтелектуальної власності доцільно розглядати як юридичну фікцію, «віртуальний» варіант «нібито речових прав» на специфічний об'єкт – результати інтелектуальної, творчої діяльності. Віртуальними також є й об'єкти права інтелектуальної власності у віртуальному просторі.

Слід говорити про право віртуальної власності, що існує у реальному світі і таке, що існує у нереальному (віртуальному) світі. Право віртуальної власності у реальному світі – це право інтелектуальної власності (де йдеться не про право на річ, а про право на права). Право віртуальної власності у віртуальному світі – це право власності на ігрові предмети (створені або придбані гравцем за віртуальну валюту або реальні гроші), віртуальна нерухомість, і все те, що перебуває у віртуальному світі і може бути об'єктом правочинів

І тут ми підходимо до висновку про те, що стосовно існування віртуальної власності проблема виявляється навіть не в віртуальності середовища, в якому виникають відповідні відносини, а у звільненні ідей від загальних обмежень простору, часу, матерії, а також цензури. Порівняно з книгою, яка за своєю природою матеріальна, Інтернет повернув світу думок його початкову віртуальність. Стихія Інтернету – це інновації і комунікації, а не матеріальні речі. Традиційний світ і його правова система ґрунтуються на

матеріальній економіці матеріальних благ, тоді як у Інтернеті основою добробуту є творчість людей, нематеріальна за своєю природою.

Тому, говорячи про віртуальну власність, слід виходити з того, що вона за своєю природою є нематеріальною, як правило, є об'єктом авторського права і виникає у віртуальному середовищі. Застереження про те, що віртуальна власність є, як правило, об'єктом авторського права свідчить, як уже зазначалось, про можливість розподілу всіх об'єктів віртуальної власності на такі, що є об'єктами права інтелектуальної власності і такі, що ними не є.

Отже, у підсумку ми доходимо до того висновку, що **інтелектуальна власність за своєю природою є власністю віртуальною і в такій якості найбільш органічно пристосована до нового світу інформаційних технологій.**

Враховуючи різноманітність об'єктів інтелектуальної власності, чим зумовлюються й відмінності у характері та обсязі прав суб'єктів, доцільно розрізняти різновиди відносин інтелектуальної власності.

Концепція та структура ЦК України дають підстави розрізняти наступні різновиди цивільних відносин інтелектуальної власності:

- 1) авторські відносини;
- 2) відносини, суміжні с авторськими;
- 3) відносини промислової власності;
- 4) відносини, суміжні с правовідносинами промислової власності;
- 5) інші відносини інтелектуальної власності.

Саме на удосконаленні цивільно-правового регулювання зазначених відносин і має бути зосереджена увага у процесі оновлення цивільного законодавства, яке наразі відбувається.

Бичкова Світлана Сергіївна,

*доктор юридичних наук, професор кафедри цивільного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ*

НОВЕЛІЗАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА, ЩО РЕГУЛЮЄ ВІДНОСИНИ НАЙМУ (ОРЕНДИ), У ЗВ'ЯЗКУ З ПОШИРЕННЯМ КОРОНА-ВІРУСНОЇ ХВОРОБИ (COVID-19)

Безперервні економічні, політичні зміни вимагають від законодавця вчасного їх відстеження і забезпечення належного нормативного регулювання відповідних суспільних відносин. Окреслені процеси не обходять стороною і цивільні правовідносини. Тому до цивільного законодавства постійно вносяться зміни і доповнення. Однак інколи окремі аспекти залишаються

неврегульованими або не враховують реалії сьогодення. У зв'язку із цим питання оновлення ЦК України завжди залишається актуальним, таким, що повсякчас стоїть «на порядку денному».

Найбільш неочікуваною подією, що вплинула на всі сфери суспільного буття не лише в Україні, а й в усьому світі, виявилася пандемія, спричинена поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19), одним із наслідків якої стало введення низки карантинних обмежень.

Законодавцві довелося оперативно реагувати на зміни, що відбувалися у житті суспільства, і терміново коригувати окремі положення нормативно-правових актів, у тому числі і ЦК України, вносити до них доповнення та уточнення. Зокрема, було прийнято кілька законів, що урегулювали цивільні правовідносини найму (оренди) в особливих умовах:

1) Законом України від 30.03.2020 р. № 540-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» було продовжено строки позовної давності, що застосовується до вимог, які випливають із договору найму (ст. 786 УК України) на строк дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19). Крім того, цим Законом передбачено, що з моменту введення указанного карантину і до його завершення в установленому законом порядку наймач може бути звільнений від плати за користування майном відповідно до ч. 6 ст. 762 ЦК України;

2) Законом України від 13.04.2020 р. № 553-IX «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» встановлено, що на час дії відповідних обмежувальних карантинних заходів, запроваджених Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню на території України коронавірусної хвороби (COVID-19), обставинами, за які наймач (орендар) не відповідає відповідно до ч. 2 ст. 286 Господарського кодексу України, частин 4 і 6 ст. 762 ЦК України, також є заходи, запроваджені суб'єктами владних повноважень, якими забороняються певні види господарської діяльності з використанням орендованого майна, або заходи, якими забороняється доступ до такого майна третіх осіб;

3) Законом України від 16.06.2020 р. № 692-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної підтримки сфери культури, креативних індустрій, туризму, малого та середнього бізнесу у зв'язку з дією обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби COVID-19» встановлено, що з моменту встановлення згадуваного вище

карантину і до його відміни (скасування) в установленому законом порядку, плата за користування нерухомим майном (його частиною) підлягає зменшенню за вимогою наймача, який здійснює підприємницьку діяльність з використанням цього майна, впродовж усього часу, коли майно не могло використовуватися в підприємницькій діяльності наймача в повному обсязі через запроваджені обмеження та (або) заборони.

У випадку, визначеному абз.1 п. 14 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» ЦК України, розмір плати за користування майном не може перевищувати сукупний (пропорційно до орендованої площі) обсяг витрат, які наймодавець здійснив або повинен буде здійснити за відповідний період для внесення плати за землю, сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, і сплати вартості комунальних послуг.

Зазначені витрати покладаються на наймача як плата за користуванням майном за відповідний період пропорційно площі нерухомого майна, яку він наймає відповідно до договору, якщо договором не передбачений обов'язок наймача самостійно сплатити ці витрати повністю або частково.

Однак ця норма не поширюється на суб'єктів господарювання, які впродовж дії карантину фактично здійснювали діяльність з використанням цього майна в своїй господарській діяльності в повному обсязі, а також на договори найму майна, яке належить територіальній громаді.

Проаналізувавши наведені зміни, можна констатувати, що вони з різних боків урегульовують взаємопов'язані питання найму (оренди).

На перший погляд, такі новели спрямовані на захист прав та інтересів наймача (орендаря), адже, начебто, враховують, що в умовах повного або часткового (зокрема, на період вихідних днів) зупинення господарської діяльності у зв'язку із введенням карантинних обмежень наймачі (орендарі) не мали можливості отримувати доходи внаслідок використання орендованого майна, а отже, і втратили можливість сплачувати орендну плату. При цьому потрібно зважати на те, що у обставинах, які склалися, наймачі (орендарі) не мали можливості її сплачувати більше ніж три місяці підряд, що могло стати підставою для здійснення наймодавцем права на відмову від договору (ч. 1 ст. 782 ЦК України).

Проте не слід поспішати з висновками.

Для початку нагадаємо: відповідно до ч. 4 ст. 762 ЦК України наймач має право вимагати зменшення плати, якщо через обставини, за які він не відповідає, можливість користування майном істотно зменшилася. Якщо ж майно не могло бути використане наймачем через обставини, за які він не

відповідає, це є підставою для звільнення його від плати за весь відповідний час (ч. 6 ст. 762 ЦК України).

Таким чином, першим і другим з наведених законів загальні положення найму (оренди) були уточнені з огляду на введенні карантинні обмеження. При цьому по суті змінено положення, закріплене у ч.6 ст. 762 ЦК України, оскільки закріплено, що наймач може бути звільнений від плати за користування майном (підкреслено нами. – С.Б.).

Однак Закон України від 16.06.2020 р. взагалі по іншому урегулює питання здійснення плати за користування нерухомим майном. Відповідні новели, також як і попереднє уточнення, можна розглядати як такі, що спрямовані на захист інтересів наймодавців (орендодавців).

Адже, наймачі (орендарі), які здійснюють підприємницьку діяльність з використанням переданого їм у найм (оренду) нерухомого майна, мали б бути звільнені від орендної плати на весь час карантину на підставі ч. 6 ст. 762 ЦК України, якщо вони не могли використовувати відповідне майно в своїй підприємницькій діяльності в повному обсязі через запроваджені обмеження та (або) заборони.

Внесені ж зміни до п. 14 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» ЦК України дозволили зменшувати у таких випадках плату за користування нерухомим майном і лише за вимогою наймача.

Звідси, стає незрозумілим, навіщо наймачеві (орендареві) вимагати зменшення плати, якщо продовжує бути чинною ч. 4 ст. 762 ЦК України?

Між іншим, в «звичайних» умовах законодавець забезпечує, насамперед, інтереси саме наймодавця (орендодавця). Так, з огляду на зміст статей 782–784 ЦК України у нього більше підстав для здійснення права на відмову від договору і на заявлення вимоги про його дострокове розірвання в односторонньому порядку.

Таким чином, вищевказані зміни до ЦК України стали одним із компромісних шляхів врегулювання окремих аспектів правовідносин найму (оренди) і були спрямовані на забезпечення певною мірою стабільності відповідних правовідносин після скасування обмежувальних заходів. Крім того, вони допомагають наймодавцям (орендодавцям) в умовах, в яких важко буде укласти новий договір найму (оренди) з іншими особами, отримувати орендну плату, що покриватиме витрати на комунальні послуги, плати за землю та сплати податку на нерухоме майно.

Можна, звичайно, подискутувати з приводу того, чи стали окреслені законодавчі новели єдиним варіантом виходу із складної ситуації, в яку всі потрапили, проте не можна заперечити, що вони допомогли обом сторонам

договору найму (оренди) тимчасово прилаштуватися до обставин, що склалися, і «пережити» економічну кризу, спричинену встановленням карантину.

Голубєва Неллі Юрївна,

*доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, завідувач
кафедри цивільного процесу, професор кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія», адвокат*

ПЕРЕДДОГОВІРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ – ШЛЯХИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ

Цивільні кодекси багатьох європейських країн містять норми про переддоговірну відповідальність. ЦК Франції, в рамках проведеної масштабної реформи зобов'язального права, також доповнено нормами щодо переддоговірної відповідальності.

Про переддоговірну відповідальність написано багато статей починаючи з 1861 року, коли доктрина *Culpa in contrahendo* була запропонована Ієрингом. Він висунув ідею, що шкода має бути відшкодована особою, чия винна поведінка під час переговорів про укладання договору призвела до його недійсності або завадила його укладанню.

Вже більше ста років вчені сперечаються чи є переддоговірна відповідальність договірною, чи є деліктною. Ієринг сформулював концепцію договірної відповідальності (потерпіла сторона може стягнути збитки за допомогою заснованого на договорі позову, тобто юридично недійсний договір набуває часткову дію).

§ 311 ЦК Німеччини передбачає виникнення обов'язків із початком переговорів, що отримало широку підтримку в судовій практиці. Судова практика Франції, визнаючи, що сторони вільні починати, продовжувати та в будь-який момент припинити ведення переговорів, визнавала, що сторони мають добросовісно вести переговори. Тобто принцип свободи договору має обмежуватися принципом добросовісності сторін при веденні переговорів. Ця концепція була урахована в процесі реформи зобов'язального права Франції. ЦК Франції був доповнений підрозділом «Переговори». Згідно ст. 1112 «ініціатива, продовження і розрив ведення переговорів є вільними. Вони повинні в обов'язковому порядку відповідати вимогам добросовісності. У разі винного порушення, допущеного під час ведення переговорів, відшкодування шкоди не може бути направлено ні на компенсацію втрати очікуваної вигоди від неукладеного договору, ні на втрату шансу отримати ці вигоди» (остання фраза з'явилась в редакції від 1.10.2018 року).

Принципи європейського договірного права містять статтю під назвою

«Недобросовісність при веденні переговорів» (ст. 2:301). У Модельних правилах Європейського приватного права (DCFR) передбачено поняття «нечесного і/або недобросовісного ведення переговорів» з аналогічним змістом до Принципів Ландо (II.-3:301).

При цьому проаналізовані акти, не заперечують фундаментальний принцип свободи договору, який включає в себе право однієї зі сторін, сказати «ні», тобто відхилити пропозицію сторони або перервати переговори в будь-який момент. Однак навіть принцип автономії сторін повинен бути збалансований з головним принципом добросовісності.

У змінах до ЦК РФ від 08.03.2015 року також передбачена переддоговірна відповідальність (ст. 434-1), за основними положеннями дуже схожа на викладені вище правила DCFR, але з конкретизованими випадками недобросовісної поведінки.

ЦК Республіки Молдова містить конкретну й змістовну норму з питання, що нас цікавить. Так, у відповідності до ст. 515 під назвою «Виникнення зобов'язання при веденні переговорів про укладення договору», зобов'язання може створюватися самим фактом ініціації договору й ведення переговорів з метою його укладення (ч. 1). Одна з договірних сторін може вимагати від іншої сторони відшкодування витрат, заподіяних на основі правомірної впевненості в укладенні договору, якщо з вини останньої договір не укладений (ч. 2).

Тобто молдовський законодавець ведення переговорів прямо називає підставою виникнення зобов'язання.

Вважаємо, що тут маємо справу з охоронними правовідносинами, оскільки не просто ведення переговорів веде до виникнення зобов'язання. Потребують охорони з боку норм зобов'язального права інтереси сторін щодо добросовісного ведення переговорів, а якщо виникли збитки, зайві витрати, пов'язані з веденням переговорів, – вони мають бути відшкодовані виходячи з розумності та добросовісності. Деліктна, а не договірна природа виниклих збитків, здається нам більш обґрунтованою. Факт ведення переговорів недобросовісно веде до виникнення недоговірною охоронного зобов'язання.

Саме по собі припинення переговорів не свідчить про недобросовісність. Особливістю справ про стягнення збитків за переривання переговорів є те, що відповідальність передбачена не за неукладення договору, а за недобросовісне ведення переговорів, яке спричинило за собою збитки для іншої сторони.

При цьому, повне відшкодування збитків у разі тільки ведення переговорів є нерозумним, адже сторона, що вступила в переговори, має усвідомлювати, що вони не завершені, правових наслідків, які очікуються, можуть не досягнути, а тому відшкодування упущеної вигоди в цьому разі не

відповідає принципу розумності в цивільному праві.

З огляду на зазначене вище, вважаємо за потрібне запропонувати доповнити ч. 2 ст. 509 ЦК України абзацом 2 із таким змістом: **«Підставою зобов'язання про відшкодування реальних збитків може бути недобросовісне ведення переговорів про укладення договору, якщо з вини однієї зі сторін договір не укладений».**

*Давидова Ірина Віталіївна,
доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

«ДОГОВОРИ» ТА «ПРАВОЧИНИ» В УМОВАХ РЕКОДИФІКАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

В умовах розвитку інформаційного суспільства, формування нетипових для діючого цивільного законодавства інститутів, проблем тлумачення того чи іншого терміну та наявності досить великої кількості прогалин, досить актуально постало питання про необхідність оновлення законодавчих норм, розширення розуміння деяких понять та введення абсолютно нових (які нині не регулюються законодавчо, однак все більше використовуються на практиці), що у комплексі набуло назви «рекодифікація». Враховуючи досить велике значення правочинів (більшість з яких це договори) в цивільно-правових відносинах та, як наслідок, значну кількість норм ЦК, присвячених саме правочинам та договорам, рекодифікація цивільного законодавства не може обійти стороною аналіз та оновлення зазначених інститутів. Особливої актуальності ці питання набувають в умовах переходу великої кількості цивільно-правових відносин, зокрема, і укладення договорів, в онлайн режим, що спричиняє низку практичних питань щодо підтвердження законності такого договору (дотримання умови дійсності правочину), його виконання, або ж належного відшкодування збитків при невиконанні тощо.

Проаналізуємо бачення категорій «договір» і правочин» законодавцем. З одного боку, договір є двостороннім або багатостороннім правочином, а з іншого – у главі 1 ЦК «Цивільне законодавство України» йдеться, передусім, про договір і лише побіжно – про односторонні правочини. У ст. 3 ЦК серед засад цивільного законодавства називається «свобода договору» (п. 3), але не згадується свобода правочину (у зв'язку з цим виникає питання, чи взагалі визнається поняття «свобода одностороннього правочину?»). Стаття 6 ЦК спеціально присвячена визначенню співвідношення актів цивільного законодавства і договору, і лише у частині четвертій цієї статті вказується, що

положення її попередніх трьох частин застосовуються також до односторонніх правочинів. Тенденція надання переваг договору перед правочином помітна і в главі 2 ЦК «Підстави виникнення цивільних прав та обов'язків. Здійснення цивільних прав та виконання обов'язків». Так, у п.1. частини другої ст. 11 ЦК зазначається, що підставами виникнення цивільних прав та обов'язків, зокрема, є «договори та інші правочини». Хоча достатньо було просто вказати – «правочини»: адже договори охоплюються цим поняттям. У частині першій ст. 13 ЦК встановлено, що цивільні права особа здійснює у межах, наданих їй договором або актами цивільного законодавства. Але не згадується, що межі здійснення цивільних прав можуть встановлюватися також одностороннім правочином (ст.1238, 1240, 1242, 1246 ЦК). Зазначене дає можливість зробити висновок, що законодавець прагнув підкреслити значення договору, не лише як підстави виникнення цивільних прав і обов'язків, а й форми правотворчості.

Аналізуючи акценти, розставлені у ЦК щодо визначення ознак договору, які, зокрема, мають значення (потенціал) при рекодифікації, необхідно звернути увагу на положення ст. 3 та ст. 6, внаслідок чого можна зробити висновок: якщо договір не згадується у актах цивільного законодавства взагалі, то учасники цивільних відносин мають право врегулювати свої відносини на власний розсуд. У таких випадках має місце подолання прогалін у законодавстві і договір фактично виступає як форма (джерело) цивільного права. Зокрема, норми права можуть встановлюватися корпоративним договором, яким визначаються правила поведінки членів відповідної корпорації, а також осіб, котрі вступають з цією корпорацією у цивільні відносини.

Якщо договір згадується у актах законодавства, але регламентований ними недостатньо детально, то сторони можуть врегулювати ті свої відносини, які не врегульовані цими актами. Фактично тут має місце подолання прогалін у законодавстві, а отже окремі умови такого договору можуть створювати норми цивільного права.

Частина 3 ст. 6 ЦК визначає співвідношення між актами цивільного законодавства і договором. Допустимість конкуренції між ними впливає з того, що вказана норма передбачає ситуацію, коли сторони в договорі можуть відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на свій розсуд. Отже, особам надається право вибору: використати вже існуючі норми законодавства для регламентації своїх стосунків або встановити для себе правила поведінки на свій розсуд. Хоча важливо зазначити, що право суб'єктів договору відступити від положень актів цивільного законодавства має деякі винятки (зокрема, коли це прямо заборонений таким

актом, впливає з їх змісту, або ж обов'язковість для сторін положень актів цивільного законодавства впливає з самої суті відносин між сторонами), тобто використовуємо принцип: «Дозволено усе, що не заборонене законом».

Аналіз ЦК, зокрема ст. 626 (яка встановлює, що договір – це домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків) дає підстави говорити, що при кодифікації цивільного законодавства в Україні мала місце потужна тенденція до збереження розуміння і характеристики договору лише як підстави виникнення цивільних правовідносин, або, у кращому разі, як «ненормативного засобу індивідуального врегулювання відносин договірних сторін» [1, с. 12]. Тобто місце традиційне для вітчизняної концепції цивільного законодавства бачення сутності договору, як юридичного факту. І хоча такий підхід при системному тлумаченні виглядає логічним, однак відсутність загального визначення договору (а не лише у контексті регулювання зобов'язань), призводить до того, що розуміння договору як форми нормотворчості відступає на другий план.

Оскільки у книзі I «Загальні положення» ЦК характеристика договору відсутня, то, враховуючи, що договір у вітчизняній концепції цивільного права розглядається як вид правочину, проаналізуємо відповідні положення ЦК щодо цієї категорії. Зокрема, в Кодексі дається визначення правочину (дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків), визначено перелік умов його дійсності (зокрема, це вимоги щодо: змісту правочину, наявності правочиноздатності суб'єктів правочину, відповідності волевиявлення внутрішній волі суб'єкта (суб'єктів) правочину, форми правочину, реальності правочину, дотримання спеціальних умов, встановлених законом для даного виду правочину). Важливим аспектом характеристики правочину, як форми цивільного законодавства, є презумпція його правомірності, яка полягає у припущенні, що особа діє відповідно до принципів приватного права та засад цивільного законодавства України.

Привертають увагу уточнення та доповнення до ЦК, які відбулися у 2015 р. і пов'язані з використанням інформаційних технологій при підготовці та укладенні правочинів, оскільки аналіз практики свідчить про помітні зрушення в бік спрощення укладення правочинів. Зокрема, з'явилася можливість вчиняти договори та інші правочини в електронній формі, яка передбачає фіксацію умов угоди не на папері, а за допомогою електронних документів, ознайомлення з якими обов'язково має супроводжуватися використанням спеціального обладнання. Відтак виникає електронна форма правочину, що зумовило внесення змін до статей 205 та 207 ЦК. Тоді ж (вересень 2015 р.) спеціальним нормативно-правовим актом, а саме Законом «Про електронну комерцію»

запроваджені такі поняття, як «електронна торгівля», «електронний правочин», «електронний договір» тощо.

Однак, необхідно вести мову не просто про електронну форму правочину, а про формування нової категорії, яка є наслідком формування інформатизації суспільства. Таке забезпечення можливості вчиняти правочини в електронній формі, без укладення паперових договорів, присутності сторін при його укладенні тощо є лише «перехідним» етапом та дає підґрунтя (основу) для формування правочинів «нового типу» (так званих «розумних» контрактів, які частіше позначаються терміном «смарт-контракти»).

Зазначимо, що в результаті поширення інформаційних технологій звичні (традиційні) правочини трансформуються в електронні правочини, смарт-контракти тощо, які суб'єкти права зможуть укласти без особистого контакту, паперових текстів договорів, особистих (власноручних) підписів тощо. Це нова фаза розвитку, переломний момент, який має відбутися не лише в сфері технічного забезпечення можливостей такого укладення правочинів, але й у свідомості кожної особи.

Проведені дослідження [2] дають підстави для висновку, що нині концепція правочинів зазнає відчутних змін, фактично розділившись на два розгалуження: «традиційні правочини», які ґрунтуються на класичних засадах розуміння цієї категорії, і ІТ-правочини, котрі сутнісно пов'язані зі сферою буття та використання інформаційних технологій.

У свою чергу, доцільно розрізнити два види ІТ-правочинів:

- ІТ-правочини, тобто, ті правочини, що є діями суб'єктів цивільного права, але не можливі (не існують) поза ІТ-сферою взагалі, і які можуть бути вчинені за допомогою різних платформ (зокрема, платформи блокчейн), що за своєю природою є цивільно-правовим полем;

- традиційні за сутністю правочини, які пов'язані з ІТ, вчиняються за допомогою інформаційних технологій, сюди відносимо: електронні за формою правочини та такі, що пов'язані з використанням різного роду електронних засобів для їх вчинення.

Отже, у контексті рекодифікації цивільного законодавства вважаємо за доцільне внести наступні пропозиції щодо оновлення положень ЦК в главі «Правочини»: 1) оновити концепцію правочину з метою визнання існування правочинів «традиційних», «перехідних» та «нових», що відображає особливості формування інформаційного суспільства та забезпечує ефективне використання інформаційних технологій при вчиненні правочинів, запобігання виникненню проблем, пов'язаних з юридичною кваліфікацією дій, вчинених з використанням систем розподіленого реєстру (типу блокчейн). При цьому

необхідно передбачити правовий механізм захисту прав учасників відповідних відносин, зокрема, концепцію недійсності ІТ-правочинів, яка може слугувати методологічним підґрунтям визначення наслідків недійсності правочинів відповідно до загальних принципів справедливості, розумності, необхідності відшкодування збитків, закріплених у ЦК; 2) запровадити поняття ІТ-правочину як дій суб'єкта цивільного права, що вчиняється у сфері застосування та / або за допомогою інформаційних технологій, і спрямовані на встановлення, зміну, припинення цивільних прав та обов'язків, та включити у книгу І ЦК відповідну норму.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бервено С.М. Проблеми договірного права України: монографія. К.: Юрінком України, 2006. 392 с.
2. Давидова І.В. Правочини та їх недійсність в інформаційному суспільстві: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2018. 486 с.

Капіца Юрій Михайлович,

доктор юридичних наук, директор Центру досліджень інтелектуальної власності та трансферу технологій НАН України

ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В КОНТЕКСТІ АДАПТАЦІЇ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС ТА ПРАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ

Напрями вдосконалення законодавства України у сфері інтелектуальної власності, у тому числі положень Книги 4 та глави 75 ЦК України пов'язані з:

– внесенням змін до ЦК України та спеціального законодавства, спрямованих на імплементацію Угоди про асоціацію, адаптацію законодавства України до законодавства ЄС;

– врахуванням національної практики застосування законодавства у сфері інтелектуальної власності;

– узгодженням положень Книги 4 між собою та іншими положеннями ЦК України;

– врахуванням досвіду законодавчого врегулювання відносин інтелектуальної власності на рівні держав-членів ЄС та інших іноземних країн.

Актуальним є здійснення оцінки повноти відображення у змінах до ЦК, спеціальних законах положень Угоди про асоціацію, актів ЄС, рішень Суду ЄС, зокрема, стосовно актів ЄС, положення яких не відображені у законах від

20.09.2019 № 123-IX, 19.09.2019 № 111-IX, 21.07.2020 № 815-IX, 21.07.2020 № 816-IX та внесення відповідних змін до законодавства.

Слід також відзначити особливість положень Угоди про асоціацію, директив та регламентів ЄС, які, в багатьох випадках, не містять норм, що вичерпно врегульовують відносини інтелектуальної власності стосовно окремих об'єктів інтелектуальної власності. Таким чином, умовою ефективної імплементації Угоди про асоціацію, адаптації законодавства є встановлення та прийняття до уваги сукупності норм права ЄС, рішень Суду ЄС та норм законодавства держав-членів ЄС, що забезпечують функціонування відповідних інститутів охорони прав інтелектуальної власності.

Усунення термінологічних розбіжностей та удосконалення окремих положень Книги 4 та інших книг ЦК потребує редакційних та окремих змістовних змін, зазначених, зокрема, у дослідженні Теоретико-прикладні проблеми кодифікації законодавства у сфері інтелектуальної власності (за наук. ред. д.ю.н. О. П. Орлюк), 2011 р. та публікаціях інших авторів.

Щодо вдосконалення охорони прав на окремі об'єкти права інтелектуальної власності зазначимо актуальність:

(а) удосконалення інститутів охорони прав на найменування особи та комерційне (фірмове) найменування та їх співвідношення;

(б) з врахуванням прийняття директиви (ЄС) 2016/943 щодо охорони нерозкритого ноу-хау та бізнесової інформації (комерційної таємниці) проти їх неправомірного набуття, використання та розкриття та визначення у директиві у складі комерційної таємниці двох видів об'єктів: творчого характеру – ноу-хау та нетворчого – бізнесової інформації (що може бути списками клієнтів тощо), можливим є доповнення глави 15 ЦК України окремою статтею «Комерційна таємниця», а також передбачення замість глави 46 «Право інтелектуальної власності на комерційну таємницю» главу «Право інтелектуальної власності на ноу-хау»; визначення, що особливості охорони прав на комерційну таємницю визначаються законом.

(в) важливими кроком із запобігання патентному тролінгу стосовно корисних моделей та промислових зразків є прийняття Законів України від 21 липня 2020 р. № 815-IX та від 21 липня 2020 р. № 816-IX. Однак вказані Закони не обмежують нову хвилю зловживань, що може бути обумовлено введенням охорони прав на незареєстрований промисловий зразок та неповним врахуванням положень Регламенту ЄС № 6/2002 та практики Суду ЄС. Також введення адміністративної процедури визнання недійсними прав на корисну модель, промисловий зразок Апеляційною платою не вирішує повною мірою проблему патентного тролінгу. Як і раніше, буде виникати проблема

неможливості визнання прав на корисну модель недійсними у випадку, якщо корисна модель є новою, проте очевидним технічним рішенням у зв'язку з невстановленням для корисної моделі вимоги винахідницького рівня (кроку). Також залишається проблема зупинення вантажів на митному кордоні в результаті тролінгу щодо зареєстрованих промислових зразків. Вказане обумовлює потребу у наступних кроках з унеможливлення зловживання правами на корисну модель та промисловий зразок.

Законодавство України з охорони прав на корисні моделі потребує вдосконалення з наближенням до сучасної законодавчої та судової практики провідних держав-членів ЄС, які в інтересах розвитку промисловості та інвестицій забезпечують високий рівень захисту прав на винаходи та унеможливають зловживання правами на корисну модель для обходу винаходу, зокрема, через виключення з правової охорони корисної моделі або визначення корисної моделі як форми охорони прав на винахід з наявністю критерію винахідницького рівня. Інший підхід – розгляд корисної моделі як окремого об'єкту, проте з наявністю критерію винахідницького рівня (прирівнювання критерію винахідницького кроку до винахідницького рівня) або лише як тривимірного об'єкту.

(г) у зв'язку з широким застосуванням в іноземних країнах ліцензій відкритого доступу до твору та актуальності введення цього інструменту у право України актуальним є передбачення у главі 75 ЦК можливості укладання правочинів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності крім письмової також в електронній формі та порядку укладання публічного ліцензійного договору; вказане пропонується проектом Закону України «Про авторське право і суміжні права», оприлюдненим Міністерством економіки України 10 березня 2020 р.

Актуальним в рамках оновлення спеціального законодавства з охорони винаходів, корисних моделей, промислових зразків, є внесення змін щодо змісту майнових прав інтелектуальної власності як виключних прав, а також узгодження положень спеціального законодавства та положень ЦК України.

Сафончик Оксана Іванівна,
*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права
Національного Університету «Одеська юридична академія»*

ПЕРСПЕКТИВИ ОНОВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Традиційними та найбільш застосовуваними способами захисту права власності в Україні є позов про витребування майна з чужого незаконного володіння (віндикаційний позов) та позов про усунення перешкод у користування та розпорядженні майном (негаторний позов) [3]. Водночас в ЦК України не застосовуються терміни «віндикаційний» та «негаторний» позови, незважаючи на те, що в окремих законодавчих актах такий термін безпосередньо закріплювався. Зважаючи на усталену практику застосування цих способів захисту та уніфікацію законодавчих актів, що регулюють захист права власності, статті 387 та 391 ЦК [2] слід доповнити назвами зазначених способів захисту. Потребує вирішення проблема конкуренції віндикації, реституції та кондикції, закладена у ст. 1212 ЦК [2]. Усталеною у цивілістичній науці та судовій практиці при застосуванні негаторного позову є позиція щодо непоширення на такі позови строків позовної давності. Водночас, в ЦК відсутня відповідна норма, що потребує обов'язкового врахування при внесенні змін до ЦК.

Наступною проблемою ЦК у сфері захисту права власності відповідно до положень основного Закону України [1], що потребує відповідного вирішення при оновленні цивільного законодавства, є проблема, пов'язана з застосуванням такого способу захисту як визнання права власності.

Відповідно до ст. 392 ЦК [2] власник майна може пред'явити позов про визнання його права власності, якщо це право оспорується або не визнається іншою особою, а також у разі втрати ним документа, який засвідчує його право власності. На відміну від перших двох підстав для визнання права власності, втрата правовстановлюючого документу може не супроводжуватися порушенням права власності власника, а відтак може навіть розглядатися способом превентивного захисту, спрямованого на попередження порушення права власності у майбутньому, наприклад, особою, яка знайшла загублені правовстановлюючі документи. Відтак визнання права власності з підстав втрати правовстановлюючих документів має свої особливості, а також певні проблеми, які полягають у правильному визначенні підвідомчості суду, до якого слід звертатися у такому випадку; з'ясуванні можливості розгляду такої справи в окремому провадженні цивільного судочинства, при неможливості розгляду в окремому провадженні та підвідомчості господарським чи

адміністративним судам – визначення належного відповідача, а також можливість застосування цього способу захисту права власності не лише у разі втрати правовстановлюючих документів, а і у разі їх відсутності взагалі. Більш детально про зазначені проблеми див. Дзера І.О. Деякі питання визнання права власності за ст. 392 ЦК України [6, с. 19-24].

Слід відзначити і інші проблеми у застосуванні цього способу захисту з підстав втрати власником правовстановлюючого документа: 1) неможливість визначення особи-відповідача адже у цьому випадку право власності ніким не оспорується; 2) ускладнення визначення форми провадження формулюванням ст. 392 ЦК, відповідно до якої власник майна може пред'явити позов про визнання його права власності; 3) підставою для застосування цього способу захисту може бути не лише втрата, а й відсутність правовстановлюючого документу, якщо він не видавався на момент набуття особою права власності або законодавством не передбачалося необхідності його отримання взагалі.

Вирішення зазначених проблем в судовій практиці здійснюється по-різному. Так найчастіше, відповідачами залучаються органи державної влади чи місцевого самоврядування, до компетенції яких належить видача правовстановлюючого документу. Водночас з прийняттям Кодексу адміністративного судочинства України [4], такі спори підлягають вирішенню в порядку адміністративного судочинства, що призводить до проблем у визначенні підвідомчості таких справ. Виключення зі ст. 392 ЦК конструкції «позов» або її заміна на «заяву» також не повною мірою вирішить досліджувану проблему, адже розгляд таких справ в порядку окремого провадження можливий виключно в порядку цивільного судочинства. За наявності ознак господарського чи адміністративного характеру таких спорів проблема залишиться невирішеною.

Отже, на нашу думку, проблеми, пов'язані з застосуванням цього способу захисту можуть бути вирішені шляхом внесення змін до ст. 392 ЦК в частині розширення підстав для його застосування такою підставою як відсутність правовстановлюючого документу, а також спеціального застереження в процесуальному законодавстві щодо порядку розгляду справ за цією підставою у різних формах судового процесу та різних видах провадження.

Існує також декілька прогалин та суперечностей у сфері захисту права спільної часткової власності, які були виявлені в результаті практики застосування глави 26 ЦК України. Так, відразу декілька проблем виникає при застосуванні співвласниками ст. 365 ЦК України, яка регулює припинення права на частку за позовом інших співвласників.

По-перше, норма ст. 365 ЦК побудована таким чином, що передбачає можливість звернення з таким позовом лише інших «співвласників», а не «співвласника». Відтак виникає питання про можливість звернення до суду одного з співвласників з позовом про припинення права на частку другого співвласника, тобто якщо таких співвласників у спільній частковій власності лише двоє.

По-друге, виникає питання щодо можливості розгляду таких справ у господарському процесі. Зокрема, в Господарському Кодексі України [5] відсутня норма, яка б передбачала такий спосіб припинення права на частку. Проте в судовій практиці відзначається можливість застосування норми ст. 365 ЦК до відносин за участю суб'єктів господарювання. Так, Верховний Суд відзначає, що оскільки «господарські правовідносини щодо припинення права на частку у спільному майні за рішенням суду на підставі позову інших співвласників не врегульовані іншими актами чинного законодавства ніж цивільного, то до цих відносин підлягають застосуванню відповідні приписи Цивільного кодексу України, зокрема, положення статті 365 цього Кодексу» [7].

Третьою проблемою є наявність в судовій практиці різних правових позицій щодо того чи мають бути наявні всі чотири умови в сукупності, чи одна з них чи декілька взагалі. Це обумовлено тим, що в самій статті просто перераховані ці умови без встановлення яких-небудь застережень щодо порядку їх застосування. В судовій практиці мали місце рішення, за якими відзначалася необхідність саме цих чотирьох умов в сукупності, однак в подальшому вони були переглянуті в касаційному порядку з наведенням іншого тлумачення таких підстав. Підставою для здійснення такого тлумачення став лист ВСУ «Аналіз деяких питань застосування судами законодавства про право власності при розгляді цивільних справ» від 01.07.2013 р., згідно з яким із змісту норми ст. 365 ЦК випливає, що припинення права особи на частку у спільному майні допускається за наявності будь-якої із обставин, передбачених пунктами 1–3 ч. 1 ст. 365 ЦК, але за умови, що таке припинення не завдасть істотної шкоди інтересам співвласника та членам його сім'ї [8]. На підставі викладеного, слід відзначити тенденцію розгляду подібних спорів з застосуванням подібного тлумачення ст. 365 ЦК. Однак з метою однакового застосування судами цієї норми необхідно внести зміни у ст. 365 ЦК, усунувши при цьому суперечності, закладені у зазначеній статті [10, с. 42-48].

Складним є також питання щодо визначення розміру частки, зокрема, поняття «незначної» частки як однієї з умов для припинення права на частку.

Так, чи має бути незначною частина у порівнянні із частинами інших співвласників, чи просто меншою від їхніх часток і наскільки меншою.

Питання щодо незначного розміру частки зазвичай вирішується судом залежно від конкретних обставин справи. Водночас, на нашу думку, більш доцільним буде відповідне застереження в ст. 365 ЦК.

Також в судовому порядку має бути доведено, що припинення права особи на частку не завдасть істотної шкоди інтересам співвласника та членам його сім'ї. Верховний Суд звернув увагу на цю умову для припинення права на частку та відзначив можливість її поширення на відносини за участю суб'єктів господарювання, з тим застереженням, що приписи щодо інтересів співвласника підлягають застосуванню до всіх майнових відносин, які виникають між співвласниками у спільному майні, а застереження щодо «та членам його сім'ї» підлягає застосуванню виключно до фізичних осіб як учасників указаних відносин» [9]. Водночас більш ефективним було б здійснення відповідного застереження в ст. 365 ЦК щодо врахування інтересів співвласників та членів сім'ї (для фізичних осіб), а також врахування інтересів співвласників (для інших учасників цивільних відносин).

Не позбавлений прогалин і механізм захисту прав співвласника у разі продажу частки з порушенням права привілеєвої купівлі частки, передбачений ст. 364 ЦК, які можна звести до наступного: 1) відсутність вказівки на поширення права переважної купівлі частки лише на випадки відчуження за договором купівлі-продажу; 2) нечіткий механізм переведення прав та обов'язків покупця. Так, закон не зобов'язує переукладати договір купівлі-продажу з новим співвласником. Відтак рішення суду про переведення прав та обов'язків покупця на співвласника, право якого було порушене, буде вважатися правостановлюючим документом, на підставі якого буде замінена сторона покупця за договором, однак жодного застереження про це в самому договорі не буде. При цьому слід враховувати, що усі умови такого договору мають вважатися чинними, крім тих, що визначали особу попереднього покупця, який не був співвласником. Відтак визнання недійсним договору про відчуження частки, укладеного з порушенням права переважної купівлі частки є неналежним способом захисту [10, с. 42-48].

На підставі викладеного, слід відзначити доцільність врахування досліджених прогалин і суперечностей при формуванні змін та доповнень до актів цивільного законодавства у зв'язку з їх майбутнім оновленням. При цьому основна увага має приділятися вже наявним прогалинам і суперечностям, виявленим в процесі застосування цивільно-правових норм судами при

вирішенні цивільних справ, вирішення яких має базуватися на досягненнях цивілістичної науки та результатах судової практики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України: станом на 1 верес. 2016 р.: відповідає офіц. тексту. Харків: Право, 2016. 82 с.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 45–46. Ст. 356.
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40–41. 42. Ст. 492.
4. Господарський кодекс України. Науково-практичний коментар / за ред. В. М. Коссака. К. : Алерта ; КН ; ЦУЛ, 2010. 672 с.
5. Кодекс адміністративного судочинства України. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35-36, 37. Ст. 446.
6. Дзера І.О. Деякі питання визнання права власності за статтею 392 Цивільного кодексу України. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 5. С.19-24.
7. Дайджест судової практики Великої Палати Верховного Суду. № 2019/1. С. 3. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/daidjest_6.pdf.
8. Лист Верховного Суду України від 01.07.2013 р. URL: https://protocol.ua/ua/analiz_deyakh_pitan_zastosuvannya_sudami_zakonodavstva_pro_pravo_vlastnosti_pri_rozglyadi_tsivilnih_sprav/
9. Постанова Великої Палати Верховного Суду України від 18. 12.2018 р. у справі № 908/1754/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78977551>.
10. Сафончик О.І. Проблемні питання реалізації прав спільної часткової власності за законодавством України. Актуальні проблеми держави і права: Збірник наукових праць. 2012. вип. № 66. Одеса: Юридична література. 532 с. (С. 42-48).

Чанишева Аліна Рашидівна,

*доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДОГОВОРІ І ЗОБОВ'ЯЗАННЯ В УМОВАХ ОНОВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Як суміжні стадії правового регулювання, що входять до його механізму, договір і зобов'язання пов'язані генетично. Як писав Г.Ф. Шершеневич, договір і зобов'язання найчастіше перебувають у зв'язку як причина і наслідок [1, с. 304]. Генетичний зв'язок зобов'язання і договору став приводом для змішування цих понять. Це потягло за собою невизначеність названих понять, що існує вже два тисячоліття.

Позначення терміном «зобов'язання» його джерела (договору) заслуговувало на критичну оцінку. Але до такої оцінки схилились і схилиються далеко не всі науковці у галузі цивільного права. І цей підхід доповнюється зустрічною тенденцією до позначення зобов'язання терміном «договір».

Терміни «договір» і «зобов'язання» багато науковців як вважали взаємозамінними, так і вважають. Деякі з них висловлюють таку думку лише побічно. Так, К.П. Победоносцев розумів зобов'язання як правовідносини, але, класифікуючи зобов'язання, він виокремлював серед них «договори, що задовольняють економічні потреби...» [2, с. 309]. Подібно до цього і О.С. Іоффе вже за інших часів також чітко розумів зобов'язання як цивільні правовідносини, але ж побічно допускав розглядати договір як правовідносини [3, с. 26-27].

Проте зустрічається і пряме ототожнення понять договору і зобов'язання. Коли М.І. Брагінський для позначення однієї із глав своєї спільної з В.В. Вітрянським роботи вибрав термін «договір-правовідношення», то це створювало враження, що він розглядав договір і правовідносини, що виникають на його підставі, як єдине цивільно-правове явище, для позначення якого він і вибрав зазначений збірний термін [4, с. 222]. Але ж він будь-яких пояснень з приводу того, що ж воно таке, цей договір – правовідношення, не дає, і під заголовком «договір – правовідношення» розглядає перш за все проблему «договору в системі речових і зобов'язальних правовідносин» [4, с. 222]. За логікою речей, у «системі правовідносин» можуть перебувати тільки правовідносини та їх елементи. Якщо ж у систему правовідносин впроваджується договір, то це вже буде не система правовідносин, а частина механізму правового регулювання, що складається із правовідносин і договору. Тож виходить, що якщо договір перебуває у системі правовідносин, то він і сам є правовідношенням.

Стало звичним твердження про те, що договір розуміється як правовідношення [5, с. 35].

О.А. Беляневич іде ще далі в ототожненні понять договору і зобов'язання. Вона вважає, що «договір слід розуміти не тільки і не стільки як правочин/угоду, але й, насамперед, як зобов'язальне правовідношення» [6, с. 60]. Визначення договору через вказівку на зобов'язання та на специфічні ознаки договору означає, що автор цього визначення розуміє договір як видове поняття стосовно зобов'язання як поняття родового.

Нелогічність ототожнення понять договору і зобов'язання, порушення таким ототожненням чіткості і визначеності термінології, є очевидними. Ототожнення договору і зобов'язання не локалізується у певній науковій

проблемі. Воно веде до спотворення уявлень про суміжні правові явища. Все-таки є фундаментальні правові категорії, змішування яких має негативні наслідки і для науки, і для правотворчості, і для правозастосування.

Цього часу виправданням змішування понять договору і зобов'язання є те, що таке змішування допускається в актах цивільного законодавства, насамперед, у Цивільному кодексі України. З урахуванням положень цивільного законодавства науковці, принаймні ті, що працювали за радянських часів і працюють у пострадянський період, мали рацію, коли ототожнювали поняття договору з поняттям зобов'язання. Єдине зауваження на їх адресу пов'язане з тим, що вони не робили застереження про те, що вони ведуть мову про зобов'язання і договори виключно *de lege lata*. А визначення одного й того ж поняття *de lege lata* і *de lege ferenda* співпадати ніяк не можуть, бо межі досконалості немає. Найдосконаліші акти законодавства потребують удосконалення.

Твердження про те, що в актах цивільного законодавства допускається ототожнення понять договору і зобов'язання, потребує доказів. Тож наведемо їх. У ч. 1 ст. 611 ЦК України цілком коректно зазначається на такий наслідок порушення зобов'язання, як «припинення зобов'язання внаслідок односторонньої відмови від зобов'язання». Проте, коли законодавець перейшов до формулювання положень, що стосуються окремих видів зобов'язань, він зовсім забув про поняття односторонньої відмови від зобов'язання і став використовувати виключно термін «відмова від договору». Підгрунтя для цього він заклав уже в ч. 1 ст. 611 ЦК України, де поряд з терміном «відмова від зобов'язання» використовується термін «розірвання договору». Договір, якщо зміст цього поняття не розширювати за межі його наукового точного значення, взагалі не може розриватись, якщо під цим терміном («договір») розуміти юридичний факт. Якщо ж розглядати договір як встановлений за згодою сторін індивідуальний регулятор їх відносин, то він розриватись також не може, бо він має діяти до того моменту, поки існує предмет його регулювання. Законодавець розуміє штучний характер правової конструкції розірвання договору. Тому в ч. 2 ст. 653 ЦК України він і встановив, що у разі розірвання договору зобов'язання сторін припиняються. При цьому одним із способів розірвання договору визнається відмова від нього (ч. 3 ст. 651 ЦК України). Таким чином, відповідно до ч. 3 ст. 651 ЦК України у разі односторонньої відмови від договору останній розривається. Згідно з ч. 2 ст. 653 ЦК України розірвання договору спричиняє припинення зобов'язання. Але нормативні положення можна було сформулювати набагато простіше, якби законодавець узагалі не використовував терміни «розірвання договору», «відмова від договору».

Відповідно до ч. 1 ст. 611 ЦК України сторона вправі за відповідних умов відмовитись (одностороннє) від зобов'язання. У цьому ж пункті варто було б замість «розірвання договору» вказати на «розірвання зобов'язання». Способами розірвання зобов'язання належало б визнати його розірвання за згодою сторін, за рішенням суду і шляхом відмови (односторонньої) від зобов'язання. Стосовно окремих видів зобов'язань терміни «розірвання договору», «відмова від договору» доцільно було б замінити термінами «розірвання зобов'язання», «відмова від зобов'язання». У такий спосіб положення оновленого Цивільного кодексу України та інших законів перестали б провокувати науковців до змішування понять договору і зобов'язання.

Отже, поняття договору знаходиться за межами понять зобов'язання, зобов'язальних відносин, цивільних правовідносин. Ця констатація є важливою для цілей надання визначеності зазначеним поняттям.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права. М.: Спарк, 1995. 556 с.
2. Победоносцев К.П. Курс гражданского права. Ч.3. Договоры и обязательства. М.: Статут, 2003. 622 с.
3. Иоффе О.С. Обязательственное право. М.: Юридическая литература, 1975. 880 с.
4. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Общие положения. М.: Статут, 1997. 682 с.
5. Біленко М. Загальні положення про договір як цивілістичну конструкцію. Юридична Україна. 2014. №8. С.35-40.
6. Бесянєвич О.А. Господарське договірне право України: теоретичні аспекти. К.: Юрінком Інтер, 2006. 592 с.

Саванець Людмила Михайлівна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного права та міграційної політики Західноукраїнського національного університету

ООНОВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ АДАПТАЦІЇ ДО НОВИХ ВИМОГ ПРАВА ЄС У СФЕРІ ОБ'ЄКТИВНИХ КРИТЕРІЇВ ВІДПОВІДНОСТІ ТОВАРУ

Формуючи єдиний цифровий ринок ЄС, та враховуючи сучасні виклики цифрової революції, стандартизації та діджиталізації приватно-правових відносин договірної характеру, європейському законодавцю вдалося гармонізувати значну частину цивільного законодавства у формі двох нових Директив, прийнятих 20 травня 2019 року. Директива 2019/770 про деякі аспекти договорів поставки цифрового контенту та цифрових послуг (далі- Директива 2019/770), та Директива 2019/771 про деякі аспекти договорів

купівлі-продажу товарів (далі-Директива 2019/771) закріплюють ряд принципово нових положень у сфері купівлі-продажу товарів та постачання цифрового контенту на засаді максимальної гармонізації.

Ставши повноправним асоційованим членом ЄС Україна зобов'язалася адаптувати національне законодавство до *acquis* ЄС, в тому числі і у сфері договірних відносин. Процес імплементації країнами-членами ЄС нових Директив припадає на рекодифікацію вітчизняного цивільного законодавства, що підвищує важливість дослідження цих нормативних актів в контексті адаптації законодавства України.

У нових Директивах ЄС, Директиві 2019/771 та Директиві 2019/770, значна увага приділена питанню відповідності (*conformity*) як одному із ключових у сучасному договірному праві [1, с.127-144]. Новелою обох актів є чіткий поділ критеріїв відповідності на суб'єктивні та об'єктивні. Варто зазначити, що не закріплюючи поділу критеріїв відповідності і Директива 1999/44/ЄС про деякі аспекти продажу споживчих товарів та пов'язаних з ними гарантій (далі – Директива 1999/44/ЄС), і Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 р., регулювали дане питання за суб'єктивною ознакою, виходячи із домовленостей сторін як основної підстави визначення відповідності товару. Зазначена концепція ґрунтувалася на принципі свободи договору, який з поміж іншого встановлює можливість сторін вільно визначити предмет договору купівлі-продажу. Аналізуючи положення ст.99-100 Загальноєвропейського права купівлі-продажу можна дійти висновку, що вперше об'єктивний критерій відповідності товару визначався саме в ньому. Розробники проекту, на думку Ф.Цолля, відійшли від суб'єктивної концепції невідповідності товару договору, намагаючись «зміцнити» особливості товару, підвищити критерії встановлення відхилень від прийнятого стандарту [2, с.168, 171].

Об'єктивні критерії відповідності товару визначені у ст. 7 Директиви 2019/771. До їх числа європейський законодавець відносить: придатність для мети, з якою товар такого роду звичайно використовується, з врахуванням вимог законодавства ЄС, національного законодавства, технічних стандартів або, за їх відсутності, галузевих кодексів поведінки; відповідність зразку та (або) моделі товару, які продавець надав покупцю до укладення договору; передання товару із відповідними додатками, включаючи упаковку, інструкції з монтажу чи інші інструкції, на які споживач може обґрунтовано очікувати; відповідність якісним та кількісним вимогам, іншим властивостям товару такого роду, в тому числі зносостійкості, функціональності, сумісності та безпеки, і на які споживач може обґрунтовано очікувати з врахуванням

особливостей товару, будь-яких публічних заяв, включаючи рекламу або маркування, здійснених продавцем або від його імені іншими особами в попередніх ланках ланцюга транзакцій, включаючи виробника.

Аналізуючи положення пп.с), d) ч.1, п.а) ч.3 ст.7 Директиви 2019/771 простежуємо використання європейським законодавцем оціночного юридичного поняття «обґрунтовані очікування» (*reasonably expect*). Принагідно зауважимо, що дана категорія була запозичена з англійського законодавства [3, с.239] та містилася у положеннях Директиви 1999/44/ЄС. Критерієм визначення «обґрунтованого очікування» не виступає суб'єктивне сподівання певного споживача, а те, що підлягає об'єктивному встановленню, враховуючи предмет договору, обставини справи та звичаї ділового обороту (п.24 мотивів Директиви 2019/771).

Новим є об'єктивний критерій відповідності товару – зносостійкість (*durability*) – раціональна необхідність функціональності товару протягом звичайного використання (ст.7.1 (d), п.32 мотивів Директиви 2019/771). Законодавче визначення цього поняття зумовлено сучасною концепцією кругової економіки, та обґрунтованості довготривалого користування товаром. Зносостійкість товару як ознака його відповідності відома законодавству деяких держав-членів ЄС. Більше того, ідея цієї властивості товару була закладена у ст.2 Директиви 1999/44/ЄС, але вона швидше охоплювала інші вимоги відповідності, такі як можливість використання товару за призначенням, висока якість та продуктивність [4, с.260]. Показник зносостійкості товару не визначається шляхом його екстремального використання [3, с.239], а на підставі звичайного користування, включно із необхідністю в обслуговуванні товару.

Ще однією важливою новелою Директиви 2019/771, що входить в межі критерію об'єктивної відповідності є вперше закріплення в європейському договірному праві обов'язку продавця інформувати споживача про оновлення товару з цифровими елементами, та можливість його здійснення з метою підтримання цих товарів у відповідності, протягом певного періоду часу. Істотним є період, протягом якого такі оновлення повинні надаватися. У випадку одноразового або кількох пов'язаних актів передавання товарів із цифровими елементами продавець зобов'язаний оновлювати програмне забезпечення протягом періоду, на який споживач може обґрунтовано очікувати, враховуючи тип та призначення товару із цифровими елементами, обставини та особливості договору (п.а ч.3 ст.7 Директиви 2019/771). Директива 2019/771 прямо не визначає обов'язок споживача здійснювати оновлення. Проте, якщо останній не оновив програмне забезпечення, необхідне

для підтримки відповідності товару із цифровими елементами, продавець звільняється від відповідальності за їх невідповідність, за умови попереднього повідомлення споживача про необхідність оновлення та наявність причинно-наслідкового зв'язку між відсутністю оновлення та невідповідністю (ч.4 ст.7 Директиви 2019/771).

Таким чином, основними новелами законодавства ЄС у сфері об'єктивних критеріїв відповідності товару є закріплення поняття обґрунтованих очікувань покупця як одного із вимог об'єктивної відповідності, вимоги зносостійкості товару, обов'язку продавця інформувати покупця про можливість оновлення товару з цифровими елементами з метою їх підтримання у відповідності. Закріплюючи об'єктивні критерії відповідності товару Директива 2019/771 використовує значну кількість оціночних понять, таких як «нормальний», «обґрунтований», «довговічний», «серйозний», «функціональний», «поінформований», відповідне тлумачення яких на практиці, на нашу думку, може бути спірним, та зумовить значну кількість прецедентної практики Суду Справедливості ЄС.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Schulze R. Supply of digital content – a new challenge for european contract law. European contract law and the digital single market – the implications of the digital revolution / ed by Franceschi A.D. Intersentia 2016. PP.127-144.
2. Zoll F. Problem negatywnego uzgodnienia cech rzeczy sprzedanej – w oczekiwaniu na wspólne europejskie prawo sprzedaży. Transformacje prawa prywatnego. 2012. № 2. S. 167-174.
3. Staudenmayer D. The Directives on digital contracts: first steps towards the private law of the digital economy. European review of private law. 2020. Issue 2. Vol. 28. P. 219-249.
4. Vanherpe J. White smoke, but smoke nonetheless: some (burning) questions regarding the Directives on sale of goods and supply of digital content. European review of private law. 2020. Vol. 28. Issue 2. P. 251-273.
5. Carvalho J.M. Sale of goods and supply of digital content and digital services – overview of Directives 2019/770 and 2019/771. EuCML. 2019. Heft 5. P. 194-201.

*Ващак Владислав Анатолійович,
аспірант кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЄДНІСТЬ ІДЕЙ ЯК ПЕРЕДУМОВА ОНОВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

В сучасних реаліях досить важко говорити про готовність України до створення нового Цивільного кодексу України (ЦК) чи якісної модернізації

існуючого через відсутність єдиного підходу до розуміння того яким же повинен бути цей закон. Існує запальна суперечка між господарниками та цивілістами стосовно того як потрібно і чи потрібно взагалі розділяти право цивільне та господарське.

Деякі автори вказують, що Господарський Кодекс внаслідок скасування його норм поступово «всихає», є пережитком радянського минулого. Більше того, зазначається про негативний вплив цього законодавчого акту на розвиток українського права через встановлення ним інших підходів до правового регулювання, ніж тих, які визначені ЦК, а спорідненість ГК із зарубіжними торговими та комерційними кодексами виключається через регулювання цим законом водночас вертикальних та горизонтальних господарських відносин [1].

Господарники ж заявляють, що досвід провідних країн вказує на наявну необхідність в окремому кодифікованому законі в господарській сфері, а відмова 4-5 країнами Європи від такого підходу не є вагомим аргументом. Вказується на важливість для бізнесу існування ГК, та відсутності альтернатив стосовно так званих застарілих «радянських» норм, а наявність регулювання і приватних і публічних правовідносин не є перешкодою для розвитку, адже існує велика кількість інших законодавчих актів, які містять в собі таке поєднання [2]. Окремими вченими висловлюються думки щодо необхідності розробки пандектного Цивільного кодексу, що дасть Україні «пальму першості» в сфері кодифікації [3].

Ця суперечка стосовно необхідності існування ГК, неоднорідність підходів до розробки ЦК розпочалася в процесі підготовки кодексу 2003 року і не була вирішена, а «заморожена». І в 2019 році маємо ініціативу щодо створення нового кодексу. Без вироблення єдиної думки щодо ролі цивільного кодексу неможливо створити такий законодавчий акт, який буде існувати значний період часу. Єдність ідей є надзвичайно важливою передумовою оновлення цивільного законодавства. Повинно бути досягнуто компромісу між різними групами законотворців. Цивільний кодекс повинен бути дійсно економічною конституцією, яка є консолідуючою, а не оманливою, суперечливою. В нинішньому цивільному законодавстві є наявна велика кількість норм, які дублюються в різних нормативно-правових актах, при цьому також по різному сформульовані, що ускладнює їх використання. Кодифікація покликана усувати такі проблеми, шляхом вироблення єдиних норм, проте як можна говорити про єдність норм, коли такої єдності серед законотворців немає? Цивільний кодекс 2003 року повинен був вирішити проблему нагромадження норм та їх неоднозначності, проте його прийняття, як показує час, не вирішило всіх проблем, які існували до кодифікації.

Можна продемонструвати позитивний приклад французького досвіду цивільного законотворення, адже Цивільний кодекс Франції, який розроблено і прийнято ще на початку XIX століття з ініціативи першого консула Французької республіки Наполеона Бонапарта діє зі змінами та доповненнями аж до наших днів. Звичайно, цей кодекс зазнав значних змін, був модернізований відповідно до вимог сучасного суспільства, але він діє як символ правової визначеності у французькому правовому просторі.

Виникає питання: чи можуть сучасні законотворці запропонувати підхід, який би вирішив хоча б основний масив суперечностей? Потрібне рішення, яке буде консолідуючим, уніфікує українське законодавство.

Потрібно пам'ятати, що завданням кодифікації є полегшення доступу до закону, адже це відповідає демократичним та економічним засадам сучасної держави. Полегшення доступу до закону в будь-якій формі – книги або комп'ютерної програми відіграє важливу роль у суспільстві та розвитку демократії в цілому. Це розглядається як фактор прозорості в політичному та економічному житті. Коли діючі закони є легкодоступними, економічні витрати на їх вивчення та впровадження зменшуються як для уряду, так і для бізнесу, фізичних осіб. Існування якісного кодифікованого закону є одним із факторів, який може допомогти іноземним інвесторам розвивати свої бізнес-проекти в країні, може сприяти розвитку конкуренції та міжнародній торгівлі [4].

Отже, можна впевнено говорити про необхідність оновлення цивільного законодавства, адже це процес, який проходять всі правові системи, оскільки створити такий закон, який не потрібно буде модернізувати неможливо. На сучасному етапі ми можемо поступово приводити норми українського цивільного законодавства відповідно до вимог, які висуваються нинішнім суспільством в умовах інтеграційних процесів без радикальної рекодифікації, оскільки немає потреби в повній переробці чинного ЦК [5]. Прийняття нового Цивільного кодексу без законотворчої єдності ідей є недоцільним. Цієї єдності можна досягти внаслідок поступового оновлення існуючого цивільного законодавства, та досягнення компромісних рішень щодо конкретних проблемних питань.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Спасибо-Фатеева І. В. З приводу концепції щодо модернізації Цивільного кодексу України (рекодифікації). URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/157375-z-privodu-kontseptsiyi-schodo-modernizatsiyi-tsivilnogo-kodeksu-ukrayini-rekodifikatsiyi>
2. Щербина В. До питання щодо рекодифікації цивільного законодавства. URL: <https://coordynata.com.ua/do-pitanna-sodo-rekodifikacii-civilnogo-zakonodavstva>

3. Дахно І. Цивільний кодекс України – виключно пандектний. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/tsyvilnyj-kodeks-ukrayiny-vyklyuchno-pandektnyj/>
4. The bicentenary of the French Civil Code: an international approach. URL: <http://rm.coe.int/the-bicentenary-of-the-french-civil-code-an-international-approach/168078ab52>
5. Харитонов Є. О., Харитонova О.І. Рекодифікації цивільного законодавства в контексті інтеграції України у правовий простір ЄС. URL: <http://chascyvil.onua.edu.ua/index.php/chc/article/view/164/52>

Осуховська Євгенія Вікторівна,

*студентка 2-го курсу магістратури факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Берназ-Лукавецька О.М.*

ВПРОВАДЖЕННЯ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ЮРИДИЧНИХ ПОСЛУГ У НОВИЙ ЦИВІЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ

Багатовікова історія римської юриспруденції формує таку договірну конструкцію, як договір про надання юридичних послуг, і яка знайшла своє відображення у перших цивільних кодексах Австрії та Німеччини. На сьогодні договір про надання юридичних послуг набуває великого масштабу використання, зокрема де йде мова про вчинення дій чи здійснення певної діяльності юридичного характеру. Юридичні послуги є найпопулярнішим видом послуг серед фізичних та юридичних осіб, які потрапили в ситуацію, де їх права порушуються. Але виникають проблеми з неправильним застосуванням норм глави 63 Цивільного кодексу України. Це відбувається через відсутність єдиної думки відносно суті предмету договору. Предметом договору є не результат, який після його досягнення передається замовнику, а сам процес або здійснення певної діяльності суб'єктом приватної юридичної практики, що відразу споживаються. Предмет має вирішальне значення для відмежування договорів один від одного. Ю.В. Романець, М.І. Брагинський, В.В. Вітрянський, І.А. Покровський та багато інших науковців у своїх роботах підіймали тему удосконалення вже існуючих поглядів на договір про надання юридичних послуг [1, с. 68].

Глава 63 ЦКУ не розкриває договір про надання юридичних послуг, вона присвячена видовим відносинам, які пов'язані із наданням різноманітних послуг, наприклад, медичних та освітніх [2]. Тому законодавець повинен у Цивільному кодексі окремо виділити *locatio conduction operarum*, основні положення якого наповняють зміст сучасного договору про надання юридичних послуг. Виходячи з практики, юридична послуга виявляється саме в процесі здійснення дій чи діяльності, які безпосередньо спрямовані на

задоволення тієї чи іншої потреби особи. Тобто суб'єкт надання юридичних послуг робить свій процес праці благом, що становить собою сукупність корисних властивостей здатних задовольнити потреби замовника. Юридична послуга повинна мати конфіденційний характер, бути ексклюзивною, невіддільною від джерела та синхронна надана.

Деякі вчені виокремлюють юридичні послуги від «юридичної роботи». Під «юридичною роботою» мається на увазі діяльність суб'єкта, що здійснює приватну юридичну практику, наприклад, розробка проекту договору. Але таке виокремлення є більш умовним, ніж законодавчим, воно більш відноситься до економічних відносин. Я вважаю, що «юридична робота» входить до юридичної послуги і виникає на початку взаємодії між клієнтом та суб'єктом, що здійснює приватну юридичну практику. Також у законодавці не потрібно виділяти «матеріальну» та «нематеріальну послугу», так як сформується невірне уявлення про те, що об'єктом зобов'язання щодо надання юридичних послуг може бути матеріальна послуга.

У законодавстві обов'язково повинно бути вказано, що у договорі про надання юридичних послуг має бути встановлено момент задоволення потреби замовника задля відновлення порушених прав та відшкодування збитків у разі недосягнення мети юридичної послуги. Отже, досягнення між суб'єктом надання юридичних послуг і замовником згоди про зміст, обсяг, характер взаємних дій, після яких встановлюються взаємні права і обов'язки – є умовою щодо предмета договору. Також у договорі може визначатися конкретний спосіб вчинення дій або здійснення діяльності виконавцем. У деяких випадках виконавець на свій розсуд, виходячи з інтересів замовника, може самостійно обирати спосіб здійснення дій або діяльності. Є таке поняття, як «гіперобслуговування», воно може бути включено у договір, якщо сторони дійшли згоди. А законодавство має встановити певні вимоги до включення такої послуги до договору, а саме: доцільність, достатність, економічна ефективність та не перевищення мір необхідного.

Існують випадки, коли між виконавцем та замовником укладається договір, у рамках якого охоплюється і результат дій (діяльності) виконавця, тобто результат є невід'ємною частиною виконання договору (письмові висновки). У цьому разі доцільно говорити про договір підряду, або про змішаний договір, в якому є елементи договору про надання юридичних послуг та підряду. Я вважаю, що в усіх договорах про надання юридичних послуг доречно за згодою обох сторін зазначити пункт підвищення грошової суми за діяльність, при якому виконавець приймає на себе обов'язок здійснити певну

дію чи діяльність, яка приведе до позитивних для замовника результатів [3, с. 203-204].

Отже, договір про надання юридичних послуг обов'язково повинен бути внесений законодавцем до Цивільного кодексу України окремою главою, в якій буде встановлено суб'єктів надання юридичних послуг, момент виконання потреб замовника, різновиди договору про надання юридичних послуг, результат дій або діяльності виконавця, оплата та підвищення ціни послуг виконавця, предмет договорів, а також можливість послуг виконавців для іноземців.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Брагинський М. І. Застосування в цивільному законодавстві публічного порядку: теоретичний і практичний аспекти. Підручник підприємство, господарство і право. 2009. 157 с.
2. Цивільний кодекс України від 03.10.2003 №40. ВВР. 2003. URL: <https://www.rada.gov.ua>.
3. Вітрянський В. В. До поняття обов'язків про надання послуг у цивільному праві. Підручник держава і право. 2000. 230 с.

*Yermakova Sophia, Kuprych Diana, Shyyan Vlada,
3rd year students of the Faculty of International Legal Relations
of the National University «Odesa Law Academy»
Scientific advisor: Professor A.R. Chanysheva*

USUFRUCT AS AN INNOVATIVE INSTITUTION OF UKRAINIAN CIVIL LAW

Usufruct was the most common kind of private easements. It was defined as the temporary right to the use and enjoyment of the thing of another with the right to take the results from using the thing without changing the character it [1, p. 109]. Usufruct is a classical institution of Roman law. It was established in Ancient Rome and was adopted by many countries. This institution is in demand in different areas of legal regulation, especially in countries with substantial influence of Roman law, like Germany, France and Belgium.

There is the legal concept of usufruct in the Civil Code of France. According to article 578, usufruct is understood as the right of using the things which are owned by another person in the same way as the owner himself or herself, but only with the obligation to preserve the essence of these things [2]. The essence of the usufruct in French civil law is that its subject acquires the ability to use the encumbered thing

and extract income and benefits from it, provided that its integrity and safety are ensured.

There is no direct concept of usufruct in Ukrainian Civil Code. Ukrainian legislation is limited to some elements of it in other institutions like easement, emphyteusis and superficies (articles 401, 407, 413 of Civil Code of Ukraine) [3]. In the connection with reforming of Ukrainian Civil Code and the process of eurointegration, it is necessary to use the experience of other countries during law-making activity.

The idea of usufruct was defined by civil law researchers of different countries. According to French Civil Code, usufruct may be established not only by virtue of will, gift contract or contract for compensation (less often), but also by a limitation period of the usufruct within 10, 20 or 30 years. Usufruct can be realized by virtue of law (for example, parents own the usufruct on the property of their minor children until the child reaches age 18 (article 384 of French Civil Code). The surviving spouse receives usufruct for a share of the property of the deceased spouse (article 767 of French Civil Code) [2].

This institute has social and economic significance in European countries, especially in Belgium. Usufruct offers people more choices for exploiting and using their property. The date of entry into force of Belgian reform on property law is September 1st, 2021. This reform refers to the estimated impact of subsequent changes on legislation.

The main changes in Belgium property law were included by Civil law researchers in Book III of Belgium Civil Code. The maximum term for usufruct is increased up to 99 years. The right of usufruct can be vested to the benefit of legal entities for a period of up to 99 years (whereas now the maximum term is 30 years). Belgium lawyers Rudy Dupont and Benjamin Pirlet believe that usufruct will still be linked to the «life» of the party concerned and it will end with the «end of that life». Book III now clearly stipulates that usufruct ends in the event of bankruptcy or voluntary, legal or judicial dissolution, but not in the event of merger, splitting or similar operations [4].

The current level of development of property relations in our country requires the introduction of usufruct, and it is seen that there is a number of socio-economic prerequisites for this. They are due to the fact that today there is a situation in which, on the one hand, there is mass acquisition of real estate by individuals, and on the other – restriction of real estate owners' rights (rent, loan, trust management) and the lack of a developed system of limited property rights, which are known to be in comparison with the binding absolute nature of protection.

It is necessary to make the conclusion and notice, that the appearance in the Civil Code of Ukraine of such a limited property right as the right of personal use and possession (usufruct), objectively reflects the property needs of real estate in Ukraine for the use of such real estate. Moreover, it fills the gaps in legal regulation in civil law and allows you to use the tools of property law in order to more effectively regulate property relations. Widespread recognition in foreign countries, particularly in Belgium, leads to the objective need to introduce usufruct in Chapter 32 of the Civil Code of Ukraine.

REFERENCES:

1. Основи римського приватного права: Підручник. За заг. ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової. Х.: Право, 2008. 224 с.
2. Цивільний кодекс Франції (Кодекс Наполеона) – Code civil des Français (Code Napoléon). Пер. с фр. В.Н. Захватаєва. М.: Інфотропік Медіа, 2012.
3. Цивільний кодекс України: за станом на 8 грудня 2020 року. Верховна Рада України. Офіц. вид. К.: Парлам. вид-во, 2019. 207 с.
4. Rudy Dupont, Benjamin Pirllet – Reform of the Belgian Civil Code. News Flash – The new Belgian Civil Code (the Book on Goods) has just been approved by parliament, which will affect the Real Estate sector, 2020.URL: <https://www.allenoverly.com/en-gb/global/news-and-insights/publications/reform-of-the-belgian-civil-code>

СЕКЦІЯ 2. ЦИВІЛІСТИЧНІ ПРОБЛЕМИ КОЛІЗІЇ ПРИВАТНИХ ТА ПУБЛІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

*Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

БЛОКЧЕЙН У ПЕРІОД COVID-19: МЕДИЧНІ АСПЕКТИ

Зараз у період пандемії COVID-19, блокчейн та штучний інтелект можуть стати одним з арсеналів в боротьбі з пандемією коронавірусу COVID-19. Величезне навантаження, яке лягло на плечі лікарів та організацій медичного обслуговування, змусила багато країн значно прискорити впровадження інноваційних технологій, включаючи блокчейн.

Так, іспанські дослідники, які розробляють додаток прогнозування розвитку пандемії COVID-19 та управління карантинними заходами, будуть використовувати блокчейн для зберігання і перевірки цифрових ідентифікаторів та дозволів для окремих осіб на виконання певних завдань, наприклад, поїздки на роботу або відвідування супермаркету під час карантину. Кожній людині буде присвоєно сертифікат, записаний в блокчейне, і закритий ключ для підтвердження особи [1].

Згідно з дослідженням, проведеним IDC Health Insights, вже через 2 роки кожна п'ята організація, яка веде свою діяльність в сфері охорони здоров'я буде використовувати технологію блокчейн.

Технологія розподілених реєстрів забезпечує цілісність даних, приватність та довіру. Це сприяє тому, що блокчейн може знайти ідеальне застосування в сфері:

- зберігання та обробки медичних записів;
- відстеження ланцюжків поставок ліків;
- збору даних з медичних пристроїв;
- медичне страхування.

Таким прикладом використання блокчейн є Естонія, яка стала першою країною, яка впровадила блокчейн в національних масштабах. Фонд електронного охорони здоров'я eHealth Foundation Естонії діє з 2005 року. Зараз в проекті міститься близько 1 мільйона записів про пацієнтів і їх даних. Інфраструктура KSI забезпечує високу безпеку медичних даних, їх збереження і цілісність. При будь-якій зміні медичної інформації, блокчейн KSI автоматично

створює оновлену запис, що запобігає будь-яку безконтрольну маніпуляцію над даними, будь то їх навмисне зміна або видалення [2].

Ще одним цікавим прикладом використання технології блокчейн є розробка паспорту здоров'я. Так, Сінгапурська компанія SGInnovate в партнерстві зі стартапом Accredify займаються створенням Digital Health Passport – цифрового паспорта здоров'я – на базі блокчейна. Це дозволяє оптимізувати управління медичними даними та значно скоротити загальний документообіг, який, як правило, складний в управлінні. Після впровадження нової технології вся інформація про пацієнтів буде оцифрована та захищена від несанкціонованого доступу, а користувачі зможуть в будь-який момент ознайомитися зі своїми цифровими медичними картами безпосередньо через мобільний додаток, що є достатньо зручним [3].

Окремо необхідно зазначити, що одними з основних драйверів підтримки включення блокчейна в боротьбу з вірусом стали міжнародні та урядові організації. Кріптофонд ЮНІСЕФ – Дитячого фонду ООН – 20 червня 2020 року заявив про фінансування на \$ 100 тис. 5 червня керівник Глобальної лабораторії безпеки туризму при міністерстві туризму Канарських островів Кристина Дель Ріо фрези повідомила про впровадження цифрового паспорта здоров'я авіапасажирів. Додаток Health iCard, розроблене на базі технології блокчейн за підтримки Всесвітньої туристської організації ООН, покликане спростити процедуру проходження карантинних режимів аеропортів пасажирів.

Країни, що розвиваються виявилися найбільш уразливими перед пандемією. Тому навіть там, де блокчейн практично не використовувався, дана технологія знайшла своє застосування. Блокчейн-стартап Fantom, спільно з міністерством охорони здоров'я Афганістану 6 липня 2020 року запустив пілотний проект Smart Medicine, спрямований на відстеження поставок ліків від виробництва в аптеки і захист населення від контрафактної продукції.

Французька біофармацевтична компанія Transgene, що спеціалізується на імунотерапії для лікування раку і інфекційних захворювань, і компанія Hypertrust Patient Data Care, яка розробляє рішення в галузі охорони здоров'я, 9 липня 2020 успішно протестували першу в світі хмарну блокчейн-систему для відстеження поставок спеціалізованих вакцин [4]. І з кожним місяцем таких прикладів використання блокчейн стає все більше.

Підсумовуючи хотілось б зазначити, що використання технології блокчейн у період COVID-19 в сфері медицини дозволяє зберігати високий рівень надійності зберігання даних пацієнтів та конфіденційності їх особистих даних, а також скорочує втрату часу в процесі обслуговування пацієнтів та

передачі інформації про них. З кожним роком обсяг даних про пацієнтів тільки зростає, а обробляти їх стає все складніше, тому впровадження блокчейн бачиться оптимальним рішенням проблеми як на рівні медичних організацій та установ, так і на державному рівні у всій системі охорони здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Блокчейн в борьбе с пандемией COVID-19 и другие инициативы с использованием технологии. URL: <https://forklog.com/blokchejn-v-borbe-s-pandemiej-covid-19-i-drugie-initsiativy-s-ispolzovaniem-tehnologii/>
2. Блокчейн в медицине: Топ 5 актуальных примеров блокчейн проектов в здравоохранении. URL: <https://digiforest.io/blog/blockchain-examples-in-healthcare>
3. Блокчейн в медицине: «ковидные» паспорта и другое. URL: <https://dltc.spbu.ru/ru/centre/news/198-blokchejn-v-meditsine-kovidnye-pasporta-i-drugoe>
4. Колонка MINDSMITH: Блокчейн в зените лета. URL: <https://ict.moscow/news/blockchain-trends-mindsmith/>

Кирилюк Алла Володимирівна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ В УМОВАХ COVID-19

Всесвітня організація охорони здоров'я оголосила пандемією спалах коронавірусної інфекції COVID-19. Коронавірус справив значний вплив практично на всі сфери життя людства не тільки в Україні, але і у всьому світі. Хоч і світове співтовариство намагається звести до мінімуму поширення COVID-19, але не дивлячись на це, багато великих підприємств призупинили свою роботу, а також зазнали втрат малий і середній бізнес країн, порушених вірусом. Вплив коронавірусної інфекції на всі сфери нашого життя не залишило осторонь і інтелектуальну власність [1]. Вживання заходів щодо стримування епідемії привело до нових умов роботи патентних відомств в усьому світі. Епідемія COVID-19 створила безпрецедентні проблеми для всіх аспектів та областей права, включаючи область інтелектуальної власності.

Служби по захисту прав інтелектуальної власності (Intellectual Property Offices, IPO) по всьому світу адаптують свої послуги відповідно до поточних обставин. Вони намагаються врахувати загрози, які пандемія представляє для приватних осіб й підприємств у всьому світі. З метою запобігання несправедливого поводження із заявниками, служби намагаються вносити деякі тимчасові зміни до практики своєї роботи.

Одні патентні відомства продовжують свою роботу в штатному режимі, перевівши ряд процесів в дистанційний формат. Так, наприклад, Мінекономіки рекомендує користуватися електронними сервісами для подачі заявок та направлення кореспонденції в ході діловодства за ним. Використання цих електронних сервісів безкоштовно, є в цілодобовому режимі і надає знижку заявнику на сплату мит при подачі через електронні сервіси. Хоч і прийом вхідної кореспонденції здійснюється як в електронному вигляді, так і на паперових носіях через поштового оператора, але перший варіант більш кращий у зв'язку із ситуацією, яка склалася.

Більш того, ряд держав впровадили спеціальні заходи, наприклад, примусове ліцензування, на випадок виявлення потенційно необхідної продукції та технологій або розглядають можливість такого впровадження. Багато суб'єктів приватного сектора вживають заходів із надання допомоги в ініціативному порядку; розробляються численні технології і ведеться активна проектна робота.

Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) впровадила новий інструмент, що дозволяє відстежувати зміни в політиці в області інтелектуальної власності (ІВ) в умовах COVID-19, а також інші заходи, що вживаються державами – членами Організації в контексті боротьби з пандемією. Це ще один крок в рамках зусиль, що вживаються ВОІВ на тлі пандемії корона вірусної інфекції.

В усьому світі запроваджено механізм моніторингу політики в галузі ІВ в умовах COVID-19 – це інформаційна база, за допомогою якої всі зацікавлені сторони зможуть знайти інформацію про зміни, які впроваджуються світовою спільнотою інтелектуальної власності у контексті адаптації до реалій пандемії COVID-19. ВОІВ покликана очолювати зусилля по створенню збалансованої та ефективної міжнародної системи ІВ, тому цілком логічно, що ВОІВ має в ініціативному порядку запропонувати інструмент, що забезпечує максимально повне розуміння важливих політичних та інших заходів в області ІВ у міру їх появи. На момент появи механізму моніторингу політики в галузі ІВ в умовах COVID-19 в базі представлені дані 12 країн, проте контент буде систематично оновлюватися. Інформація знаходиться у відкритому доступі і доступна через інтерфейс бази.

ВОІВ була впроваджена нова панель індикаторів, яка дозволяє представникам держав-членів та іншим зацікавленим сторонам стежити за динамікою щомісячних змін, що стосуються глобальних послуг ВОІВ в області ІВ і результатів фінансової діяльності Організації. ВОІВ також ввела в експлуатацію новий механізм пошуку, інтегрований в глобальну патентну базу

даних PATENTSCOPE для зручності пошуку і отримання інформації з опублікованих патентних документів, яка може бути корисна розробникам нових технологій для боротьби з пандемією COVID-19.

Однією з головних проблем на даному етапі є проблема відсутності будь-яких дозволених для застосування вакцин, лікарських засобів або методів лікування, про доступ до яких можна було б вести мову. Тому політика урядів в даний час має бути спрямована перш за все на підтримку наукової роботи та інновацій, які дозволять розробити вакцину, лікарські засоби або методи лікування. Якщо ж говорити про доступ, то задача номер один – це виявлення факторів, що перешкоджають доступу. Таких факторів багато, зокрема відсутність потужностей для виробництва життєво важливих товарів і устаткування медичного призначення, перешкоди, що заважають транскордонним постачання таких товарів та обладнання, імпорتنі мита, відсутність національних механізмів транспорту і постачання, а також адекватних систем охорони здоров'я та відповідної інфраструктури [2]. Ціни на запатентовані ліки значно перевищують вартість аналогів (генериків), тобто ліків, які мають ту саму діючу речовину, але тепер можуть коштувати в рази дешевше. Все тому, що монополія дозволяла компанії встановлювати будь-яку ціну на препарат, оскільки альтернативи йому на українському ринку немає. Наприклад, для лікування тяжко хворих на COVID-19 потріббен лікарський препарат «Актемра» виробник Швейцарія, який коштує 20000 грн. Ще одним ризиком для COVID-19 є припинення імпорту медичних препаратів та обладнання. В зв'язку з цим необхідно призупинити дію деяких міжнародних договорів, включно з низкою положень Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. Крім того, з метою припинення пандемії вакцини від COVID-19 необхідно віднести до категорії всесвітніх суспільних благ. І, нарешті, об'єднати зусилля до співпраці і відкритості в області наукових досліджень і розробок.

Усунення цих перешкод – завдання урядів. Перешкодою для доступу може стати і інтелектуальна власність (ІВ); це відбувається в тих випадках, коли за допомогою інновацій вдається досягти ефективних результатів, але країни виявляються не в змозі отримати доступ до інновацій на адекватних і розумних з фінансової точки зору умовах. Для таких випадків на національному та міжнародному рівнях передбачені положення, покликані полегшувати доступ в тих випадках, коли йому перешкоджає ІВ. Такі положення повинні застосовуватися цілеспрямовано і в чітко визначених часових рамках, іншими словами – в конкретній прив'язці до виниклих перешкод для доступу, що належать до ІВ, в ході пандемії COVID-19, і з

урахуванням того, що за відсутності інновацій отримувати такий доступ не буде до чого.

У випадку з культурним і творчим сектором передбачені винятки та обмеження, які полегшують доступ до книг, публікацій та інших результатів творчої діяльності при певних обставинах і умовах. Такі результати творчої діяльності покликані відігравати ключову роль в поширенні даних, інформації та знань, які можуть мати життєво важливе значення для інновацій або ж для вирішення проблем, пов'язаних з обмеженнями пересування і заходами суворої ізоляції, необхідність яких диктується кризою, викликаною інфекцією COVID-19. Застосування подібних гнучких механізмів в умовах кризи COVID-19 також має бути обумовлено явною відсутністю доступу, а його масштаби повинні бути обмежені метою усунення будь-якого такого дефіциту на період кризи. Слід зазначити, що багато праволодільців з різних країн світу в добровільному порядку зробили кроки з метою забезпечення вільного доступу до величезних обсягів відповідного контенту в період кризи за допомогою застосування новаторських ліцензійних механізмів і прийняття інших заходів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Влияние коронавируса на интеллектуальную собственность. URL: <https://zuykov.com/ru/about/articles/2020/05/21/vliyanie-koronavirusa-na-intellektualnuyu-sobstven/>
2. Некоторые соображения относительно интеллектуальной собственности, инноваций, доступа и COVID-19. URL: https://www.wipo.int/about-wipo/ru/dg_gurry/news/2020/news_0025.html

*Аріанур Лейла Аббасівна,
студентка 3-го курсу факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Берназ-Лукавецька О.М.*

ДЕЯКІ ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ЗАКОНОДАВЧОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Питання змісту права власності, а також виділення окремих правомочностей, що належать власнику, вже багато десятиліть є нагальною проблемою для багатьох українських юристів, вчених-правників. Цій проблемі присвячено багато публікацій та представлено багато аргументів як за існуючу конструкцію права власності, так і проти неї. Однак, до цього часу у вітчизняній юриспруденції так і немає єдиної точки зору щодо змісту права власності. Як і раніше викликає сумніви принцип членування права власності у

так звану «тріаду» правомочностей власника. Отже, доцільним буде проаналізувати думки різних вчених-цивілістів щодо цього питання та запропонувати шляхи вдосконалення змісту права власності у зв'язку із оновленням цивільного законодавства України.

Перш за все, слід надати законодавче визначення такому поняттю як «право власності». Так, відповідно до частини першої статті 316 Цивільного кодексу України (ЦК України), правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. Частиною другою статті 317 ЦК України регулюється зміст права власності, де зазначається, що власникові належать права володіння, користування та розпорядження своїм майном.

Вважаю за доцільне коротко розкрити зміст кожної із правомочностей права власності. Першим елементом «тріади» права власності є право володіння, що полягає у юридичній можливості фактичного впливу на річ. Під володінням слід розуміти не постійний матеріальний зв'язок власника з річчю, а постійну можливість такого матеріального зв'язку, яка тісно пов'язана з волевиявленням такого власника.

Наступним елементом права власності є право користування, що полягає в юридичній можливості видобувати корисні (споживчі) властивості речі. Слід зазначити, що користування може здійснюватися шляхом вчинення фактичних дій (користування особистими речами, проживання в будинку, користування автомашиною тощо), але воно може полягати й у використанні споживчих властивостей речі за допомогою дій юридичних (надання речі в оренду і одержання відповідних прибутків) [2, с.285].

Заключним елементом «тріади» права власності є право розпорядження, тобто юридична можливість власника визначати фактичну і юридичну долю речі. Визначення фактичної долі речі полягає в можливості зміни її фізичної суті аж до повного знищення, юридична ж доля речі може бути визначена шляхом відмови від права на річ або шляхом передачі права власності іншій особі.

Таким чином, у сукупності ці три правомочності власника утворюють класичну для українського цивільного права «тріаду», що характеризує право власності в суб'єктивному сенсі.

Слід зазначити, що тлумачення змісту права власності у контексті «тріади» прав володіння, користування та розпорядження на думку багатьох вчених-цивілістів є недоцільним та дуже приблизним.

Так, деякі автори пропонують доповнити класичну «тріаду» правомочностей власника таким елементом, як управління. Зокрема, у

вітчизняній науці цивільного права вказані ідеї висловлюють К.І. Апанасенко, О.О. Первомайський, І.В. Спасибо-Фатеева, Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova, та інші відомі вчені.

На думку Є.О. Харитонova, перелік елементів права здійснення права власності треба доповнити правом управління майном. Вчений вважає, що зазначене право не охоплюється ні правом користування, ні правом розпорядження майном, а тому робить висновок, що змістом права власності як права на власну поведінку (права здійснення права власності) є: право володіння майном, право користування майном, право управління майном та право розпорядження майном [2, с.287].

Крім того, в юридичній літературі іноді виділяють й інші елементи змісту права власності. Наприклад, деякі автори пропонують включити до переліку прав власника, крім управління, контроль за використанням майна. Так, О.М. Соловйов вважає, що до суб'єктивного права власності, окрім традиційних правомочностей потрібно включати правомочність вимоги і правомочність на захист [3, с. 48-49]. Вчений на підтримку своєї думки посилається на існуючу детальну диференціацію правомочностей суб'єктивного права власності, закріплену у концепції англійського юриста А.М. Оноре, відповідно до якої виокремлюється одинадцять елементів, що і становлять зміст права власності.

Слід також звернути увагу на те, що всі елементи традиційної «тріади права власності» стосуються лише права на власну поведінку, а тому не беруться до уваги такі правомочності суб'єктивного цивільного права, як право вимагати певних дій від інших осіб та право звернутися за захистом у випадку порушення прав. Ця позиція також є своєрідним недоліком існуючої системи змісту права власності.

Отже, вважаю, що сучасна українська концепція змісту права власності потребує вдосконалення, оскільки є підстави для розширення її переліку правомочностей. Спираючись на думки багатьох вчених-цивілістів, можу наголосити на тому, що окрім правомочностей володіння, користування та розпорядження до змісту права власності можуть також бути віднесені правомочності управління, контролю за використанням майна, правомочність вимоги та захисту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 №435 IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. Ст. 316, 317.
2. Харитонов Є.О., Старцев О.В. Цивільне право України. Підручник. Вид. 3, перероб. і доп. К.: Істина, 2013. 808 с.

3. Соловійов О. М. Суб'єктивне право власності (деякі аспекти проблеми). Право України. 2010. №12. – С.48-49.

Болдіна Діана Андріївна,

студентка 4-го курсу факультету прокуратури та слідства Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Адаховська Н.С.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ РОЗДРІБНОЇ ТА ОПТОВОЇ ТОРГІВЛІ ТОВАРІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ COVID-19

В Україні досить актуальним на сьогодні є питання регулювання відносин у сфері продажу товарів в Україні. Продаж товарів в Україні найчастіше за все здійснюється за договором роздрібною купівлі-продажу та за договором оптової купівлі-продажу. Роздрібна та оптова торгівля є основою діяльності багатьох підприємств та підприємців. Головними проблемами реалізації продажу товарів у роздрібній та оптовій торгівлі є: 1) непостійність у валютному курсі політики держави; 2) споживачі можуть змінювати інтерес до відповідної категорії товарів, що може призводити до падіння попиту на такий товар; 3) невизначеність у галузі митно-тарифної політики держави; 4) високий рівень конкуренції на ринку товарів; 5) введення обмеження продажу товарів через відповідні прийняті нормативно-правові акти державної влади у зв'язку з прийняттям воєнного стану, надзвичайного стану та санітарно-епідеміологічною ситуацією у державі.

Сучасна Україна зіткнулась з поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2», яка дуже сильно відобразилась на економіці держави. Для регулювання відносин у сфері продажу товарів та сприянню боротьбі з гострою респіраторною хворобою, були прийняті відповідні нормативно-правові акти. Наприклад, постановою Кабінету Міністрів України «Про встановлення карантину та запровадження посиленних протиепідемічних заходів на території із значним поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 « № 641 від 22.07.2020 р., згідно зі змінами від 28.11.2020 [1], які передбачали у собі встановлені правила регулювання підприємницької діяльності. Такі правила встановлювали заборону приймання відвідувачів суб'єктами господарювання, які провадять діяльності у сфері торговельного і побутового обслуговування населення. Було внесено додатково в період з 00 годин 00 хвилин суботи до 00 годин 00 хвилин понеділка на території України з

14 листопада 2020 р. до 30 листопада 2020 р. було заборонено приймання відвідувачів суб'єктами господарювання, які провадять діяльність у сфері торговельного і побутового обслуговування населення. Такі заборони не розповсюджувались на суб'єкти господарювання у сфері торгівлі продуктами харчування на торговельних площах, не менше 60 відсотків яких призначено для торгівлі продуктами харчування, паливом, лікарськими засобами та виробами медичного призначення, ветеринарними препаратами, кормами. А також такі заборони не розповсюджувались на діяльність з надання фінансових послуг, діяльності фінансових установ і діяльності з інкасації та перевезення валютних цінностей, діяльності операторів поштового зв'язку, а також медичної практики, ветеринарної практики, діяльності автозаправних комплексів (без зон харчування), діяльності з технічного обслуговування та ремонту транспортних засобів та торговельної діяльності із здійсненням адресної доставки замовлень.

З такими нововведенням у сфері роздрібної та оптової торгівлі зіткнулись суб'єкти підприємницької діяльності з продажу невиробничих товарів. Через що, продаж невиробничих товарів (посуд, взуття, одяг, тощо) зменшився. Предметом як роздрібної, так і оптової торгівлі згідно з частиною 1 статті 656 Цивільного Кодексу України виступає товар, який є у продавця на момент укладання такого договору або буде створений продавцем у майбутньому [2]. Багато підприємців постраждали, оскільки введення відповідних обмежень припинили діяльність таких суб'єктів підприємницької діяльності. Але було помітне зростання продажу невиробничих товарів через соціальні Інтернет-мережі, які не мали змогу повноцінно здійснювати свою роботу, під час карантинних обмежень. Продаж товару через соціальні Інтернет-мережі зросла, оскільки не було встановлено обмежень для такої торгівлі, навпаки такі заборони не розповсюджувались на торговельну діяльність із здійсненням адресної доставки замовлень. Через те, що майже третина малого та мікробізнесу скоротила працівників через збитки, завдані суворим карантинном в Україні, у Верховній Раді України було зареєстровано проект постанови, який рекомендував скасувати обмеження так званого «карантину вихідного дня». Таку постанову було зареєстровано в парламенті 16 листопада, а саме одраз ж з наступного дня після перших карантинних вихідних. Але 17 листопада, Верховною Радою України було проведено пленарне засідання, на якому було проведено поіменне голосування про проект Постанови про рішення Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2020 року № 1100 щодо посилення протиепідемічних заходів (№4381), але рішення не було прийнято.

На сьогодні таку заборону не було продовжено, тому суб'єкти господарювання продовжують працювати, як і раніше, але все одно є відповідні ризики, що такі необхідні міри будуть продовжені, для того, щоб сприяти ефективній боротьбі з відповідною хворобою. Одним з ефективних джерел продажу товарів при епідеміологічній ситуації було визнано соціальні Інтернет-мережі. Під час введення обмежень на території України для зупинення поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19, рівень продажу товарів як у сфері роздрібній та оптовій торгівлі зроста майже у тричі.

Таким чином, на практиці реалізація торгівельних відносин у сфері продажу товарів, як у роздрібній, так і оптовій торгівлі зіткнулась з поширенням гострої респіраторної хвороби, яка звужила діяльність підприємців та загострила на собі такі проблеми, як реалізація доставки товарів під час карантину, можливість здійснювати торгівельні відносини між продавцем та покупцем з додержанням необхідних мір, встановлених під час карантину, а також загальна можливість відвідувати покупцями місця продажу таких товарів, тому що на момент карантинних мір було зменшено діяльність громадського транспорту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 11 березня 2020 р. № 211. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-п#Text>
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 №435 IV. Відомості Верховної Ради України, 2003, № 40-44.

*Дем'яненко Анна Ігорівна,
студентка 3-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Некім К.Г.*

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ОРЕНДИ ПІД ЧАС КАРАНТИНУ

Давньоримський вислів *pacta sunt servanda* (договори повинні дотримуватись) є однією з основ міжнародного та цивільного права. Законодавство України реалізовує дану основу у ст.526 Цивільного кодексу України. Щодо договорів, вказаний принцип відображено статтею 629 ЦК України: «Договір є обов'язковим для виконання сторонами». Однак, іноді принцип *pacta sunt servanda* деякі обставини змушують відступати.

З введеними обмеженнями у зв'язку з COVID-19, у багатьох підприємств постає проблематика: як виконувати умови договорів? Так КМУ встановив

обмеження щодо деяких суб'єктів підприємницької діяльності (СПД). Карантин встановлюється та скасовується рішенням Кабінету Міністрів України на підставі Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» [1].

Однак введення карантинних обмежень не надає права однієї зі сторін не виконувати умови укладеного договору. У зв'язку з тим, що карантинними заходами введено деякі обмеження, СПД повинен взяти до уваги яким саме чином дані обмеження вплинуть на виконання договору.

Різні країни запроваджують ряд заходів. Так нашою державою з метою протидії поширення коронавірусу COVID-19 було введено карантинні заходи, які мають безпосередній вплив на діяльність суб'єктів підприємницької діяльності. Зокрема, передбачено під час дії карантину можливість звільнення від сплати за користування майном, у разі відсутності можливості його використання.

Форс-мажор, припинення зобов'язання у зв'язку з неможливістю його виконання, а також зміна або розірвання договору у зв'язку з істотною зміною обставин виступають основними правовими інструментами, які застосовуються до більшості договірних зобов'язань за певних умов [2].

У зв'язку з протидією COVID-19 – введення карантину, СПД мають можливість посилатися на форс-мажор, навіть у разі відсутності відображення даної згадки у договорі. В українському праві законодавчий перелік таких обставин невичерпний та узагальнений в Законі України «Про торгово-промислові палати в Україні» [3].

З поширенням коронавірусу COVID-19 заборонено діяльність суб'єктів підприємницької діяльності, у зв'язку з чим підприємства не можуть взагалі використовувати орендовані приміщення або користуються ними з обмеженнями. З цього випливає, що орендар має право вимагати зменшення орендної плати або взагалі звільнити його від орендної плати та також ініціювати розірвання договору.

Дане право також вказане у Прикінцевих положеннях Цивільного кодексу України та в які внесено зміни Законом № 540-ІХ.

Однак необхідно зауважити, що звільнення від сплати орендної плати не надає право не здійснювати сплату комунальних платежів або маркетингові збори, тільки якщо вони не включені в суму орендної плати. З моменту введення карантину і до його закінчення, орендар може бути звільнений від плати за користування майном на підставі ч. 6 ст. 762 ЦК. Однак це повинно узгодити з орендодавцем і якщо той надасть дозвіл, то сторони повинні внести зміни до цього договору оренди шляхом оформлення додаткової угоди.

Якщо орендодавець не згоден скасувати орендну плату, тоді суд вирішує питання про скасування орендної плати виходячи з особливостей кожної окремої ситуації.

Окремо слід помітити, що під час боротьби з коронавірусною хворобою СПД надано право не сплачувати орендну плату за земельні ділянки, що прямо визначено у Законі України «Про внесення змін до Податкового кодексу України...».

Органи місцевого самоврядування, можуть у своїх рішеннях також рекомендувати орендодавцям майна, зменшити суми орендної плати за майно, в період впровадження протиепідемічних заходів або ж навіть звільнити орендарів від орендної плати. В такому разі необхідно нагально звертатись до такого органу з повідомленням про неможливість або обмежену можливість використання об'єкту оренди.

В частині розірвання договору оренди з причин введення карантинних заходів, слід зазначити, що така можливість не виникає автоматично. Втім сторони можуть виступати з ініціативою розірвання договору оренди у зв'язку з істотною зміною обставин. Отже, Законом № 540-IX було відзначено, що обмеження введенні у зв'язку з карантином не залежать від волі орендаря. Крім того, слід зауважити, що положення закону вийшло бланкетним і доволі беззмістовним, бо необхідність доведення неможливості використання, про яке згадується у ст. 762 ЦК України, ніхто не скасовував. Завдяки карантинним заходам зменшилася кількість захворювання, але це негативно відобразилось на економіці нашої країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України від 6.04.2000 р. № 1645-III // Відомості Верховної Ради України. 2000. № 29. Ст. 228 (зі змінами).
2. Правові наслідки поширення коронавірусу COVID-19 для виконання договорів. URL: <https://sk.ua/uk/news-uk>
3. Про торгово-промислові палати в Україні: Закон України від 2.12.1997 р. № 671/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1998. № 13. Ст. 52 (зі змінами).

Діденко Марія Олексіївна,

*студентка 4 курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Завальнюк С.В.*

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ЗАВДАНОЮ ОСОБОЮ ХВОРОЮ НА COVID-19, ЩО ПОРУШИЛА КАРАНТИННІ ОБМЕЖЕННЯ

Сьогодні увесь світ зустрівся з новою проблемою під назвою COVID-19, яка поставила населення всієї планети в нові рамки існування. Дана проблематика, зумовила наявність соціального дискомфорту у вигляді заборони

масового скупчення людей, а також невід'ємного атрибуту – маски. Всі ці обмеження, неабияк, тиснуть на осіб у зв'язку з тим, що вище зазначене відбувається вперше та звертає на себе увагу одночасне збільшення обсягу обов'язків громадян через необхідністю дотримання заходів обмеження розповсюдження хвороби. Вище викладені реалії потребують адекватного відображення у законодавстві України.

Відповідно до вище сказаної проблематики вбачається не лише аналіз, а також розробка правових норм щодо врегулювання відносин відшкодування шкоди при навмисному зараженні однією особою іншої COVID-19. Наприклад, коли людина хвора на COVID-19 (зробивши при цьому ПЛР-тест, який підтвердив наявність даного респіраторного вірусу), що не понесла втрату працездатності, відвідувала місця масових скупчень людей, свідомо заражаючи інших осіб, вбачається нами доцільним запровадження застосування цивільно-правової відповідальності [3, с. 9].

Відшкодування шкоди регламентовано Главою 82 Цивільного кодексу України, а саме, ч. 1 ст. 1168 ЦК України, де зазначено, що моральна шкода – або будь яка інша шкода, яка завдана внаслідок ушкодження здоров'я, може бути відшкодована одноразово або шляхом здійснення щомісячних платежів. У випадку, коли індивідуум заражає іншу особу COVID-19, можливо побачити шкоду здоров'ю особі, яка може потягнути тяжкі наслідки у вигляді часткової або повної втрати працездатності [1].

Зазначимо, що моральна шкода регламентована статтею 23 Цивільного кодексу України. В пункті 1 частині 2 даної статті написано, що моральна шкода – це відшкодування збитків особі, що понесла фізичний біль та страждання, які призвели до каліцтва або іншої шкоди здоров'ю. Моральна шкода, також в частині 5 статті 23 Цивільного кодексу України, передбачає свою одноразовість. Тому доцільно буде визначити, що особа, яка заразила іншу особу повинна відшкодувати не лише майнову шкоду, але і моральну [2, с. 622].

Щодо відшкодування шкоди доречно висловлювалась вчена Т.С. Ківалова. Яка в своїх працях відокремила поняття відшкодування правовідносин, які передбачені нормами цивільного законодавства, цивільних охоронних правовідносин, що виникають внаслідок завдання шкоди суб'єкту цивільних прав і виражаються у праві потерпілого на відшкодування завданої йому шкоди та обов'язку особи, яка завдала шкоду, або суб'єкта, вказаного у законі, відшкодувати завдану шкоду [4, с.745].

Тобто з даного визначення можна зробити висновки, що відшкодування шкоди потрібно регламентувати саме Цивільним Кодексом. На нашу думку,

Цивільному кодексі України, буде за необхідне створити нову норму права, за якою відшкодування шкоди, буде виступати засобом цивільно-правової відповідальності в випадках, коли особа навмисно чи через свою недбалість, коли їй достеменно відомо про захворювання, заражає певною інфекційною хворобою іншу особу. Дана норма права, допоможе врегулювати цивільно-правову відповідальність, щодо зараження різними хворобами як COVID-19, ВІЧ та іншими інфекційними хворобами, що можуть спричинити тяжкі наслідки або смерть. Оскільки цивільне право загалом регулює приватний спектр відносин кожної людини, тому проблему захисту права фізичної особи н здоров'я можливо захистити лише даною кодифікованою нормою у Цивільному кодексі України, що стане засобом боротьби з пандемією COVID-19.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. Ківалова Т.С. Відшкодування шкоди, завданої правам власника. Цивільне право України: підручник в 2-х т. За ред. Є.О. Харитонова, Н.Ю. Голубевої. Х.: Одісей. Т. 1. 2008. 622 с.
3. Ківалова Т.С. Зобов'язання, які виникають внаслідок завдання шкоди: навчально-методичний посібник. За ред. Є.О. Харитонова. Одеса: Фенікс, 2007. С. 9-12.
4. Ківалова Т.С. Поняття та система зобов'язань відшкодування шкоди. Цивільне право України: підручник у 3 кн. За ред. Є.О. Харитонова. Одеса: Юридична література. Кн. 3. 2006. 745 с.

Домбровська Юліана Юрївна,

*студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Завальнюк С.В.*

ПРАВО НА МИРНІ ЗІБРАННЯ: ОСОБЛИВОСТІ В УМОВАХ БОРОТЬБИ З COVID-19

Після першої хвилі коронавірусної інфекції COVID-19 настає друга не менш масштабна та складна. Суспільство та держава ще не відійшли від наслідків першої, а вже треба оцінювати та активно протидіяти наслідкам наступної. Порушена економіка та вимушене обмеження прав людини та громадянина стали найбільш складними супутниками боротьби з COVID-19.

В Україні одним з найбільш традиційних прав людини є право на мирні зібрання. Необхідність встановлення пропорційних обмежень свободи зборів не

викликає сумнівів ні в одній правовій системі. Свобода зібрань дозволяє і регулює демонстрацію «деструктивних» пристрастей. Вона усвідомлено допускає такі прояви громадянської активності, які при «вмілому» керівництві можуть зруйнувати конституційний порядок, який їх же захищає. Навіть виключно мирні публічні заходи, які повністю укладаються в рамки закону завдають незручності і занепокоєння особам, які не беруть в них участі перешкоджаючи реалізації інших прав (права власності, права безперешкодного проходу або проїзду, свободи підприємництва).

Водночас в контексті обмеження свободи участі дуже часто трапляється порушення принципу пропорційності. У підсумку, в Україні спостерігається стійка тенденція до протиправного обмеження права на свободу мирних зібрань, у результаті чого громадяни все частіше звертаються за захистом до Європейського Суду з прав людини. Особливо актуальною, проблема обмеження права на мирні зібрання, стала у зв'язку з протидією коронавірусній інфекції COVID-19.

Право на мирні зібрання закріплене в Конституції України [1], ст. 11 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [2], ст. 21 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [3], ст. 315 Цивільного кодексу України [4]. В Конституції України в ст. 64 чітко закріплена норма, за якою конституційні права (у тому числі й право на мирні зібрання) не можуть бути обмежені, крім випадків, які встановлені в Основному законі. Можливість обмеження передбачена лише у випадку запровадження військового чи надзвичайного стану.

Відповідно до положень Постанови Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 р. №211 на території України з 12.03.2020 р. до 22.05.2020 р. було встановлено карантин [5]. Аналогічною постановою від 22.07.2020 р. №641 карантин було встановлено з 01.08.2020 р. по 31.12.2020 р. [6]. В останній постанові мова йде про заборону проведення будь-яких масових заходів з кількістю учасників більше 50 осіб зі зменшенням кількості осіб до 20 осіб в залежності від рівня епідемічної безпеки. Такі заходи доповнюються обмеженнями пересування.

В цьому випадку досить сумнівною видається правова сила вказаних постанов Кабінету Міністрів України, адже, в Конституції України чітко вказано, що право на мирні зібрання може бути обмежене тільки судом, причому, таке рішення має на меті забезпечення інтересів національної безпеки та громадського порядку. З однієї сторони – охорона здоров'я населення входить в інтереси національної безпеки, з іншої – порядок обмеження передбачає, що ініціативна група громадян звертається до органу влади

(місцевого самоврядування або виконавчої влади) із запитом про проведення мирного зібрання. Цей орган повинен звернутися до суду з клопотанням про заборону проведення мирного зібрання у зв'язку з карантинном. Якщо суд ухвалює рішення про таку заборону – воно доводиться до ініціативної групи, яка повідомляє його громадськості. В цілому Конституція України допускає обмеження права на мирні зібрання лише за умови, коли таке зібрання має індивідуальний характер та рішення про таке обмеження приймається судом. Це означає, що ні Верховна рада України, ні Кабінет Міністрів України в підзаконному нормативно-правовому акті не має права обмежити реалізацію права на мирні зібрання. Лише суд, врахувавши усі обставини, може вирішити чи становить таке зібрання загрозу охороні здоров'я. Натомість, Постанови Кабінету Міністрів України дозволяють органам влади обмежувати такі зібрання.

Цікаво, що в правоохоронних органах коментують таку ситуацію тим, що жодних заборон на участь в мирних зібраннях немає, наявне лише обмеження за кількістю. За умови перебільшення цієї кількості правоохоронні органи мають проводити профілактичні бесіди і роз'яснення з учасниками мирних зібрань. Водночас, попри такі коментарі, непоодинокими є випадки, коли право на мирні зібрання порушувалися у зв'язку з запровадженням карантинних заходів. Так, за матеріалами Доповіді щодо ситуації з правами людини в Україні правоохоронні органи припиняли мирні зібрання на підставі вільного трактування карантинних обмежень, пов'язаних з коронавірусною інфекцією COVID-19. Щодо організаторів таких зібрань застосовувались адміністративні санкції чи відкривалось навіть кримінальне провадження.[7].

Подібні оцінки дій правоохоронних органів в Україні непоодинокі, що однозначно свідчить про наявність утиску на учасників або організаторів окремих мирних зібрань через застосування заходів протидії поширенню коронавірусної інфекції [8].

Підводячи підсумки, зауважимо, що дії Кабінету Міністрів України, органів місцевої влади, правоохоронних органів, націлені на встановлення перепон для реалізації права на мирні зібрання на підставі рішень уряду про запровадження карантинних заходів протидії поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 не відповідають положенням Конституції України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод зі змінами, внесеними Протоколом № 1. Офіційний вісник України. 1998. №13. Ст. 270
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_043
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. Ст. 356.
5. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 р. №211 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF#Text>
6. Про встановлення карантину та запровадження посилених протиепідемічних заходів на території із значним поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.07.2020 р. №641. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/641-2020-%D0%BF#Text>
7. Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні. URL: <https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/30thReportUkraine-UA.pdf>
8. Відкрита заява правозахисних організацій щодо застосування вибіркового тиску на учасників мирних зібрань під час карантину на прикладі акції «Весна на граніті». URL: <http://umdp1.info/news/zvernennya-tsentru-gromadyanskyh-svobod-taasotsiatsiyi-umpdlshhodo-zastosuvannya-vybirkovogo-tysku-na-uchasnykiv-myrnyh-zibran-pid-chas-karantynu-na-prykladi-aktsiyi-vesna-na-graniti/>

***Климишина Анастасія Євгенівна, Мазур Максим Ярославович,**
студенти 3-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальної
юстиції) Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., професор Калітенко О.М.*

ЦИВІЛІСТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРИВАТНИХ ІНТЕРЕСІВ У УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID – 19

Поняття «пандемія COVID-19» неочікувано ввійшло в наше життя. COVID-19 був вперше помічений у китайській провінції Хубей наприкінці 2019 року, зараження цим вірусом було зафіксовано у більш ніж 130 країнах світу. З 11 березня Всесвітня організація охорони здоров'я визнала поширення хвороби – пандемією [2].

Також територія України не залишилась осторонь від пандемії. В Україні щоденно стрімко зростає статистика захворюваності.

Коронавірус став причиною незліченної кількості значних загострень у тисячі малих і середніх підприємств.

Із запровадженням карантинних обмежень майже всі приватні підприємці істотно відчували різке зниження рівня своїх прибутків та деякі із них зовсім були

змушенні припинити або закрити свою підприємницьку діяльність. Найбільше за період пандемії постраждав малий та середній бізнес, який був змушений практично припинити свою діяльність.

Значного краху також потерпіли компанії, які працюють в творчій індустрії. Тенденція поступового занепаду таких галузей як кіновиробництво, мистецький напрямок, музична індустрія, простежується не лише на світовому рівні, а й на внутрішньодержавному.

Через негативні наслідки впав попит на маркетингові послуги. Щоб не збанкрутувати, багато компаній були змушені зменшити розмір заробітної плати своїм працівникам.

Тому можна виділити декілька аспектів про те, як змінилися доходи підприємців під час карантину:

- Власники мікробізнесу заявляють про падіння доходів на 90-100% з початку карантину. Ці ж підприємці вже звільнили до 50% штату співробітників.

- Власники малого та середнього бізнесу говорять про зменшення доходів на 25 – 50% порівняно з докарантинним періодом і вже звільнили від 10 до 25% працівників.

- Втрати прибутків великих підприємств становлять 10 – 25%, там прогнозується скорочення штату на 25% до кінця обмежувальних заходів.

Необхідно зауважити, що карантин не тільки негативно повпливав на підприємницьку діяльність та загалом на економічні аспекти приватних підприємців, а також в декількох сегментах цивілістики статистика вказує, що є і свої позитивні аспекти.

В першу чергу виріс сегмент доставки останньої милі. В Україні «Укрпошта», «Нова Пошта», Zakaz.ua, Glovo зробили стрибок вперед за рахунок того, що люди довгий час не готові були виходити на вулицю і взаємодіяти один з одним [3].

Малий бізнес небезпідставно вважають найбільш чутливим до будь яких глобальних процесів, які пов'язані із сегментом економіки. З даним твердженням погоджується більшість науковців у сфері економіки. Тому в умовах фінансово-коронавірусної турбулентності, одним з перших антикризових кроків у багатьох державах стали заходи, основним завданням яких є забезпечення підтримки функціонування дрібного підприємництва. Адже йдеться, зазвичай, про добробут від сотень тисяч до десятків мільйонів родин – не лише самих бізнесменів і самозайнятих осіб, а й їхніх найманих працівників.

Потребує уваги ще один важливий аспект, а саме неможливість ведення бізнесу офлайн, підштовхнула підприємців шукати різноманітні способи продавати свої товари через Інтернет. Це врятувало багатьох. Особливо тих, хто встиг приготуватися заздалегідь.

До кризи багато компаній пристосувались, запустивши власну послугу з доставки їжі зі своїх ресторанів. Це також допомогло зберегти значно велику кількість робочих місць співробітників, компанії відновили роботу у перші тижні після карантину. Колишні офіціанти ставали кур'єрами, а кухарі почали готувати онлайн-замовлення.

Зростання попиту на Інтернет-магазини та безготівкові розрахунки стимулювали розвиток безготівкової інфраструктури. Зокрема, компанії, що спеціалізуються на забезпеченні онлайн-розрахунків, зафіксували зростання попиту своїх послуг серед бізнес-клієнтів [4].

Виходячи із вищесказаного, ми виділили позитивні аспекти але, на жаль, є і негативні. На сьогоднішній день, реєстрація нових ФОП зменшилася втричі. Якщо до карантину щотижня реєструвалося понад 5 тис. нових підприємців, то нині щотижня реєструється лише 1,5 тис.

Окрім того, нових компаній реєструють теж втричі менше, ніж це було до карантину. Раніше їхня кількість сягала 1,5 тис. щотижня, але за останній тиждень (до 27 квітня, – ред.) зареєструвалися лише 495.

Також 38% ресторанів припинили свою роботу під час карантину. Щотижня відсоток працюючих компаній зменшується. Загалом продажі закладів громадського харчування в Україні за час карантину скоротилися втричі. Обіг коштів впав на 73% порівняно з початком березня.

Через карантинні заходи вп'ятеро зменшилася виручка кафе і ресторанів та втричі впала вартість добової оренди нерухомості в країні, а також кількість замовлень таксі.

Нагадаємо, згідно з даними опитування, проведеного Info Sapiens наприкінці березня 60% українців зазнали фінансових збитків внаслідок епідемії коронавірусу. А саме: 38% українців розповіли про зменшення регулярного доходу родини внаслідок епідемії, 16% – повну втрату доходу, 14% – втрату роботи, 10% – фінансові збитки (наприклад, через здачу квитків).

Отже, підсумовуючи та систематизуючи вищевказану інформацію, стосовного даного питання, можна дійти певних висновків. По-перше, пандемія COVID-19 здійснила значний вплив на малі та середні підприємства, які є найбільш чутливими до різних світових економічних змін. В Україні необхідно поширити та запровадити державну діяльність у напрямку допомоги та підтримки цим галузям бізнесу. Дані дії повинні бути спрямовані на

забезпечення гарантій збереження робочих місць для усіх працівників, які можуть бути піддані вимушеному скороченню. Також на державному рівні повинно бути вирішене питання про можливість переводу таких підприємств в онлайн режим із забезпечення усіх їхніх прав та гарантій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. ст.356.
2. Права приватної особи в умовах пандемії COVID-19: проблеми здійснення та захисту: монографія. За ред. д. юрид. н., проф. С.О. Харитонова, д. юрид. н., проф. О.І.Харитонові, к. юрид. н., доц. К.Г.Некіт. Одеса:Видавничий дім «Гельветика», 2020.404 с.
3. Про наслідки карантину для економіки України та шляхи їхнього подолання. URL: <https://platforma-msb.org/pro-naslidky-karantynu-dlya-ekonomiky-ukrayiny-ta-shlyahy-yihnego-podolannya/>
4. Коронавірус VS бізнес: половина підприємств продержиться на карантині не більше місяця. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2020/04/2/658857/>

Мельник Вікторія Сергіївна,
*студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Завальнюк С.В.*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Проблематика договору купівлі-продажу в умовах пандемії COVID-19 є актуальною тому що, по-перше, даний договір кожна особа вчиняє ледь не щодня для задоволення власних потреб, по-друге, умови укладення таких договорів станом на зараз змінилися у зв'язку з пандемією, а оскільки купівля-продаж є невіддільною частиною життя кожного громадянина то потребує негайного вирішення та детального вивчення. Також потрібно зазначити, що дана тема є ще недостатньо глибоко досліджена через відносно недавній час її виникнення, а саме березень дві тисячі двадцятого року.

Саме 12 березня 2020 року відповідно до постанови Кабінету Міністрів України на території нашої держави був установлений карантин [5]. Ця подія змінила життя кожного українця, щоденні правочини, які були невіддільною частиною життя стали складно доступні, а подекуди взагалі – недоступні. Ось чому питання договору купівлі-продажу в умовах пандемії було описано відомими науковцями та юристами. Найбільш яскравими прикладами є роботи: Харитонова С.О., Харитонові О.І. «Цивілістика перед викликами пандемії»,

«Делікти створення небезпеки» [6], Давидова І.В. «Визначальна роль електронного підпису як цивільної ідентифікації особи в умовах карантину» [2] та інші.

Цивільний кодекс України визначає сутність даної угоди, а саме ст. 665 де стверджується, що договір купівлі-продажу – це договір згідного якого одна сторона передає або зобов'язується передати майно(товар) у власність другій стороні, а покупець приймає або зобов'язується прийняти майно(товар) і сплатити за нього певну грошову суму [7]. За загальним правилом договір купівлі-продажу є консенсуальним тобто таким, що вважається укладеним з моменту досягнення згоди сторонами, незалежно від передачі товару. Але в нашому швидкоплинному світі існує ряд випадків, коли саме факт передачі товару свідчить про укладення договору купівлі-продажу. Яскравим прикладом даного твердження є магазин самообслуговування. У такому разі відбувається наступна оплата товару та договір вважається укладеним, коли особа виразила свою волю на покупку товару шляхом того, що взяла товар з полиці. При цій формі торгівлі до передачі товару договір не можна вважати укладеним, тому що лише факт передачі покупцеві виявляє його волю на укладення договору. В наш час ледве не в кожному супермаркеті є каси самообслуговування і коли перед покупцем постає вибір, відстояти чергу чи просканувати товар самостійно – більшість обирає другий варіант. Саме таке розв'язання проблеми запобігає розповсюдженню вірусу, адже зберігання соціальної дистанції є важливим чинником для збереження здоров'я.

Приклад з касами є доволі повсякденним та вжитковим, в масштабах країни найбільшою проблемою при введенні карантину, окрім самих хворих, стало зупинення малого та середнього бізнесу. В той час, коли великі підприємства, ще мали змогу підтримувати свою роботу, малий та середній бізнес буквально зупинив своє існування. Як відомо, купівля-продаж є тією базою на якій тримається український бізнес. Зараз, коли наближається друга хвиля пандемії необхідно законодавчо закріпити основу для відновлення та роботи українських підприємств.

І першим кроком для врегулювання даного питання є електронна комерція. Тобто, коли йде мова про договір купівлі-продажу в умовах пандемії основне завдання полягає в безпечності його укладення в масштабах країни.

Електронна комерція безпосередньо пов'язана із Законом України «Про захист прав споживачів», а саме у п.8, ст.1 сказано, що договір укладений на відстані це договір укладений продавцем зі споживачем за допомогою засобів дистанційного зв'язку [4, с. 3-5]. Про такий договір буде йти мова, якщо ми говоримо про продаж товарів споживачам для непідприємницьких цілей.

Сьогодні, коли особа купує річ за допомогою мережі Інтернет, дистанційно, вона тим самим робить крок до припинення пандемії COVID -19.

Детальніше питання укладення договору купівлі-продажу з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем описане в Законі України «Про електронну комерцію», адже в даному законі йде мова не тільки про фізичних осіб, але і юридичних. Основне питання при укладенні такого договору постає в тому чи був правочин в електронній формі належно підписаний сторонами. Одна з основних проблем укладення такого договору в мережі Інтернет є складність ідентифікації сторін. У законі вказані вимоги до продавця та послідовність ідентифікації покупця, яка може відбуватися як за допомогою електронного підпису, так і іншими засобами, створення електронного кабінету чи повідомлення на електронну адресу [1].

Для підтвердження особи під час укладення договору купівлі-продажу в електронній формі використовують електронний підпис. Особливості його застосування врегульовані за допомогою Закону України «Про електронні довірчі послуги». Де вказано, що електронний підпис це електронні дані, які додаються підписувачем до інших електронних даних або логічно з ними пов'язуються і використовуються ним як підпис [3]. Звісно, електронний підпис – це дієвий спосіб ідентифікації особи, але такі європейські країни як Франція, Німеччина відмовилися від даного способу на користь сканування документів та форматування їх у файли формату PDF. Звісно що складність впровадження в Україні такого спрощеного формату може мати елемент недоброчесності осіб, які працюватимуть з документами, але в сучасних умовах влада повинна зробити все для полегшення життя громадян в період пандемії, а без укладення договору купівлі-продажу життя сучасного українця неможливе.

Отже, зробимо висновки, що проблематика договору купівлі-продажу в умовах пандемії COVID-19 регулюється Цивільним кодексом України, законом України «Про захист прав споживачів», законом України «Про електронну комерцію» та законом України «Про електронні довірчі послуги». Щоденне укладання договору купівлі-продажу є частиною життя кожного українця та запорукою стабільності нашої держави, а отже забезпечення простого та нормативно врегульованого укладення договору є важливим чинником для комфорту та безпеки громадян в умовах пандемії. Україна вже має досвід укладення договорів в електронному форматі, але також може запозичити досвід європейських сусідів для більш вдалого врегулювання даного питання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Голубева Н.Ю. Порядок укладення договорів в електронній формі за законодавством України. Методологічні засади вдосконалення цивільного процесуального

права від 08.04.2016 р. URL:
<http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/5389/Golub%20va%20N.Ju.%20Porjadok%20ukladennja%20dogovor%20v%20v%20elektronn%20j%20form%20%20za%20zakonodavstvom%20Ukra%20ni.pdf?sequence=>

2. Давидова І.В. Визначальна роль електронного підпису як цивільної ідентифікації особи в умовах карантину. URL: <http://chascyvil.onua.edu.ua/index.php/chc/article/view/370/365>

3. Про електронні довірчі послуги: Закон України. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19>

4. Про захист прав споживачів: Закон України (редакція від 10.06.2017р.). Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>

5. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету Міністрів України (редакція від 13.11.2020). Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF#Text>

6. Харитонов Є. О., Харитонova О.І. Цивілістика перед викликами пандемії. URL: <http://chascyvil.onua.edu.ua/index.php/chc/article/view/370/365>

7. Цивільний кодекс України (редакція від 16.10.2020 р.). Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

Павленко Вікторія Сергіївна,

*студентка 3-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Некім К.Г.*

КАРАНТИН В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19 ЯК ФОРС-МАЖОРНА ОБСТАВИНА

Переломним моментом для кожного в світі стала ситуація, яка виникла в кінці 2019 року, під назвою COVID-19. Цей вірус вплинув значною мірою на права фізичних та юридичних осіб. Були застосовані відповідні карантинні обмеження, які встановили певні перешкоди на шляху виконання зобов'язань.

Приймаючи недолугі рішення по запобіганню подальшому поширенню коронавірусної хвороби COVID-19 українська державна влада вносить зміни до цілого ряду законодавчих актів, таких як: Кримінальний процесуальний кодекс, Податковий кодекс, Митний кодекс, Закони України «Про торгово-промислові палати в Україні» та «Про запобігання корупції».

До ч. 2 ст. 14¹ Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні» було внесено зміни щодо переліку форс-мажорних обставин, де було включено карантин як надзвичайну та невідворотну обставину, що об'єктивно унеможливають виконання зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо), обов'язків згідно із законодавчими та іншими

нормативними актами [1]. Але дана норма повністю дискредитує значення форс-мажору як такого явища, спричиняючи колізію національного та міжнародного законодавства.

Варто просто здійснити аналіз міжнародно-правових актів, зокрема положення Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 1980 року, яка широко застосовується до договорів за участю українських компаній із нерезидентами та зрозуміти, що це правовий акт не розглядає карантин як обставину яка є форс мажором.

Така реакція законодавця на введення загальнонаціонального карантину є неприпустимою. Оскільки не просто ставить суб'єкти господарської діяльності в Україні надзвичайно незручне становище, а і сприяє поширенню корупції та падінню економіки.

Внаслідок цього значна частина бізнесу в Україні зупинилася через неможливість ведення господарської діяльності при цьому зобов'язання підприємств та приватних підприємців залишаються, а за їх невиконання договорами або законом передбачена відповідальність, саме тому форс-мажор за наявних обставин може стати своєрідним «козлом відпущення» на який будуть посилатися недобросовісні контрагенти, при умисному порушенні зобов'язань [3, с. 4].

Попри можливі негативні наслідки визнання карантину обставиною непереборної сили все одно є дієвим механізмом підтримки бізнесу аби уберегти його від масового банкрутства і надмірних штрафів за прострочення зобов'язань Враховуючи те, що карантин було визнано форс-мажорною обставиною, це не звільняє сторону від можливості вимагати належного виконання зобов'язання.

Відповідно до ч. 1 ст. 526 Цивільного кодексу України зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться [2]. Таким чином, незалежно від обставин, які виникли під час пандемії, боржником конкретне зобов'язання повинно бути виконаним.

Поняття «форс-мажорні обставини» зустрічається у багатьох українських нормативно-правових актах. Для його позначення використовують різні назви: «форс-мажорні обставини», «обставини непереборної сили», «форс-мажор», але всі ці терміни є однаковими за змістом. За своєю суттю форс-мажор – це непередбачувані обставини, які не залежать від волі сторін договору, за яких неможливо виконати покладені на них зобов'язання. У національному правовому полі компетентними органами щодо засвідчення обставин

непереборної сили визначено Торгово-промисловою палатою України (ТПП) і 25 регіональних торгово-промислових палат: 24 обласних та міста Києва [3, с. 5].

Як зазначають науковці, саме по собі існування карантину як особливих обставин життя країни чи області не є форс-мажором. Карантин буде форс-мажорною обставиною виключно у випадку, якщо особа доведе неможливість виконання зобов'язань, передбачених умовами договору, саме через нього [3, с. 5].

Вже у контексті майбутніх договорів чи тих, що були укладені під час дії карантину потрібно враховувати, що форс-мажорними обставинами є саме непередбачувані обставини, тобто ті, настання яких або наслідки неможливо було передбачити на момент укладення відповідного договору. Тобто, у таких договорах карантин навряд чи зможе бути визнаний форс-мажором [4].

Також не у кращу сторону спрямовано те, що Торгово-промислова палата України спростила процедуру отримання сертифікату та встановила мінімальний пакет документів для подання: відповідна форма заяви, підписана керівником підприємства; копія договору; копія наказу (розпорядження) у зв'язку з необхідністю припинення діяльності на підставі відповідних нормативно-правових актів і повідомлення (сповіщення іншої сторони).

Хоч і форс-мажорними обставинами у будь-якому випадку не вважаються: фінансова та економічна криза, дефолт, зростання офіційного та комерційного курсів іноземної валюти до національної валюти, недодержання чи порушення своїх обов'язків контрагентом боржника, відсутність на ринку потрібних для виконання зобов'язання товарів, відсутність у боржника необхідних коштів тощо, та тягар доказування настання форс-мажорних обставин згідно з регламентом ТПП покладається саме на заявника [1]. Проте до такого способу вирішення варто вдаватися лише в разі неможливості врегулювання питання в переговорному порядку з контрагентом.

Так як пандемія триває вже більше року потрібні докорінні, ґрунтовні зміни до всіх існуючих норм законодавства, задля адаптації до оновлених обставин в умовах різного роду карантинних обмежень.

Заради врегулювання подальших спорів в сфері виконання зобов'язань, потрібно встановити певні гарантії для забезпечення належного виконання зобов'язань. Саме, гарантії є одним із важливих чинників забезпечення, що надає впевненість у виконанні боржником покладених на нього зобов'язань у таких важких умовах пандемії та карантину. Що дасть можливість створити ефективну амортизаційну подушку для непередбачуваних процесів у майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про торгово-промислові палати в Україні: Закон України № 671/97-ВР від 02.12.1997 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%B2%D1%80>
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Офіційний вісник України. 2003. № 11. Ст. 526.
3. Закірова С. Форс-мажорні обставини: що змінила пандемія вірусу COVID-19? Громадська думка про правотворення. 2020. № 5 (190). С. 4–10.
4. Мальський М., Богуцький А. Карантин та його наслідки для виконання договірних зобов'язань. Юридична газета. 2020. URL: <http://jur-gazeta.com/content/karantin-ta-yogo-naslidki-dlya-vikonannya-dogovirnih-zobovyazan>

Яценко Вікторія Вікторівна,

*студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н, доцент Кривенко. Ю.В.*

БЛАГОДІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Останній рік вніс надзвичайні корективи в життя кожного – з цим ніхто не сперечається. Пандемія коронавірусу COVID-19, зокрема впровадження жорстких карантинних заходів, позначилася на усіх сферах життя в Україні. Не стала винятком і сфера благодійності. Позитивною стороною нинішньої ситуації стало збільшення благодійних і волонтерських ініціатив в Україні.

Нові виклики кризи сприяли активізації волонтерського руху, який, здавалося, поступово йшов на спад після піку в 2014 році. У протидії коронавірусу COVID-19 також мобілізувалися донори із близького і дальнього зарубіжжя та вітчизняний бізнес, які спрямували чималі кошти на подолання наслідків COVID-19.

Процедуру державної реєстрації благодійних організацій та загальні засади їх діяльності в Україні визначено Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 № 5073-VI та Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» від 15.05.2003 № 755-IV (далі – Закон № 755) . Перший з двох Закон України в п. 2 ч.1 ст.1 визначає благодійну діяльність як добровільну особисту та/або майнову допомогу для досягнення визначених цим Законом цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара (набувача благодійної допомоги). [1]

Немає жодних виправдань цій страшній ситуації, пов'язаної з поширенням вірусу, що охопив вже всю планету, але слід зазначити, що дана

проблема активізувала співпрацю держави з благодійним сектором, адже під час епідемії стало помітно, що організації та фонди з матеріальною підтримкою з боку держави почали надавати більш компетентну допомогу, наприклад, вразливим верствам населення – (людям похилого віку, малозабезпеченим та багатодітним сім'ї) та медичним закладам.

При здійсненні даної «благородної справи» дані організації мають можливість попрацювати над довірою та репутацією, адже минулі дослідження, що безпосередньо були пов'язані з благодійним сектором, визначили низьку довіру суспільства, але зараз з можливістю відстежувати кошти і саму роботу, що саме зробила організація чи фонд, довіра може підвищуватися.

Значні зміни відбулися в співпраці з бізнесом – криза через епідемію значно вплинула на малий і середній бізнес, тому частина потерпла збитки в сфері займаної діяльності, а деякі перенаправили свої внески на проекти, пов'язані з COVID-19.

Населення кожного дня очікує все нових і нових повідомлень щодо стану поширеності вірусу та захворюваності, при цьому ми все менше звертаємо увагу на інші постійно діючі проекти та програми фондів, адже їх актуальність не стала меншою. «Онлайн» не замінить «офлайн», тобто живого спілкування, емоційного контакту з близькими, які потребують підтримки; командою, налаштованих на повноцінну плідну роботу. Все це через те, що задоволеність працівників, а , особливо, їх психологічний стан від результату роботи страждає. Тут і проявляється негативна сторона дотримання карантинних мір – потреба в психологічній та консультативній підтримці працівників, тому що зросла психологічна напруга. 2020 рік збільшив обсяг роботи та інтенсивність благодійного сектору і отримав багато нових викликів, які потребували оперативного вирішення – це складнощі через проблеми з логістикою, велика кількість проектів, спрямована на їх підтримку.

Слід згадати, що поряд з благодійними організаціями добровільну особисту матеріальну чи позбавлену економічного змісту допомогу для досягнення бажаних результатів здійснює волонтерство, чим створює перешкоди у організованій структурі сталого інституційного розвитку благодійних організацій, які вже мають відпрацьовані за роки процеси. Звичайно, що ніяким чином не можна віднести волонтерство до негативних проявів, що перешкоджають здійсненню благих справ, адже має таку ж мету своєї діяльності, але з цим же воно також кидає новий виклик інституційному розвитку.

Отже, незважаючи на загалом позитивні зрушення в регулюванні здійснення благодійництва в Україні, ця сфера потребує вирішення низки

проблем, які постійно виникають. Щодо негативних елементів даних організацій будуть і недостатність компетентних осіб у здійсненні благодійництва через запровадження карантинних мiр, і зловживання даною діяльністю, і неточності законодавства, які б чітко регламентували її, хоча за цей рік багато внесено нововведень, до чинного законодавства, враховуючи теперішній стан, який потребує впровадження змін, особливо санкцій в умовах спалаху і поширення COVID-19 задля подальшого мінімізування поширеності тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Асадчев Ю. Проблемні аспекти діяльності благодійних організацій в Україні на шляхи їх вирішення. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA010473
2. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 25, ст.252

*Denysiuk Kseniia, Stoyanova Vladyslava, Chuprina Kateryna,
3-year students, Faculty of the International Legal Relations
National University «Odessa Law Academy»
Scientific supervisor: Prof. Chanysheva A. R.*

RECENT CHANGES IN GERMAN CIVIL LAW INFLUENCED BY THE COVID-19 PANDEMIC

In circumstances of global pandemic a lot of changes were imposed to secure the nation's wellbeing. Relevantly, the upcoming changes in civil legislation of Germany were strongly influenced by that, meaning temporary changes may be prolonged or become permanent, concerning such aspects as financial relief, right of refusal of a performance, leasing, loans and communications.

The civil code of Germany – Bürgerliches Gesetzbuch (Civil Law Book) abbreviated as BGB officially active since 1900, serving a jurisdiction template for a number of countries. It is regularly updated according to the tendencies prescribed by international law and general changes in the national order, recent ones being imposed to relieve the financial strain and other inconveniences occurring due to the Covid-19, that concerned civilians, small and mini businesses as well as people performing entrepreneurial activity under other lawful provisions, as well as obvious hardship of medical services [2].

Major role played the adoption of a specific law to mitigate the consequences of pandemic in civil, insolvency and criminal procedural law: «Gesetz zur

Abmilderung der Folgen der COVID-19-Pandemie im Zivil-, Insolvenz- und Strafverfahrensrecht» on May 25th, marked as the fastest implementation in recent years. Its main objectives included: aid the continuation of businesses that became insolvent or are experiencing economic difficulties as a result of the pandemic with proposed insolvency legislation, extending time frames to allow entrepreneurs eliminate insolvency, in particular with state aid or restructuring arrangements, and furthermore, limiting liability risks and risks regarding claw-back claims. According to the new legislation, obligation to file for insolvency is suspended until 30th of September 2020 [3].

Contrary to the expectations, under mentioned law loans applied during crisis and suspension period will not be deemed legally disadvantageous or prohibited as an opportunity to escape failing for bankruptcy, granted within the government and aid programs. Thus, it is a big commitment to sustain a small businesses and maintain the economic stability.

Alongside were adopted a law on measures in company, cooperative, association, foundation and residential property law to combat the effects of Covid-19 pandemic as well as changes to the Introductory Act to the Code of Criminal Procedure and an amendment to the Introductory Act to the Civil Code by leading political parties CDU / CSU and SPD [4].

Special provisions are to be introduced in Article 240 of the Introductory Act to the Civil Code for a limited time until June 30, 2020, which give debtors who are unable to fulfill their contractual obligations due to the Covid 19 pandemic the opportunity to perform to refuse or discontinue for the time being without this having any adverse legal consequences. For consumers and small businesses, this should ensure that they are not cut off, in particular from basic supply services such as electricity, gas and telecommunications [5], [2].

With regard to consumer loan contracts, a statutory deferral regulation and a contract adjustment should be introduced after the deferral period has expired, with the possibility for the contracting parties to find a different contractual solution. This is to be accompanied by statutory protection against dismissal. If the period until June 2020 is not sufficient, the Federal Government should be given the opportunity to extend the specified time limits by means of an ordinance. The right of the landlord to terminate tenancies is to be restricted for leases for land or rooms.

As to the other entrepreneurs, according to the same article, with regard to consumer loan contracts, a statutory deferral regulation and a contract adjustment should be introduced after the deferral period has expired, with the possibility for the contracting parties to find a different contractual solution. This is to be accompanied by statutory protection against dismissal. If the period until June 2020 is not

sufficient, the Federal Government should be given the opportunity to extend the specified time limits by means of an ordinance. However, the term is now clearly defined. These are contracts for periodically recurring services and consideration that are fundamentally unchanged in type and scope.

This inevitably raises the question of whether the area of services of general interest within the meaning of Art. 240 EGBGB only includes those services that were provided directly by the state before the major waves of privatization or whether a further understanding is appropriate. In any case, a modern understanding of services of general interest is required. Fixed line telephones are no longer just one of the most important telecommunications services [6].

Identifying contractual claims related to an essential continuing obligation is likely to cause fewer problems. Even those who have already been in default of payment can avert a contract termination based on the corona virus and the new right to refuse performance, provided that their prerequisites were not already fully met before the pandemic. The scope of the right to refuse performance also includes claims for restitution, contractual claims for damages and claims for reimbursement of expenses that arose before the regulation came into force. All of these claims are «in connection with a contract», as Paragraphs 1 and 2 article 240 require.

So that the right to refuse performance exists, a causal inability to perform due to the corona virus must still be affirmed. According to the will of the legislature, this is to be assumed if the consumer can no longer provide the service without endangering his reasonable livelihood or an adequate livelihood of his dependent relative would not be possible. So called micro-enterprises temporary right to refuse performance also granted according to article 240, Section 1, Paragraph 2 of the EGBGB. The legislator defines micro-enterprises as companies with up to 9 employees and an annual turnover or an annual balance sheet total of up to 2 million euros. From the perspective of the federal government, micro-businesses are just as worthy of protection as consumers. It has long been shown that the strict division between consumers and entrepreneurs in the BGB is not efficient and should be erased. This includes people who enter into a contractual relationship for personal purposes and who have to be protected by the legislature – for example due to the lack of experience in business dealings.

The refusal of a performance can be fulfilled only under the reasonable conditions prescribed by the law, and does not equal exemption from monetary liability in provided cases for individuals as well as for enterprises. So, currently active German civil law is massively supportive of people and entrepreneurs struggling due to the limitations connected with pandemic, ensured less strict measures of financial repayment for lawfully defined reasons including debt and

fulfillment of essential means, which is vital in such circumstances, but such provisions cannot be permanent, and will be later altered or removed, partially or fully, since most of them are active only in the case of Covid pandemic and do not carry other beneficial use or financial long term stability for the country.

Compared to the situation in Ukraine, during the quarantine period, with the adoption on March 30th 2020 by the Verkhovna Rada of Ukraine the Law «On Amendments to Certain Legislative Acts Aimed at Providing Additional Social and Economic Guarantees in Connection with Coronavirus Disease (COVID-2019)» a number of temporary and permanent changes were introduced [8].

The law amends a number of articles which regulate the terms (including the statute of limitations) in various legal relationships. Such terms shall be extended for the period of quarantine, established by the Cabinet of Ministers of Ukraine for the prevention of the spread of coronavirus disease, this applies to the provisions: art. 257 «General statute of limitations», art. 258 «Special statute of limitations», art. 362 «Preferential right to purchase a share in the right of joint partial ownership». Establishing accordingly that the period from the moment of notification of other co-owners of the intention to alienate the share, after which the co-owner has the right to sell his share to another person (not the co-owner) and 1 year statute of limitations to the requirements for transfer of rights and obligations partial ownership [1].

Relevant changes to the statute of limitations will not be introduced in the Civil Code of Germany, which allows us to recognize the positive innovation of the national legislator in terms of procedural settlement of civil relations during quarantine.

Overall, we see the tendency that in comparison with German legislator's approach, which is more supportive, manifesting in a number of provisions to sustain various businesses in different forms, while our is rather sheer damage control manner. So for us it is desirable to see in near future adoption of norms, especially in such trying situations, that not only govern the risks, but primarily support those affected to maintain the quality of living and economic stability.

BIBLIOGRAPHY:

1. Civil Code of Ukraine: Law of Ukraine of January 16, 2003. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2003. № 45-46. Art. 356.

2. Bürgerliches Gesetzbuch (BGB). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>

3. Gesetz zur Abmilderung der Folgen der COVID-19-Pandemie im Zivil-, Insolvenzund.URL:https://www.bmjv.de/SharedDocs/Gesetzgebungsverfahren/Dokumente/Bgbl_Corona-Pandemie.pdf?__blob=publicationFile&v=1

4. Coronavirus: significant changes in German civil and inconviency law.
URL: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=807a88a8-6f70-4946-9b89-0a7fed52a8fc>

5. Änderungen im Zivil-, Insolvenz- und Strafverfahrensrecht angenommen.
URL:<https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2020/kw13-de-corona-recht-688962>

6. BGB-Antwort auf Corona-Krise: Wie ändert sich das Vertragsrecht?.
URL:<https://anwaltsblatt.anwaltverein.de/de/anwaeltinnen-anwaelte/anwaltspraxis/bgb-corona-krise-wie-aendert-sich-das-vertragsrecht>

7. Änderungen im Zivil-, Insolvenz- und Gesellschaftsrecht zur Abmilderung
der Folgen der COVID-19-Pandemie.
URL:<https://www.bvda.de/themen/coronavirus/aenderungen-im-zivil-insolvenz-und-gesellschaftsrecht.html>

8. COVID-19 in Ukraine: changes to the civil and commercial codes. URL:
https://www.asterslaw.com/ua/press_center/covid19hub/amendments_to_commercial_civil_and_administrative_codes/

СЕКЦІЯ 3. ВІД РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА ДО ІТ-ПРАВА

Вороніна Надія Вікторівна,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОСЛУГ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

На всіх етапах розвитку суспільства і економіки завжди будуть присутні різноманітні види послуг, в тому числі надання послуг в мережі Інтернет.

На сьогодні не існує сфер діяльності людини, які б не зазнали впливу мережі Інтернет в зв'язку з чим, виникають проблеми пов'язані з необхідністю законодавчого регулювання. Якщо говорити про основні засади правового регулювання відносин в мережі Інтернет, то це стосується як правило або загальних положень, чи, навпаки, детального регулювання вузьких сфер суспільних відносин, пов'язаних з мережею Інтернет, а ряд важливих питань залишаються поза увагою, таких як визначення юрисдикції відносин з надання послуг, проблема ідентифікації особи контрагента і обсягу його дієздатності і багато інших. Розглядаючи роль Інтернету та впливу на розширення послуг в мережі Інтернет, на нашу думку, можна виокремити певні його функції:

- презентаційну;
- реалізаційну.

Сутність першої функції полягає у тому, що потенційний споживач отримує загальну інформацію про компанію та про послуги та продукти, які вона пропонує. Друга функція впливає з можливості придбання або реалізації продукту компанії в режимі он-лайн.

Враховуючи ситуацію яка склалася в світі внаслідок пандемії коронавірусу кількість послуг в мережі зростає, набули значного поширення послуги в сфері освіти та інших сферах. Сфера освіти на сьогодні зазнає значних змін. Освітні послуги також надаються через мережу Інтернет. Освітня послуга – це комплекс визначених законодавством, освітньою програмою та/або договором дій суб'єкта освітньої діяльності, що мають визначену вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання. Системи і програми самоосвіти, які передбачають процес на основі мережевих програм, курсів та т.д. [1, С.212]. Однак, належне правове регулювання даних відносин відсутнє, це саме стосується відносин в інших

сферах. Наприклад, ще цікавий момент який стосується туристичних послуг. Напередодні об'явленого локдауну найкраще туристичне агентство Одеси презентувало серію он-лайн-лекцій від найкращих істориків Одеси та екскурсоводів «Тудою-Сюдою». Те, що вчора здавалося неможливим на сьогодні стає звичним.

Як зазначається в юридичній літературі, «послуги» – це діяльність, результати якої не мають, як правило, матеріального виразу, вони реалізуються і споживаються в процесі здійснення цієї діяльності. «Роботи» – це діяльність, результати якої мають матеріальний вираз і можуть бути реалізовані для задоволення потреб юридичних і фізичних осіб [2, С.865].

Якщо проаналізувати співвідношення понять «послуга» і «робота», то приходимо до таких висновків як:

- 1) відмінність між роботою і послугою спостерігається через спрямованість діяльності: мета роботи полягає у відтворенні нової або оновленої (переробленої) речі і її подальшої передачі, а в послугах діяльність не є причиною для надання послуг, вона невіддільна від позитивного результату;
- 2) річ може існувати і окремо від свого джерела, тобто виробника, послуга ж проявляється тільки в ефекті, який сприймається на рівні почуттів;
- 3) тлумачення термінів «послуга» і «робота» призводить до того, що вони співвідносяться між собою як рід і вид (послуга – це рід, робота – вид);
- 4) послуги та роботи є діями, складовими самостійний предмет зобов'язання, що має власну майнову цінність.

В ст. 901 ЦК України встановлено: «За договором про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором» [3, С.220].

Договір надання послуг оформляється укладенням договору і до нього розповсюджуються всі положення закону, що регулюють подібний договір, якщо це не суперечить особливостям предмета договору надання послуг в мережі Інтернет.

Слід визнати, те, що багато людей користуються Інтернет послугами, магазинами та іншими майданчиками даної мережі для повсякденного життя і вважаємо, що необхідно створити відповідне правове поле в якому будуть існувати суб'єкти Інтернет – правовідносин. У нашій державі, більшість моментів правового аспекту послуг в мережі Інтернет не врегульовані належним чином, але відзначимо факт того, що зрушення в цьому спостерігаються, так як неможливо ігнорувати такі відносини.

Незважаючи на неодноразові законодавчі ініціативи щодо прийняття закону, який стосується послуг в мережі Інтернет, подібний закон не прийнятий. Відсутність закону породжує ряд проблем у досліджуваній сфері. Так, існують складності з визначенням юрисдикції відносин з надання послуг, проблема ідентифікації особи контрагента і обсягу його дієздатності і багато інших, які потребують вирішення шляхом прийняття спеціальних нормативних правових актів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кривенко Ю.В., Адаховська Н.С. Реалізація права на освіту в умовах пандемії. Права приватної особи в умовах пандемії COVID-19: проблеми здійснення та захисту: монографія. За ред. д. юрид. н., проф. Є.О. Харитоновна, д. юрид. н., проф. О.І. Харитонової, к. юрид. н., доц. К.Г.Некіт. Одеса:Видавничий дім «Гельветика», 2020.404 с.
2. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України. За заг. ред. д.ю.н. Е. О. Харитоновна. 4-е вид., доп. і перер. Х. : Одиссей, 2008. 1200 с.
3. Цивільне право України: навчальний посібник. За ред. О. Є. Харитоновна, Н. Ю. Голубевої. К. : Істина, 2009. 280 с

Некіт Катерина Георгіївна,

*кандидат юридичних наук, доцент, докторант кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ У РИМСЬКОМУ ПРАВІ

Загальновизнаним на сьогодні є те, що приватна власність не була історично першою формою власності, що виникла у римському суспільстві. На початковому етапі становлення інституту права власності воно належало всьому римському (патриціанському) суспільству (квіритська власність, *dominium jure Quiritum*). Тоді як усі члени суспільства мали лише право володіння (*iusta possessio*) стосовно об'єкта права власності (це була суспільна земля, *ager publicus*) [1, с. 54].

З часом на зміну суспільному землеволодінню прийшла колективна власність, що мала сімейний характер. Право власності належало сім'ї (*familia*) в цілому та не могло переходити до сторонніх осіб за наявності живих прямих нащадків спадкодавця. Однак пізніше власність індивідуалізувалась, і право розпоряджатися об'єктами права власності отримав *pater familias* [2, с. 9]. Це знайшло відображення у Законах XII Таблиць: «Хто як розпорядиться на випадок своєї смерті відносно свого майна чи опіки, те хай буде непорушним» (V, 3) [3].

Однак за твердженням С.О. Муромцева, незважаючи на те, що судячи з положень про цивільне судочинство та правочини, закріплених у Таблицях, на момент видання Законів XII Таблиць приватна власність була явищем давно відомим та поширеним, ціла низка інститутів того часу вказує на те, що власник значною мірою залежав від інших членів родової общини. Отже, право власності, закріплене у Законах XII Таблиць ще не було таким повним та необмеженим, як найпізніша римська власність, розробка якої вважається досягненням римського права [4]. Підтвердженням таких висновків, на думку вченого, є той факт, що спочатку квіритська власність не пов'язувалась зі свободою заповідальних розпоряджень. Як відомо, заповіти на перших етапах розвитку римського права здійснювалися у формі *testamentum comitiis calatis* або *testamentum in procinctu*, і обидві були пов'язані з народними зборами, які, очевидно, погоджували чи заперечували заповіт. Пізніше з'являється ще одна форма вчинення заповіту – *testamentum per aes et libram*, у цьому випадку заповіт вчинявся у присутності п'ятьох свідків, які, очевидно, виражали голос всієї общини. Такі ж свідки були присутніми і під час здійснення відчуження речей шляхом *mancipatio*. Тож розпорядження майном як за життя, так і на випадок смерті у часи Законів XII Таблиць несло на собі відбиток контролю та тиску, який йшов від всього народу чи окремих членів общини. Лише через більше ніж сто років після видання Законів XII Таблиць кредитори отримали право звертати стягнення не лише на особу боржника, але й на його майно, що свідчить про те, що аж до V ст. майно не втратило свого сімейно-родового характеру. Це дозволяє зробити висновок, що в часи до і під час прийняття Законів XII Таблиць приватна власність перебувала під тісним контролем народу, общини та сім'ї. До нього ставились як до частини спільного майна, що була виділена у приватне користування, за ним ще не визнавався той ступень свободи та необмеженості, який був властивий пізній приватній власності у римському праві [4].

Слід зазначити, що стосовно стану права приватної власності у архаїчний та передкласичний періоди у літературі ведуться дискусії. Деякі дослідники піддають критиці підхід, відповідно до якого вважається, що приватна власність поступово виникла з общинно-родового володіння. Так, В.М. Строгоцький зазначає, що *ager publicus* по суті не може вважатись класичним зразком общинно-родової системи землеволодіння. Фактично це була земля, завойована ще від часів правління Ромула, яка вважалася суспільним державним фондом, що постійно поповнювався у результаті нових завоювань. Цією землею розпоряджалася держава і частину її передавала громадянам у приватну власність безкоштовно (*agri assignati*) або за гроші (*agri quaestorii*).

Виникає питання, як саме розподілялася ця земля – поосібно (тобто на кожного дорослого чоловіка) чи подвірню (тобто на кожного голову сімейства, *pater familias*) [5]. В.М. Строгецький для відповіді на це питання посилається на дослідження, проведені В.І. Синайським. Останній, проаналізувавши усі першоджерела щодо наділення римських громадян землею у царський та республіканський періоди, дійшов висновку, що слово *virginit*, використовуване в античній традиції, у дослівному перекладі означає «по чоловікам», а не «по домогосподарствам» (*pater familias*) [6, 7].

На підтвердження того факту, що земля у Римі виділялась не на господарство, а на кожного чоловіка, В.М. Строгецький наводить також спогади Т. Лівія щодо захоплення римлянами міста Вей у 493 р. до н.е. Оскільки після завоювання цього міста плебеї вирішили залишити Рим та оселитися в ньому, сенат для попередження підриву цілісності римської держави прийняв рішення про наділення кожного плебея сім'ю югерями захопленої землі, враховуючи як *pater familias*, так і усіх дорослих чоловіків, які могли мати дітей (*Liv. V. 30.8*) [8]. [5]

Наведені історичні факти дають В.М. Строгецькому підстави вважати, що приватна власність у Римі виникла від початку його існування, а не лише за часів правління Нуми Помпілія. Він стверджує, що у роботах Плутарха (*Numa.16*) [9] та Цицерона (*De republica, II.9*) [10] йдеться про те, що за часів правління Нуми Помпілія відбувся не первинний розподіл общинно-родової землі і виникнення права приватної власності, а наділення земельними ділянками безземельних, які у значній кількості з'явилися вже наприкінці правління Ромула та ставали значною загрозою для держави [5].

Отже, на сьогодні усталеною є позиція, відповідно до якої приватна власність виникла у римському праві поступово, першою формою власності була власність суспільна або державна. Перехідною формою від суспільної до приватної власності була власність сімейна, коли носієм права власності щодо майна всієї родини був *pater familias*. Однак сучасні підходи до трактування першоджерел дозволяють стверджувати, що приватна власність існувала у римській державі вже від моменту її заснування. Очевидним є лише той факт, що на перших етапах формування права приватної власності вона все ж таки не характеризувалася тим ступенем свободи, який їй став властивим пізніше та залишається до сьогодні. Певний період часу вона залишалася залежною від суспільства в цілому, яке здійснювало контроль щодо розпорядження нею (про це свідчать положення Законів XII Таблиць).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Иванов А.А., Эриашвили Н.Д. Собственность и обязательства в российском гражданском праве. Закон и право. 2012. № 3. С. 53-56.
2. Харитонов Є.О. Формування концепту права приватної власності у Стародавньому Римі. Часопис цивілістики. 2016. № 21. С. 9-13.
3. Памятники римского права: Законы XII таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана. М. : Зерцало, 1997. 608 с.
4. Гражданское право Древнего Рима : Лекции Сергея Муромцева. М. : тип. А.И. Мамонтова и К°, 1883. 697 с. URL: <http://books.e-heritage.ru/book/10080928>
5. Строецкий В.М. Право частной собственности в Риме в архаический и предклассический периоды. URL: [http://www.unn.ru/pages/e-library/vestnik/9999-0195_West_pravo_2001_1\(3\)/31.pdf](http://www.unn.ru/pages/e-library/vestnik/9999-0195_West_pravo_2001_1(3)/31.pdf)
6. Синайский В.И. Подушный надел в Древнем Риме. – М.: Книга по Требованию, 2011. 73 с. URL: <http://static.my-shop.ru/product/pdf/89/882158.pdf>
7. Синайский В.И. Очерки из истории землевладения и права в Древнем Риме. Юрьев: Тип. К. Маттисена, 1908. 821 с.
8. Тит Ливий. История Рима от основания города. Том I. М.: Изд-во «Наука», 1989. URL:<http://ancientrome.ru/antlittr/t.htm?a=1364000500>
9. Плутарх. Сравнительные жизнеописания в двух томах. М.: Изд-во «Наука», 1994. URL: <http://ancientrome.ru/antlittr/t.htm?a=1439000400>
10. Марк Туллий Цицерон. Диалоги. – М.: Научно-издательский центр «Ладомир» «Наука», 1994. URL: <http://ancientrome.ru/antlittr/t.htm?a=1414870002>

*Мінковський Вадим Вадимович,
аспірант кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ ЗА НЕПРАВОМІРНЕ ВИКОРИСТАННЯ ТОРГОВЕЛЬНОЇ МАРКИ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Із розвитком мережі Інтернет все більше поширюються випадки неправомірного використання торговельних марок. Така тенденція зумовлюється розвитком електронної торгівлі. Так, деякі продавці неправомірно використовують добре відому торговельну марку для продажу товару та отримання прибутку.

Таким чином, вважаємо за необхідне розглянути особливості відшкодування моральної шкоди за неправомірне використання торговельної марки в мережі Інтернет, як однієї із складових цивільної відповідальності.

Відповідно до Цивільного кодексу України кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання. Крім того, кожна особа має право звернутись до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу [1].

Стаття 16 Цивільного кодексу України передбачає, що одним із способів захисту цивільних прав є відшкодування моральної (немайнової) шкоди [1]. Із цього випливає, що відшкодування моральної шкоди за неправомірне використання торговельної марки можливе лише в судовому порядку.

Відповідно до статті 23 ЦК України моральна шкода полягає у: фізичному болю та стражданнях, яких особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів сім'ї чи близьких родичів; душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням майна; приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи [1].

Серед науковців існує думка, що моральні страждання є наслідком будь-якого порушення права особи, тому доводити факт заподіяної моральної шкоди не потрібно. Така концепція отримала назву «презумпція моральної шкоди» [2].

До таких вчених можна віднести З.В. Ромовську, яка стверджує, що моральна шкода має розглядатись постійним супутником кожної протиправної поведінки щодо фізичної особи, тому факт заподіяння моральної шкоди не потребує доведення: він є очевидним, як тільки буде доведено вчинення протиправної поведінки [3].

Проте, такої точки зору дотримуються не всі вчені-правники. Так, наприклад, на думку О. І. Сліпченко положення про те, що моральна шкода має розглядатись постійним супутником кожної протиправної поведінки щодо фізичної особи, є спірним. Встановлення такої доказової презумпції в будь-яких випадках спричинить ситуацію, коли у всіх позовах, які подаються до суду, буде подаватися ще й вимога про відшкодування моральної (немайнової) шкоди і при цьому позивач не буде себе обтяжувати збиранням будь-яких доказів для обґрунтування своїх вимог про наявність моральної шкоди. Відшкодування моральної шкоди стане на зразок додаткового покарання за вчинення будь-якого правопорушення [4].

У свою чергу, О. І. Ключков взагалі вважає, що твердження на користь презумпції моральної шкоди надмірно категоричні і суперечать одному з принципів цивільного процесу – позивач має доводити обґрунтованість своїх вимог. Крім цього, метою законодавства в сфері цивільного процесу є забезпечення з'ясування істини у справі, а не полегшення роботи суддів [5].

Ми притримуємось позиції противників презумпції моральної шкоди. Це зумовлено тим, що така презумпція порушувала б принцип змагальності сторін, закріплений у ст. 12 Цивільного процесуального кодексу України. Так., відповідно до ч.3 зазначеної статті кожна сторона повинна довести обставини,

які мають значення для справи і на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень [5].

13 травня 2004 року Міністерство юстиції України оприлюднило лист № 35-13/797 у якому оприлюднило методичні рекомендації «Відшкодування моральної шкоди» [7].

Відповідно до пункту 6.4 зазначеного листа Моральну шкоду не можна відшкодувати в повному обсязі, так як немає (і не може бути) точних критеріїв майнового виразу душевного болю, спокою, честі, гідності особи. Будь-яка компенсація моральної шкоди не може бути адекватною дійсним стражданням, тому будь-який її розмір може мати суто умовний

вираз, тим більше, якщо така компенсація стосується юридичної особи. У будь-якому випадку розмір відшкодування повинен бути адекватним нанесеній моральній шкоді [7].

При неправомірному використанні торговельної марки в мережі Інтернет моральна шкода полягає у приниженні ділової репутації. Правопорушник при неправомірному використанні торгівельної марки, у разі продажу товару неналежної якості, псує ділову репутацію власника торговельної марки. Таке правопорушення стало можливим через розвиток електронної торгівлі через популярні соціальні мережі, наприклад Facebook або Instagram.

Зазначені обставини значно ускладнюють відшкодування моральної шкоди, адже у більшості випадків складно встановити власника веб-сторінки, за допомогою якої неправомірно використовується торговельна марка.

Підводячи підсумки, слід зазначити, що відшкодування моральної шкоди за неправомірне використання торговельної марки в мережі Інтернет має велике значення у процесі притягнення порушника до цивільної відповідальності, проте має й свої складності, адже неможливо об'єктивно визначити розмір страждань, які були перенесено через правопорушення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради України, 2003, №№40-44, ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Кочина О.С. Проблеми презумпції моральної шкоди в цивільному праві України. Часопис Київського університету права, 2016/1. С.179-182.
3. Ромовська З.В. Спірні питання відшкодування моральної шкоди. Вісник Верховного Суду України. 2005. №5(57). С.42-43.
4. Сліпченко О. І. Докази та доказування в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. Х., 2010. С. 14.
5. Клочков А. И. Компенсация морального вреда как мера гражданско-правовой ответственности : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. Волгоград, 2004. С. 63.

6. Цивільний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України, 2004, №40-41, 42, ст. 492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

7. Лист Міністерства юстиції України №35-13/797. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_797323-04#Text

Бенецька Юлія Дмитрівна,
*студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: д.ю.н. професор Давидова І.В.*

ОСНОВНІ СИСТЕМИ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Римське право займає унікальне місце в правовій історії людства. Воно являє найвищий щабель у розвитку права в античному суспільстві стародавньому світі в цілому.

На базі римського права, що відрізнявся великою розробленістю своїх форм, склалася правова культура, що стала загальним надбанням людства на наступних етапах розвитку цивілізації. Одним з елементів цієї правової культури була римська юриспруденція, яка поклала початок як самостійної науки про право, так і професійного юридичної освіти. Так і сформувалися три основні системи, такі як : цивільне право (*ius civile*), міжнародний закон (*ius gentium*) та преторське право (*ius praetorium*) [1, с.432].

Ius civile (цивільне право) – національне право громадян римської громади, воно включало в себе всі правила, що регулюють сакральні і світські відносини передбачають кару за злочини, в умовах нерозвиненої економіки окремої громади, за часів панування натурального господарства.

Цивільне право іменувалося також *ius quiritis* або квіритським правом (від «курія», від м. Кура, від списоносців-квіритів). Пізніше *ius civile* стало правом, яким користувалися виключно римські громадяни.

Цивільне право – історично перша система римського права, основними джерелами якої є закони (починаючи з Законів XII таблиць) і сенатусконсульт республіканського періоду. Норми цивільного права, створені в умовах патріархально-натурального господарства раннього періоду давньоримської історії, згодом виявилися не пристосовані до розвинутого товарному обігу, наочно показували свої прогалини та непридатність .

Право народів (*ius gentium*) – різновид римського цивільного права; право, спільне для всіх народів, загальнонародне право. Його дія поширювалася на все римське населення, включаючи переґринів. У сучасному понятті це міжнародне право [2, с. 204].

Ius gentium – «право, яким користуються всі народи людства» (Ульпіан). Право народів – більш універсальне, ніж *ius civile*, здатне задовольняти інтереси всіх включених в світову державу народів, позбавлене будь-яких місцевих і національних особливостей.

За словами Гермогеніана: «Цим правом народів введена війна, поділ народів, заснування царств, поділ майна, встановлення меж полів, побудова будівель, торгівля, купівля-продаж, найми, зобов'язання, за винятком тих, які введені цивільним правом» [3, с.256].

Римські юристи протиставляли право народів не тільки цивільному праву, але і природному праву як праву, загальному не тільки для всіх народів, а й для всіх живих істот. Так, наприклад, за природним правом всі люди народжуються рівними; право народів встановило рабство в результаті полону, купівлі і деякі загальні для всіх народів правила, пов'язані з власністю на рабів; цивільне право регулює питання, пов'язані з власністю римських громадян на рабів.

Преторське право (лат. *Ius praetorium* або *ius honorarium*, від «*honores*» – почесні посади, магістратури) – особлива система римського приватного права, що склалася на основі рішень преторів (в формі преторського едикту). Сформоване в кінці Римської республіки і початку Римської імперії (2 ст. до н. е. – 2 ст. н. е.) преторське право, в максимальному ступені відповідало потребам своєї епохи, протиставлялося цивільному праву, тобто споконвічного римському приватному праву, основними джерелами якого були закони (і перш за все найдавніші закони Дванадцяти таблиць, 451–449 до н. е.) і їх тлумачення. За визначенням римського юриста Папініана, «преторське право – це те, що претори ввели в громадських інтересах для підтримки, доповнення та виправлення цивільного права» [4].

Зародженню цієї системи права посприяли розвиток економіки, зростання рабовласництва, зосередження в руках панівної верхівки рабовласницького класу торгового і лихварського капіталу і великої земельної власності. Всі ці соціально-економічні умови робили старі постанови *ius civile* недостатніми, з'явилася необхідність їх поправляти і доповнювати. Ця робота лягла на судових магістратів і преторів. Загальна задача преторської діяльності – *custodia urbis*, тобто спільна турбота про охорону міського миру і порядку. За римським поглядом, звідси витікала сама собою як кримінальна, так і громадянська юрисдикція преторів. У міру того, як поліцейська функція все більш і більш зосереджувалася в руках едилів, преторська поступово спеціалізувалася саме в області юрисдикції, перетворюючись таким чином в магістратуру, переважно судову [5, с.768].

Отже, особливу систему римського приватного права, що склалася на основі рішень преторів було преторське право. Преторське право, в максимальному ступені відповідало потребам своєї епохи, протиставлялося

цивільному праву, тобто споконвічного римському приватному праву, основними джерелами якого були закони і їх тлумачення. Зародженню цієї системи права посприяли розвиток економіки, зростання рабовласництва, зосередження в руках панівної верхівки рабовласницького класу торгового, лихварського капіталу і великої земельної власності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Котюк В.О. Основи держави і права: навчальний посібник 3-тє вид., доп. і перероб. К.: Атіка, 2001. 432 с.
2. Дихта Н.М. Категорія фідучія в Стародавньому Римі: Поняття та зміст fides та fiducia. Актуальні проблеми політики: зб. наук. праць. 1997. Вип. 37. С. 164-171.
3. Макаруч В. С. Основи римського приватного права: навч. посіб. вид. 2-ге, допов. К. : Атіка ; Х. : Право, 2015. 256 с.
4. Задорожний Ю. А. Основи римського приватного права: курс лекцій. К.: Вид-во НАУ «НАУ-друк», 2009. 92 с
2. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран: учебное пособие М: Проспект. Велби, 2008. 768 с.

Бондаренко Вікторія Сергіївна,

*студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: д.ю.н., професор Давидова І.В.*

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛОЖЕНЬ РИМСЬКОГО ПРАВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

На даний момент українська юриспруденція, як і багато інших сфер (культура, освіта, наука тощо), адаптується до європейських норм. Регулярно провадяться нові законопроекти, що вносять модифікації в різні галузі правових норм. Європейська ж правова система, як і багато інших, сформувалася на основі античної правової системи. Саме тому українська (як європейська) юриспруденція має такі особливості:

1. демократія і свобода;
2. суперечності між певними видами норм (найчастіше – протиріччя між захистом інтересів окремої особистості та захистом інтересів держави);
3. розбіжності між чинним правом та природним правом.

Незважаючи на те, що ці питання були суперечними протягом всієї історії існування античної і європейської правових норм, вони є актуальними і в наш час. На жаль, на даний момент класичні норми римського права переосмислюються, і в процесі такого «переосмислення» значно

модифікуються, що категорично не влаштовує прихильників класицизму серед дослідників української юриспруденції. Яскравим прикладом того є визначення європейського права, до якого на даний момент рухається українська юриспруденція.

До вивчення цього питання свого часу зверталися такі вчені: В. Нерсесянц, А. Градовський, Р. Давид, Г. Берман, Б. Аннерс, В. Соловйов, А. Дембінські, Т. Гіаро, О. Харитонових та ін. Наприклад, Т. Гіаро називає сучасне європейське право «реінкарнацією» римського права, а деякі інші вчені – «другим народженням римського права».

Зараз європейське право в уявленні громадян невідривно пов'язане з чинним законодавством Європейського Союзу, однак я вважаю, опрацювавши роботи Віри Вовк, що поняття європейського права потрібно адаптувати до реалій українського життя й українського світогляду, при цьому базуючись не на сучасній дефініції цього терміну, а на античній, тобто враховуючи основоположні чинники формування цього терміну.

Римське право є основою для формування сучасних політичних систем саме завдяки своєму космополітичному характеру. Цицерон зміг систематизувати основні положення тогочасного права й створити так зване «право народів», яке стало основою для більшості правових систем світу, враховуючи й українську. В «Інституціях Гая» автор характеризує його як таке, що *«застосовується і захищається однаково у всіх народів і називається правом загальнонародним, яким користуються всі народи. Таким чином і римський народ користується частково своїм власним правом, частково правом, спільним для всіх людей»* [1, с. 17].

Основні положення римського права, реалізовані в сучасній українській юриспруденції:

1. принцип справедливості або принцип таліону (міра покарання рівнозначна злочину);
2. принцип переваги раціонального типу мислення над будь-яким іншим;
3. принцип індивідуалізму (безпосередньо в римському праві розглядався як «суверенітет приватної особи» [3];
4. принцип гуманізму (на даний момент питання в українській юриспруденції досить складне, оскільки багато хто противиться гуманістичному підходу, вважаючи його не ефективним);
5. принцип мультикультуралізму (врахування інтересів усіх культур та субкультур суспільства).

С. Петков, наприклад, стверджує, що проблеми сучасної української юриспруденції спричинені історичними факторами, оскільки проголошення та

водночас цинічне порушення положень демократії в радянській державі спричинило формування неправильного світогляду та неправильного сприйняття юридичних норм сучасними чиновниками, відхід від основних принципів римського класичного права, поширення бюрократії та корупції. Ми не можемо стверджувати, що таке, досить категоричне, твердження є правильним, оскільки сучасна юриспруденція формувалася під впливом не тільки історико-культурних умов, однак воно не позбавлене раціонального зерна.

На основах римського права базувалася Концепція «Про заходи щодо впровадження адміністративної реформи в Україні», однак вона впроваджувалася дуже повільно (для прикладу, правки вносилися протягом 10 років). Навіть термін «адміністрування» походить з античності та досить часто є синонімом до «управління». Донині такі питання, як суть та зміст дефініцій, пов'язаних з правопорушенням, та роль поліції в протидії проступкам, залишаються невизначеними.

На положеннях римського права також базуються основи приватного та публічного права в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрусяк Т. Шлях до свободи (Михайло Драгоманов про права людини). Львів: Світ, 1998. 189 с.
2. Бойко І. Особливості впливу римського приватного права на розвиток цивільного законодавства в Україні. URL: https://law.knu.ua/images/stories/pro_ukrainske_pravo/Pro_Ukrainske_pravo_9.pdf
3. Вовк В. Римське право і сучасне європейське право. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/18371/02Vovk.pdf?sequence=1>
4. Єфіменко Л. Рецепція римського права як чинник українського нотаріату. URL: https://law.knu.ua/images/stories/pro_ukrainske_pravo/Pro_Ukrainske_pravo_9.pdf
5. Петков С. Римське право як основа для побудови сучасної ефективної публічно-правової моделі відносин між владою та громадянином: питання юридичної деліктології. Форум права, 2011. №1. С. 756-770.

Вісковатих Тетяна Ігорівна,
*студентка I-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н, доцент Некіт К.Г.*

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ЖІНКИ У РИМСЬКОМУ ТА СУЧАСНОМУ ПРАВІ: КОНЦЕПЦІЯ НЕРІВНОСТІ ЗА ГЕНДЕРНОЮ ОЗНАКОЮ

Жіноче питання було актуальним завжди, впродовж багатьох століть. Становище жінки в суспільстві змінювалось з ходом людської історії. Питання про гендерні стереотипи піднімається в роботах Л. П. Репиной, Пушкарьової, Е. А. Азарової, Дж. С. Діксон, С. Треджіарі, Дж. Холлет, Дж. Гарднер, а також у нарративних джерелах (твори Цицерона, Саллюстія, Тита Лівія, Тацита, Горація, Проперція, Лукана; Закони XII таблиць, Інституції Гая).

В ранній період історії Риму головною метою життя громадянина було створення власної сім'ї. Жінка займалася зазвичай управлінням господарством. Усе життя вона повинна була перебувати в залежності від батька або чоловіка. Це була одна з ключових ознак римського суспільства [1].

Дієздатність жінки була значно нижчою ніж у чоловіка. Так, правоздатність була однаковою для усіх громадян Риму, але жінки були вилучені зі сфери публічно-правових відносин, не мали можливості брати участь у правотворчості. Це відсторонення від займання державних посад пояснюється традиціями, які існували в римському суспільстві [2, с. 3].

Правове становище жінки змінювалося відповідно до періодів римської держави. Воно характеризувалося переходом від недієздатності, що було характерно для ранніх періодів розвитку держави, до дієздатності жінки в часи римської імперії та республіки.

Жінка як окремий суб'єкт права в нормативних джерелах майже не відображена. Одним із найдавніших документів, в якому в тій чи іншій мірі згадується жінка, є «Закони XII таблиць». Це пам'ятка давньоримського права (451-450 рр. до н. е.), збереглися лише в певних незначних уривках. В «Законі XII таблиць» зазначається, що та, хто не бажала встановлення над собою влади чоловіка, кожного року мала йти з дому на три ночі. Таким чином жінка сама обирала чи буде встановлена влада чоловіка над нею, чи ні. В цьому проявляється певна самостійність і незалежність жінки в Стародавньому Римі [1, с. 91].

Гендерна нерівність в Римі проявляється ще з дитинства. Так, дівчата навчалися, але для більшості освіта обмежувалась лише початковою. З віком дівчата починають усвідомлювати неминучість своєї ролі як дружини [4, с. 35].

У торгівлі жінки також брали участь. Були посади, які займати могли тільки жінки, наприклад, весталки. Вони мали унікальне становище у суспільстві, релігійну відмінність, могли впливати на політиків [5, с. 108].

Для римського приватного права була притаманна свобода розлучень. В основному вона стосувалась чоловіків. Разом з тим їх воля була обмежена рішенням сімейного суду та навіть моральним осудом суспільства.

Найскладнішим було становище жінок в політиці. До політичної системи Стародавнього Риму належали чоловіки. Жінкам не надали права голосувати, вони не сприймалися як повноцінні особистості. Проте жінки здатні були маніпулювати своїми чоловіками. Деколи чоловіки навіть сприймали жінок як загрозу своєму правлінню.

Роль жінки в Стародавньому Римі була недооцінена, адже навіть наявність численних груп жінок свідчить, що вони мали права і активно ними користувалися, незважаючи на прагнення чоловіків обмежити їхній вплив. І хоч нормативно жінки були фактично недієздатними, насправді вони змогли багато чого досягти в соціальній і публічній сфері.

XX-XXI ст. стало для всього світу періодом становлення гендерної рівності, тобто соціальної рівності чоловіків і жінок. Серед документів, які були ратифіковані Україною для досягнення рівноправ'я між чоловіком і жінкою є: Загальна декларація прав людини (1948 р.), Міжнародний пакт про громадські та політичні права (1966 р.), Декларація про ліквідацію дискримінації у відношенні жінок (1967 р.), Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми та з експлуатацією проституції третіми особами (1949 р.), Конвенція ООН про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.), Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.), Пекінська декларація (1995 р.) та інші.

На рівні законодавства України також закріплено рівність за гендерною ознакою. Це передбачено Конституцією України, зокрема в ст. 24, Сімейним кодексом України, Кодексом законів про працю України, Кримінальним та Цивільним кодексом України тощо [8]. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», прийнятий 8 вересня 2005 року, є важливим кроком на шляху вирішення усіх аспектів гендерної проблематики в Україні. Ще одним нормативно-правовим актом, який регулює подібні питання, є Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [10].

Незважаючи на розвинену систему законодавчих актів, які забезпечують рівність прав чоловіків і жінок, їх реалізація є неповною, про що свідчить,

наприклад, відсутність або малий відсоток жінок на найвищих державних посадах.

Становище жінки в Україні відображено лише в певній мірі. Жінка завжди в тій чи іншій мірі зазнає певної дискримінації не зважаючи на прагнення національних та міжнародних спільнот знищити нерівність у всіх проявах.

ЛІТЕРАТУРА :

1. Моммзен Т. История Рима. Т. 1. До битвы при Пидне. Гос. соц.-экономич. изд-во, Москва, 1936 . СПб.; «НАУКА», «ЮВЕНТА», 1997.
2. Хрестоматія з історії політичних вчень: Посібник. Упоряд. та автор коментарів Уривалкін О.М. К.: Дакор, КНТ, 2008. 456 с.
3. Вовк В. «Жіноче питання» у римському праві. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична, 2008, Вип. 3. С. 3–9
4. Калюжний Р.А., Ящурицький Ю.В. Основи римського приватного права: курс лекцій. К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. 184 с.
5. Міняйло Н.В. Колегія весталок у релігійному та політичному житті Давнього Риму (VIII ст. – 27 р. до Р.Х.) : дис. канд. іст. наук : 07.00.02. Київ, 2015. 205 с.
6. Щербак К.А. Правове становище римської жінки. URL: http://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/12_3456789/18352/9
7. Малютіна І.П. «Жінка» у публічному і приватному праві стародавнього Риму. URL: [file:///D:/Downloads/jnn_2013_3_5%20\(1\).pdf](file:///D:/Downloads/jnn_2013_3_5%20(1).pdf)
8. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/law/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
9. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.
10. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>.

Гребенюк Марія Іванівна,

*студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: д.ю.н., професор Давидова І.В.*

ОСОБЛИВОСТІ КЛАСИФІКАЦІЇ РЕЧЕЙ В РИМСЬКОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Спершу уточню, що таке речі у римському приватному праві. Це об'єкти цивільних правовідносин, матеріальні предмети, а також права, які містили у собі певну цінність. Річчю називали усе, що оточувало людей і могло бути об'єктом речового права. Річ могла бути створена як людиною (меблі, будинок), так і природою (мед, дерево, річкова, вода). У філософському

розумінні все, що існувало матеріально та все, що можна було дослідити, визнавалося речами. Один з найвідоміших римських юристів Гай зазначав, що головним є поділ на речі божественного права (*res divini iuris*) і людського (*res humani iuris*). Речі людського права поділялися на публічні й приватні. Римський народ був суб'єктом публічних прав, а носієм прав на приватні речі – окремі фізичні особи. В римському праві видів речей дуже багато, деякі так і залишилися лише теоретично. На цей час більшість з них використовується у Цивільному кодексі України від 16 січня 2003 року.

Класифікація речей:

Речі за матерією поділялися на тілесні (*res corporales*) до них належали матеріальні об'єкти та на безтілесні (*res incorporales*) – усі нематеріальні блага і права, включаючи права на чужі речі зобов'язальні права. Таким чином, можна розуміти, що безтілесні речі існували лише у відносинах між людьми, які регулювалися римським правом. Проте і тілесні, і безтілесні речі мали спільну властивість – бути об'єктом майнового обороту. Речі, які могли бути об'єктами майнового обороту належали окремій особі, тоді як речі поза оборотом не могли належати нікому за своїми властивостями. Наприклад, річка вважалася публічною річчю і не могла належати комусь, а от вода з неї, налита в посудину, вже набувала права бути річчю майнового обороту.

Також речі у Римі поділялися на манциповані та неманциповані. Манципація- це процес передачі права власності в присутності свідків. Манциповані речі переходили від однієї людини до іншої шляхом манципації, дотримуючись чітких правил. Передавати речі могли лише римські громадяни. До цієї групи належали найважливіші з точки зору економіки речі – раби, земля, худоба. Усі інші речі вважалися неманципованими, а форми передачі цих речей були спільними як для римлян, так і для інших жителів Риму.

Вирізняли у римському праві речі рухомі й нерухомі. До першої категорії належали речі, які можна було пересувати у просторі, не змінюючи їх цінностей та властивостей, деякі з них могли та самостійно пересуватися (раби, худоба). Останні ж не могли бути переміщені без заподіяння шкоди їх складу. До нерухомих належала земля і все, що з нею пов'язано – будови, насадження, споруди.

Інша класифікація поділяла речі на споживні й неспоживні. Споживні речі припиняли своє існування під час споживання, у той час, як неспоживні були розраховані на неодноразове використання й експлуатацію. Наприклад, раби, худоба тощо.

Слід виділити категорію розподілення речей на подільні та неподільні. Подільними називалися ті, які можна було поділити на частини без падіння їх

вартості й без заподіяння шкоди їх практичному призначенню. До категорії подільних можна було віднести ділянки землі. Неподільними ж називали речі, які неможливо було розділити на окремі частини, адже вони частково або повністю втрачали свою цінність.

За функціональним призначенням речі поділялися на прості та складні. Прості речі були єдиним самостійним елементом (раб, камінь). Складні речі містили у собі декілька окремих різномірних деталей (ткацький верстат).

Римськими юристами було визнано поділ речей на родові та індивідуальні. Родові – були ідентичними, тобто речами одного роду. Вони не мали особистої цінності й визначалися за вагою, мірою, числом чи об'ємом. Індивідуальні речі неможливо було замінити іншою річчю, адже вони були унікальними за своїми ознаками.

У сучасній юриспруденції римська класифікація речей трохи зазнала змін, а саме у тому, що людину більше не вважають об'єктом, вона виступає рівноправним суб'єктом правовідносин. За допомогою досліджень та узагальнень римських юристів щодо видів речей, почалися вивчення майнових прав, прав вимоги, права власності та володіння річчю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Основи римського приватного права: підручник. За заг. ред. В.І. Борисової та Л.М. Баранової. Х.: Право, 2008. 224 с.
2. Кирпичов О.А., Соловійова В.В. Римське приватне право : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Донецьк : Юго-Восток, 2007. 320 с.
3. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право : підруч. 2-ге вид. К. : Юрінком Інтер, 2009. 528 с.
4. Кудряшов І. В. Римське право: конспект лекцій. М.: Пріор-издат, 2004. 128 с.
5. Римське приватне право: підручник. За ред. І. Б. Новицького, І.С. Перетерського. М.: Юриспруденція, 2005. 448 с.

*Данілейко Поліна Максимівна,
студентка I-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Некіт К.Г.*

ПРАВОВІДНОСИНИ БАТЬКІВ І ДІТЕЙ В ДАВНЬОМУ РИМІ ТА СУ- ЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Тема правовідносин батьків і дітей є досить делікатною і потребує ретельного вивчення. Розглядати дану проблему на основі минулих часів допоможе розкрити процес формування правового поля, в якому знаходяться

діти на даному етапі розвитку суспільства, а також процес устаткування та узгодження прав та обов'язків батьків щодо дітей.

Якщо говорити про становище дітей у Давньому Римі, то влада над дітьми була практично необмеженою. Діти завжди перебували під повним контролем і владою батька (*in patria potestate*). Взагалі, в Римі існувало два види шлюбу: *cum manu*, де права зокрема жінок теж повністю залежали від *pater familias* та *sine manu*, в якому члени родини були більш незалежними. Проте, що стосується дітей, то їхнє становище в обох видах шлюбу було однаковим [1, с.52]. Зокрема Гай виділяв інститут батьківської влади як національний інститут римських громадян і стверджував з цього приводу, що навряд чи є інші люди, які мали б над своїми дітьми таку владу, яку мають римські громадяни (D. 1. 1. 55) [1, с.53].

Щоб встановити над дітьми батьківської влади існували три основні підстави: 1) дитина повинна була бути народжена в законному римському шлюбі; 2) узаконення; 3) усиновлення. Спершу слід розглянути питання про законність та незаконність шлюбу. Важливим моментом є той факт, що поруч із законним римським шлюбом законом дозволялося також постійне спільне проживання чоловіка і жінки, які мають намір утворити сім'ю, яке називалося конкубінатом (*concubinatus*). Діти, народжені в шлюбі такого виду не набували статусу законних, батько для таких дітей вважався чужим, вони не мали права на аліменти і батьківська влада на них не поширювалася. Проте згодом з'явилася можливість, хоча лише за бажанням батька, узаконити дитину та надати їй права дітей, народжених у шлюбі. Якщо ж дитина народжувалася у законному римському шлюбі, то батьком вважався той, хто був чоловіком матері, адже мати дитини була завжди відома, незважаючи на наявність чи відсутність шлюбу. Але навіть в такому випадку існували певні виключення та умови: дитина повинна була народитися не раніше ніж 6 місяців після укладання шлюбу та не пізніше 10 після його припинення [1, с.52].

Якщо переходити до розгляду такої підстави набуття влади над дітьми як усиновлення, то у давні часі головною функцією цього явища було збільшення робочої сили в сім'ї та досягнення політичних, династичних та економічних амбіцій. Як приклад можна зазначити той факт, що завдяки усиновленню плебей набував статус патриція, а вершник – сенатора.

Звичайно для усиновлення також був певно визначений перелік вимог:

1) право усиновлювати надавалося тільки чоловіку (дружина могла усиновлювати тільки у випадку, якщо вона втратила власну дитину);

2) різниця у віці між усиновлюваним та усиновлювачем повинна була бути не менше 18 років;

3) усиновлювач мав бути правоздатним.

Також у Римі виділяли дві форми усиновлення, а саме мова йде про арогацію (*arrogatio*), тобто усиновлення повністю правоздатних осіб, повнолітніх, та адопція (*adoptio*)—для осіб, що перебували під владою іншого *pater familias*. Важливим моментом, стосовно адопції є те, що вона здійснювалася чітко визначеним шляхом за Законами XII таблиць, що становили собою процес потрібної маніпації: батько тричі продавав свого сина, довірений особі, а той в свою чергу, двічі відпускав його на волю. Для молодшого сина було достатньо однієї маніпації [1, с.53]. В римській імперії існував протилежний маніпації процес, такий як еманципація, згідно з яким, з дозволу батька син ставав особою свого права, але в такому випадку втрачав право на спадком в колишній сім'ї. Також існували й інші причини припинення батьківської влади над дітьми: 1) смерть підвладного або смерть *pater familias*; 2) втрати обох або когось одного громадянства; 3) позбавлення батьківської влади *pater familias*. Тобто з усього цього стає зрозумілим, що діти були підвладні лише батьку, голові родини, а що стосується матері, то вона не мала ніякої влади над дітьми.

Розглядаючи дану проблему з погляду сучасності, то в такому випадку простежуються дійсні зміни, які відбулися внаслідок еволюції суспільства та розвитку права.

Якщо говорити про підстави, за якими визначається походження дитини, то згідно ст.122 СКУ дитина, яка зачата і народжена у шлюбі, походить від подружжя. Походження дитини від подружжя визначається на підставі Свідоцтва про шлюб та документа закладу охорони здоров'я про народження дружиною дитини. У випадку, коли дитина була народжена не у шлюбі, то її походження визначається за заявою жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою (ст. 126 СКУ), а за відсутності заяви батьківство визнається за рішенням суду. У процесі розвитку суспільство отримало безліч можливостей стати батьками за допомогою новітніх репродуктивних технологій, у тому випадку, якщо чоловік або жінка не мають змоги народити власну дитину. В такому разі, подружжя теж визначається батьками дитини за спільно узгодженою поданою заявою. Батьки дитини мають однакові права, обов'язки та заборони стосовно дитини, законодавством встановлено, що жоден з батьків не має будь-яких переваг. Законом України «Про охорону дитинства» визначено наступне: батьки, або особи, що їх замінюють, мають право і зобов'язання виховувати дитину, піклуватися про її фізичний та духовний розвиток, про її здоров'я, готувати її до самостійного життя. Але найважливішим є те, що у порівнянні з минулими часами, ніхто і ніколи не має права принижувати гідність і честь дитини, застосовувати до неї фізичне

покарання, або якимось чином негативно впливати на неї. Будь-яка з перелічених дій карається законом. В таких випадках також з'являється ризик позбавлення батьківських прав, наслідком чого є передання неповнолітньої дитини до державних органів опіки, або усиновлення її в порядку визначеним законом. Якщо говорити про громадянство дитини, то вона набуває його від своїх батьків. Те саме стосується також прізвища дитини. І навіть внаслідок розірвання шлюбу або визнання його недійсним не є підставою для зміни прізвища дитини.

Ст.150 СКУ визначає обов'язки батьків щодо виховання дітей:

1. Батьки зобов'язані виховувати свою дитину в дусі поваги до прав та свобод інших людей, любові до своєї родини.
2. Батьки повинні з повагою відноситися до своєї дитини
3. Якщо батьки віддали дитину на виховання іншим особам, то це не означає, що вони припиняють про неї піклуватися.
4. Забороняються будь-які види фізичного покарання щодо дитини, примушувати її до чогось теж.
5. Батьки зобов'язані утримувати дитину поки вона не стане повнолітньою особою.

Наприкінці зазначимо, що ми порівняли правове становище батьків і дітей у Давньому Римі та станом на сьогоднішній день. Як висновок слід виділити, що у найдавніші часи батьківська влада над дітьми була безмежною, батьки були нерівними в аспекті, який стосується розподілу прав і обов'язків щодо дітей. Діти підлягали фізичному насиллю, продажу в рабство, і взагалі застосовувалися більше як робоча сила в родині, зокрема про це свідчить усиновлення, причинами якого були не душевні позови, а корисні цілі. Діти не мали права навіть захищати свої права через заборону подавати позови на батьків, які принижують їхню честь і гідність, навіть не мали право вільно вступати в шлюб. Якщо вже оцінювати ситуацію на даний час, то діти розглядаються як об'єкт любові та мають велику цінність у суспільстві. Спектр прав та обов'язків батьків щодо дітей визначений розумним та об'єктивним шляхом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Борисова В.І. Основи римського приватного права. Х.: Право, 2008. 224 с.
2. Глиняний В.П. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. 7-ме вид. К: Істина, 2012. 268 с.
3. Сімейний Кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2947>
4. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96>
5. Обов'язки батьків щодо виховання дитини. URL: <https://urist-ua.net/>

*Драганова Дарія Сергіївна,
студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: д.ю.н., професор Давидова І.В.*

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ШЛЮБУ У РИМСЬКОМУ ПРАВІ

Актуальність питання шлюбу є досить поширеною в теперішній час. Вивчення особливостей римського шлюбу зберігає актуальність і донині, оскільки сучасне шлюбне право європейських країн ґрунтується насамперед на розуміннях юридичного споріднення, до того ж Сімейний кодекс України увібрав в себе категоріальний апарат з римського приватного права.

Метою даної роботи є розкриття поняття шлюбу, його основних ознак та види шлюбу.

Шлюб – як суспільно визнана та підтверджена державою форма співжиття чоловіка та жінки пройшов тривалий історичний розвиток. Римське приватне право розробило особливу концепцію розуміння шлюбу як договору, що покладено в основу розуміння поняття шлюбу в багатьох країнах.

Римський шлюб – союз чоловіка та жінки, союз на все життя, спілкування, засноване на праві божому та людському.

Розвиток шлюбних відносин у Стародавньому Римі пов'язаний з історичними умовами, у яких розвивалися римське суспільство та римська сім'я. Архаїчне римське суспільство прагнуло ідеалізувати сім'ю. Римські юристи досить ідеалістично визначали шлюб. Наприклад, Модестін писав: «Шлюб є союз чоловіка і жінки, спільність всього життя, єднання божественного і людського права» (Дигести Юстиніана. 23.2.1). Між тим, в усі часи рабовласницької держави дружина, жінка ніколи не займала рівного з чоловіком, мужем становища. Вона завжди знаходилася в залежності від батька, чоловіка, брата, опікуна тощо. Йдеться не про традиційну моральну чи фактичну залежність, а про правову нерівність.

Римському праву були відомі два види шлюбу:

1) *matrimonium iustum* – «законний шлюб» шлюб, який укладався відповідно до норм цивільного права і допускався лише між римськими громадянами, які володіли *jus conubii* (право вступати в шлюб). Цей шлюб укладався в спеціальних, визначених законом формах і породжував усі передбачені правом особисті та майнові відносини між подружжям. В

залежності від форми укладення шлюбу римський правильний шлюб у свою чергу історично поділявся на два види: шлюб з чоловічою владою (*cum manu mariti*) та шлюб без чоловічої влади (*sine manu mariti*).

2) *matrimonium non iustum* – «незаконний шлюб», тобто, шлюб, що укладався між перегінами та іншими вільними людьми, які не мали здатності укладати римський законний шлюб. Такий шлюб не давав чоловікові *patria potestas* (батьківської влади) та інших цивільних прав, пов'язаних з перебуванням у римському законному шлюбі (наприклад, права на емансипацію, надання сину пекулію тощо).

Римський законний шлюб, у свою чергу, поділявся на два види:

1) шлюб з переходом дружини під владу свого чоловіка (*cum manu mariti*). Для його укладення вимагалось дотримання певної форми, дружина повинна була висловити бажання перейти під владу чоловіка тощо. Після укладення такого шлюбу дружина переходила із своєї родини в родину чоловіка; останній мав над дружиною владу, аналогічну *patria potestas*, внаслідок чого дружина фактично перебувала у становищі;

2) шлюб, при якому дружина не переходила під владу чоловіка (*sine manu mariti*). Якщо вона була «особою власного права», то залишалася юридично незалежною від чоловіка. В іншому разі жінка залишалася під владою свого батька, брата або опікуна.

Законний римський шлюб укладався відповідно до норм цивільного права, допускався тільки між римськими громадянами, що мали *jus conubii*, тобто, право укладати законний римський шлюб. Шлюби між римськими громадянами і перегінами (латинами, вільновідпущениками, колонами) заборонялися.

У ранній період розвитку римського права основним був шлюб з чоловічою владою – *cum manu*. За цим шлюбом жінка підпадала в повну залежність чоловіка чи *pater familias*, якщо чоловік сам перебував під владою батька. Вона займала становище дочки батьків свого чоловіка, абсолютно позбавляючись агнатських зв'язків зі своїми батьками, братами, сестрами та іншими близькими родичами. Влада чоловіка фактично була необмеженою.

Згодом влада чоловіка послабилася. Це пов'язано з розвитком індивідуальної приватної власності. Дружина набуває певних прав на сімейне майно і водночас певну особисту незалежність від чоловіка. Через це на зміну шлюбу *cum manu* приходять новий шлюб – без чоловічої влади (*sine manu*). Уже в класичний період він остаточно витісняє шлюб з чоловічою владою.

З виникненням і утвердженням шлюбу без чоловічої влади ці форми втратили своє значення. Замість них все частіше застосовується проста угода

осіб, що беруть шлюб, з наступним введенням дружини в дім чоловіка. Звісно, угода молодих про шлюб укладалася в присутності близьких родичів, в урочистій обстановці.

Фактичні шлюбні відносини людей, які не могли укласти законний римський шлюб, дістали назву «конкубінат». При цьому малося на увазі постійне співжиття чоловіка і жінки з наміром утворити сім'ю, а не короточасний тимчасовий зв'язок, який переслідувався з часів Августа (зокрема, було видано низку законів, спрямованих на зміцнення моральних підвалин сім'ї, переслідування перелюбства, особливо з боку жінки).

Конкубінат, разом із тим, істотно відрізнявся від такого інституту, як *amicitia* – дозволено законом постійне співжиття неодруженого чоловіка з незаміжньою жінкою. Останнє супроводжувалося вимогою дотримувати низку вимог. Зокрема, чоловік, що мав законну дружину, не мав права мати «подругу». Не можна було мати одночасно більше ніж дві «подруги» або в ролі «подруги» мати чужу дружину. Порушення зазначених заборон тягло *infamia* (обмеження громадянської честі).

Діти, народжені від такого співжиття не були під владою батька й не мали прав на його спадщину, як діти від законного шлюбу, але вони мали названого батька і могли просити в нього допомоги. Після матері вони спадкували на загальних підставах.

Конкубінат і *amicitia*, на перший погляд, мали багато спільного. І в одному, і в іншому випадку йдеться про тривале співжиття неодруженого чоловіка з незаміжньою жінкою, з метою створення подібності сім'ї, але без дотримання форм останньої, передбачених законодавством. Проте, конкубінат займав більше важливе місце у римському соціальному та юридичному побуті, оскільки мав, практично всі ознаки шлюбу. Від останнього його відрізняло лише те, що він був укладений без дотримання формальностей, але не внаслідок відсутності бажання встановити сімейні стосунки, а через об'єктивні щодо них перепони юридичного характеру.

Визнаючи конкубінат законним зв'язком, Октавіан Август до початку конкубінату вимагав дотримання тих же умов, що й при укладенні законного шлюбу. Зокрема, перешкодою конкубінату була спорідненість, перебування у шлюбі, недосягнення шлюбного віку тощо.

Конкубінат, на перший погляд, практично не створював правових наслідків. Діти, народжені в конкубінаті, не набували імені й статусу свого батька автоматично, не мали права на аліменти, не могли стати спадкоємцями після його смерті, не одержували статусу шлюбних дітей, на них не

поширювалась батьківська влада. Жінка в таких відносинах не поділяла суспільного становища і соціального стану свого фактичного чоловіка тощо.

Проте, враховуючи його значення, як фактичного аналогу шлюбу, необхідного у тих випадках, коли бажання створити сім'ю не могло бути реалізоване через об'єктивні обставини, права осіб, які перебували у конкубінаті, з часом почали захищати за допомогою різноманітних юридичних прийомів.

Таким чином, конкубінат у Римі у певних сферах відносин мав фактично таке ж правове значення, як і законний шлюб.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що у римському приватному праві сформувалися кілька правових форм шлюбних та подібних до шлюбних відносин. По-перше, це дві точно визначені форми законного шлюбу. По-друге, це кілька визнаних законом форм фактичного співжиття, найбільш важливою з яких є конкубінат.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Підопригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право : підруч. 2-ге вид. К. : Юрінком Інтер, 2009. 528 с.
2. Калюжний Р. А., Ящурицький Ю. В. Основи римського приватного права: курс лекцій. К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. 182 с.
3. Основи римського приватного права: підручник. За заг. ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової. Х.: Право, 2008. 226 с.
4. Римське приватне право : підруч. для вищ. навч. закл. К. : «МП Леся», 2014. 240 с.

Кливак Анастасія Петрівна,

*студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: д. ю. н., професор Давидова І.В.*

ЗАКОНИ XII ТАБЛИЦЬ – ОСНОВНЕ ДЖЕРЕЛО РИМСЬКОГО ПРАВА

Актуальність дослідження джерел римського права, зокрема Законів XII таблиць зумовлюється тим, що все сучасне цивільне законодавство ґрунтується на римському приватному праві. Правова система римського права, а саме його дух, ідеї, головні засади та положення, піддавалися рецепції тією чи іншою цивілізацією на певних етапах їх розвитку, тобто було предметом неодноразових рецепцій. У зв'язку з цими, закономірним є висновок про те, що ідеї, положення та засади права, викладені в Законах XII таблиць знаходять своє втілення в правових системах багатьох держав.

Створення збірника «Закопи XII Таблиць» науковці відносять до V ст. до н.е. та пов'язує їх появу з вимогами плебеїв здійснити запис звичаєвих норм права та надати їм публічності, адже нерідко патриції тлумачили звичаї на власну користь. Саме на вимогу плебеїв було створено комісію з 10 децемвірів для запису законів, потім закони схвалили народні збори характеру. Текст законів, яких налічувалося 118, був висічений на 12 мідних листах, листи закріпили на дерев'яних дошках та розмістили в центрі Риму. Варто зазначити, що первісний текст до наших часів не зберігся, а був відтворений через опрацювання праць римських авторів, які посилалися на дане джерело права. Закони XII таблиць не можна вважати кодексом законів, адже скоріш за все це була збірка звичаєвих норм із найголовніших соціальних питань життя Риму публічного та приватного характеру в епоху переходу від первіснообщинного до рабовласницького ладу [1, с. 14-15].

Закони XII таблиць охоплювали звичаєві норми, що регулювали відносини у різних сферах: майнові відносини (переважали норми речового права: право власності, володіння, сервітуту та заставного права); шлюбно-сімейні відносини; злочини та покарання; положення щодо судочинства [2, с. 40]. Пропонуємо дати коротку характеристику даному джерелу права.

Надаючи характеристику нормам права, що регулювали шлюбно-сімейні відносини, варто зазначити, що вони визначалися крайньою суворістю; панувала влада голови родини – *pater familias*, правова охорона надавалася патріархальній сім'ї. Главі сім'я надавалося право виняткове право розпоряджатися майном сім'ї; вбити дитину-виродка; продати дітей у рабство; вигнати дружину з дому. Шлюб між патриціями та плебеями був під заборонаю. Розрізняли три форми шлюбу, які різнилися за формою укладення та правам жінки у такому шлюбі: дві перші форми шлюбу (стародавні) здійснювалися в урочистій обстановці та наречена передавалася під всебічну владу чоловіка. Один із них відбувався в релігійній формі за участю жерців (*Confareatio*), інший – шляхом викупу нареченої (*Coemptio*). Третя нова форма шлюбу «*sine manu*» – без влади чоловіка». Дана форма шлюбу характеризувалася тим, що жінка в цьому шлюбі мала право на розлучення та забрати при розлученні належне їй особисте майно (посаг та майно нажите чи придбане у шлюбі). Особливістю даного шлюбу було те, що його треба було поновлювати щорічно, а термін давності переривала дружина, яка мала на три дні залишати будинок чоловік у визначений час. На відміну від становища жінки, яке різнилося у кожному із форм шлюбів, становища чоловіка було незмінним – він мав право розпоряджатися посагом дружини та розлучення для нього було майже безперешкодним [3, с. 56].

Особи, що бажали укласти шлюб повинні були володіти *jus conubii* (право вступати в шлюб) та мати *affectio maritalis* (намір жити саме у шлюбі), а також бути статевозрілими та укладати шлюб у передбаченій правом формі. Римський шлюб могли укладати тільки статевозрілі особи, які спроможні були мати дітей, тобто здійснювати природну мету шлюбу. Для жінок статевозрілий вік складав 12 років, а для чоловіка 14 років. Після настання 60 років для чоловіків і 55 років для жінок укладення шлюбного союзу розглядалося як негоже та могло бути причиною визнання його нікчемності. Ще однією умовою для укладення шлюбу було відсутність близького родинного зав'язку (до 4 коліна) між нареченими [1, с. 17].

Щодо регулювання речових прав, то в Законах XII таблиць ще не було закріплено абсолютного права власності, приватна власність все ще залежала від власності общини, від якої і брала свій початок. Речі поділялися на: 1) речі божественного права (храми, священні гаї, місця поховання, міські стіни та брами) – вилучалися з комерційного обороту, не могли бути у власності будь-кого; 2) речей людського права та майнового (торговельного) обороту – були об'єктом комерційного обороту відповідно до встановлених процедур. Особливо важливі об'єкти власності (земля, будівлі, раби та худоба) перебували в сімейній власності, ними розпоряджався лише голова родини відповідно до особливого порядку – манципації. Власником землі могли бути лише громадяни Риму. Манципація передбачала присутність при продажу п'яти свідків та ваговика (повнолітніх римських громадян). Покупець промовляв передбачену формулу, ударяв шматком міді по вагах та передавав його як купівельну суму продавцю речі. При цьому порушення обряду манципації тягло за собою визнання правочину недійсним. Всі інші речі могли бути відчужуватися без особливих формальних процедур [4, с. 49].

Закони XII таблиць суворо обмежували способи набуття речових прав, серед яких: манципація; традицію (проста передача неманципованої власності за гроші, під поруку або заставу); специфікація (створення нової речі з чужого матеріалу або сполучення декількох речей в одній – головній); відступлення права; спадкування; давність володіння (однорічний строк для рухомих речей та дворічний для нерухомого майна; виняток становили украдені речі та речі релігійного характеру) [2, с. 42].

Щодо спадкового права, то після смерті глави сім'ї майно переходило спадкоємцям за законом, а у випадку складання заповіту – до спадкоємців за заповітом. Заповіт носив обов'язковий характер та підлягав затвердженню. Після смерті домовладки майно сім'ї переходило агнатам за законом, а якщо небіжчик залишав заповіт, його слід було суворо дотримуватися. Заповіт мав

затверджуватися куріатною або центуріатною коміцією. Законами XII таблиць у випадку смерті глави сім'ї захищали також права та інтереси його дружини та малолітніх дітей. Так, навіть при наявності заповіту, дружина та малолітні діти отримували частину майна як на своє утримання, так і на утримання малолітніх дітей [5, с. 61].

Зобов'язальне право, що закріплювалося в Законах XII таблиць, передбачало не лише наявність зобов'язань з договорів, а й наявність позадоговірних (деліктних зобов'язань) – крадіжки, потрави посівів, знищення чи пошкодження майна [5, с. 62].

У Законах XII таблиць небагато норм було присвячено кримінальному праву, оскільки ще зберігався інститут кровної помсти. Суворі покарання передбачалися за порушення права власності, наприклад: злодій, винний у нічній крадіжці врожаю, підлягав розп'яттю на дереві; за підпал будинку і зерна, що лежало поряд, на злочинця одягали кайдани, а після побиття публічно спалювали [3, с. 54]. Злодія, захопленого вночі, можна було безкарно вбити на місці злочину, а злочинець затриманий вдень, піддавався фізичному покаранню і віддавався потерпілому, що в свою чергу тягло за собою обернення в рабство. Таким чином, можна зробити висновок про те, що в Законах XII таблиць покарання за злочини проти власності передбачали, перш за все, захист приватно-майнових інтересів, а не інтересів публічного порядку. Про це також свідчить порівняно небагато згадок про державні злочини, так Закон XII таблиць установлюється неправомірність і караність нічних збіговиськ, підбурювання ворога до нападу на Рим, порушення постанов, що стосуються суспільного порядку, хабарництва суддів і ін. [4, с. 50].

Цивільний процес з вирішення майнових спорів характеризувався строгим формалізмом та суворою процедурою. Норми ж, що регулювали кримінальний процес, забороняли проведення страт без вироку суду, а також забороняли надання особистих привілеїв [3, с. 54].

Таким чином, можна зробити висновок про те, що Закони XII таблиць були основним джерелом римського права, оскільки порівняно просто та чітко регулювали основні суспільні відносини, а також мали публічний характер, що зумовлювало можливість громади їх широко використовувати та контролювати дотриманням їх положеннями.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Агафонов С. Римське право: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. Дисципліни. Київський національний економічний ун-т. К. : КНЕУ, 2005. 144с.
2. Калужний Р. А. Римське приватне право: Курс лекцій. К.:Істина, 2005. 144с.

3. Орач С. М. Римське приватне право : підруч. для студ. вищ. навч. закл. К.: Ін Юре, 2012. 392 с.
4. Основи римського приватного права: навчально-методичний. За ред. Є. О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2019. 296 с.
5. Трофанчук Г. Римське приватне право: навчальний посібник. К.: Атіка, 2006. 245 с.

Кобчик Євгенія Сергіївна,

*студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: д.ю.н., професор Давидова І.В.*

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ ІПОТЕКИ В РИМСЬКОМУ ПРАВІ

Застава в римському праві – це засіб забезпечення зобов'язання, який встановлює речове право заставодержателя на предмет застави.

Римське заставне право пройшло три історичні форми: фідучіарна угода, ручний заклад, іпотека.

Первісною формою застави була фідучіарна угода. Її суть полягала в тому, що боржник в забезпечення боргу передавав свою річ заставодержателю (фідучіарію) на праві власності з обумовленістю, що у випадку задоволення за зобов'язанням закладена річ має бути повернута у власність боржника. В стародавню епоху ця обумовленість мала тільки моральне значення – вірність своєму слову – *fides*.

Якщо боржник не зміг в строк погасити борг, то застава залишалася у власності кредитора. Отже, становище боржника була невідгдним: у разі невиконання ним зобов'язання річ залишалася у власності фідучіарія, навіть якщо сума боргу була меншою від вартості заставної речі.

При такій формі, як ручний заклад, річ передавалася не у власність, а тільки у володіння, точніше держання. У разі задоволення за зобов'язанням річ обов'язково мала бути повернута назад. У цій формі ненадійним було становище кредитора: якщо річ ним втрачалася, то він не завжди міг вимагати її повернення.

У класичний період з'являється третя форма застави – іпотека, назва якої була запозичена з грецького слова «*hypoteca*». Суть іпотеки полягала в тому, що боржник зберігав не тільки право власності на річ, а й право володіння нею. Кредитор має право вимагати видачі речі лише після того, коли настає термін сплати боргу.

При іпотеці можна було заставляти річ кільком кредиторам, відступати право вимоги іншому кредитору, продавати заставні речі, але в цьому випадку треба було отримати згоду від останнього кредитора.

Для виникнення заставного права необхідна була наявність трьох факторів: боргова вимога, що мала бути забезпечена шляхом застави; об'єкт, який підлягав заставі; установчий правовий акт. Заставне право припинялося в разі:

- a) знищення самої речі;
- b) переходу речі у розряд речей, які вилучаються з цивільного обігу;
- c) поєднання в одній особі заставодержателя та заставодавця;
- d) припинення зобов'язання для забезпечення якого було встановлено заставу.

У вітчизняному законодавстві іпотеку житла як інститут застави загалом, закріплено як засіб реального виконання зобов'язань. Іпотека надійно захищає права кредиторів і встановлює високий пріоритет для вимог іпотекодержателя, що пояснює визнання цієї конструкції одним із найефективніших способів забезпечення виконання зобов'язань боржника перед кредитором.

Поняття «іпотека» походить зі Стародавньої Греції (вперше вжито на початку VI ст. до н.е.), де так називали стовп з написом про те, що земельна ділянка, на межі якої встановлювалися такі стовпи, є забезпеченням основного боргу (зокрема, з позики). Заставлена земля кредитору не передавалася, боржник продовжував нею користуватися, отримуючи доходи. Історично іпотека набула поширення у класичний період розвитку римського права і сформувалася з урахуванням досвіду застосування попередніх форм реального забезпечення зобов'язань-фідуції та пігнуса. Іпотека отримала найбільше поширення і була оголошена застосованою до всіх зобов'язань у зв'язку з притаманними цьому виду застави рисами, які вигідно відрізняли її від інших видів забезпечення за римським правом. За ручним закладом (як і при фідуції) кредитору передавалася не у власність, а у володіння. На відміну від *fiducia cum creditore* та *pignus*, які «позбавляли кредитора користуватися заставленою річчю і зобов'язували їх утримувати предмет забезпечення в охоронності», іпотека забезпечувала виконання зобов'язання кредитору, не позбавляючи боржника можливості отримувати доходи із заставленого майна. При іпотеці предмет застави залишався і у власності, і у володінні боржника, а кредитору надавалося право у випадку невиконання зобов'язання витребувати заставлену річ, в кого б вона на той час би не виявилася, продати її та з вирученої суми покрити свою вимогу до

боржника. При цьому основним правом іпотечного кредитора на випадок невиконання боржником зобов'язання у визначений строк був продаж закладеного майна. Але боржник міг протягом двох років викупити своє майно, яке таким чином перейшло у власність кредитора.

Поява інституту іпотеки, стала важливим кроком у розвитку заставного права. Право продажу заставленої речі і речова дія іпотечного позову обмежували повноваження власника тією мірою, наскільки не вимагалось в інтересах іпотечного володільця. Кредитор був забезпечений речовою дією свого позову, який мав дію проти кожного володільця заставленої речі.

Отже, можна зазначити, що інститути цивільного (приватного права), у тому числі і застава, виникали і розвивалися під впливом конкретних соціально-економічних умов.

Застава виникає з появою приватної власності і головна її суть як способу забезпечення кредитного зобов'язання в давньоримському праві розумілась, передусім, як речове забезпечення вимог кредитора.

Стародавній Рим був найбільш розвинутою системою рабовласницького суспільства і в римському праві яскраво проявилися його особисті начала, що позначилися і на формуванні концепції застави.

Починаючи з римського права, не вирішеною однозначно питання про природу застави, а саме: застава має речовий або зобов'язальний характер. Саме у римському праві виникло розуміння про суперечність між єдністю природи заставного права і різноманітністю природи його об'єктів (поняття застави наповнилося необхідними структурними елементами, змістом та обсягом, у яких відповідно позначилися сукупні ознаки, необхідні для виникнення поняття) та об'єктивна реальність, яка складає природу обсягу поняття «застава».

В римському праві виникли основні форми застави *fiducia cum creditore* (угода на довірі), *pignus* (неформальна застава), і саме з цією формою застави пов'язана можливість особи частково розпоряджатися чужою власністю і навіть продавати її для виконання зобов'язання. Найбільш досконалою формою застави, що склалася в Стародавньому Римі в класичну епоху, безумовно, була *hypotheca*, яка найбільш відповідала інтересам економічного обігу, що змінився, і потребам поземельного кредиту.

Виникнення розбіжностей з приводу понять «предмет боргу», і «об'єкт боргу» (у римському праві ці поняття ототожнювалися) пов'язано з тим, що

заставі іманентно властиві поняття «річ» – як предмет, «зобов'язання» – як право на певні дії.

Розгляд проблеми «предмет» та «об'єкт» застави з філософської точки зору дозволяє зробити наступний висновок: співвідношення понять «річ», «об'єкт», «предмет» є дуже близькими, мають конкретні відмінності, які розкриваються в процесі функціонування.

При характеристиці понять «дія», «відносини», «правовідносини» у заставних правовідносинах встановлюються, що «дія» як одиничний самостійний акт і «правовідношення», яке виражається в конкретному зв'язку між контрагентами ніби розмежовані в часі.

Гарантія виконання зобов'язання багато в чому залежить від оптимального вибору кредитором способу забезпечення виконання зобов'язання, який у свою чергу, залежить від суті зобов'язання.

Окрім оптимального вибору кредитором способу забезпечення виконання зобов'язання, важливим чинником є умови при відповідності яким в реальній дійсності заставне забезпечення повністю задовольняє інтереси як заставодержателя, так і заставодавця.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дождев Д. В. Римське приватне право: підручник. 2-ге вид., змін. і доп. М.: Норма, 2004. 784 с.
2. Новицкий И.Б. Основы римского гражданского права. М.: Юрид. литература, 1972. 178 с.
3. Омельченко О.А. Римське право: підручник. К.: ІнЮре, 2012. 368 с.
4. Орач Є.М., Тищик Б.Й. Римське приватне право: підручник. К.: Ін Юре, 2012. 568 с.
5. Основы римського приватного права : курс лекцій. К. : Юрінком Інтер, 2000. 269 с.
6. Основы римського приватного права : підруч. За заг. ред. В.І. Борисової, Л.М. Баранової. Харків : Право, 2008. 224 с.
7. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право : підруч. 2-ге вид. К.: Юрінком Інтер, 2009. 528 с.

Косович Мар'яна Русланівна,
*студентка 1-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: д.ю.н. професор Давидова І.В.*

КОНЦЕПЦІЯ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ЗА РИМСЬКИМ ПРАВОМ

Захист прав – це одна з позицій роботи системи права. За допомогою спеціально створених органів держави, держава забезпечує примусовий характер норм права. Якщо відбувається порушення суб'єктивного права особи, визнаної та захищеної державою, воно може захищатися в суді шляхом застосування примусових способів впливу на порушника. Група юридичних дій, які створюють певну процедуру захисту прав через суд називають процесом. Складником процесуального права є правові норми, що регулюють порядок діяльності учасників процесу та судової влади.

У практиці Стародавнього Риму склалися два типи процесу, вони були спрямовані на захист різних сторін. У кримінальному процесі захищали інтереси всього суспільства і накладалися покарання за правопорушення. Його ініціювали державні органи або окремі громадяни, які в даному випадку представляли суспільство в цілому. Другий тип процесу – цивільний. Його метою був захист приватних інтересів окремих людей. Його розпочали зацікавлені особи, які намагались захистити своє законне право [3, с.136].

Поки не існувало державного суду, формою захисту порушених прав у Давньому Римі була саморозправа. Суперечки приватних інтересів вирішувались власними силами їх учасниками. Потерпілий або його сім'я могли карати кривдника та застосовувати до них засоби впливу на свій погляд. Пізніше, поки розвивалася державність, суспільство і право, відбувся процес переходу від самостійної розправи до судової форми захисту прав. Вчені, які досліджують право Давнього Риму, вважають, що держава поступово втручалася у приватний процес приватного захисту. Спочатку приватна розправа обмежувалась конкретною процедурою застосування сили проти злочинця, тому самозахист набув юридичної форми. На ранній стадії правового регулювання саморозправи Законами XII таблиць дозволяли винному заподіювати таку ж шкоду, що і жертва – talio. Ця ідея рівноправної компенсації була проміжним кроком у переході від права на вбивство злочинця до права на штраф від нього. Пізніше була введена система викупу, і на завершальній стадії було створено державний суд [4, с.56].

Самозахист у розвиненому праві використовувався як захист від протиправного нападу і використовувався винятково. Також дозволявся коли був здійснювався неправомірний напад на особу і її майно. В Дигестах

зафіксовано правило, згідно з яким насильство можна було відбивати силою, а, отже, зазіханню на чиясь право або майнові інтереси дозволялося запобігати застосуванням сили. Також зазначалося, що міри самозахисту повинні відповідати нападу і не мали перевищувати межі самооборони: нападника можна поранити під час самозахисту, але не з метою помсти [5].

Самозахист могли також використовувати, якщо потрібно було негайно діяти проти порушника. Якщо боржника, який втікає, затримували і змушували його сплатити борг тоді це було правомірно. Проте основною засадою захисту порушеного права було належне звернення до суду для його відновлення. Застосування власної сили не тільки забороняли, але також призводило до негативних наслідків. Так, якщо кредитор самочинно захватив у боржника речі для задоволення своїх претензій, він мав повернути їх і, крім того, взагалі втрачав право вимоги до боржника [3, с.138].

Крім судового процесу захист цивільних прав у римському приватному праві міг здійснюватися також і в спеціальному порядку за допомогою інтердиктів претора. Але все ж таки головним з них, як і типовим був позовний (судовий) захист. У класичному римському праві позов – *actio* – це право домогатися через суд того, що тобі належить. Можна сказати, що позов – це звернення до суду за захистом своїх порушених прав. Найбільш поширеними були *actio in rem* (позов «до речі») та *actio in personam* (позов до певної особи). Коли предметом спору було право на річ, це речовий позов (*actio in rem*), наприклад спір про сервітути або майнові права тощо [3, с.68]. До засобів преторського права належать інтердикт (*interdictum* – регулювання, заборона) – це наказ, який видавав претор. У ньому вказувалося, що припинялися будь-які дії, які порушують право. Ці накази видавали претори у цивільних справах, поки було розслідування, часто стосовно застави і штрафів. Інтердикт використовувався негайно. У посткласичному праві між позовом й інтердиктом втрачалася. Ще один преторський засіб був стипуляція – це обіцянка особи зробити якусь дію або втриматися від них в присутності претора. Якщо вони були не виконані то застосовувалися примусові заходи. Також існувала реституція – повернення в початкове становище та уведення у володіння – претор дозволяв брати у володіння майно або його частину боржника [1, с.69].

У Стародавньому Римі система державного захисту прав сформувалася, коли держава зміцнилася і розширила сферу свого впливу на приватні відносини. Головною особливістю було віднесення захисту прав осіб до компетенції спеціальних органів та суддів, які створила держава і вони наділені судовою владою. Форми цього захисту змінювались з розвитком історії, і це знайшло своє відображення у розвитку римського приватного процесу, в якій виділяють

три етапи, які послідовно змінювали одна одну [3, с.138]. Перший – легісакційний процес (*legis actiones* – законні дії) – це найдавніший процес за допомогою законних позовів (*leges agere*). Характерними рисами тут була обрядовість, строгий формалізм і наявність двох стадій. Перша стадія – *in iure* – проголошення права, інша – *in iudicio* – судововлення [1, с.65]. Другий процес – формулярний процес (*per formulas*). Основу позицію в цьому процесі мала письмова формула, претор давав її судді у вигляді директиви. На її підставі потрібно було зробити рішення по справі. Шляхом формул преторами здійснювалося правотворчість [2, с.27]. Останній процес – екстраординарний процес (*cognitiones extra ordinem*). Тут переважав документальний доказ, але юридична сила визнавалася лише за офіційними документами. За допомогою приватного документа докази підкріплювалися підписами свідків або реєстрацією їх в протоколах державних установ. Також використовувалися правила доведення і презумпції [1, с.68].

Отже, юристи у Стародавньому Римі поступово змінили захист прав з саморозправи на судовий розгляд. Вони розробили справедливий та результативний механізм, який мав своє особливе місце в системі римського права. Також можна сказати, що захист порушених прав здійснювався в трьох формах процесу, які історично змінювалися та заміняли одна одну: легісакційний, формулярний та екстраординарний процеси.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лубко І. М., Попова Н. О Римське цивільне право : практикум. Черкаси : Видавництво ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2017. 492 с.
2. Исайчева Е.А. Шпаргалка по римському праву. Москва: Аллель-2000, 2010. 64 с.
3. Харитонов Є.О. Основи римського приватного права : навчально-методичний посібник. Одеса: Фенікс, 2019. 296 с.
4. Борисова В. І., Баранова Л. М., Домашенко М. В. Основи римського приватного права: Підручник. Х.: Право, 2008. 224 с.
5. Дигести Юстиніана. URL:https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pravo/digest/43.php

Логвінова Ксенія Вікторівна,
*студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: д.ю.н., професор Давидова І.В.*

ВПЛИВ РИМСЬКОГО ПРАВА НА ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ СПАДКУВАННЯ В УКРАЇНІ

В процесі формування власне українського права наша держава особливо спиралась на зміст римського права, тож це яскраво зобразилось у Руській Правді та Литовських статутах. Цивільне право бере свої початки ще з часів Римської імперії, де і почало зароджуватись спадкове право. Вивчаючи досконально римське приватне право, ми можемо пізнати детальніше про походження правової системи вже сучасної України. Рецепція римського приватного права відбувалась на українських землях у XI–XII ст. і також паралельно в Європі. Цей процес включає в себе два види: прямий та опосередкований(похідний) [1, с. 89]. Роблячи висновки дії рецепції, можна стверджувати, що цей процес мав позитивні наслідки для правової системи.

На мою думку, головними джерелами формування сучасного спадкового права слугували Дигести Юстиніана, в яких зазначались види спадкування за законом та Закони XII таблиць, які передбачали не тільки спадкування за законом, а також за заповітом. У системі римського приватного права вважалось, що спадкове право має незалежний характер, тобто він не має зв'язку з іншими галузями майнового права. Саме римські юристи розробили поняття спадкового права та механізм спадкування за заповітом і за законом. Таким чином утворилось точне визначення щодо спадкового права. Сукупність правових норм, які регулюють порядок переходу майна вмерлого до інших осіб називали саме спадковим правом.

Поняття спадкування за законом було зафіксовано у римському праві раніше ніж спадкування за заповітом. Заповіт – це розпорядження власника своїм майном на випадок смерті. У тогочасній класичній сім'ї єдиним повноцінним власником майна вважався домовладика, тож тільки він міг розпоряджатися ним, і вказувати, кому перейде майно, у якій кількості та яким чином, у випадку смерті домовладики. В свою чергу, заповіт не визнавався договором, він лише вважався розпорядженням з відкладальною умовою, адже набував чинності лише з настанням смерті заповідача. Для того щоб заповіт був юридично визнаним, він повинен відповідати певним вимогам: заповідач повинен мати активну заповідальну правоздатність; заповіт повинен бути складений у формі, що визначається законом: у заповіті має міститися призначення конкретних осіб спадкоємцями, які повинні мати пасивну

заповідальну правоздатність. Якщо ж заповіт не відповідає цим вимогам – він вважається недійсним. В своя чергу, заповіти могли бути приватними, бо вони склалися без участі органів державної влади, але якщо вони приймали участь, то такий заповіт називався публічним, який міг бути письмовим або усним. Коли спадкоємець обирав письмову форму заповіту, то він повинен був оголосити свідкам про існування цього документу. Спадкоємець повинен був його підписати, а потім це повинні були зробити ще свідки, засвідчуючи свої підписи печатками. На велике здивування, у деяких випадках навіть раби мали змогу стати спадкоємцями. Важливим пунктом заповіту є його свобода, а отже заповідач міг призначити спадкоємцем будь-кого.

Спадкування за законом існувало, але рідше ніж спадкування за заповітом. Існували спеціальні умови для здійснення спадкування за законом, а саме: відсутність заповіту, визнання його недійсним, смерть спадкоємців, які були зазначені в заповіті. У такому випадку спадкування наставало в порядку, який був визначений законом [4, с. 76]. Також цей процес мав назву «проти заповіту». Значних змін спадкування за законом зазнало шляхом втілення прав Юстиніана. Зміст цієї реформи передбачав розділення кровних родичів на п'ять класів, в яких зазначалась черговість на спадкування. Якщо хтось відмовлявся від спадкування, то черга переходила наступному по класу [2, с. 20].

24 серпня 1991 р. була проголошена незалежність України, тож з чого часу стало актуальним питання створення власної національної правової системи [1, с. 95]. Було вирішено, що основним джерелом для розвитку цивільного права України буде слугувати римське приватне право. Якщо ж детально порівнювати сучасне спадкове право та за часів Римської імперії, можна знайти багато спільного.

Для порівняння особливостей спадкування слід звернутися до чинного Цивільного кодексу України, а саме у ст.1235 ч.1 містяться положення про право заповідача на призначення спадкоємців. Заповідач має право призначити спадкоємцями будь-яку особу незалежно від наявності сімейних або родинних відносин. У ст.1244 про підпризначення спадкоємця можна знайти схожість із так званою «спадковою субституцією», яка була встановлена у римському праві [3, гл.85]ю

Щодо спадкування за законом, у ст.1258 про черговість спадкування за законом зазначено порядок черги спадкоємців. Також Цивільний кодекс передбачає певний поділ на класи спадкоємців, які теж були за часів Римської імперії. Ст.1277 ЦК про відумерлість спадщини також має певну схожість з поняттям «виморочена спадщина», яке існувало у римській правовій системі [3, гл.86]. Це лише декілька прикладів з багатьох, які дають змогу безсумнівно

вважати, що ідеї та норми римського приватного права призвели неабиякий вплив на формування інституту спадкування в Україні.

На мою думку, саме через наближеність України до романо-германської правової системи сучасний Цивільний кодекс так схожий своїм змістом до права Юстиніана та інших нормативно-правових актів римського приватного права, адже воно є першоджерелом більшості західних кодифікацій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бойко І.Й. Вплив римського приватного права на розвиток правового регулювання цивільних відносин в Україні. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2013 р. С.89,95
2. Вірченко В. В. Еволюція спадкового права в Римській імперії. Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. Серія : Право та державне управління. 2013р. С.20
3. Цивільний кодекс України. Верховна Рада України. Офіц. Вид. Парлам. Вид-во. Гл.85,86
4. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції : зб.наук. пр. Дніпропетр. нац. ун-т ім. Олеся Гончара, Юрид. ф-т. Дніпро: Вид-во ДНУ, 2010. С.76

Максимчук Дарина Андріївна,

*студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: д.ю.н., професор Давидова І.В.*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАНОВИЩА SERVI ТА CIVIS У СТА- РОДАВНЬОМУ РИМІ

Римське суспільство – це сукупність різних категорій населення із своєрідними правами та обов'язками, саме тому варто вважати, що воно має ієрархічну структуру. На його верхівці знаходилися вільнонароджені римські громадяни (civis), далі за рівнем ішли вільновідпущеники (libertini) й з самого низу знаходилися раби (servi).

Раби протягом різних періодів розвитку держави мали різне становище, проте завжди вважалися основним робітничим класом. Перші представники цього прошарку з'явилися ще під час розпаду родового римського суспільства. Якщо розглядати їхнє правове становище, то в ранній період історії все розпочалося з домашнього патріархального рабства. У порівнянні з іншими етапами тут вони мали найбільше прав та захисту, адже їх ще вважали суб'єктами права та оберігав закон. На правах молодшого члена вони навіть входили до сім'ї, а за вчинення їм тілесних ушкоджень, домовладцю грозив

штраф, хоча у порівнянні з вільними людьми різниця в розмірі існувала. Основна особливість даного періоду полягала в тому, що влада господаря над *servi* була позитивною й він мав право закласти раба, віддати у найм або продати. Другий етап припав на кінець республіканського періоду і початок принципату. Саме за цей час здійснюється колосальний переворот – з суб'єкта раб стає об'єктом, тобто простою власністю господаря без прав. Його правове становище в літературі просто описують одним реченням: «раби є речами» – *servi res sunt* [2, с.12]. З настанням цього періоду *servi* не могли мати власність і платити повинності, служити в римських легіонах, не мали право звертатися до суду й навіть за власною волею створювати сім'ю. Відносини раба й рабині, як і з будь-якою іншою жінкою, не визнавалися шлюбом і не мали правових наслідків. Діти, народжені в такій сім'ї або ж просто від рабині, набували статусу *servi* і не підпадали під батьківську владу. Якщо розглядати подальші зміни у правах рабів, то з цього періоду за будь-яке насильство заподіяне над ними позов у суд надавав господар, як за псування майна.

Через усі обмеження й використання рабів суто як робочу силу, вони влаштували повстання, які в подальшому вплинули на розхит економічного устрою римського рабовласницького суспільства. І тому, під впливом філософії стоїків, а також християнської релігії, держава встановила певні обмеження у відносинах рабовласників з рабами:

- 1) за безпідставне вбивство власного раба рабовласник ніс таке ж покарання, як за вбивство чужого раба;
- 2) віддати раба в гладіатори рабовласник міг лише з дозволу магістрату;
- 3) від нестерпної жорстокості рабовласника раб міг знайти притулок у храмі, і якщо така жорстокість підтверджувалась, то власника змушували продати раба іншому господарю [1, с.27].

З метою заохочення раба до роботи римські рабовласники вигадали пекулій (*peculium*) – майно, яке господар надавав рабу щоб він міг розвивати свою господарську діяльність, безумовно, на користь господаря. Рабовласники, зберігаючи право власності, виділяли рабу землю, давали необхідний інвентар, надавали повну самостійність з умовою сплачувати господарю відповідний оброк [2, с.13].

За римським правом рабство було довічним. Природна причина, яка його припиняла – це смерть. При цьому господар був зобов'язаним поховати раба й охороняти його могилу. Проте існували й випадки, коли раб міг самостійно стати вільним: зміг покинути територію Риму і перейти до інших племен;

господар подарував 3 свободу у своєму заповіті; господар надав лист про їхню свободу; знесиленого покинув господар [6, с. 81].

Римські громадяни (*civis Romanus*) – це вільний прошарок населення, який користувався всіма правами й благами. Лише вони могли мати захист прав, саме тому прийнято вважати, що єдині, хто бути членом римського суспільства і суб'єктом прав – це *civis Romanus*. У Стародавньому Римі існували чітко визнані критерії лише за якими людина могла набути цього статусу. Згідно з римським законом, дитина, народжена від шлюбу римських громадян, набуває статусу своїх батьків. Якщо ж дитина була народжена поза шлюбом, то вона отримувала статус матері. Існували також й інші варіанти набування цього статусу: якщо римський громадянин звільнить свого раба, усиновить іноземця також при умові, якщо імператор подарує іноземцю громадянства за особливі заслуги перед Римом і шляхом надання римського громадянства цілим общинам в період імперії. Втратити ж римське громадянство можна було в таких випадках: зі смертю особи, через продаж у рабство, особи, узяті в полон, засуджені до тяжкого кримінального покарання або вигнання з Риму [3, с.35]. Проте свій статус громадянин міг вернути при умові, якщо він звільниться з рабства й полону. Тоді йому повноцінно повертаються всі права.

Римські громадяни – це той прошарок населення, який мав цивільні права та володів всією їх повнотою. Окрім перелічених вище пунктів, вони також займали привілейоване становище в публічно-правовій сфері. Це означає, що вони мали право могли посідати вищі виборні посади магістрів, голосувати на народних зборах та вступати у лави армії. До цивільних прав відносили: дозвіл вступати у законний шлюб і створювати сім'ю (*jus connubii*), бути суб'єктом всіх майнових правовідносин і відповідних угод (*jus commercii*), право складати і бути свідком при складанні заповіту і право бути призначеним спадкоємцем за заповітом (*testamenti factio*) [4, с.19].

Якщо розглядати *Civis Romanus* з точки зору правового становища, то вони поділялися на свободонароджені та вільновідпущеники. Перші мали всі права, а другі піддавалися певним обмеженням.

Отже, у Стародавньому Римі дійсно була ієрархічна структура населення й існувала вагома різниця між *servi* та *civis*, яка розвивалася поступово. Становище рабів там з кожним періодом ставало все тяжчим і тяжчим, адже їх сприймали як власність і використовували як знаряддя праці. А становище римських громадян було майже ідеальне: вони були незалежні, наділені всіма правами й були суб'єктами права.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Орач Є. М., Тишик Б. Й. Основи римського приватного права: Навч. посіб. Львів: Ред.-вид. відділ Львів, ун-ту, 2000. 238с.
2. Лежнева Т. М. Конспект лекцій з дисципліни «Римське право»; Ред.-вид. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, 2016, 161 с.
3. Основи римського приватного права: підручник. За заг. ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової. Х.: Право, 2008. 224 с.
4. Ісайчева Е. А. Шпаргалки по римському праву. Ред.-вид. Аллель, 2010. 64с.
5. Гладкий С. О. Римське приватне право: Навчально- методичний посібник для самостійного вивчення навчальної дисципліни підготовки бакалавра спеціальності 081 «Право», м. Полтава, 2016.
6. Пухан И., Поленак-Акимовская М. Римское право (базовый учебник). Под ред. В. А. Томсинова; пер. с македон. В. А. Томсинова, Ю. В. Филиппова. М.: ИКД «ЗЕРЦАЛО-М», 2003. 448 с.

*Ніколаєнко Єлизавета Русланівна,
студентка 1-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Некім К.Г.*

РИМСЬКЕ СПАДКОВЕ ПРАВО ЯК ОСНОВА СПАДКОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Питання життя і смерті завжди цікавило людство. Чи є щось по той бік? Який сенс життя? Чи варте чогось майно, здобуте протягом життєвого шляху, чи «зарахується» лише стан душі? На перші питання римське право відповіді не дає, однак з останнім допомагає. Римське спадкове право стало однією з основних засад спадкоємства у нашій державі. Розгляду спадкового права Риму присвячено багато праць вітчизняних та радянських вчених, зокрема О. Підпригори, Є. Харитонова, В. Васильченко тощо.

Спадкуванням за римським правом називалися такі правовідносини, за якими одна особа після смерті іншої отримувала певний обсяг прав і обов'язків, що переходили від останньої [3, с. 349].

Якщо ж звернемося до Цивільного кодексу України, побачимо зазначене там визначення, щодо того, що спадкування – це перехід прав та обов'язків (спадщини) до фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців), що зазначене у статті 1216 Цивільного Кодексу України (далі – ЦК України).

У Римському суспільстві визначився принцип успадкування за деякою чергою, яка обумовлювалася ступенем родинності. У давні часи визнавалося лише отримання спадщини за законом. Остаточна класифікація черги

спадковості у римському праві, затверджена Юстиніаном, мала 5-ступінчастий характер:

- 1 черга: діти, внуки, правнуки (прямі родичі);
- 2 черга: батько, мати, дідусь, бабуся;
- 3 черга: дядько, тітка, сестри, брати;
- 4 черга: племінники, племінниці, двоюрідні, троюрідні брати, сестри тощо
- 5 черга: чоловік або дружина спадкодавця.

В сучасному українському законодавстві система спадкування має деякі відмінності, а саме:

1 черга: діти (також і ті, що були зачаті за життя, а народжені після смерті спадкодавця), чоловік або дружина, батьки (ст. 1261 ЦК України)

2 черга: рідні брати та сестри спадкодавця, дідуся та бабусі з боку батька і матері. (ст. 1262 ЦК України)

3 черга: рідні тітка та дядько (ст. 1263 ЦК України)

4 черга: особи, що проживали зі спадкодавцем не менше як 5 років до моменту відкриття спадщини (ст. 1264 ЦК України)

5 черга: інші родичі до шостого ступеня спорідненості включно, утриманці спадкодавця, що не належали до його родини (ст. 1265 ЦК України)

Ці розбіжності зокрема пов'язані з обмеження правоздатності жінок у Стародавньому Римі.

До наступної спільної риси зі спадкування в Стародавньому Римі слід віднести види успадкування в сучасному законодавстві України: за заповітом і за законом. Як і багато століть тому, на підставі встановленого у Стародавньому Римі співвідношення цих двох видів, спадкування за законом відбувається за умов відсутності заповіту, залишеного померлою особою, або визнання його недійсним. Існує кілька розбіжностей в цьому питанні, а саме те, що в Україні до умов спадкування за законом відноситься також відмова спадкоємця від спадщини або її неприйняття.

Римське спадкове право не допускало одночасного спадкування за заповітом і за законом: **nemo pro parte testatus, pro parte intestatus decedere potest** – не може бути спадкування в одній частині майна покійного за заповітом, а в другій – за законом. Цей принцип римського спадкового права було закладено ще в Законах XII Таблиць і збережено в «праві Юстиніана» [2, ст. 431].

Римське право обмежувало коло осіб, що могли стати спадкоємцями. Позбавлялися права на спадкування особи, які позбавили життя спадкодавця, або вчинили замах на останнього, крім випадків, коли спадкодавець знав про це, і попри вищезгадані обставини згадав цю особу в заповіті. Не мали права на

успадкування особи, що чинили супротив укладанню заповіту, внесенню змін до нього або скасуванню.

В сучасному українському законодавстві також наявний перелік осіб, що позбавляються права на успадкування, а саме:

- батьки, що прагнуть отримати спадщину від дитину, на яку не мали батьківських прав під час відкриття спадщини;
- особи, шлюб муж якими був недійсним або був таким за рішенням суду;
- особа, що не хотіла допомагати спадкодавцеві підчас його хвороб, каліцтва, перебування в стані особи похилого віку, – за рішенням суду;
- батьки (всиновлювачі) та повнолітні діти (усиновлені), які відмовлялися від утримання спадкодавця.

Згадуючи про еволюцію римського приватного права, слід згадати про важливе уточнення щодо передання відповідальності за борги спадкодавця на спадкоємця. Поштовхом до цього стало релігійне уявлення римлян про перехід частини особистості, душі померлого, до спадкоємця. Однак існувало й сингулярне правонаступництво (перехід майна без обов'язків), яке мало дві форми: цивільна (*legati*), загальнонародній (*fideicommissum*). У праві Юстиніана ці форми були об'єднані в окремий інститут.

Формування спадкового права у римському праві тривало протягом багатьох століть. Воно доповнювалось, змінювалось, набувало більш зручних, зрозуміліших для римлян форм, здобувало ближчий до сучасного вигляд. Порівнюючи процес формування римського спадкового права з правом українським, ми, звичайно, пам'ятаємо, що саме завдяки першому, останнє оброблялося кращими юристами лише протягом століття. Розвиток його не можна визнавати завершеним, адже таке невід'ємне джерело права як правовий прецедент відіграє надзвичайно важливу роль в розвитку відносин між спадкодавцями і спадкоємцями, відкриває нові береги для вивчення, стає підґрунтям юридичних доктрин, наукових статей і суперечок.

Отож, розглянувши дану тему, ми можемо дійти до висновку, що українське спадкове право має за основу саме спадкове право Риму, однак з деякими розбіжностями і доповненнями відповідно до умов сучасного світу. Спадкове право залишається протягом століть важливою складовою системи суспільно-правових відносин як у Стародавньому Римі, так і в сучасній Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України : за редакцією від 16.10.2020, підстава 124-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

2. Підпригора О.А., Харитонов Є.О.. Римське право: підруч. 2-ге вид. К. : Юрінком Інтер, 2009. 528 с.

3. Підпригора О. А. Римське приватне право підручник. К. : Ін Юре, 2001. 440с.

*Приходько Ірина Анатоліївна,
студентка 4-го курсу факультету прокуратури та слідства
(кримінальної юстиції) Національного університету «Одеська юридична
академія»*

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Адаховська Н.С.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ

В умовах утворення інформаційного суспільства прискорюється розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, що допомагає розв'язувати складні економічні проблеми як для окремих осіб чи комерційних структур, так і країни загалом. Важливим є вивчення цивільно-правових відносин у сфері електронної комерції.

Закон України «Про електронну комерцію» від 03.09.2015 р. врегулював ряд аспектів, які пов'язані з правочинами у цій сфері, деталізувавши, окрім іншого, процес укладення електронних договорів та визначивши права й обов'язки учасників e-commerce. Даний правовий акт визначає електронну комерцію наступним чином – як відносини, спрямовані на отримання прибутку, що виникають під час вчинення правочинів щодо набуття, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків, здійснені дистанційно з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем, внаслідок чого в учасників таких відносин виникають права та обов'язки майнового характеру [1].

Поняття «електронна комерція» здобуло велику популярність завдяки отождоженню з терміном «електронний бізнес». Однак з часом вчені почали відокремлювати електронну комерцію від електронного бізнесу. Так, Т.С. Максимов та Д.В. Сорочан [3, с. 274] зауважили, що розуміння електронної комерції лише як процесу купівлі та продажу товарів в Інтернеті дуже обмежене. Електронна комерція – це системна галузь, що охоплює відносини у сфері електронних договорів, електронних правочинів, використання електронних підписів, документообігу взагалі, окрім цього, регулювання даних відносин здійснюється за допомогою ряду різних нормативних актів, зокрема законом про електронні довірчі послуги, про електронні документи та електронний документообіг, про платіжну систему, постановами НБУ тощо.

Виходячи з дефініції електронної комерції, можна визначити такі властивості цивільних правовідносин у цій сфері, як дистанційність, майновий та комерційний характер, переважно дво- та багатосторонність, особливий порядок ідентифікації суб'єктів.

Визначивши поняття, можна розкрити коло суб'єктів правовідносин, які беруть участь у даній сфері.

Суб'єктом можуть бути будь-які учасники цивільних правовідносин, передбачені ст. 2 ЦК України, а саме юридичні та фізичні особи, держава Україна, АР Крим, територіальні громади, іноземні держави й інші суб'єкти публічного права, всі хто є замовниками та постачальниками товарів чи послуг через мережу Інтернет [2].

Згідно зі ст. 8 Закону № 675-VIII покупець (замовник, споживач) товарів, робіт, послуг у сфері електронної комерції за обсягом своїх прав та обов'язків прирівнюється до споживача у разі укладення договору поза торговельними або офісними приміщеннями та в разі укладення договору на відстані відповідно до Закону України «Про захист прав споживачів» [1].

Отже, оскільки спеціальний закон не містить жодних обмежень, то вищезазначені учасники цивільних відносин і є загальними суб'єктами у сфері e-commerce.

Правоздатність даних суб'єктів є загальною, проте оскільки особливістю даних відносин є електронна форма, то необхідно зазначити наступне. Будь-які дії, що вчиняються в мережі Інтернет, відбуваються без фізичної зустрічі сторін, то перевірка дієздатності може відбуватися лише в разі використання електронно-цифрового підпису. Це застосовується як для фізичних осіб – для встановлення віку, так і для юридичних осіб – для підтвердження факту реєстрації юридичної особи та права представляти таку юридичну особу.

Варто звернути увагу на спеціальних суб'єктів електронної комерції, які безпосередньо не беруть участі в укладенні e-contract, проте їх роль є значною.

У технологічному сенсі, процес ведення електронної комерції без них неможливий, адже вони на різних етапах правовідносин можуть вплинути на безліч умов, наприклад місце, час укладення та час виконання договору, підтвердження отримання повідомлення тощо.

Такими суб'єктами є провайдери телекомунікацій; оператори платіжних систем; реєстратори й адміністратори, що присвоюють мережеві ідентифікатори; хостинг-провайдери. Визначення та порядок їх діяльності регламентовано численною кількістю нормативних актів, таких як Закон України «Про телекомунікації», Постанова КМУ «Про затвердження Порядку підключення до глобальних мереж передачі даних» тощо.

Щодо об'єкта – Закон України № 675-VIII визначає, що у цій сфері не можуть бути укладені договори, що стосуються грального бізнесу, окрім благодійних не грошових лотерей, а також не можуть укладатися договори, предметом яких є об'єкти, обмежені або вилучені з цивільного обігу. Ряд науковців розглядають такий специфічний об'єкт правовідносин, як електронний цифровий контент, проте дане питання не є дослідженим та закріпленим.

Основою існування електронної комерції є e-contract. За юридичними наслідками даний договір вважається укладеним в письмовій формі, оскільки за Цивільним Кодексом України електронна форма правочину тлумачиться як письмова. Сторонами е-договору є суб'єкти електронної комерції.

Важливим є те, що оферта та акцепт направляється сторонами в електронній формі [2].

Необхідно відзначити, що договори, які потребують нотаріального засвідчення або ж державної реєстрації, не можуть бути віднесені до правовідносин у сфері e-commerce, адже наразі здійснити таке посвідчення за допомогою мережі Internet не є можливим.

Підсумовуючи, хочеться зазначити, що електронна комерція розпочиналася з купівлі та переказу коштів через комп'ютерні мережі, але сьогодні вона поєднує в собі процеси розвитку, маркетингу, продажу, доставлення, обслуговування та оплати товарів та послуг через Інтернет, створюючи віртуальні спільноти споживачів та ділових партнерів. Такий стрімкий розвиток вимагає вдосконалення законодавчої бази та усунення прогалин. Слід приділити увагу впровадженню перспективних інструментів в цій сфері, великого внутрішнього ринку і стимулюючих державних програм, розробляти способи захисту прав споживачів, порушені в результаті укладення електронних правочинів створенню, а суб'єкти електронної комерції, у свою чергу, повинні вдосконалювати та розвивати логістику й взаємодію, покращувати швидкість, якість доставки та зручність укладення e-contract [4].

У такому випадку переваги e-commerce стануть доступними українським споживачам та виробникам.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19>
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

3. Максимова Т. С., Сорочан Д. В. Використання електронної комерції роздрібними торговельними підприємствами. Торгівля і ринок України: Тематичний збірник наукових праць. 2010. Вип. 29. С. 273-279.

4. Червона, О. Ю. Тенденції розвитку електронної комерції. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки», 2020, Вип. 39. С. 65-68.

Соловей Анна Олегівна,

*студентка 1 курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: д.ю.н., професор Давидова І.В.*

ДЖЕРЕЛА РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА: ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ

Ще здавна у суспільстві існують писані та неписані правила, що створені для регулювання суспільних відносин, вирішення конфліктів та налагодження взаємозв'язків. Варто сказати, що рабовласницьке суспільство саме і було основою створення римського приватного права. Перш за все, джерело – це саме та підвалина, яка закладає основні положення буття чи функціонування певного предмета чи явища.

Можна виокремити такі типи джерел римського права: письмові та усні. Письмовими є закони, акти, конституції, що видавав імператор, едикти преторів, сенатусконсульти, коментарі юристів (Ульпіана, Тацита, Цицерона і т.д.). Щодо усних джерел, то ними є звичаї та традиції, що склались у тогочасній общині. Наприклад, одним з найбільш відомих джерел права є Закони XII таблиць, що були прийняті Народними зборами. Ще одним впливовим джерелом була Кодифікація імператора Юстиніана («Звід цивільного права» – *Corpus Iuris Civilis*), яка стала завершенням формування права у Римі. Варто також зазначити, що у різні періоди існування Риму використовувались різні джерела права: попередні могли втратити свою актуальність, нові ж вміщували нові закони та порядки.

У царський період (до 449 р. до н. е.) основною формою права був усний звичай (*mos*). Він представляв народу загальні правила поведінки, що базувалися на принципах моралі, справедливості та честі. Усний звичай був обов'язковим для всіх, дотримання та виконання його було основним правилом для кожного громадянина. Держава ж, в першу чергу піклувалась про функціонування усного звичаєвого права та захищала його недоторканність. Усне звичаєве право у давньому Римі визначалось як *mores majorum* – звичай предків.

Лише в 450 р. до н. е. з являється перший запис законів, що отримав назву Закони XII таблиць (*Leges duodecim tabularum*). Свою назву збірка законів

отримала завдяки оформленню у вигляді 12 мідних таблиць, які знаходились на головній площі у місті Форум, Рим. Саме джерело письмового звичаєвого права створювалось під неабияким тиском плебеїв – одного класового римського стану. Вони боролись з патриціями, які були панівним класом у ті часи, щоб домогтись визнання поставлених умов. Як результат, було обрано 10 чоловіків, які приймали участь у створенні Законів XII таблиць. Хоча Закони XII таблиць і були першим систематизованим писаним джерелом звичаєвого права, вони зовсім не регулювали і не стосувались саме державного права. Вони більше зачіпали сферу сімейних відносин, принципу спадкоємності, вирішували питання позик та їх повернення, містили перелік кримінальних злочинів та покарань за них.

Щодо самого змісту, то перша таблиця містила інформацію про права та обов'язки позивача та відповідача, третя розповідала про покарання боржників та права кредиторів, четверта- пояснювала умови придбання статусу особистості сину, що був вільним від батька, також розповідала про права жінки. П'ята частина Законів XII таблиць знайомила міщан з порядком успадкування майна та процедурою опіки, шоста таблиця повідомляла про отримання земельного права, сьома частина – про права та обов'язки землевласників. У восьмій частині збірка законів ознайомлювала з видами покарань та правопорушеннями, дев'ята частина надавала інформацію про підкуп судді та смертні вироки. Десята ж таблиця містила сакральне право.

Закони XII таблиць дійшли до нас лише у вигляді коментарів та цитат, створених історичними особистостями, оскільки галли (кельтські племена) знищили цю пам'ятку права. Підсумовуючи, можна сказати, що Закони XII таблиць стали початком формування систематизованого права у Римі і ця спроба була дуже вдалою. Найбільшою потребою збірка була для плебеїв, які могли використовувати цю її письмового звичаєвого права як захист від несправедливих судів патриціїв.

Саме створення писаного права і стали основою розвитку правової культури у подальші роки.

По завершенню IV століття у Римі почався активний розвиток торгівлі, налагодження внутрішніх та зовнішніх зв'язків. В 2 половині III столітті до н. е. з'являється посада претора, який займався веденням судових справ. Крім того, був ще один претор, який наглядав за перегринами, тобто населенням, що не мало прав. Важливим завданням претора було оголосити Едикт (*edictum lat.*) Преторське право повинно було бути тим самим джерелом права, яке змогло би регулювати господарські відносини в тогочасній спільноті. При чому, дії, на основі преторського права повинні були носити антибюрократичний характер.

Але не можна стверджувати, що преторське право було повноцінним масштабним джерелом права, оскільки часто і самі претори не дотримувались його. З приходом у Рим принципату владність преторського права втратила своє владне значення, оскільки більшого впливу вже завдавали зміни у судовій системі, які запроваджували імператори.

Торгівля продовжує розвиватись, набирає нових обертів та спричиняє появу потреби у створенні чесних договорів між республіканцями. Але з таким завданням могли справитись лише люди, які кваліфікувались у цих справах, тобто, юристи. Крім того, вказівки щодо вирішення спірних питань могли надавати магістрати та судді, що вже завершили свою професійну діяльність та мали неабиякий досвід. І століття до нашої ери знаменувалось створенням нових форм діяльності римських юристів. За Цицероном можна виокремити саме такі: *respondere*- тобто надання консультацій з приводу неоднозначних питань; *cavere*-даний тип передбачав створення своєрідних «реквізитів» документів; *agere*- тобто, поради щодо процесуального розгляду справ.

У період з I до III ст. н. е. починають діяти сенатусконсульти, а точніше, постанови сенату, які діяли у період принципату. Сенатусконсульти відносились до джерел права, що регулювали цивільні відносини. Дуже рідко вони стосувались вирішення державних питань. Інколи, деякі види сенатусконсультів надавали особливі можливості магістратам, які прирівнювались до рівня диктатора.

Поступово постанови сенатів почали втрачати своє значення, як джерело права; на зміну сенатусконсультам поступово приходили імператорські конституції (розпорядження для населення, судові рішення, відповіді на запити населення та вказівки посадовим особам) та доповнення до них.

Одним із найбільш відомих джерел права, а саме імператорського права, стала Кодифікація Юстиніана. IV ст. н.е. ознаменувалось набігами варварів, а також доволі неоднозначними запитамми у державі, які потребували негайної систематизації права у єдине ціле, яке буде містити ключові правила та положення щодо регулювання права. Саме за це завдання і взялися видатні правники того часу- Феодор та Трибоніан – юрист константинопольської школи та начальник канцелярії при імператорі відповідно. Крім того, неоціненним був труд спеціальної комісії, створеної на вимогу Юстиніана. Спочатку було упорядковано закони, створені головою держави, трохи згодом, у 30-х. роках було створено збірник *Digesta*, який містив найвідоміші твори класиків та юристів. Загалом було розглянуто багато питань, викреслено старі закони. До уваги взяли інституції Юстиніана, що були складені на основі вивчення

інституцій Гая. Усі попередньо зазначені складові і були тією самою основою створення *Corpus Iuris Civilis*.

Аналізуючи кодифікацію Юстиніана, можна сказати, що дане імператорське джерело права було дуже вдалим, оскільки зміст є систематизованим та справді узагальненим. Юстиніан був імператором, метою якого був єдиний та неподільний Рим і для того, щоб так справді і було, лише об'єднання народу та території було замало. Існувала потреба в створенні єдиного закону, який міг би регулювати правові питання, а кодифікація Юстиніана саме і стала таким джерелом права.

Отже, джерела римського приватного права є дуже неоднозначним і їх тлумачення і справді потребують неодноразового вивчення великої кількості матеріалів. Спостерігається неабиякий розвиток системи права, починаючи від звичайних традицій та порядків і закінчуючи цілими збірками законів. Розвиток права у Римі мав дуже впливовий характер, а створення писаних та усних джерел права заклало неабиякі підвалини того права, яким ми користуємось і сьогодні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Харитонов Є. О. Основи римського приватного права (посібник для підготовки до іспитів для зайнятих, розумних та допитливих). Харків. Одісеї. 2013
2. Тарасова Г. М. Латинська мова для юристів. Одеса. 2020
3. Борисова В. І., Баранова Л. М. Основи римського приватного права. Харків. 2008
4. Шевчук М. М. Закони 12 Таблиць як джерело римського права: загальний аналіз. Полтава. 2015. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/4549>
5. Дрозд В. І. Кодифікація Юстиніана : витоки, передумови, значення . Наше право. 2016.

Стахова Катерина Ігорівна,

студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: д.ю.н., професор Давидова І. В.

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ У РИМСЬКОМУ ПРАВІ

У Древньому Римі для позначення права власності використовували термін панування (*Dominium*), а в період зрілої республіки, з'явився термін власності (*Proprietas*). Право власності є суб'єктом, що володіє певною річчю. Дослідження поняття за римським правом дає змогу розглянути і зрозуміти всю природу класичного римського права, встановлюючи критерії розвитку еволюції приватного права. Повну владу особи над річчю визнає право

власності Інституції Юстиніана. Але головна риса цього виявляє собою поєднання необмеженого панування особи над річчю з правом розпоряджатися та визначити її долю, тобто: продати, обміняти, віддати в заставу. Якщо наймач володіє річчю, але у нього немає володільницької волі, тобто він не має права вважати її своєю, отже, не можна користуватися засобами посесійного захисту – інтердиктами.

Загальні власники мали право спільного володіння і користування цією річчю. Якщо користування річчю виходило з певних правил, то для цього потрібно угода всіх власників. Користуючись річчю співвласником заборонялося змінювати економічне призначення речі, тому що кожний співвласник міг висунути своє заперечення (*prohibitio*) за допомогою республіканського магістрату. Судовий розподіл спільної власності проводився через подання позору про поділ відповідно за процесуальною формулою присудження (*adiudicatio*), тобто, магістр який наділяв суддю повноваження щодо прав розподілу майна.

Власник мав право володіти річчю (*jus possidenti*), користуватися (*jus utendi*) та розпоряджатися нею (*jus abutendi*). Право власності на ту чи іншу річ може виникнути в конкретній особі за різних способів, а саме: придбати її за допомогою купівлі-продажу, освоїти землю, яка до того нікому не належала.

Основними правомочностями власника були :

1. *Jus fruendi* - Право вилучення плодів
2. *Jus utendi* – Право використання майна
3. *Jus possidendi* - Право володіння речами
4. *Jus abutendi* - Право розпорядження долею речей

Форма право власності є приватною, державною та комунальною. Суб'єктом є фізичні та юридичні особи, держава, територіальні громади. Усі суб'єкти права є рівними перед законом та законом можуть встановлюватись особливості здійснення деяких форм власності.

Зміст право власності:

1) Право володіння (*jus possidendi*) означало, що власник може володіти річчю, тобто річ повинна перебувати в господарстві власника і виконувати своє призначення. У власник є змога здійснювати право володіння особисто чи передаючи його іншим особам, але за умовою зберігати право власності на річ.

2) Право користування (*jus utendi*) річчю можна по-різному: позичити річ, передати в оренду, споживати, але не користуватися річчю, якщо це суперечить закону.

3) Право розпоряджатися річчю (*jus abutendi*) полягає в тому, що сам власник міг вирішувати правову долю речі з дозволеними йому способами: продати, заповідати, встановлювати сервітут.

4) Право посідання (*jus possidendi*) можна зазначати як правоможність власника, що полягає у володінні своєю річчю. Це в свою чергу означало, що річ знаходиться в господарстві власника, яке займає відповідне становище. Всі вищеперераховані правоможності разом становлять головний зміст права власності, його характеристику та суть.

Право приватної власності являється правом довільного ставлення до речі – *jus utendi et abutendi*. Найбільшу зацікавленість римляни проявляли у розвитку відносин приватної власності. Право приватної власності було найвищою владою особи над річчю, право володіти, користуватися чи розпоряджатися річчю. В Римі право власності обтяжувалось обмеженнями, які охоплювали інтереси суспільства та держави. До манципованих і неманципованих речей застосовувався спосіб передачі права через певний обряд, який мав судовий спір та проводився в присутності претора.

Якщо взяти до уваги види, то існувало дві групи: квіритська та преторська.

1. Квіритська власність римських громадян.

2. Преторська власність, що мала захист від претора. Необхідний цей захист, якщо продавець і покупець не дотримувалися обряду манципації, і тому за римськими законами таке майно не переходило у власність до набувача.

Способами захисту права власності були віндикаційний (*res vindicatio*), негаторний (*actio negatoria*) та прогібіторний (*actio prohibitoria*) позови, які спершу застосовувалися тільки для захисту квіритської власності. Віндикаційний позов (*res vindication*) захищав власника від порушення його права, тобто, від дій іншої особи, яка незаконно утримувала його майно. Негаторний позов (*actio negatoria*) належав тільки володіючому власнику. Прогібіторний позов (*actio prohibitoria*) – це позов про заборону. Суд зобов'язував порушника усунути наслідки вчинених йому дій і в майбутньому не здійснювати таких дій.

За думкою римських юристів право власності на майно могло припинитися при повному знищенні майна. У йому разі мова йдеться про знищення об'єкта власності чи при виникненні непридатності, прикладом цього може бути, що раба відпустити на волю.

Отже, власність у Стародавньому Римі належала не тільки римському народу, а й окремим римським громадянам. Звідси і з'явилася назва власності-*dominium ex jure Quiritum* – квіритська власність. Ця власність базувалася на

нормах цивільного права (*jus civile*). Користування власною річчю, отримання із неї доходів та розпорядження останньою. Право власності відіграло велику роль у житті римського народу. Звідси слід зазнати, що римляни часто називали право власності – найвищою владою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Основи римського приватного права: підручник. За заг. ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової. Х.: Право, 2008. 224 с.
2. Калюжний Р. А., Ящурицький Ю. В. Основи римського приватного права: курс лекцій. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. 184 с.
3. Макачук В. С. Основи римського приватного права: навч. посіб. вид. 2-ге, допов. К.: Атіка; Х.: Право, 2015. 256 с.
4. Основи римського приватного права: навчально-методичний посібник. За ред. Є. О. Харитонова. Одеса: Фенікс, 2019. 296 с.

Тютюн Ольга Володимирівна,

*студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції) Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., професор Калітенко О.М.*

МІСЦЕ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

У сучасному світі все більшої і більшої популярності набувають інноваційні технології. Сьогодні ми не можемо уявити себе без девайсів та інших інновацій, ми активно ними користуємося та впроваджуємо у життя. Варто погодитись з тим, що це зручно, комфортно та полегшує вирішення багатьох проблем і питань. А тому світ вже ніколи не повернеться до того рівня життя, який був раніше, залишається лише з користю використовувати ті напрацювання, які ми маємо і будемо мати.

Напевно кожен із нас зустрічався із таким терміном як «штучний інтелект», адже поряд із розвитком цифрових технологій даний термін досить часто почав використовуватися людством. Відомий світовий інженер Ілон Маск говорить, що розвиток ІТ технологій зумовлює необхідність повного дослідження штучного інтелекту як об'єкта права, його ознак, видів та можливостей.

Так, термін «інтелект» (*intelligence*) походить від латинського поняття *intellectus* – «розум». Вперше термін «штучний інтелект» (*artificial intelligence*) було запропоновано у 1956 році в Стенфордському університеті (США) [1, с. 62].

У Державному стандарті України ДСТУ 2938-94 («Системи оброблення інформації») штучний інтелект визначається як «здатність систем оброблення даних виконувати функції, що асоціюються з інтелектом людини – логічне мислення, навчання та самовдосконалення» [2, с. 105].

Ми можемо сказати, що штучний інтелект – це здатність автоматизованих систем виконувати ті функції і завдання, які потребують інтелектуальної діяльності людини. Звідси виникає питання: яке місце займає дана інновація у цивільному праві і чи є необхідність у тому, щоб ті завдання, які сьогодні виконує людина, згодом буде виконувати робот?

Аналізуючи дане питання, можна з впевненістю сказати, що на сьогоднішній день штучний інтелект не має правового регулювання у праві, а, зокрема, і у цивільному. Це є викликом сучасності над яким працює дуже багато вчених, які наводять свої варіанти та аргументи щодо місця даного інституту в правовому регулюванні майбутнього. На сьогодні у світі немає єдиного підходу щодо вирішення даного питання.

Існує думка, що роботи, як один із варіантів вираження штучного інтелекту, можуть набути правового статусу суб'єктів цивільних правовідносин. Оскільки вони будуть створені шляхом сканування людської свідомості та переміщення її на електронний носій. Права та обов'язки внаслідок вчинення дій роботами, за загальним правилом, будуть виникати безпосередньо у них.

Щодо відповідальності та відшкодування шкоди завданої цими пристроями, то вона повинна покладатися на роботів, які заподіяли шкоду. Однак, виникає питання, яким чином дані пристрої будуть її відшкодувати? І в цьому випадку будуть звертатися до власника або виробника, які понесуть субсидіарну (солідарну) відповідальність за завдані збитки.

І тут піддається сумніву статус «суб'єкта», оскільки, якщо аналізувати згідно законодавства, то відповідно до п. 1 статті 2 Цивільного кодексу України визначає, що «учасниками цивільних відносин є фізичні особи та юридичні особи», це означає, що якщо при відшкодуванні шкоди будуть брати участь фізичні чи юридичні особи, то статус цих пристроїв (роботів) переходить із «суб'єкта» в «об'єкт».

На даний момент більше переконання викликає думка про те, що штучний інтелект потрібно відносити до об'єктів цивільних правовідносин. Оскільки, у будь-якому випадку, без діяльності і впливу людини, як суб'єкта, участь роботів та інших пристроїв, що будуть представляти штучний інтелект, у цивільному обороті є неможливим.

Головними аргументами, щодо розгляду штучного інтелекту, як об'єкту цивільного права є такі:

1) штучний інтелект – це продукт діяльності людини, щодо якого виникають правовідносини. Наприклад, у справі *Robotic Vision Systems, Inc. v. Cybo Systems, Inc.*, 17 F. Supp. 2d 151 (E.D.N.Y. 1998) №. 92 cv 5012 від 15 вересня 1998 року предметом договору, який було оскаржено у суді, були два роботи, які виконували технічну роботу [3].

Очевидно, що у даному випадку, роботи набули статусу об'єкта цивільних правовідносин, щодо яких було укладено договір.

2) штучний інтелект, у будь-якому своєму вираженні, не може самостійно відповідати за свої дії, що автоматично виключає варіант віднесення його до суб'єктів цивільних правовідносин.

Звернувшись до європейського досвіду, можна побачити, що у Резолюції Європарламенту № 2015/2103 визначено, що відповідальність за дії та шкоду, яку здійснила електронна особа, в тому числі, шкода завдана за участі штучного інтелекту, пропонують покласти на виробника або власника, залежно від обставин і ситуації.

Безпосередньо у чинному законодавстві визначено перелік об'єктів цивільних прав. Відповідно до статті 177 Цивільного кодексу України : «Об'єктами цивільних прав є речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні і нематеріальні блага».

Визначаючи штучний інтелект об'єктом цивільних правовідносин, необхідно замислитись чи можемо ми віднести його до якогось із видів об'єктів, що зазначені у статті чи, можливо, необхідно її доповнити новим видом об'єктів.

В юридичній доктрині думки розділяються, так на думку Каткової Т. Г.: «Якщо товариство експертів та законодавці дійдуть висновку, що робот може виступати виключно в якості об'єкта, фактично його роль може бути прирівняна до майна в розумінні статті 177 ЦК України» [4].

На мою думку, штучний інтелект можна також віднести до результатів інтелектуальної та творчої діяльності, оскільки це і є результат цієї діяльності, однак є багато аргументів, щодо доповнення статті новим видом об'єкту. Аналізуючи ці факти, варто погодитись із думкою О. Баранова, який розглядає штучний інтелект як специфічний об'єкт цивільного права.

Отже, штучний інтелект є великим надбанням людства, головне вміло його використовувати та застосовувати на практиці. А щодо правового регулювання, то я переконана, що зовсім скоро це питання буде врегульоване

на законодавчому рівні, оскільки зараз над цим працює безліч вчених. Щодо варіанту надання статусу «суб'єкта» чи «об'єкта», то це буде залежати від рівня розвитку штучного інтелекту, адже, якщо буде необхідна участь людини, як суб'єкта, тоді варто відносити штучний інтелект до об'єкта цивільного права. А якщо робота пристрою не потребує жодного втручання людини, тоді можна відносити його до суб'єктів цивільного обороту. Однак, я впевнена, що законодавець прийме виклик сучасності, знайде компроміс між цими аргументами та створить місце у правовій системі для штучного інтелекту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Карпенко В., Гіпотетичне майбутнє універсального штучного інтелекту. Філософія науки: традиції на інновації. 2011. №1 (3). С. 57-64.
2. Козлова О.В. Переваги експертних систем за традиційними системами штучного інтелекту. Системи озброєння і військова техніка. 2011. № 1 (25). С. 104–106.
3. *Robotic Vision Systems, Inc. v. Cybo Systems, Inc.*, 17 F. Supp. 2d 151 (E.D.N.Y. 1998) №. 92. СМ 5012. URL: <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp2/17/151/2488678/>
4. Каткова Т. Г. Закони про роботів: сучасний стан і перспективи розвитку. ІТ право: проблеми і перспективи розвитку в Україні: матеріали наук.-практичної конференції (Львів, 17 листопада 2017 року). Львів: НУ «Львівська політехніка», 2017. С. 58-64. URL: <http://aphd.ua/publication-345/>.

Цанушел Ірина Миколаївна,

студентка 1-го курсу магістратури факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Берназ-Лукавецька О.М.

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ ЧЕРЕЗ МЕРЕЖУ ІНТЕРНЕТ

Розвиток інформаційних технологій в Україні та в світі загалом, спонукає до поширення електронної торгівлі. Це зумовлює необхідність вдосконалення правового регулювання відносин, які виникають при використанні мережі Інтернет. Найбільш розповсюдженою є торговельна діяльність, яка здійснюється як юридичними, так і фізичними особами. Як наслідок, укладення договору купівлі-продажу за допомогою електронної мережі тягне за собою виникнення певних особливостей у даних правовідносинах.

Необхідно з'ясувати нормативно-правову базу, яка регулює данні специфічні відносини. Основоположним є Цивільний кодекс України, який встановлює основні засади укладання договору, процес його виконання та

наслідки при розірванні. Особливі норми містяться у Законах України «Про електронну комерцію» та «Про захист прав споживачів».

Насправді, чимало вчених приділяють увагу проблематиці даної теми, зокрема А.С. Михалєва, М.М. Кузьміна, О.І. Харитоновна, В.М. Антонов та багато інших. Кожен із вищезазначених авторів виділяють основні та другорядні особливості, які виникають при укладенні даного договору.

Більшість правовиків сьогодення наполягають на тому, що основну складність даного типу договору є форма його укладення. Перш за все потрібно відзначити деяку, на мій погляд, надуманість дискусії про проблему форми даних договорів. Ч. 2 ст. 639 Цивільного кодексу України (далі- ЦК України) чітко дає зрозуміти, що якщо сторони домовилися укласти договір за допомогою інформаційно-телекомунікаційних систем, він вважається укладеним у письмовій формі [1, ст.639]. Проблематичність укладення договорів за допомогою мережі Інтернет полягає не в цьому.

Спосіб укладення договору з використанням мережі Інтернет породжує лише ряд технічних особливостей, але правове регулювання таких особливостей відбувається на основі загальних положень про зобов'язання [4, с.125].

Для визначення дійсної проблеми даних правовідносин, необхідно розглянути приклад договору роздрібної купівлі-продажу через мережу Інтернет. Уявимо, що продавець та покупець знаходяться на території України та укладення договору здійснюється відповідно до українського законодавства. На сайтах більшості інтернет-магазинів представлена інформація про найменування запропонованого товару, його вигляду, встановлена фіксована ціна, звернена до невизначеного кола осіб з пропозицією придбати цей товар. Тому, згідно ст.641 ЦК України у всіх зазначених випадках дана пропозиція може вважатися публічною офертою. [1, ст.641].

Почуєць, який бажає придбати даний товар, заповнює спеціальну форму, в якій залишає свої координати, за якими планується отримати товар. Саме з цього моменту виникає основна перешкода до укладання договору. Чи можна вважати ці дії акцептом, що дозволяє говорити про укладення договору безпосередньо через мережу Інтернет? Чимало авторів вважають, що безумовно так, так як дії покупця підпадають під дію п.1, ст.642 ЦК України і можуть бути оцінені як мовчазний акцепт даного договору [1, ст.642].

На мою думку, такі дії неможливо розглядати як прийняття пропозиції з огляду на наступне. Розглядаючи інтернет-торгівлю як продаж товарів за зразками, відповідно до ст.497 ЦК України, необхідно визначити яким чином продавець збирається доводити факт порушення своїх прав в разі неприйняття

покупцем товару. Для цього, як мінімум, потрібно точно визначити особистість того, хто уклав договір купівлі-продажу.

В даному випадку це зробити неможливо. На сьогоднішній день, Інтернет-технології дозволяють достовірно встановити дату і час надісланого повідомлення, проте не можуть засвідчити особу, яка відправила його.

З огляду на вищевикладене, можна зробити висновок, що договір купівлі-продажу не може вважатися укладеним, так як одна зі сторін невідома і не піддається встановленню. Виходячи з цього, заповнення покупцем електронного замовлення можна вважати лише пропозицією укласти договір купівлі-продажу даного товару, але ніяк не акцептом вже запропонованого договору.

Чимало проблем виникає під час встановлення якості та належності обумовленого товару. Відповідно до статті 675 Цивільного кодексу України товар, який продавець передає або зобов'язаний передати покупцеві, має відповідати вимогам щодо його якості в момент його передання покупцеві, якщо інший момент визначення відповідності товару цим вимогам не встановлено договором купівлі-продажу [1, ст.675]. Але практика показує, що досить часто під час придбання продукції в Інтернеті порушується вказана норма.

Законодавством передбачено два випадки повернення товару. Першим є випадок, коли товар внаслідок певних дефектів є товаром неналежної якості. Другим є повернення товару належної якості. Гарантії повернення придбаного товару безпосередньо передбачені законодавством, проте на практиці вони досить часто не використовуються, виходячи із необізнаності покупця [6].

Для того щоб укласти договір купівлі-продажу через мережу Інтернет та бути захищеним збоку держави, у разі порушення своїх законних прав та інтересів, покупцю необхідно звертати увагу на наступні особливості.

Так, продавець товарів під час своєї діяльності та у разі поширення комерційного електронного повідомлення зобов'язаний забезпечити прямий, простий, стабільний доступ інших учасників відносин у сфері електронної комерції до такої інформації:

- повне найменування юридичної особи або прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи-підприємця;
- місцезнаходження юридичної особи або місце реєстрації та місце фактичного проживання фізичної особи-підприємця;
- адреса електронної пошти та/або адреса інтернет-магазину;
- ідентифікаційний код для юридичної особи або реєстраційний номер облікової картки платника податків для фізичної особи-підприємця, або серія та

номер паспорта для фізичної особи-підприємця, яка через свої релігійні переконання відмовилася від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомила про це відповідний орган державної податкової служби і має відмітку в паспорті;

– відомості про ліцензію (серія, номер, строк дії та дата видачі), якщо господарська діяльність підлягає ліцензуванню;

– щодо включення податків у розрахунок вартості товару, роботи, послуги та у разі доставки товару – інформація про вартість доставки;

– інші відомості, що відповідно до законодавства підлягають оприлюдненню [4, с.986].

Ця інформація має бути надана в письмовому (зокрема, електронному) вигляді.

Аналізуючи все вищезазначене, необхідно зробити наступний висновок. Продаж товарів через мережу Інтернет- досить поширений вид правовідносин, який виникає на сьогоднішній день. Незважаючи на спроби законодавця врегулювати даний тип відносин, виникає чимала кількість проблемних питань під час реалізації договору купівлі-продажу. Насамперед, це зумовлено низьким рівнем правосвідомості продавця, який тим чи іншим чином намагається порушити права та інтереси іншої сторони- покупця. На мою думку, найраціональнішим способом вирішення цієї колізії є прийняття окремого нормативно-правового акту, який врегулював би особливості укладення даного виду договору. Зокрема, хто має право здійснювати підприємницьку діяльність в мережі Інтернет, перелік необхідних документів для зайняття цією діяльністю, а також гарантії прав споживачів. Оновлення цивільного законодавства зумовить вирішення багатьох невирішених питань, які виникають при реалізації даних правовідносин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV в редакції від 16 жовтня 2020 року зі змінами і доповненнями. Відомості Верховної Ради України. 2003, №№ 40-44, ст.356.

2. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05. 1991 р. № 1023-XII в редакції від 16 жовтня 2020 року зі змінами і доповненнями. Відомості Верховної Ради України. 1991, № 1 ст.1.

3. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII в редакції від 19 квітня 2020 року зі змінами і доповненнями. Відомості Верховної Ради України -2015, № 45 ст.410.

4. Брагинський М.І. Договірне право. М.: Статут, 2002, 1049 с.

5. Дмитрик Н.А. Здійснення суб'єктивних цивільних прав з використанням мережі Інтернет. М.: Волтерс Клувер, 2006, 25 с.

6. Карпова В.В. Інтернет-торгівля: правові аспекти, К., 2016.

Lytvynenko Ielyzaveta Valeriivna,
first year student of Faculty of International Legal Relations at the National
University «Odessa Law Academy».
Supervisor: PhD, associate professor Nekit K.H.

COMPARATIVE ANALYSIS OF PROPERTY RIGHTS IN ANCIENT ROME AND UKRAINE

Firstly, property rights are always seen as one of the basic powers of every human being. There are three main rights of dimension, which are distinguished in both Roman and Ukrainian law: 1. The right of possession (*ius possidendi*); 2. Right of use (*ius utendi*). But the right of use in Rome was limited by certain conditions. One of the main conditions was the obligation not to harm others when using it; 3. The right of disposal (*ius abutendi*). Each of these three legitimacy rights has some content that approves conditional or material possessions of a person thing, use things for their material needs and the ability to dispose of a thing on your own [1].

As for the general content of the right of property, best example would be the article 317 of the Civil Code of Ukraine:

1. The owner has the right to own, use and dispose of his property.
2. The content of the right of ownership is not affected by the place of residence of the owner and the location of the property [3].

Secondly, having analyzed a considerable number of sources, we can say that it is the Roman lawyers who have priority in developing the foundations of the righteousness of private property. But for the first time in Ukraine has been said about the private ownership in the «Declaration of State Sovereignty of Ukraine» in 1990 year, then in the law «On Property» and in 1996 year in the Constitution of Ukraine [1]. The subjects of personal property rights are residents of Ukraine, foreign citizens and persons without residence in the state. Foreign citizens and stateless persons enjoy equal rights and bear responsibilities for their property on the territory of Ukraine on an equal footing with citizens of the country. As for the great facilities in the unity of private property, they may be: homes, personal items, garden houses, household economy and productive livestock, planting on the land, capital goods and others. But if we take into account the laws of Roman law, then based on them we can identify a feature that relates to private property in Roman law. In ancient Rome, not each thing could be attributed as a group of objects of their own also not every thing that is in private ownership, could be the subject of the order or contract. An example is running water, which changes forever in its composition, but despite such a specific function, it is not owned by anyone and is not subject to separate ownership. But in the case of separation (for example, if there was water in the barrel), it became a common object of private resources for everyone. In addition,

from the sphere of Roman private property were removed those things that were intended for religious purposes (temples, altars), which are considered sacred (city walls, graves), as well as those things that were used for state or public purposes (fortresses, roads, theaters). They were considered withdrawn from circulation, and even some agreements on the share of them were considered not as acts of private law, but as administrative orders [1].

Thirdly, the most important issue is the protection of one's own property. Basic and means of protection of property rights is the **vindication lawsuit (rei vindicatio)** and **negative lawsuit (actio negatoria)**. A vindication claim in both Roman and Ukrainian law is given to the owner to claim the thing, the possession of which he lost [1]. The parties in the vindication process were in the role of the plaintiff – the owner, who did not have the actual driving of the thing, and in the role of the defendant – the real owner of the thing. The main content of the rei vindicatio was the plaintiff's proof of his specific right of ownership of the thing and that he owned the thing before the vindication process. If, for example, there is an unlawful intrusion into the owner's right to use his property, an actio negatoria is applied, which literally means a denial of the defendant's authority to commit such acts. Protection of property rights through vindication, as well as negative claims, is absolute, i.e. directed against any violator [2].

Thus, we can conclude that we have learned directly about the basic concept and content of authority, the right of private property in comparison between Ancient Rome and Ukraine and the two main methods of protecting property rights. In our opinion, these issues were the main ones in the era of the Roman Empire, and remain relevant for today's Ukraine.

SOURCES:

1. Основы права. Учебное пособие. URL:<http://pravoved.in.ua/section-library/87-lib-pravo-01/531-glava12.html>
2. Вологдин А.А. Римское право: учебник и практикум. М.:ЮСТИЦИЯ, 2015. 256 с. URL :<https://be5.biz/pravo/r001/8.html>
3. Цивільний кодекс України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

СЕКЦІЯ 4. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ТА СІМЕЙНОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ

Адаховська Надія Сергіївна,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДО ПИТАННЯ ПРО УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ ДИТИНИ

Незважаючи на різноманіття нормативно-правових актів у сфері охорони житлових прав і особливу увагу до даної категорії з боку держави на практиці зустрічається достатня кількість випадків порушення прав неповнолітніх осіб, пов'язаних з діями батьків, інших членів сім'ї та з боку державних органів.

На сучасному етапі розвитку суспільства величезне значення набуває одне з найважливіших прав неповнолітніх – право на житло, закріплене в Конституції України за кожним громадянином. Таке активне включення в цивільний оборот неповнолітніх має на увазі визнання за ними певної сукупності цивільних прав і забезпечення їх надійним правовим захистом.

За чинним цивільним законодавством неповнолітні, які не досягли віку 14 років (малолітні), не володіють повною дієздатністю. За них угоди з майном можуть здійснювати від їх імені тільки їх батьки, усиновителі або опікуни (законні представники).

Законні представники, відповідно до ст. 242 ЦК України, – це батьки, усиновлювачі, піклувальники. Як цивільне, так і сімейне законодавство не дає чіткого переліку осіб, які можуть бути законними представниками, зазначаючи, що ними можуть бути також інші особи, установлені законом.

Відповідно до ст. 177 СК України батьки управляють майном, належним малолітній дитині, без спеціального на те повноваження. Батьки зобов'язані дбати про збереження та використання майна дитини в її інтересах, а також надавати згоду на вчинення неповнолітньою дитиною правочинів, передбачених частиною другою цієї статті, лише з дозволу органу опіки та піклування.

Дозвіл на вчинення правочинів щодо нерухомого майна дитини надається органом опіки та піклування після перевірки, що проводиться протягом одного місяця, і лише в разі гарантування збереження права дитини на житло.

Батьки вирішують питання про управління майном дитини спільно, якщо інше не передбачено договором між ними. Спори, які виникають між батьками щодо управління майном дитини, можуть вирішуватися органом опіки та

підкування або судом. Після припинення управління батьки зобов'язані повернути дитині майно, яким вони управляли, а також доходи від нього. Неналежне виконання батьками своїх обов'язків щодо управління майном дитини є підставою для покладення на них обов'язку відшкодувати завдану їй матеріальну шкоду та повернути доходи, одержані від управління її майном.

В Україні відсутня єдина практика надання дозволів органами опіки та підкування на вчинення правочинів з майном дитини. Ці органи, на власний розсуд, напрацьовують у своїх локальних нормативно-правових актах механізми можливого управління майном дитини з урахуванням правових норм, розрізаних у низці чинних нормативно-правових актів. Така практика потребує вдосконалення та уніфікації.

Закріплений наведеними положеннями цивільного та сімейного законодавства в їх взаємозв'язку спеціальний порядок здійснення батьками як законними представниками своїх неповнолітніх дітей угод з належним дітям майном спрямований на захист прав та інтересів неповнолітніх.

Необхідно, усунення наявних протиріч між цивільним і сімейним законодавством, а також встановлення більш чіткої правової регламентації порядку розпорядження майном дитини з метою недопущення можливих зловживань з боку законних представників.

У розглянутих нормах українського законодавства знайшов своє відображення міжнародний принцип забезпечення інтересів дитини, який передбачає, що у всіх випадках, коли дії державних органів або приватних осіб зачіпають інтереси дітей, особлива увага повинна приділятися дотриманням інтересів дитини.

На завершення хотілося б відзначити, що рішення багатьох проблем по операціях з майном неповнолітніх можливе лише за допомогою послідовного і системного підходу, необхідного як в законотворчій, так і в правозастосовній сфері. Очевидно, особлива актуальність проблем захисту прав неповнолітніх пов'язана з їх глобальним значенням, загрозливою ситуацією з правами дитини в Україні, а також обумовлена безсумнівним інтересом правозастосовного характеру, що, в свою чергу, змушує виявляти недоліки правового регулювання, визначати і пропонувати конкретні заходи щодо правового забезпечення, реалізації та захисту прав неповнолітніх як суб'єктів цивільного права.

Кривенко Юлія Василівна,
*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ВІДНОСИНИ В СФЕРІ ОСВІТИ ТА ЇХ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Сучасний розвиток освіти неможливий без належного правового регулювання, в тому числі нормами приватного права. Саме з цим пов'язаний інтерес правових проблем реформування освіти всіх рівнів, яке, слід зазначити, відбувається впродовж останніх років, але поки що результати є невітшними і зміни в освіті ледь помітні.

Законодавство у сфері освіти відрізняється широтою змісту, що відображено в історичних традиціях становлення освіти.

За радянських часів існуючий підхід до регулювання суспільних відносин у сфері освіти будувався на адміністративно-правових засадах [1, с. 202].

У 70-80-ті роки минулого століття вчені розпочали дослідження специфіки правових відносин у сфері освіти. У результаті з'явилася точка зору, що відносини, які виникають у сфері освіти, не зводяться тільки до класичних адміністративно-правових відносин як відносин «підпорядкування» [2, с. 184–189], також містять ознаки приватно-правових відносин.

Міністр освіти України С. Шкарлет розглядає можливість розробки освітнього кодексу, однак ця пропозиція не є новою. У 1920-ті роки на території УРСР діяв Кодекс законів про народну освіту. На Х з'їзді РКП (б) у 1921 році було визначено завдання: «допомогти трудовим масам «невеликорусских» народів наздогнати центральну Росію», зокрема «розвинути у себе пресу, школи, театри, клубну справу і взагалі культурно-освітні установи на рідній мові». Для вирішення багатьох питань у сфері освіти був розроблений і прийнятий кодекс. Ініціатором кодифікації було Політбюро ЦК КП (б) У, який 23 червня 1922 року ухвалило рішення з цього питання. У Народному комісаріаті освіти УРСР були створені допоміжні групи, що працювали над проектом Кодексу про народну освіту. 22 листопада 1922 був затверджений Кодекс законів про народну освіту в УРСР, в якому були визначені завдання і структура органів народної освіти, завдання шкіл, середніх і вищих професіональних навчальних закладів [3, с. 20].

Упродовж тривалого часу неодноразово серед науковців виникали питання щодо необхідності врегулювання освітньої діяльності, ряд вчених пропонували прийняти кодифікований нормативно-правовий акт, інші вважали за потрібне доповнити Цивільний та Господарський кодекси України окремими главами, які будуть регулювати освітню діяльність .

Сучасний стан реформування системи освіти України характеризується змінами в усіх її підсистемах. При цьому більшість реформ, що запроваджувалися в освіті впродовж тривалого часу, внаслідок пандемії коронавірусу COVID- 2019 виявилися неспроможними вирішити проблеми, які виникли у сфері освіти.

Саме тому розробка і прийняття дієвої законодавчої бази у сфері освіти, своєчасне усунення прогалин та внесення змін у чинне законодавство – актуальним й важливим. На практиці доведено, що саме стан законодавства в освітній галузі є свідченням рівня соціально-економічного розвитку суспільства.

Аналіз сучасного стану вітчизняного законодавства про освіту та динаміку його розвитку дозволяє виявити як позитивні, так і негативні тенденції .

Слід визначити ряд обставин, що перешкоджають гармонійному розвитку вітчизняного законодавства про освіту, а саме:

- відсутність на доктринальному рівні єдиного підходу до визначення правової природи освітніх правовідносин і їх складових елементів;
- невизначеність галузевих принципів правового регулювання, які повинні визначити спрямованість і характер правотворчої і правозастосовної діяльності у сфері освіти;
- відсутність сформованого понятійного апарату, що забезпечує взаємозв'язок норм різних галузей права (конституційного, цивільного, адміністративного, трудового);
- несистемне наростання масиву підзаконних актів;
- поєднання «прогалин» чинного законодавства про освіту в частині регулювання ряду важливих базових питань, з одночасною надлишковою правовою регламентацією забезпечення освітньої діяльності

ЛІТЕРАТУРА:

1. Березівська Л. Д. Основи будівництва вільної єдиної трудової соціалістичної школи на Україні. Реформи шкільної освіти в Україні у XX столітті: документи, матеріали і коментарі : хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Ін-т педагогіки НАПН України. Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. 384 с.
2. Рибчанська Х. В. Методи державного регулювання вищої освіти. Формування ринкових відносин в Україні. 2017. Вип. 3 (166). С. 184–189.
3. Березівська Л.Д. Ідея організації шкільної освіти на засадах індивідуалізації та диференціації у діяльності Наркомосу УСРР на початку 20–х років XX ст. Педагогічний дискурс, випуск 11. 2012. С.20.

Міхеєв Микола Володимирович,
*викладач кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності
навчально-наукового інституту права ім. Володимира Великого МАУП*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВІДМІННОСТІ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ВІД ЦИВІЛЬНИХ

Адміністративні провадження, з метою дослідження права, доцільно порівняти з цивільними провадженнями. В науковій літературі такі порівняння не поширені, адже вважається, що до цивільного провадження відносяться провадження, які мають в собі цивільний конфлікт, який складається з матеріальних аспектів і він вирішується виключно засобами цивільного права.

В цілому в цивільному процесі ми можемо виокремлювати три підстави його початку: цивільно-правовий конфлікт, цивільно-правовий спір та цивільний делікт [1].

За загальним правилом цивільні провадження пов'язують з наступними ознаками: вони мають матеріально-правову природу; більшість цивільних справ розглядаються та вирішуються в суді; їх процесуальний порядок розгляду та вирішення має певні особливості; завданнями, які виконуються судом при розгляді та вирішенні мають свою специфіку; вони мають свою окрему систему взаємопов'язаних цивільних процесуальних прав та обов'язків; цивільні процесуальні дії, які реалізуються суб'єктами, до яких відносяться суд та учасники процесу є специфічними; об'єкти та суб'єкти і зміст цивільних процесуальних відносин є особливим; предметом судової діяльності, який виділяється в кожному виді судочинства є особливим; загальні правила цивільної юрисдикції відрізняються від інших видів проваджень [2].

В юридичній науці виокремлюють три види проваджень: позовне, наказне та окреме.

Більшість справ у цивільному процесі розглядаються у позовному провадженні.

Дня позовного провадження характерними ознаками є наявність двох сторін. В юридичній науці вони визначаються як позивач та відповідач. Між цими сторонами виник спір, який вони самостійно вирішити не можуть і тому вони звертаються до суду. При цьому позивач першим порушує питання про вирішення правового спору [3].

На відміну від адміністративних проваджень позовні цивільно-правові провадження починаються лише при наявності позову. Спір може існувати певний час або може бути вирішений за допомогою альтернативних способів вирішення спорів.

Для позовного цивільно-правового провадження характерні наступні ознаки: сторони є рівними в процесі на відміну від адміністративних проваджень де однією із сторін є державна установа або посадовець, який виносить рішення; обов'язковою ознакою є наявність спору, який пов'язаний з майновими чи іншими особистими правами сторін; позов повинен бути поданий лише до суду, який вирішує спір, а в адміністративних провадженнях рішення може бути винесене і державними посадовцями; процес розгляду спору детально регламентований нормами Цивільного процесуального кодексу України, в адміністративному провадженні воно може бути регламентовано окремими наказами та інструкціями; рішення суду спрямоване на захист порушеного права, в той час як в адміністративному провадженні в разі розгляду конфлікту між громадянином і встановленими нормами права рішення спрямоване на покарання [4].

Інший тип цивільно-правові провадження це наказне провадження. У наказному провадженні вирішується питання про захист права, яке без с сумніву належить заявнику, що подав відповідну заяву, а сам факт правопорушення безспірним, і, таким чином вина, боржника визнається очевидною.

Основою наказного провадження, як і позовного провадження є матеріальні правовідносини. Відкриття наказного провадження здійснюється після подання заяви заявником до суду.

Характерними ознаками наказного провадження є наступні: вимоги заявника є безспірними, певною мірою це співпадає з окремими нормами адміністративного провадження, але розгляд справи проводиться на основі відповідного протоколу; вимоги підтверджуються відповідними доказами, в основному письмовими, які додаються до заяви; суд вирішує наказне провадження без виклику заявника і боржника також присутні певні паралелі з адміністративним провадженням, але знову слід зазначити, що в адміністративному провадженні вирішується питання про накладення стягнення; наказне провадження передбачає що рішення виноситься без судового засідання; суддя на виконання рішення по справі видає особливу форму судового рішення, який носить назву судового наказу [5].

Останнім видом цивільно-правового провадження є окреме провадження. Головним завданням окремого провадження є підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, які мають першочергове значення для охорони порушених прав та інтересів особи. Крім того окреме провадження проводиться і у випадках неможливості здійснення особою особистих немайнових чи

майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав.

Відповідно до статті 293 Цивільного процесуального кодексу України в порядку окремого провадження розглядаються справи про:

- 1) обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи;
- 2) надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності;
- 3) визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою;
- 4) усиновлення;
- 5) встановлення фактів, що мають юридичне значення;
- 6) відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі;
- 7) передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність;
- 8) визнання спадщини відумерлою;
- 9) надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку;
- 10) примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу;
- 11) розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб [6].

Окреме провадження відрізняється тим, що під час його здійснення можна виокремити такі аспекти: у даному провадженні відсутній спір про право; під час здійснення провадження відсутні сторони; порушення справи відбувається після подання заявником заяви до суду; відбувається обмеження деяких процесуальних принципів таких як диспозитивності, змагальності та рівності; для розгляду зазначених справ встановлено процесуальні особливості [7].

Таким чином можна констатувати, що адміністративні провадження відрізняються від цивільно-правових проваджень за наступними критеріями:

- в цивільно-правовому провадженні сторони є рівними в процесі на відміну від адміністративних проваджень де однією із сторін є державна установа або посадовець, який виносить рішення і вони приймають рішення на основі законодавства;

- у цивільно-правовому провадженні обов'язковою ознакою є наявність спору, який пов'язаний з майновими чи іншими особистими правами сторін, а в адміністративному провадженні наявність конфлікту між громадянином та встановленими державою нормами;

- у цивільно-правовому провадженні позов повинен бути поданий лише до суду, і тільки він вирішує спір, а в адміністративних провадженнях рішення

може бути винесене і державними посадовцями, або особами, які мають право приймати відповідні рішення;

- у цивільно-правовому провадженні процес розгляду спору детально регламентований нормами Цивільного процесуального кодексу України, в адміністративному провадженні крім Кодексу України про адміністративні правопорушення проведення провадження може бути регламентовано окремими наказами та інструкціями, які передбачають накладення стягнення за адміністративні правопорушення;

- у цивільно-правовому провадженні рішення суду спрямоване на захист порушеного права, в той час як в адміністративному провадженні в разі розгляду конфлікту між громадянином і встановленими нормами права рішення спрямоване на покарання;

- у цивільно-правовому провадженні вимоги заявника є безспірними, тобто вони не можуть змінюватися в процесі розгляду, що певною мірою це співпадає з окремими нормами адміністративного провадження, але розгляд справи проводиться на основі відповідного протоколу;

- у цивільно-правовому провадженні вимоги підтверджуються відповідними доказами, в основному письмовими, які додаються до заяви, докази також використовуються і в адміністративному провадженні, проте вони можуть бути як усними так і письмовими;

- у цивільно-правовому провадженні суд вирішує наказне провадження без виклику заявника і боржника та в даному випадку також присутні певні паралелі з адміністративним провадженням, але знову слід зазначити, що в адміністративному провадженні вирішується питання про накладення стягнення;

Слід зазначити що в цивільно-правовому провадженні також присутня інстанційність. В судовій системі, відповідно до норм Цивільного процесуального кодексу України виокремлюються провадження судів першої інстанції, апеляційні провадження, касаційні провадження, провадження з перегляду судових рішень Верховним Судом України, а також провадження у зв'язку з нововиявленими обставинами. Такі види проваджень притаманні і адміністративному процесу. Разом з тим у цивільному процесі виділяють провадження у справах про оскарження рішень третейських судів та про видачу виконавчих листів на примусове виконання рішень третейських судів, проте дані провадження притаманні також і господарському процесу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільне право. Конспект лекцій для студентів спеціальності 081 – «Право» денної та заочної форм навчання, Терещук Галина Андріївна. Луцьк: ЛНТУ, 2017. 267 с.

2.Цивільний процес (загальна частина) : навч. посібник. 2-е вид., доп. і перероб. Кол. авт. ; кер. авт. кол. к.ю.н., доц. А.В. Коваленко. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 192 с.

3.Васильєва-Шаламова Ж. В., Гуменюк К. П. До питання про поняття сторін як основних учасників цивільного процесу. Актуальні проблеми держави і права № 74 (2014). С.205-211.

4.Сучасні проблеми адміністративного права та процесу : тези доп. учасників Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 черв. 2017 р.). МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, каф. адмін.права і процесу ф-ту № 3. Харків, 2017. 295 с.

5.Васильєв С.В. Порівняльний цивільний процес. Підручник. К.: Алерта, 2015.352с.

6.Мамницький В.Ю. Процесуальні аспекти розгляду та вирішення справ окремого провадження. Право і суспільство № 3 частина 2 (2018). С. 61 – 66.

7.Пружанська Т.П. Особливість судового розгляду справ у різних провадженнях цивільного судочинства: порівняльно-правовий аспект. Право і суспільство № 3 частина 2 (2017). С. 75 – 78.

Токарева Віра Олександрівна,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТВОРІВ АВТОРИ ЯКИХ НЕ ВСТАНОВЛЕНІ

В сучасних умовах розвитку України, особливої ролі відіграє європейський вектор розвитку та приведення законодавства до європейських стандартів, із урахуванням національних традицій [1].

На даному етапі розвитку суспільства, одним із напрямків забезпечення відкритого доступу до знань є проведення масштабного оцифрування фондів культурних установ із дотриманням законодавства про авторське право, для чого потребує визначення статусу сирітських творів.

На відміну від держав ЄС та США де оцифрування фондів культурних установ провадиться багато років, тому й приймаються заходи із законодавчого врегулювання пов'язаних з цим проблем, стан оцифрування фондів культурних установ в Україні є низьким. Тому поширення COVID-19 стало випробуванням, яке поставило певний виклик щодо необхідності проведення заходів для надання вільного доступу до скарбниць національної культурної та історичної спадщини; забезпечення доступу до об'єктів інтелектуальної власності які знаходяться у освітніх та культурних установ в означених умовах.

Істотною перепорою на шляху вільного та відкритого доступу до скарбниць бібліотек та музеїв стоять сирітські твори. Твори автори яких не можливо ідентифікувати, на яких імовірно поширюється авторсько-правова

охорона, дія виключних прав та необхідність отримання дозволу на будь-які способи використання такого твору – відтворення, оцифрування, переклад, переробка та ін.

Будь-які спроби визначити точну кількість сирітських творів, що зберігаються у установах культури є приблизною. За оцінками Британської бібліотеки приблизно 40% творів які знаходяться в її фондах складають сирітські твори, а це приблизно 150 млн. творів автори яких не відомі.

Через відсутність даних про власників майнових прав, значна частина творів, які могли б стати доступними для широкого кола користувачів, маючи художню, культурну та історичну цінність, перебувають в не визначеному правовому статусі, що призводить не можливості їх використання та обмеження сфери суспільного надбання. Такий твір не може бути правомірно випущений в обіг та не може стати частиною електронної бібліотеки, музею або архіву [2]. Тож, проблема використання сирітських творів полягає в тому, що їх використання на законних підставах неможливо.

За підрахунками Центру суспільного надбання Юричної школи Дюка сирітські твори можуть скласти більшість матеріалів культури ХХ століття та висувають припущення, що перехід сирітських творів у суспільне надбання без ризику пред'явлення позовів з боку правоволодільців можливий, якщо твір був опублікований 140 років тому назад [3].

Як визначається неприбутковою організацією EIFL Electronic Information for Libraries, що співпрацює з бібліотеками для забезпечення доступу до знань, проблема сирітських робіт стосується не лише творів автори яких померли та спадкоємців не можливо знайти; а й при користуванні сучасними матеріалами в мережі Інтернет [4]. Ліцензійні умови Creative Commons в деякій мірі вирішують проблему використання творів в Інтернеті, надаючи авторам можливість обирати ліцензійні умови для певних видів користування, що деякій мірі полегшує прояснити ситуацію.

Більшість сирітських творів не мають комерційної цінності, водночас представляють культурну та освітню цінність [5].

Наприклад, дослідник може утримуватися від дослідження старих фотографій, через витрати на проведення пошуку правовласника твору та ризику пред'явлення позову. Збереження даних бібліотекою за допомогою використання цифрових ресурсів аналогічно ставить питання законності використання творів. Так, Британська бібліотека зберігає тисячі фотографій британських військовослужбовців часів Першої і Другої світових воєн. Через неможливість відстежити дані про правоволодільців, незважаючи на очевидну

цінність цих фотографій для дослідників, їх не можна оцифрувати та зробити доступними [6].

Серед чинників які сприяють появі сирітських творів називають:

- втрата відомостей про автора твору не по волі автора, якщо твір існує в єдиному екземплярі, а інформація про автора зникла у зв'язку з пошкодженням чи неправильним зберіганням. Або у разі копіювання твір не вказано автора, а оригінал втрачено, особливо коли копіювання творів відбувається в мережі Інтернет.

- безвідповідальне ставлення авторів до власних прав та результатів творчої діяльності.

- з співавторство значної кількості авторів, які не знають один одного, чому сприяє діяльність у мережі Інтернет, наприклад створення Вікіпедії, програмне забезпечення з відкритим вихідним кодом, так пишуться мільйони записів у блогах і соціальних мережах. За таких умов важко не тільки дізнатися ім'я або псевдонім всіх авторів, але навіть встановити чіткі критерії авторства кожного з таких співавторів.

- занадто довгі строки охорони авторських прав (70 років) та тенденція до їх подовженням,

- відсутність обов'язкової державної реєстрації творів авторського права [7].

Чинником який впливає на існування сирітських творів є особисте немайнове право автора використовувати псевдонім замість справжнього імені або публікувати твори анонімно (ст. 14 Закону України «Про авторське право та суміжні права»). Тож, відсутність інформації про автора не є підставою для вільного використання твору та вимагає від користувача вчинення певних дій для отримання дозволу, поки твір не перейде в до сфери суспільного надбання. Строки охорони творів, автори яких невідомі через об'єктивні причини, складають п'ятдесят років після того, як твір було правомірно зроблено доступним для загального відома (ст. 7 (3) Бернської конвенції).

Слід визнати, що в умовах поширення цифрових технологій та Інтернету особа видавця вже не несе такого значення для опублікування твору.

Спроби вирішити проблему сирітських творів провадяться у різних напрямках у ЄС та США. Досвід правового регулювання сирітських творів в ЄС та США дає підстави визначити такі схожі тенденції: звернення заявника до уповноваженого державного органу; перевірка виконання вимог законодавства щодо пошуку правоволодільців твору; сплата заявником встановленого внеску; надання заявнику права на правомірне використання сирітського твору.

В умовах інтеграційних процесів суспільства, зростання ролі інформаційних і комунікаційних технологій, які дозволяють отримувати і передавати данні на місцевому, національному та міжнародному рівнях, встановлення засад використання сирітських творів потребує уніфікації на міждержавному рівні. Визнаючи, що будь-який національний та регіональний рівень, не здатний в повній мірі вирішити проблему сирітських творів, слід констатувати, що наразі українське законодавство не передбачає будь-яких засад законного використання сирітських творів, що стає перепорою для оцифрування таких творів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Харитонов Є.О. Кодифікації та рекодифікації у добу формування східно-європейської традиції приватного права. Шерешевські читання «Рекодифікація договірних прав в умовах інтеграційного розвитку України»: матер. всеукр. науково-практич. конфер. (Одеса, 6 грудня 2019 року). За заг. ред. д.ю.н., проф. Є.О. Харитонова. Одеса: Фенікс, 2019. С. 5-8.
2. Токарева В.О. Окремі аспекти сирітських творів в умовах інтеграційних процесів. *JurnalJuridic*. 2019. № 3. С. 97-101.
3. Center for the Study of the Public Domain, Duke Law School. URL: <http://www.1aw.duke.edu/cspd/orphanworks.html>
4. Справочник для библиотек по авторскому праву и смежным вопросам Handbook on Copyright and Related Issues for Libraries. URL: https://eifl.net/sites/default/files/resources/201409/handbook_rus_05.pdf
5. Антопольский А.Б., Ефременко Д.В. Инфосфера общественных наук России: монография. Под ред. В. А. Цветковой. М. Берлин: Директ-Медиа, 2017. С. 309
6. Yael Lifshitz-Goldberg Orphan Works. WIPO Seminar. May 2010 Lecture Summary p. 5.
7. Піхурець О.В. Розвиток правового регулювання відносин, пов'язаних із використанням «сирітських творів» в Україні та країнах Європейського Союзу. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2017. Вип. 44(1). С. 81-86.

Халабуденко Олег Анатолійович,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри політичних наук і права Київського національного університету будівництва і архітектури

КОНСТРУКЦІЯ МАЙНА, ВІДОКРЕМЛЕНОГО З ПЕВНОЮ ПРАВОВОЮ МЕТОЮ

Питання про правову природу та правовий режим майна є ключовими в цивільному праві. Відомо, що цивільне законодавство України не дає визначення майна, але вказує, **що майном як особливим об'єктом** вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки (ч. 1 ст. 190

ЦК). Виходячи з тлумачення наведеного положення, майно – **це матеріальні та нематеріальні об'єкти цивільних прав**, які за загальним правилом можуть відчужуватися і переходити від однієї особи до іншої. Наведені положення про майно наївно матеріалістичні і глибоко помилкові, вони ведуть до негативних наслідків при втіленні відповідних правових конструкцій в тканину нормативного матеріалу.

Отже, що таке майно в правовому його вимірі? Найбільш емну відповідь на поставлене запитання дає ЦК Нідерландів (ст. 3:1): майно (assets) – **це всі речі і всі майнові права**. Акцент тут робиться в першу чергу на слові «всі». У своєму звичайному стані всі речі і всі майнові права характеризують майновий статус особи так само як, наприклад, статус професора або студента характеризує осіб, що беруть участь освітньому процесі. Таким чином, в нормальному своєму стані будь-яка фізична або юридична особа є правовласником щодо майна (майнової маси) і відповідно, володарем титулу на майнові права в складі майнової маси. Під титулом слід розуміти правову ситуацію, при якій право в складі майна може бути пред'явлено (протиставлено) третім особам.

В широкому сенсі майнова маса включає всі права – активи, і всі обов'язки – пасиви. Інакше кажучи, майном визнається сукупність майнових прав та обов'язків що належать конкретним фізичним або юридичним особам, які розглядаються як сума активних цінностей та пасивів. Без майна жодна особа брати участь в цивільному обороті не може, але, з іншого боку, і майно, за загальним правилом, завжди має свого правовласника (володаря титулу). Відокремлення частини майна передбачає, за загальним правилом, його персоніфікацію, що слугують правовою основою конструкції юридичної особи.

Проте, в інтересах задоволення потреб цивільного обороту, і тільки в якості передбачених законом винятків, цивільне право визнає конструкції, при яких відособлене і не персоніфіковане майно визнається об'єктом. Так, ще римське право виробило конструкцію спадкової маси (*hereditas*) як єдиного майнового комплексу, що включає всі майнові права та обов'язки спадкодавця, і відповідно, уявлення про вакантну спадщину, котре до прийняття її спадкоємцем – *hereditas iacens* продовжує особистість спадкодавця. В сучасному праві конструкції відокремленого майна допускаються і в інших випадках, в тому числі за правочинами *inter vivos*.

Однак, виникає питання яке саме право переходить від однієї особи до іншої за такими правочинами, об'єктом чого є відокремлене майно? Передбачаю відповідь: об'єктом прав, звичайно. У зв'язку з цим зауважу, що категорії «об'єкт права», без конкретизації якого саме права – речового або

зобов'язального цей об'єкт є, в континентальному цивільному праві не існує в принципі. Інакше кажучи, родове поняття «об'єкт права» для визнання його об'єктом відповідних правочинів, повинно бути конкретизовано як вид – в зв'язку з певним суб'єктивним правом і лише як таке воно може перейти від однієї особи до іншої, ставши частиною майнової маси особи, до якої воно перейшло в порядку правонаступництва. Коли ми говоримо про майно, йдеться не про **об'єкт права ('object of law')**, а про **правовий об'єкт (legal object)**.

Звідси висновок про необхідність послідовного розрізнення об'єктів обороту і об'єктів привласнення. Стосовно до відокремленого майна це означає, що **не всі речі і всі майнові права є об'єктами обороту**, оскільки: по-перше, є особисті майнові права (наприклад, узуфрукт); по-друге, не всі вони оцінюються у грошовому виразі (мова йде, зокрема, про мериторні блага, а також про конструкції житлового кондомініуму). Так само і навпаки, **не всі речі, права і їх сукупності є об'єктом привласнення**, що найменші, без того, щоб не вдатися до фікції. Для об'єктів обороту і об'єктів привласнення всі європейські правопорядки встановлюють різний правовий режим, що в цілому відповідає принципу спеціалізації, встановленому для зобов'язальних і речових прав. При цьому принципове значення має **мета відокремлення** майна: саме вона визнається ознакою, яка конституює відповідну конструкцію, і саме вона визначає можливість брати участь в обороті і (або) в привласненні такого майна.

Проілюструю сказане на одному з прикладів, коли правопорядок визнає відокремлене без персоніфікації майно об'єктом і обороту, і, через фікцію, привласнення. Мова йде про **підприємство**.

До складу підприємства входять права на всі тілесні речі (*res corporales*), майнові безтілесні (*res incorporales*) та немайнові права, а також пасиви. В такому розумінні підприємство розглядається як майновий комплекс. Будучи об'єктом комерційного інтересу, підприємство, на відміну від такого майнового комплексу як кондомініум, визнається оборотоздатним. Обмеження обігу підприємств означало б перетворення активів підприємця в неліквідну масу.

У зв'язку з цим виникає проблема розробки придатної правової моделі переходу прав на нього. Така модель повинна враховувати, по-перше, права і інтереси контрагентів, що беруть участь в актах, які опосередковують правонаступництво, а також права кредиторів, чії інтереси пов'язані з підприємством, і, по-друге, особливості правових підходів, що склалися з приводу переходу майнових (речових і зобов'язальних) прав в різних правових системах.

Розуміння підприємства як цілісного майнового комплексу знайшло відображення в німецькій правовій доктрині, згідно з якою підприємство як цілісний об'єкт права визнається лише об'єктом зобов'язальних угод. З точки зору речового права підприємство як об'єкт права не існує, на нього не може бути встановлено право власності, воно не може бути об'єктом застави, а також виступати єдиним цілим в процедурах неплатоспроможності. Права (зобов'язки), включені до складу підприємства, переходять від однієї особи до іншої у відповідності зі своєю природою, яка, згідно з пандектним вченням, визначається юридичною характеристикою об'єктів прав.

Відповідно, перехід прав на матеріальні елементи підприємства підпорядковуються положенням, передбаченим для такого роду угод: нерухомість передається за правилами, встановленими для нерухомості, рухомість – за правилами, встановленими для переходу прав на рухомі речі; права вимоги відступаються через цесію, з відповідним застосуванням правил про договір купівлі-продажу; борги – шляхом переведення (прийняття) боргу.

В цьому проявляється дія «принципу спеціалізації», в силу якого перехід (передача) права або його обтяження здійснюється з урахуванням спеціального правового режиму, встановленого відповідно із його (права) природою. Об'єктом речових прав для німецького права є індивідуально-визначені матеріальні предмети. Як видно, така юридична конструкція підприємства в повній мірі може бути застосовна лише в разі послідовного поділу в складі майна зобов'язальних і речових прав, з відповідним розмежуванням угод на зобов'язальні та речові.

Інші правопорядки, в яких ефект привласнення за правочинами *inter vivos* зв'язується з зобов'язальним договором, для того щоб забезпечити одномоментно перехід різних за своєю природою прав, виражених в юридичній конструкції підприємства, змушені вдаватися до фікції.

Так, із зазначеною метою в Україні, дотримуючись привабливого прикладу модельного законодавства СНД, на підприємство поширюється правовий режим нерухомого майна (ч. 3 ст. 191 ЦК). Очевидно, що реєстрація підприємства як нерухомості породжує складне питання – яке саме майно входить до складу цієї нерухомості. Як наслідок, підприємство як майновий комплекс вибуває з обороту. Отже, визнання підприємства нерухомістю – найменш вдала з можливих фікцій, що забезпечують його оборотоздатність.

Інтерес являє собою підхід до підприємства, сформований у французькому праві (Франція, Бельгія, провінція Квебек і ін.). Тут під підприємством розуміється комерційний фонд (*fonds de commerce*), який є сукупністю тілесних і безтілесних рухомих речей, які служать загальним

призначенням – здійснення підприємницької діяльності в сфері торгівлі і сервісу. Підприємство в цілому розглядається як складна рухома безтілесна річ (сукупність прав, об'єднаних навколо клієнтелі і покликаних її зберегти). Визнання підприємства рухомою річчю також слід вважати юридичною фікцією, що дозволяє забезпечити перехід прав по відношенню до підприємства єдиним правочином (*uno actu*).

Ще однією проблемною юридичною конструкцією відокремленого для певних цілей майна є **траст**.

У континентальному праві запропоновані два визначення трасту. Перше визначення знайшло відображення в DCFR: «Траст – це правові відносини, в яких довірчий управляючий зобов'язаний управляти або розпоряджатися одним або декількома активами (трастовим фондом) відповідно до умов, що регулюють відносини (умови трасту), в інтересах бенефіціара або з метою досягнення суспільних благ» (X. – 1:201 DCFR). Інше визначення спочатку закріплено у Французькому цивільному кодексі (ст. 2011): «Траст (*la fiducie*) – це юридична операція, за допомогою якої один або кілька учасників передають речові права, права вимоги, гарантії або інші майнові права або сукупність таких прав, дійсних або майбутніх, одному або декільком довірчим управляючим, які здійснюють їх для певної мети, на користь одного або декількох бенефіціарів. Ці права складають автономну майнову масу, відокремлену від інших прав і обов'язків, що належать майну довірчих управляючих.

Виходячи з наведених визначень трасту, слід, що ознаками, які конституюють його, є: 1) відособленість майнової маси від майнової маси інших осіб, в першу чергу самого довірчого управляючого; 2) наділення довірчого управляючого *правомочностями* щодо управління та розпорядження правами в складі певної майнової маси через реалізацію його обов'язків; 3) здійснення правочинів з управління та розпорядження правами та іншими прерогативами, що входять до складу майнової маси, в певних цілях.

Таким чином, конструкція трасту встановлює спеціальний правовий режим відокремленого з певною метою майна, управління і розпорядження яким здійснює довірчий власник. У зв'язку з цим зазначимо, що правова ідея трасту не знаходиться в перенесенні прав від засновника управління до довірчого управляючого. При заснованні трасту права і обов'язки як єдине ціле (трастовий фонд) відокремлюються без персоніфікації і передаються в управління довірчому управляючому для досягнення певної мети в інтересах бенефіціара. Дії по заснованню трасту не слід розглядати як акти відчуження прав, і довірчий управляючий не є правонаступником *inter vivos* прав

засновника трасту. Довірчий управляючий не набуває права з моменту заснування трасту, ці права вже існують в складі відокремленого майна, і створення трасту не тягне ефект внесення (останній передбачає, що право виникає з моменту його реєстрації). Права, що входять до складу трастового фонду, наділяються ефектом протиставимості з моменту їх публічного оголошення, відповідної реєстрації.

Помилкове, на мій погляд, розуміння трасту, яке передбачає диференціацію його моделей в залежності від наявності або відсутності передачі засновником управління довірчому управляючому окремих прав в складі майнової маси відбувається через невірну інтерпретацію поняття майна. Модель трасту, що припускає відчуження в порядку транслятивного правонаступництва окремих прав, в цьому випадку буде нічим іншим, як фікцією передачі права власності з усіма негативними наслідками, що випливають звідси для засновника управління, його правонаступників та інших кредиторів.

У всякому разі, виділення частини майна особи або його відступлення можливі тільки у випадках і на умовах, передбачених законом. При цьому майном, яке відступається без фікції визнання його об'єктом конкретного права (як це має місце в разі продажу підприємства) в нашому випадку може бути тільки майно засновника управління і лише в примусово типизованій конструкції трасту.

*Бурносенкова Ірина Артурівна,
аспірант кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УЧАСНИКІВ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Доктрина зняття корпоративної вуалі має іноземне походження та отримала свій розвиток перш за все в країнах загального права. При цьому не можна сказати, що сама концепція проколювання корпоративної вуалі є чужою українській правовій системі. Положення чинного законодавства містять елементи доктрини зняття корпоративної вуалі в її широкому розумінні. Так, згідно ч. 5 ст. 22 Закону України «Про теплопостачання» від 02.06.2005 № 2633-IV учасник (засновник) забезпечує погашення боргу теплопостачальної або теплогенеруючої організації перед постачальниками енергоносіїв у разі прийняття рішення про ліквідацію даної організації. Дане положення демонструє перехід ві-

повідальності за боргами компанії перед її кредиторами на її учасника в разі прийняття рішення про її ліквідацію.

Ч. 6 ст. 58 Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III передбачає можливість покладення відповідальності на пов'язану з банком особу, якщо внаслідок її дій або бездіяльності банку завдано шкоди: 1) з її вини, або 2) інша пов'язана з банком особа внаслідок таких дій або бездіяльності прямо або опосередковано отримала майнову вигоду. У другому випадку особа, дії або бездіяльність якої призвели до завданої шкоди, та особа, яка отримала майнову вигоду, несуть солідарну відповідальність за завдану банку шкоду. Пов'язані з банком особи несуть відповідальність своїм майном.

Поняття «пов'язаної з банком особи» визначено в ст. 52 шляхом перерахування послідовних категорій: 1) контролери банку; 2) особи, які мають істотну участь у банку, та особи, через яких ці особи здійснюють опосередковане володіння істотною участю у банку; 3) керівники банку, керівник служби внутрішнього аудиту, керівники та члени комітетів банку; 4) споріднені та афілійовані особи банку, у тому числі учасники банківської групи; 5) особи, які мають істотну участь у споріднених та афілійованих особах банку; 6) керівники юридичних осіб та керівники банків, які є спорідненими та афілійованими особами банку, керівник служби внутрішнього аудиту, керівники та члени комітетів цих осіб; 7) асоційовані особи фізичних осіб, зазначених у пунктах 1-6 цієї частини; 8) юридичні особи, в яких фізичні особи, зазначені в цій частині, є керівниками або власниками істотної участі; 9) будь-яка особа, через яку проводиться операція в інтересах осіб, зазначених у цій частині, та на яку здійснюють вплив під час проведення такої операції особи, зазначені в цій частині, через трудові, цивільні та інші відносини.

При цьому, контролер – це фізична або юридична особа, щодо якої не існує контролерів – фізичних осіб та яка має можливість здійснювати вирішальний вплив на управління або діяльність юридичної особи шляхом прямого та/або опосередкованого володіння самостійно або спільно з іншими особами часткою в юридичній особі, що відповідає еквіваленту 50 чи більше відсотків статутного капіталу та/або голосів юридичної особи, або незалежно від формального володіння здійснювати такий вплив на основі угоди чи будь-яким іншим чином.

Очевидно, що власники істотного внеску безпосередньо в банку або в іншій компанії в ланцюгу володіння корпоративними правами банку, також є особами, пов'язаними з банком. Закон визначає термін «істотна участь» як пряме та/або опосередковане володіння однією особою самостійно чи спільно з

іншими особами 10 і більше відсотками статутного капіталу та/або права голосу акцій, паїв юридичної особи або незалежна від формального володіння можливість значного впливу на управління чи діяльність юридичної особи. Особа визнається власником опосередкованої істотної участі незалежно від того, чи здійснює така особа контроль прямого власника участі в юридичній особі або контроль будь-якої іншої особи в ланцюгу володіння корпоративними правами такої юридичної особи.

Також, представляється доцільним вважати службовців банку особами, пов'язаними з банком. Зокрема, п. 3 ч. 1 ст. 52 виокремлює керівників банку, керівника служби внутрішнього аудиту, керівників та членів комітетів банку серед службовців банку як пов'язаних з банком осіб.

Певні елементи доктрини підняття корпоративної завіси також можна віднайти у Кодексі України з процедур банкрутства від 18.10.2018 № 2597-VIII. Так, згідно ч.6 ст.34, якщо керівник боржника допустив порушення вимог щодо звернення до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство, він несе солідарну відповідальність за незадоволення вимог кредиторів. Питання порушення керівником боржника зазначених вимог підлягає розгляду господарським судом під час здійснення провадження у справі. У разі виявлення такого порушення про це зазначається в ухвалі господарського суду, що є підставою для подальшого звернення кредиторів своїх вимог до зазначеної особи.

Найбільш яскраво, на думку автора, ідея пірсингу відображена в ч. 2 ст. 61:

У разі банкрутства боржника з вини його засновників (учасників, акціонерів) або інших осіб, у тому числі з вини керівника боржника, які мають право давати обов'язкові для боржника вказівки чи мають змогу іншим чином визначати його дії, на засновників (учасників, акціонерів) боржника – юридичної особи або інших осіб у разі недостатності майна боржника може бути покладена субсидіарна відповідальність за його зобов'язаннями.

Таке законодавче положення має за мету перенесення відповідальності за зобов'язаннями боржника на його засновника або іншу особу, яка має змогу визначати дії боржника. Пірсинг корпоративної вуалі, за своєю суттю, є інструментом притягнення до відповідальності третіх осіб за зобов'язанням боржника з метою захисту прав кредиторів. Таким чином, ч. 2 ст. 61 Кодексу України з процедур банкрутства втілює принцип проколювання корпоративної завіси.

Судовій практиці України також не чужі принципи пірсингу. У ряді справ, пов'язаних з банкрутством банку, Верховний Суд України прийняв позицію позивачів-учасників і визнав їх право на позовну вимогу. Зокрема, у пос-

танові від 24 жовтня 2017 року (справа № 826/1162/16) Верховний Суд України сформулював правовий висновок щодо права акціонеру банку на оскарження рішення, дії НБУ чи його посадових осіб до суду. Незважаючи на те що заходи впливу НБУ були спрямовані проти банку, було встановлено, що у виняткових випадках акціонер може бути визнаний потерпілим від дій чи рішень НБУ. Верховний Суд України визначив виняткові обставини, за яких акціонер може оскаржити рішення, дії НБУ чи його посадових осіб до суду: за умови, коли в такого акціонера акумулюється великий (значний, істотний) пакет акцій, що надає йому основоположний, вирішальний ступінь впливу на діяльність банку та/або, коли він є одноосібним власником всіх чи більшості акцій; за інших подібних критеріїв, за яких акціонер максимально наближається і/або може бути порівняний до особи, права якої прямо і безпосередньо були порушені діями чи рішенням НБУ.

На підставі проведеного дослідження зарубіжної практики застосування доктрини пірсингу, автор прийшов до висновку про те, що існують два фактори: альтер-его (контроль) та неправомірна поведінка контролера, що в сукупності впливають на рішення про проколювання корпоративної завіси. З огляду на специфіку корпоративних відносин, автор вважає розумним запропонувати визначити наступні ознаки здійснені контролю над юридичною особою: активи, фінанси та персонал. Юридична особа, особливо товариство з обмеженою відповідальністю, повинна бути відокремлена від її засновників. Якщо активи, фінанси та персонал компанії використовуються її учасником або службовою особою в особистих цілях, або коли його особисті активи та фінанси змішуються з такими компанії будь-яким іншим чином, – це свідчить про здійснення таким учасником або службовою особою контролю над товариством. Неправомірна поведінка контролера виражається в ухиленні від сплати боргів або в порушенні встановлених законом обов'язків.

Для забезпечення правової визначеності і сталого розвитку законодавства, необхідно гармонізувати законодавство України з міжнародними стандартами регулювання корпоративних відносин. Пропозиція покликана привести національне законодавство у відповідність із міжнародною практикою проколювання корпоративної завіси, і як наслідок, поліпшити інвестиційний клімат і умови здійснення підприємницької діяльності в Україні.

*Килимник Юлія Анатоліївна,
аспірантка кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У світовій практиці термін «волонтерство» використовується для характеристики праці волонтерів як виду діяльності, яка здійснюється людьми добровільно на безоплатній основі і переслідує досягнення соціальної мети, та вирішує нагальні проблеми громадянського суспільства.

Соціальна природа волонтерства полягає в наступному:

- допомогти в створенні стабільного становища людей в суспільстві;
- доповнити послуги, що надаються державними та муніципальними органами влади, а також підприємствами, але в тих випадках, коли ці послуги економічно неефективні, але життєво необхідні в суспільстві. (наприклад, діяльність волонтерів у військовій сфері внаслідок військової агресії РФ; послуги волонтерів особам які знаходяться у важких життєвих обставинах, та ін.)

Ю.В. Кривенко зазначає, що волонтерська діяльність виникає самостійно за ініціативи громадян, провадиться фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної платні але з відшкодуванням витрат, без просування по службі, для допомоги особам які знаходяться в складних життєвих умовах [1, с. 596].

Законодавець визначає, що волонтерська діяльність – добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги. Волонтерська допомога – роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами [2].

Волонтерська діяльність в світі підлягає правовому регулюванню. Першим документом можна відзначити Загальну декларацію прав людини, прийняту в 1948 р на третій сесії Генеральної Асамблеї ООН. У статті 29 декларації закріплено: «Кожна людина має обов'язки перед суспільством, у якому тільки й можливий вільний і повний розвиток її особи»

Однак в Україні поява ряду нормативно-правових актів, а саме ЦК та ПК України, Законів України «Про гуманітарну допомогу», «Про благодійну діяльність та благодійні організації», «Про громадські об'єднання», «Про волонтерську діяльність» на жаль докорінно не вплинули на ситуацію, а лише

визначили ряд законодавчих прогалин, які потребували та потребують термінового вирішення [3].

Базові принципи, які обґрунтовують фундаментальну роль волонтерства як основи для побудови громадянського суспільства, сформульовані в Загальній декларації добровольчества, одному з основних концептуальних документів у практиці розвитку добровольчого руху. Загальна декларація добровольчества була прийнята на XVI Всесвітній конференції Міжнародної асоціації добровольчих зусиль (Амстердам, січень, 2001 р Міжнародний рік добровольців.

Наступним важливим документом, що містить рекомендації щодо підтримки волонтерства (волонтерства), є Резолюція ООН А / RES / 56/38, прийнята 10 січня 2002 році на 56 сесії Генеральної Асамблеї ООН. Прийняття даного документа мотивовано визнанням світовою спільнотою цінного внеску волонтерства, включаючи традиційні форми взаємодопомоги та самодопомоги, офіційне надання послуг та інші форми громадської участі, в соціально-економічний розвиток з користю для суспільства в цілому і для самих добровольців. Робота на добровільних засадах є важливим компонентом будь-якої стратегії, націленої, зокрема, на вирішення соціальних проблем. У документі прописані рекомендації щодо заходів державної підтримки добровольчої діяльності національними урядами (підвищення інформованості громадськості про істотно важливий внесок волонтерства в соціальне та економічне функціонування суспільства; створення спільних заходів, що впливають на мотивацію, заохочення і підготовку волонтерів, створення бюджетних, законодавчих рамок та інше), а також заходи підтримки з боку системи Організації Об'єднаних Націй (підвищення обізнаності; залучення національних добровольців в свої програми, а також сприяння в зміцненні національного потенціалу)

Отже, правове регулювання волонтерської діяльності потрібно для того, щоб гарантувати волонтерам захист і відрізнити їх від найманих працівників. Волонтерська діяльність прямо або побічно потрапляє під дію законів про працю, оподаткування і цивільну відповідальності. Кожна країна формує власну модель регулювання волонтерської діяльності виходячи зі своїх соціальних, культурних та економічних умов. В даному контексті варто відзначити, що в багатьох європейських країнах і США існує правове регулювання волонтерської діяльності у вигляді законів і державних програм. В даних правових актах описані можливих організаторів волонтерської діяльності, типи і сфери діяльності пільг для учасників, принципи і критерії, що

регулюють відносини між державними відомствами та волонтерськими організаціями

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кривенко Ю.В. Благодійна та волонтерська діяльність: спільне та відмінне. Науковий журнал «Молодий вчений» №12.1(40) Грудень 2016. частина 4- 720. С.594-598
2. Про волонтерську діяльність: Закон України. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 42. ст.435.
3. Підстави здійснення волонтерської діяльності та волонтерської допомоги. Від Римського приватного права до права Європи: матер. Міжнар. наук-практичної конференції (м. Одеса, 15 травня, 2017 року). За заг.ред. д.ю.н., проф. Є.О.Харитонова. Одеса: Фенікс, 2017. С.68-71

*Колодін Артем Олексійович,
аспірант кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БЕРБОУТ-ЧАРТЕРУ

Одним з різновидів договору чартеру на теперішній час, є договір про користування чужим судном. Він відомий як «bare -boat charter». Законодавство багатьох країн ЄС (наприклад, Польщі), не мають спеціальних норм, що регулюють даний різновид договору. У зв'язку з чим до цього виду договорів можна застосувати відповідно правила ст. 659 ЦК Польщі про найм. Тільки в правових системах окремих країн існують закони, що регулюють фрахтування судна без екіпажу (Італія, Франція). Так, наприклад подібне положення закріплено у Законі НДР «Про морську торгівлю» 1976 року (§ 85 – 86 SHSG). Німецький закон визначив договір бербоут-чартеру використавши визначення договору оренди [4 С. 66-67].

Сторонами є орендодавець і орендарем. За цією угодою орендодавець надає орендареві неукомплектовані корабель (без екіпажу), а орендар зобов'язується виплатити узгоджений збір [6].

Під час дії бербоут-чартеру судно перебуває у володінні та розпорядженні фрахтувальника з метою досягнення певних результатів, а відповідно й під повним контролем фрахтувальника. Судновласник у свою чергу надає в бербоут-чартер лише судно. В подальшому фрахтувальник вживає заходів що найму екіпажу, який буде підпорядковується йому.

Всі витрати по експлуатації судна під час перебування його в бербоут-чартер несе фрахтувальник, він же відшкодовує збиток, завданий судну під час

дії бербоут-чартеру.

На підставі вищевикладеного, договір бербоут-чартеру можна визначити, як угоду, згідно з яким орендодавець передає фрахтувальнику корабель без екіпажу і обладнання (можливо, з частковим екіпажем і обладнанням) на певний термін, зазначений в договорі або на невизначений термін, а фрахтувальник зобов'язується виплатити орендодавцю узгоджену плату [7 С. 47-48]. Слід додати, що відповідно до ст. 767 ЦК України орендодавець повинен дати наймачеві (фрахтувальника) майно (чартерні судна) в стані, придатному для використання за призначенням, зокрема для навігації, а в свою чергу наймач (фрахтувальник) зобов'язаний підтримувати майно (в даному випадку судно) в такому стані в протягом всього терміну договору оренди [1].

Незважаючи на спільність договору оренди та бербоут-чартеру, важко говорити про ідентичність цих двох угод. Положення ст.ст. 767, 912 ЦК України [1], які можуть застосовуватися по ст. 203 КТМ України [2, 3] до бербоут-чартеру, носять дуже загальний характер, і не відображають специфіки такого рухомого майна, як морське судно. У зв'язку з чим, в договорі бербоут-чартера слід більш детально визначати права і обов'язки сторін.

На міжнародному морському ринку, існували умови фрахтування судна такі як угоди про тайм-чартер та рейсовий чартер. А от фрахтування судна в умовах бербоут-чартеру було лише епізодично і використовувалось державними організаціями або великими компаніями з метою здійснення, одноразово, певних дій щодо транспортування та перевезення у військових або особливих справах.

Застосування такого способу фрахтування транспортних засобів як «бербоут-чартер» набрало стрімкий рух з початку другої половини ХХ століття. Якщо раніше загальноновизначених стандартних форм бербоут-чартеру практично не існувало, то для урегулювання зазначеного на міжнародному рівні, з'явилася проформа «Берікон» у модифікаціях – А і Б, що було розроблено БІМКО [5].

Слід звернути увагу на відсутність конкретизованого положення регулюючого питання фрахтування транспортних засобів в умовах бербоут-чартеру у більшості іноземних законодавств. Основна увага робиться на регулювання правовідносин між судновласником та фрахтувальником у бербоут-чартері на підставі відповідного договору, тобто письмового документу в якому передбачено розподіл відповідальності та витрат з утримання і експлуатації транспортного засобу.

Таким чином, слід зазначити, що при відсутності міжнаціонального законодавства по бербоут-чартеру, фактичним джерелом нормалізації правових відносин стали стандартні контракти, широко використовувані в міжнародній

торгівлі. Ці форми докладно описують взаємні права та обов'язки сторін договору, уточнюють загальні правила ЦК України.

В даний час спостерігається збільшення ролі даного договору в світовій економіці, що, безсумнівно, має ряд причин. З одного боку, він забезпечує компанії значну економічну стабільність, що дає можливість використовувати судно протягом більш тривалого періоду при відсутності коштів на придбання судів. З іншого боку, бербоут-чартер дозволяє економічно вигідно використовувати судно. Даний договір дозволяє збільшити кількість перевезень без дорогого розширення флоту.

Таким чином, існують численні відмінності договору оренди та договору бербоут-чартеру, обумовлені специфічним предметом, який є морським судном. умовами, при яких судно використовується, а також різним порядком відшкодування витрат на технічне обслуговування і ремонт судна.

Слід зазначити, що договір оренди корабля значно відрізняється від правил, що регулюють договір оренди з точки зору ЦК України. Тому, в зв'язку зі зростаючим значенням цієї угоди в морському світі, було б доцільно більш врегулювати положення договору бербоут-чартеру в КТМ України, беручи до уваги специфіку практики і морських транспортних відносин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 45–46. Ст. 356.
2. Кодекс торговельного мореплавства України: Закон України 23 травня 1995 року № 176/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1995, №№ 47, 48, 49, 50, 51, 52, ст. 349. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-%D0%B2%D1%80#top>
3. Кодекс торговельного мореплавства України (КТМУ). Науково-практичний коментар. Коментовані кодекси – науково-практичні коментарі до чинного законодавства України. URL: <http://uazakon.ru/ukr/ktmu/index.htm>
4. Ніцелєвіч А. Договір фрахтування судна на час. Суднопластво. 2002. №1-2. С.66-67.
5. Судник Н.В. Організаційно-економічні основи забезпечення ефективної експлуатації орендованого флоту: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Ін-т проблем ринку та екон.-екол. дослідж. О., 2016. 20 с.
6. Цивільне право України. Договірні та недоговірні зобов'язання: підручник. За заг. ред. С.С. Бичкової. 3-тє вид., змін, та допов. К.: Алерта, 2014. 496 с.
7. Lista publicațiilor: Tașian Roman -1 articole. Descărcări – 2. Vizualizări – 287. Articole în reviste din RM – 1. 2016 – 1.

ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВІДНОСИН, ЩО ВИНИКАЮТЬ З ПЕРЕВЕЗЕННЯ ПОВІТРЯНИМ ТРАНСПОРТОМ ТА ЇХ РЕГУЛЮВАННЯ

Повітряний транспорт займає сьогодні провідне місце в світі за міжнародними пасажирськими перевезеннями, правове регулювання яких постійно розвивається і вдосконалюється [11].

Цивільний кодекс України [1] стосовно перевезення встановлює договірні основи відносин з перевезення, особливості відповідальності перевізника за затримку відправлення пасажирів, за втрату, недостачу і пошкодження (псування) багажу, за заподіяння шкоди життю і здоров'ю пасажирів, компенсації заподіяної шкоди, а також порядок пред'явлення претензій і позовів до перевізника.

Повітряний кодекс України, в свою чергу визначає правові та організаційні засади використання повітряного простору України та здійснення діяльності в галузі авіації з метою забезпечення потреб громадян і економіки, оборони і безпеки держави [2].

Типові норми, що регулюють порядок перевезення пасажирів, багажу, вантажів авіаційними організаціями України як регулярними, так і чартерними рейсами в Україні, встановлені Авіаційними правилами повітряних перевезень пасажирів і багажу, затверджених Наказом ДАС України от 26.11.2018 № 1239 [3].

У цьому документі підкреслюється, що Авіаційні правила перевезень розроблені відповідно до «Конвенції про уніфікацію Деяк правил міжнародних повітряних перевезень, від 28 травня 1999 року (м. Монреаль) [5], загальних умов перевезень пасажирів і багажу, встановленні Міжнародною Асоціацією повітряного транспорту («General Conditions of Carriage (passenger and baggage)»), резолюцій та рекомендованої практики Міжнародної асоціації повітряного транспорту (IATA) [7], Стандартами та Рекомендованою практикою Міжнародної організації цивільної авіації (ІКАО) [10], Повітряним кодексом України» [2].

Необхідно враховувати, що стосовно міжнародних перевезень зазначені Авіаційні правила застосовуються в частині, що не суперечить міжнародним угодам України про повітряне сполучення, а також законам, постановам, правилам і розпорядженням державних органів країни, на територію, з території або через територію якої здійснюються такі перевезення. Отже,

перевезення по міжнародним авіалініям здійснюється за міжнародними правилами, за внутрішніми авіалініям – за правилами внутрішнього законодавства, яке «має враховувати загальновідані міжнародні стандарти і правила» [3].

Крім того, необхідно мати на увазі, що відповідно до ч. 4 ст. 100 Повітряного кодексу України перевізники повинні встановлювати свої правила повітряних перевезень для підвищення ефективного та якісного перевезення, які не повинні суперечити цим Авіаційним правилам повітряних перевезень пасажирів і багажу авіаційними організаціями України і погіршувати встановлені цими правилами умови і норми обслуговування пасажирів [2].

Серед авіаперевізників, що здійснюють регулярні рейси на території України, свої правила повітряних перевезень пасажирів і багажу розроблені авіакомпанією «Міжнародні авіалінії України» [4], і доступні пасажиром для ознайомлення з їх змістом.

Договірні відносини між перевізником і пасажиром виникають на підставі договору повітряного перевезення пасажиром (при перевезенні пасажирів, багажу, вантажу регулярними рейсами) і відповідно до договору фрахтування повітряного судна (під час перевезення чартерними рейсами).

Договір перевезення є «ядром, що створює систему цивільно-правових відносин при здійсненні транспортного процесу» [8, С. 116-120] і, як правовий засіб, забезпечує задоволення потреб громадян в послугах авіаперевезення. Відносини сторін цього договору є «предметом регулювання, як внутрішнього повітряного законодавства, так і Конвенцій в області міжнародного приватного повітряного права» [9, С. 116-120].

Договір повітряного перевезення є публічним договором, за способом його укладення відноситься до договору приєднання і вимагає від пасажиром приєднання до договору повітряного перевезення на умовах, запропонованих конкретним перевізником. Це означає, що «договір перевезення є договором, в якому пасажир є слабкою стороною» [6, С. 74-83].

Договір повітряного перевезення пасажиром засвідчується квитком, а також багажної квитанцією в разі перевезення пасажиром багажу і транспортної накладної при перевезенні вантажів (ст. 98 ПК України) [2]. В даний час квиток, багажна квитанція, інші документи, що використовуються при наданні послуг з повітряного перевезення пасажирів можуть бути оформлені в електронному вигляді з розміщенням інформації в автоматизованій інформаційній системі оформлення повітряних перевезень.

Договір повітряного перевезення пасажиром вважається укладеним з моменту належної і своєчасної оплати пасажиром повітряного перевезення і

оформлення перевізного документа або його пасажиру. Відповідно до цього ж договором здійснюється і перевезення багажу, що належить пасажиру.

Для перевезення пасажирів та оформлення багажу перевізник відповідно до умов договору перевезення здійснює реєстрацію пасажирів та оформлення багажу із застосуванням автоматизованих систем контролю відправлень (ст. 103 ПК України).

Після реєстрації пасажирів та оформлення багажу обов'язки щодо збереження зареєстрованого багажу покладаються на перевізника.

Що стосується видачі багажу, то авіаперевізник або його агент зобов'язаний забезпечити інформування пасажирів про місце видачі зареєстрованого багажу в аеропорту призначення, зупинки або трансферу, а також про причини і тривалості будь-якої затримки в доставці багажу і забезпечити видачу багажу пасажирам.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 45-46. Ст. 356.
2. Повітряний кодекс України: Закон України від 19 травня 2011 року № 3393-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 48-49, ст.536
3. Про затвердження Авіаційних правил України «Правил повітряних перевезень та обслуговування пасажирів і багажу». Наказ Державної Авіаційної служби України від 26.11.2018 № 1239, Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 08 лютого 2019 р. за № 141/33112 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0141-19#Text>
4. Правила повітряних перевезень пасажирів та багажу приватного акціонерного товариства «Авіакомпанія «Міжнародні авіалінії України» (МАУ). URL: <https://www.flyuia.com/ua/ua/information/rules-and-regulations/carriage-rules>
5. Конвенція про уніфікацію деяких правил міжнародних повітряних перевезень від 28.05.1999 року. Закон України «Про приєднання до Конвенції про уніфікацію деяких правил міжнародних повітряних перевезень» від 17.12.2008 № 685-VI (685-17).
6. Абрикосов Д. С. Механізм цивільно-правового захисту прав пасажирів за договором перевезення пасажирів повітряним транспортом. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. 2014. № 3. С. 74-83. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_Jur_2014_3_12
7. Міжнародна асоціація повітряного транспорту. Юридична енциклопедія у 6 Ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2001. Т. 3 : К – М. 792 с.
8. Москаленко С.І. Ретроспективний аналіз діяльності цивільної авіації в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 1. С. 96-99.
9. Радчук О.П. Окремі питання правового регулювання міжнародних повітряних перевезень. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Вип. 53. Том 1. С. 116-120.

10.Скороход Ю. С. Міжнародна організація цивільної авіації. Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. Ред.кол.:Л. В. Губерський (голова) та ін. К.: Знання України, 2004. Т.2. 812с.

11.Транспортне право України: навч. посіб. За заг. ред. В. К. Гіжевського, Е. Ф. Демського. К.: Юрінком Інтер, 2002. С. 202-220.

12.The International Civil Aviation Organization (ICAO), a specialized agency of the United Nations, was created with the signing in Chicago, on 7 December 1944, of the Convention on International Civil Aviation. ICAO is the permanent body charged with the administration of the principles laid out in the Convention.

Балабан Вікторія Вікторівна,

*студентка 4-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції) Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Адаховська Н.С.*

**ПРОБЛЕМИ ЗАПОВІДАЛЬНОЇ ДІЄЗДАТНОСТІ
НЕПОВНОЛІТНІХ**

17 липня 2019 року постановою Кабінету Міністрів України № 650 було затверджено «Положення про робочу групу щодо рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства України».

Слід підкреслити, що основними завданнями є:

- дослідження цивільного законодавства України та визначення сфер, які необхідно адаптувати у відповідності до основних напрямів розвитку приватного права;

- опрацювання практики європейських країн щодо вдосконалення та підготовка пропозиції щодо оновлення цивільного законодавства України.

У зв'язку з цим, необхідно акцентувати увагу на тому, що цивільне законодавство України не є ідеальним та потребує усунення прогалин. За основу візьмемо окремі положення книги шостої Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) – спадкове право.

Спадкуванням, відповідно до ч. 1 ст. 1216 ЦК України, є перехід прав та обов'язків від фізичної особи, яка померла, до інших осіб [1]. ЦК України визначає два види спадкування, а саме: спадкування за заповітом або за законом. Хотілося б зупинитись на проблемних питаннях спадкування за заповітом.

Фізична особа, особисто, на випадок своєї смерті, може розпорядитись власним майном та скласти заповіт. При цьому законодавець обмежив коло осіб, які мають таке право, оскільки право на заповіт має лише фізична особа з повною цивільною дієздатністю (ч. 1 ст. 1234 ЦК України).

Судова практика у справах про спадкування зазначає, що заповіт, який було складено особою, що не мала на це права, зокрема, неповнолітньою особою (крім осіб, які в установленому порядку набули повну цивільну дієздатність) є нікчемним [2].

Отже, виникає колізія норм, оскільки, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 32 ЦК України, неповнолітні особи (віком від 14 до 18 років) мають право самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією або іншими доходами. Тобто, за логікою, у фізичної особи віком від 14 до 18 років є право заповідати свої доходи, однак таке розпорядження буде визнано недійсним, при чому право на заповіт здійснюється особисто, отже і законні представники неповнолітнього не вправі розпорядитись майном останнього на випадок його смерті.

Однак, якщо проаналізувати дане твердження, можна дійти до висновку, що правом на заповіт наділено неповнолітнього, який в установленому порядку набув повну цивільну дієздатність, а отже і заповідальну дієздатність.

Набути повну цивільну дієздатність, відповідно до ЦК України, можливо за заявою заінтересованої особи за письмовою згодою батьків (усиновлювачів) або піклувальника до органу опіки та піклування, яке виносить відповідне рішення або, якщо така згода відсутня, то повна цивільна дієздатність може бути надана за рішенням суду.

Варто відзначити, що заповідальна дієздатність співвідноситься з поняттям повної дієздатності, яку неповнолітні можуть отримати на законних підставах, адже у ЦК України прямо зазначено, що повна цивільна дієздатність, надана фізичній особі, поширюється на усі цивільні права та обов'язки.

При цьому Ю. Заїка, навпроти, вважає, що право на заповіт має бути пов'язано з досягненням повноліття, а не зі штучним наданням дієздатності, оскільки саме від віку залежить стан фізичного, психологічного, соціального розвитку особистості [3, с. 113].

Можна не погодитись із даним твердженням, оскільки стан фізичного, психологічного, соціального розвитку емансипованої особи відрізняється від аналогічного розвитку неповнолітнього, який не набув повної цивільної дієздатності. Саме тому законодавець передбачив можливість неповнолітнім набути більшого обсягу прав та обов'язків, адже в певних випадках виникає необхідність здійснювати права, властиві повнолітнім до досягнення такого віку. На підтвердження даного факту, слід зазначити, що особи у віці від 14 до 18 років здатні свідомо реалізовувати свої громадянські права та виконувати обов'язки.

Необхідно звернути увагу на те, що в різних країнах питання, з якого віку особа має право на заповіт визначається неоднаково. Наприклад, в США право

на заповіт виникає у 18 років, хоча в деяких штатах здатність розпоряджатись своїм майном на випадок смерті виникає з 14 років.

У Німеччині право на заповіт виникає в особи у віці 16 років, а в англійському законодавстві передбачена можливість морякам під час плавання та військовослужбовцям укладати заповіт з 14 років.

Варто відзначити, що право фізичної особи на власний розсуд розпорядитись своїм майном на випадок смерті, змінити чи скасувати заповіт у будь-який момент є основним принципом спадкового права – принципом свободи заповіту, і неповнолітня особа, яка в установленому законом порядку набула повної цивільної дієздатності, також має таку правову можливість [4].

Отже, можна зробити висновок, що питанню заповідальної дієздатності неповнолітніх приділено недостатньо уваги. При дослідженні даного питання необхідно проаналізувати практику іноземних держав, вивчити як позитивні так і негативні аспекти, оскільки це допоможе удосконалити норми ЦК України та врегулювати питання заповідальної дієздатності емансипованих осіб. Варто наголосити на тому, що нормативна база України щодо спадкових відносин має бути приведена у відповідність до законодавства країн Європейського союзу під час рекодифікації Цивільного кодексу України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv#n5764>.
2. Постанова Пленуму Верховного суду України № 7 від 30.05.2008 року «Про судову практику у справах про спадкування». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#top>.
3. Середницька І. А., Даниленко С. К. Особливості заповідальної дієздатності неповнолітніх. Південноукраїнський правничий часопис. № 4. 2013. С. 112- 114.
4. Достдар Р. М. Принцип свободи заповіту в контексті прав неповнолітніх осіб. URL:http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10274/Dostdar%20%20%20%20202_2017-201.pdf?sequence=1.

Вислогузова Маргарита Дмитрівна,
студентка 4 курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції) Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Адаховська Н.С.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ СЕКРЕТНОГО ЗАПОВІТУ З УРАХУВАННЯМ ІНОЗЕМНОГО ДОСВІДУ

Заповіт є одностороннім правочином в якому спадкодавець висловлює свою волю щодо подальшої долі майна, як рухомого так і нерухомого, яке перебуває у нього на праві власності. Правовий інститут секретного заповіту вступив в силу з прийняттям Цивільного кодексу України.

На сьогоднішній день існує ряд питань, які потребують врегулювання для ширшого застосування даного правового інституту. Необхідно з'ясувати чи може заповіт, який складається під час військових дій бути секретним. Важливим також є врегулювання питання складання та посвідчення секретного заповіту, оскільки досить часто на практиці зустрічаються випадки, коли секретні заповіти визнаються недійсними через недотримання вимог визначених в законі.

Проблематикою секретного заповіту займалися такі видатні науковці та вчені, як Я.В. Панталієнко, Ю.О. Заїка, О.Т. Путиліна, Б.С. Свіржський, Н.В. Швець та інші.

Основний зміст секретного заповіту впливає з аналізу статей 1249, 1250 та 1251 Цивільного кодексу України. Основний зміст секретного заповіту полягає, у тому що нотаріус посвідчує його без ознайомлення з ним. Заповідач передає секретний заповіт нотаріусу в заклеєному конверті, на конверті особа, яка склала заповіт обов'язково ставить свій підпис. Нотаріус зобов'язаний відповідно до норм закону поставити свій посвідчувальний напис, скріпити його печаткою і в присутності заповідача помістити його в інший конверт та опечатати.

Порядок оголошення секретного заповіту полягає у тому, що нотаріус визначає день коли буде розголошено зміст заповіту. В обов'язковому порядку про день оголошення заповіту він повідомляє членів сім'ї та родичів спадкодавця, якщо їхнє місце проживання йому відоме, або робить про це повідомлення в друкованих засобах масової інформації. У присутності заінтересованих осіб та двох свідків нотаріус відкриває конверт, у якому зберігався заповіт та оголошує його зміст. Підсумком оголошення заповіту є складання протоколу, який підписують нотаріус та свідки. У протоколі записується весь зміст заповіту.

Аналіз статті 1251 Цивільного кодексу України дає змогу зазначити, що право посвідчення належить лише нотаріусу і не може здійснювати будь якою іншою посадовою особою [1].

Для подальшого з'ясування змісту даного правового інституту необхідно розглянути досвід іноземних держав. Французький цивільний кодекс використовує термін таємного заповіту, оскільки доктрина сучасного французького права ототожнює поняття «секретний» і «таємний» заповіт. Згідно з французьким цивільним кодексом таємний заповіт – це заповіт, складений заповідачем і в запечатаному вигляді переданий на зберігання нотаріусу, як правило, в присутності свідків. Ця форма, що дозволяє забезпечити таємницю заповіту і його схоронність, прямо передбачена законодавством Франції (ст. ст. 969, 1007 ФЦК) [2, с. 4].

У Франції заповідач повинен подати заповіт в закритому, запечатаному і опечатаному вигляді нотаріусу та двом свідкам, заявити, що даний папір є його заповітом, та повідомити метод використання листа. Нотаріус складає акт підписання, який він пише власноручно або друкує на машинці на запечатаному заповіті, проставляє дату, вказує місце, де відбувається акт, дає опис конверта та печатки. Цей акт підписується заповідачем, нотаріусом та двома свідками [3, с. 178].

Цивільний кодекс Іспанії в статті 706 передбачає таку форму заповіту як секретний. Основною метою секретного заповіту згідно з іспанським законодавством є збереження у таємниці змісту заповіту до моменту смерті заповідача. Дотримання письмової форми є обов'язковою умовою для дійсності секретного заповіту, однак існують певні виключення з даного правила.

В статті 716 Цивільного кодексу Іспанії передбачено такий вид заповіту як військовий заповіт. Військовий заповіт можуть укладати військовослужбовці під час війни і бойових дій. Такий вид заповіту вчиняється як в усній, так і у секретній формі. Усний висловлюється тільки перед військовим (офіцером), який має ранг не менше капітана, а секретний – тільки військовому, який наділений повноваженнями нотаріуса тільки в даних ситуаціях. В Україні аналогічними є заповіти, які посвідчуються уповноваженими особами згідно ст.40 Закону України «Про нотаріат». Однак, у даному Законі нічого не сказано про посвідчення заповітів під час війни і бойових дій, як це зроблено у законодавстві Іспанії [4, с. 116].

Я вважаю, що для подальшого розвитку інституту секретного заповіту необхідно внести ряд доповнень до чинного законодавства.

По-перше, необхідно створити окремих спеціалізований реєстр секретних заповітів.

По-друге, необхідно закріпити в цивільному законодавстві положення про те, що при посвідченні секретного заповіту, окрім нотаріуса та спадкодавця, обов'язковою повинна бути участь двох свідків. Таке нововведення допоможе уникнути великої кількості заперечень родини спадкодавця щодо фальсифікації даного заповіту.

По-третє, необхідно передбачити можливість складання секретного заповіту не лише у письмовій формі, а й дозволити укладати його в усній формі у виключних випадках, наприклад під час воєнного чи надзвичайного стану, а також при стані війни.

Отже, метою секретного заповіту є забезпечення максимальної таємниці останньої волі заповідача. Викладені вище пропозиції направлені на ліквідацію прогалин в чинному законодавстві, а також на наближення розвитку даного інституту до міжнародних стандартів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Підпригора О.А. Заповіт як підстава спадкування. Вісник Запорізького державного університету. 2003. №1. С. 1-5.
3. Скрипник О.В. Форма заповіту за законодавством України та держав Західної Європи: порівняльний аналіз. Актуальні проблеми політики: Збірник наукових праць. Керівн. авт. кол. С.В. Ківалов; відп. за вип. Л.І. Кормич. Одеса, 2009. №. 36. С. 172 – 180.
4. Криштопа О. Заповіти, процедура їх складання, нотаріального посвідчення і реєстрації: Україна та Іспанія. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2011. № 87. С. 114-117.

Гладун Ліліанна Леонідівна,

*студентка 4-го курсу факультет прокуратури та слідства (кримінальної юстиції) Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Адаховська Н.С.*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ НЕПОВНОЛІТНІМИ

Прийняття спадщини – офіційна можливість набути прав та обов'язків спадкодавця. Однак існують певні труднощі при фактичному виконанні статей Цивільного кодексу, особливо коли спадкоємець є неповнолітнім. Це викликало особливу цікавість науковців та практиків до цього питання.

Ті чи інші аспекти спадкування є предметом наукової уваги дослідників, зокрема, Ю.І. Заїки, В.М. Марченко, П.С. Никитка, які висвітлювали основні проблеми спадкування.

Як пояснює Ю. О. Заїка, право на прийняття спадщини є суб'єктивним цивільним правом, зміст якого полягає в тому, що спадкоємцю надається альтернатива: прийняти спадщину або відмовитися від неї. Право на спадкування, як і кожне суб'єктивне право, надає управленій особі певні можливості [5].

З огляду на це на сьогодні прийняття спадщини неповнолітніми є актуальним.

Зокрема, доцільно відзначити проблему щодо самої можливості неповнолітніх розпоряджатися своїм заробітком, стипендією та іншими доходами, то це зазначено у ст. 32 ЦК України.

Відповідно до законодавства, ці особи не можуть заповідати майно, оскільки вони мають право самостійно використовувати отримуваний ними заробіток «із метою споживання», а заповіт не має такого наміру. Тобто, малолітні та неповнолітні особи не мають повної цивільної дієздатності щодо складання заповіту, адже у разі складання заповіту особою, яка не має повної цивільної дієздатності та вчинення заповіту через представника, призводить до нікчемності заповіту.

Як ми бачимо така можливість надається неповнолітнім Законом, оскільки вони вже є доволі свідомими особистостями і вже не потребують такого контролю за своїми діями батьками, усиновлювачами, чи піклувальником як малолітні, для прикладу.

Але, все ж таки, неповнолітні ще не є дорослими особистостями і не можуть в повній мірі правильно та розумно розпоряджатися всіма коштами, які в них можуть з'явитися у випадку смерті.

Тому, розумно, що суд за наявності певних підстав може обмежити право неповнолітньої особи самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією чи іншими доходами або позбавити її цього права.

На мою думку, правильно та справедливо надати можливість неповнолітнім розпоряджатися власне заробленими коштами, оскільки вони їх отримали у результаті своєї праці.

Але, якщо ми уявимо ситуацію, що це, наприклад, кошти, які перейшли до неповнолітнього у спадок, то тут, як я вважаю, було б доречним ввести положення щодо видачі даних коштів таким особам по досягненню ними повноліття, або хоча б, щоб був певний засіб захисту великої суми коштів від необдуманих витівок та можливих безцільових витрат такими особами великої суми коштів.

Згідно зі статтею 1 Конвенції ООН про права дитини, дитиною є кожна людська істота до досягнення нею 18-річного віку, якщо за законом, що застосовується до даної особи, вона не досягне повноліття раніше [1].

Так, статтею 6 Сімейного кодексу України та статтею 31-32 Цивільного Кодексу України, встановлено, що правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття, малолітньою вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років, неповнолітньою вважається дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років. Захист прав і законних інтересів дитини відповідно до сімейного та цивільного законодавства покладається, перш за все, на сім'ю, органи опіки та піклування, прокуратуру, суд [2, 3].

Відповідно до підпункту 3.5 пункту 3 Глави 1 Розділ II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: звертаючись до нотаріуса необхідно пам'ятати, що правочини від імені неповнолітніх можуть бути посвідчені лише за умови, якщо вони вчинені за згодою батьків (усиновлювачів) або піклувальника та з дозволу органу опіки та піклування [4].

Законодавець визначає неповнолітніх, малолітніх дітей, а також недієздатних та обмежено дієздатних осіб такими, що автоматично прийняли спадщину незалежно від місця їх проживання і від того чи подавали вони заяву про прийняття спадщини у встановлений законом шестимісячний термін, за винятком відмови їх представників від прийняття ними спадщини. Неповнолітня дитина, яка досягла 14-річного віку, має право подати таку заяву без згоди батьків або піклувальника [3].

Однак, якщо батьків, дітей, дорослих дітей та інших осіб суд позбавляє батьківських прав, і ці права не відновлюються на початку спадкування, батьки не мають права успадкувати спадщину після смерті своїх дітей. Щодо мови, яку підтримує спадкодавець.

Слід зазначити, що ці справи повинен визначати суд.

У деяких випадках людина навіть не має права вибору і стає заручником неповного законодавства. Неповнолітні у віці від 14 до 18 років можуть відмовитись прийняти спадщину за згодою своїх батьків (усиновлювачів), опікуна, піклувальника та піклувальника.

Опікун батька (усиновлювача) може відмовитись прийняти спадщину неповнолітньої або недієздатної особи без отримання опіки.

Як відомо, у нас є популістські традиції та звичаї, які вважаються соціальним захистом права власності дітей, тобто майже неможливо отримати згоду органу опіки та піклування на відмову від спадкових прав неповнолітніх

Ось такими проблемами може обернутися «захист» майнових прав неповнолітніх громадян. На мій погляд, законодавство у цій галузі вимагає постійного вдосконалення.

Отже, на основі вищевказаного нині українському законодавству необхідно врегулювати найбільш проблемні питання. Цивільний кодекс України, на жаль, визначає лише загальні положення прийняття спадщини, а щодо окремих суб'єктів, неповнолітніх, у практичній реалізації виходять із обсягу цивільної дієздатності, що є вкрай недостатньо ефективним у прийнятті конкретних рішень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конвенція ООН про права дитини від 20 .11. 1989 р. № 995_021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 720-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv/page>
4. Про затвердження порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>
5. Заїка Ю.О. Спадкове право в Україні: Становлення і розвиток. Монографія. Вид. 2, К.: КНТ, 2007. 24 с.

Голюк Надія Григорівна,

*Студентка 4-го курсу факультету прокуратури слідства (кримінальної юстиції) Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Адаховська Н. С.*

НЕДОСТОВІРНА ІНФОРМАЦІЯ, ЯК ПІДСТАВА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Після того, як кримінальна відповідальність за наклеп зникла в Україні в 2001 році, справи про розповсюдження неправдивої інформації (реальні чи очевидні) фактично розглядаються лише в порядку цивільного судочинства. Інститут цивільно-правової відповідальності за інформаційні правопорушення пояснюється складним характером інформаційного права, деякі з яких містяться в цивільному праві проте не чітко регламентовано.

Так у більшості праць сучасних дослідників їх результати щодо цивільно-правової відповідальності в інформаційному вимірі цивільно-правових досліджень, серед яких О.О. Тихомиров, Б. М. Гоголь, А. І. Марушак,

Є. В. Петров, є вагомим внеском у наукову основу правового реагування на соціально небезпечну поведінку в галузі сучасних інформаційних відносин.

Можна погодитися з поглядом О.О. Тихомирова, відповідно цивільне інформаційне правопорушення (проступок) доцільно визначити як протиправне діяння, яке виражається в порушенні цивільних інформаційних прав та невиконанні чи неналежному виконанні цивільних інформаційних обов'язків, передбачених договором або актом законодавства, що призводить до моральної та/або матеріальної шкоди, збитків, інших втрат. «Інформаційність» як ознака прав і обов'язків визначається їх відповідною об'єктною спрямованістю [3].

В загальному Цивільний кодекс України не тільки визначає інформацію, а й регулює цивільно-правові відносини, пов'язані з її використанням. Відносини, що виникають у зв'язку з доступом до інформації, часто пов'язані з правом власності, тому більшість способів захисту права власності на інформацію та цивільно-правову відповідальність за порушення цього права регулюються цивільним правом.

Сьогодні інформаційний продукт, що поширюється засобами масової інформації (далі – ЗМІ) перетворюється на психологічний засіб впливу на свідомість відповідної аудиторії. Більшість населення сприймає повідомлення ЗМІ як апіорі, правду, тому що такі джерела як «четверта влада» держави, фактично споживають неправдиву або напівправдиву інформацію, іноді роблячи помилкові висновки, ухвалюючи рішення і діючи відповідно до імпульсів ЗМІ.

Законодавство України не містить визначення недостовірної інформації та не визначає фактичних ознак. Встановлено лише ознаки ненадійності, які можна спростувати.

Частина третя статті 277 Цивільного кодексу України встановлює презумпцію недостовірності негативної інформації: «Негативна інформація, поширена про особу, вважається недостовірною, якщо особа, яка її поширила, не доведе протилежного» [1]. Тобто будь-яка негативна інформація буде розглядатися судом як недостовірна, якщо розповсюдjuвач інформації не доведе, що ця негативна інформація є істинною.

Якщо звернути увагу на особливості притягнення до цивільно-правової відповідальності то слід вказати, що однією із них є скорочення позовної давності – один рік застосовується, зокрема, до вимог: про спростування недостовірної інформації, поміщеної у засобах масової інформації, що визначено пунктом 2 частини 2 статті 258 Цивільного кодексу. Але вказана норма вважаємо не є широкоаспектною. Доречно пригадати такий інститут як *restitutio in integrum* – спосіб відновлення порушеного права. *Restitutio in*

integrum здійснюється шляхом поширення спростування недостовірної інформації або відповіді особи в тому ж засобі масової інформації та способом, який є найбільш близьким до способу поширення недостовірної інформації (п.п. 24-25 Постанови ПВСУ № 1 від 27 лютого 2009 р.).

Загальновідомо, що розповсюдження недостовірної інформації стосується загроз національної безпеки в інформаційній сфері. Сьогодні подібні дії носять системний характер, проте в країні досі немає ефективної протидії. Така опозиція сьогодні навіть не передбачена на рівні стратегій правової політики.

Останні політичні події продемонстрували не тільки інформаційну діяльність, але й інформаційну залежність населення сучасної країни від негативних інформаційних потоків. На основі інформаційної залежності населення в контексті політичного протистояння, кризи, антитерористичної боротьби з одномовним контрагентом, інформаційні впливи набувають особливого значення. Адже будучи ядром дистанційної комунікації, вони можуть виступати як засіб психічного розвитку підготовки інформаційно-залежного населення для наступних невіртуальних впливів.

Механізм впливів, що можуть здійснюватися ЗМІ, якщо погодитися з підходом С. О. Яременка, врешті-решт, спрямовується на психіку людини, але такий вплив може здійснюватися поетапно, спрямовуючись послідовно на окремі сегменти свідомості людини й викликаючи ті чи інші її видозміни. При цьому механізм готування людини до певних психічних реакцій носить доволі пролонгований характер, адже він утворюється з низки послідовних етапів впливів [4].

Як навмисне викривлення, так і подання неправдивих даних соціологічних опитувань, а також навмисне розповсюдження помилкових, спотворених або насичених коментарів, спричинених новинами, вже містить значний рівень загрози свідомості громадськості, оскільки ці дії, коли населення готове реагувати, може виступати як провокація заворушень, терористичних злочинів.

Притягнення у якості відповідачів автора та особи, відповідальної в засобі масової інформації за випуск інформаційних матеріалів, є винаходом судової практики. Пунктом 9 постанови Пленуму Верховного Суду України №1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» від 27 лютого 2009 року передбачено, що в справах про спростування інформації як відповідачі притягаються автор та орган масової інформації, який здійснив випуск інформації [2]. Очевидно, що така практика полягала у відсутності правового статусу багатьох редакцій друкованих ЗМІ, що ускладнювало захист своїх прав.

Виходячи з вищевикладеного, недостовірну інформацію можна визначити як інформацію, яка потрапляє в одну з наступних двох категорій:

1) відомості про суб'єкта, які поширювалися і сприймалися негативно, принаймні, певною групою членів суспільства, що може спричинити порушення немайнових прав зацікавленої особи, при цьому не має дійсного рішення суду про достовірність / неточність такої інформації;

2) будь-яка інформація, недостовірність якої встановлена судом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv/page>.

2. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02. 2009 р. № 1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09#Text

3. Тихомиров О. О. Інформаційні права людини як цивільно-правова категорія. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2015. № 1(34). С. 104–109.

4. Яременко С. О. Технології сублімінального впливу на психіку людини: кримінально-правові аспекти. Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Серія ПРАВО. 2014. Вип. 27. Том 3. С. 91.

Горковенко Валерія Сергіївна,

студентка 4-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції) Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: к.ю.н, доцент Адаховська Н. С.

ДО ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ

На практиці досить часто виявляється, що з об'єктивних причин процес прийняття спадщини як за законом, так і за заповітом, стикається зі складнощами, і такі спірні моменти допомагає вирішити суд.

Отже, темою нашого дослідження є практичне застосування норм цивільного законодавства за рішенням суду з огляду практики за 2020 рік.

Досить частою є проблема порушення строку прийняття спадщини. За загальним правилом на прийняття спадщини у спадкоємців є 6 місяців. Однак, такий строк може бути порушеним, у тому числі з поважних причин. Відповідно до ст.1272 ЦКУ пропуск з поважних причин є передумовою для надання додаткового строку за рішенням суду, а отже, визначення, які саме причини є поважними – прерогатива суду [1].

У Постанові ККС ВС від 23.11.2020 № 315/714/19 порушувалось питання, чи є гостре раптове захворювання позивача, яке сталося за декілька днів до

спливу шестимісячного строку для прийняття спадщини, поважною причиною пропуску строку (пропущено було 3 дні)?

Рішенням суду 1-ї інстанції у задоволенні позову відмовлено, оскільки у позивача було достатньо часу для подання заяви про прийняття спадщини, а його хвороба в останні дні спливу шестимісячного строку не є поважною причиною і підставою для встановлення додаткового строку.

Верховний Суд вказав, що суд апеляційної інстанції дійшов правильного висновку про наявність підстав для задоволення позову, адже вказана обставина пов'язана з об'єктивними, непереборними, істотними труднощами для спадкоємця, що потягло за собою незначний пропуск строку для прийняття спадщини [2].

Іншим проблемним аспектом у пропущенні строків є необізнаність спадкоємців про право на спадщину, що виникає в наслідок порушення нотаріусами їх обов'язків. Прикладом є справа, що розглядалась КЦС ВС від 21.09.2020 № 130/2517/18.

Позивач звернувся з позовом про визначення додаткового строку для прийняття спадщини. За обставинами справи відомо, що після смерті спадкодавець заповіла усе своє майно своєму сину та позивачу у рівних частинах, однак, позивач до вересня 2018 року не знав про наявність спадкових прав, оскільки не підтримував спілкування зі своїми родичами, зокрема і матір'ю, яка не повідомила його про існуючий заповіт. Нотаріус відмовив позивачу у зв'язку з пропуском 6-ти місячного строку.

При вирішенні цього спору ВС врахував свободу заповіту як фундаментальний принцип спадкового права та вказав: «виконуючи завдання цивільного судочинства, окрім основних принципів: справедливості, добросовісності та розумності, суд касаційної інстанції у окремих своїх постановках керується аксіомою цивільного судочинства: «Placuit in omnibus rebus praecipuum esse iustitiae aequitatisque quam stricti iuris rationem», яка означає «У всіх юридичних справах правосуддя й справедливість мають перевагу перед строгим розумінням права». Тому, ВС дійшов висновку, що обставини справи, наявність заповіту на користь позивача, недобросовісна поведінка відповідачів та нотаріуса, є підставами для визначення додаткового строку для прийняття спадщини [3].

Отже, неправомірна поведінка нотаріуса стає перешкодою у прийнятті спадщини. Виходячи з цього, необхідно вдосконалити механізм стягнень, що застосовуються до нотаріусів, адже фактично такими діями відбувається перешкоджання правосуддя та порушення прав спадкоємців.

Також заслуговує уваги розгляд питання, чи застосовуються положення ст. 1254 ЦК до випадків нікчемності наступного заповіту та при нікчемності наступного заповіту чи слід вести мову не про відновлення чинності попереднього заповіту, а про те, що вчинення наступного нікчемного заповіту, не може скасовувати попередній заповіт?

Позивачка звернулась до суду з позовом, в якому просила визнати незаконною та скасувати постанову нотаріуса про відмову у вчиненні нотаріальної дії та зобов'язати його видати свідоцтво про право на спадщину за заповітом від 18 квітня 2003 року. Позивачка є спадкоємницею за заповітом від 18.04.2003 року. За заповітом, складеним тим же спадкодавцем 19.06.2015 року, є інші спадкоємці, однак, його було визнано нікчемним. За цієї умови, нотаріус відмовив позивачці у видачі свідоцтва про право на спадщину за заповітом, і мотивував тим, що ця обставина чинність попереднього заповіту на користь позивача не відновлює. Позивачка вважає, що вказана постанова про відмову у вчиненні нотаріальної дії є незаконною, оскільки заповіт 19.06.2020 року судом недійсним не визнавався, цей заповіт є нікчемним у зв'язку з недотриманням порядку його посвідчення, а тому не може скасовувати попередній заповіт.

Колегія КЦС ВС в ухвалі від 18.11.2020 № 473/1878/19 дійшла наступних висновків. При відмові в задоволенні позову, суди вважали, що нотаріус правомірно відмовив позивачці, оскільки визнання заповіту від 10.06.2015 року нікчемним за відсутності підстав для визнання його недійсним чинність попереднього заповіту на користь позивача не відновлює. Колегія не погодилась з такими висновками, оскільки у випадку заповіту від 19.06.2015 року визнання такого правочину недійсним судом не вимагається. Недійсний правочин не створює юридичних наслідків, крім тих, що пов'язані з його недійсністю. Ч.4 ст. 1254 ЦК України розрахована тільки на визначення правових наслідків недійсності для оспорюваного заповіту і зовсім не регулює впливу нікчемності заповіту на відновлення попереднього заповіту. Варто звернути увагу, що частина четверта статті 1254 ЦК України і не може регулювати правові наслідки нікчемності заповіту. Це обумовлено тим, що нікчемний заповіт в принципі не може породжувати будь-який правовий результат, оскільки для права він взагалі не існує як волевиявлення. Неможливо допустити, щоб заповіт, складений на простому аркуші паперу, не посвідчений ніким і тому, будучи нікчемним, скасував би належним чином складений попередній заповіт. Тому при нікчемності другого заповіту слід вести мову не про відновлення чинності першого заповіту, а про те, що вчинення наступного нікчемного заповіту, не може скасовувати попередній заповіт. Положення частини четвертої статті 1254 ЦК України є виключенням із загального правила

про наслідки недійсності правочину, а отже, за аналогією застосовані бути не можуть [4].

Зараз це питання передано на розгляд Об'єднаної палати КЦС ВС для відступу від висновків щодо застосування ч. 4, ст. 1254 ЦК України у подібних правовідносинах, викладених у постановах Верховного Суду. На нашу думку, цілком слушним є такий висновок колегії КЦС ВС, оскільки застосування позицій ВС, що були раніше, призведуть до того, що воля спадкодавця буде порушена. Як останній, так і попередній заповіти містять волю спадкодавця, і якщо останній недійсний правочин розглядати як причину скасування попереднього заповіту, це призведе до того, що воля спадкодавця, хоч і попередня, також не буде врахована. Рішення Об'єднаної палати КЦС ВС може допомогти у встановленні істини щодо цієї колізії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Tsyvilnyi Kodeks Ukrainy § hlava 87 statia 1272 (2003). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Postanova Verkhovnoho sudu № 315/714/19 (23.11.2020). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93053652>.
3. Postanova KTaS VS (21.09.2020). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/91680615>.
4. Ukhvala KTaS VS (18.11.2020). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93053479>.

Гриценко Валерія Віталіївна,

*студентка 4-го курсу навчально-наукового інституту права Університету державної фіскальної служби України державного податкового університету
Науковий керівник: к.ю.н., професор Ведерніков Ю.А.*

ЮРИДИЧНІ КЛІНІКИ: ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ, СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ

Засади юридичних клінік, як безкоштовних правових осередків для малозабезпечених осіб та сьогодишніх прототипів юридичних клінік правничої освіти студентів-юристів були визначені у 1840 році російським викладачем Д. Мейером, який пізніше, у 1855 році, обґрунтував діяльність юридичної клініки теоретично таким чином : організація юридичних клінік має бути максимально простою – бідні люди, які потребують поради та правової допомоги, звертаються до професора, який завідує практикою. У присутності студентів він надає поради, розбираючи правові казуси, з якими звернулися за юридичною допомогою громадяни. За потреби одночасно безкоштовно можна було скласти заяву або судовий позов. Більш складні справи могли розподілятися між

окремими студентами (кураторами). Дещо пізніше ідея юридичних клінік висвітлювалась у працях німецьких авторів А. Штольца, О. Фішера, К. Штоя, Г. Фроммгольда, росіянина О. Люблінського. Це дає змогу припустити, що юридичні клініки утворювалися у зазначених країнах в кінці XIX – на початку XX століття.

Слід зазначити, що з огляду на окремі непрямі свідчення на початку XX століття юридичні клініки існували при Московському університеті імені М.В. Ломоносова та Університеті святого Володимира у місті Києві. Проте з 1930-х роках юридична клінічна освіта в світі пов'язується з американськими правничими школами. На початку 1970-х років це явище стало поширюватись у наближених до Сполучених Штатів Америки англійських та австралійських системах освіти, а з 1990-х років – набуло розповсюдження майже на весь світ.

Як свідчить аналіз зарубіжної та вітчизняної літератури в Європейському середовищі наприкінці XX століття одним із проявів інтеграційних процесів було створення Всесвітнього альянсу за реформу юридичної освіти в дусі справедливості (GAJE). Ця міжнародна організація об'єднала представників юридичного клінічного руху мало не в усіх державах світу, оскільки юридична клінічна освіта стала ключовою в навчанні справедливості як ідеї, яку намагаються впровадити члени GAJE в юридичну освіту та практичну діяльність юристів. Як результат, нині юридичні клініки на юридичних факультетах провідних навчальних закладів Європи стали невід'ємною складовою існуючого структурованого університетського механізму, обов'язковою частиною навчального курсу, який студенти мають засвоїти.

Повсякденна робота юридичних клінік на сьогодні має дві головні мети клінічної юридичної освіти: виховувати суспільно відповідальних юристів і надавати безкоштовні юридичні послуги малозабезпеченим верствам населення. Юридична клінічна освіта поєднує офіційні та неофіційні форми і методи навчання студентів правничій професії, засновані на інтерактивній педагогіці, реальному вирішенні справ, аналізі існуючих проблем правозастосування та усвідомленні соціальної ролі правника в сучасному світі щодо забезпечення верховенства закону, забезпечення доступу до правосуддя та мирного вирішення конфліктів, розв'язання соціальних проблем.

Стосовно українських реалій це означає – юридична клініка створюється, у вищих навчальних закладах освіти для практичного навчання студентів юристів майбутньої професії шляхом здійснення професійних навичок під керівництвом фахових викладачів в тому числі із залученням юристів-практиків (нотаріусів, адвокатів, суддів, працівників поліції і т.д.).

Значним поштовхом до створення юридичних клінік у вищих навчальних закладах освіти став Указ Президента України №992/2001 «Про Національну програму правової освіти населення» від 18 жовтня 2001 року [1].

Історія створення юридичної клініки в Університеті державної фіскальної служби України бере свій початок з моменту створення необхідних умов для набуття широкими верствами приріпінського населення правових знань та навичок у їх застосуванні, забезпечення доступу громадян до джерел правової інформації.

У 2002 році в Національній академії державної податкової служби України за спільної ініціативи колективу юридичного факультету, Київської обласної організації Спілки юристів України була створена первинна організація, до якої увійшли викладачі та студенти юридичного факультету, яку очолила Т.Б. Шолкова [2]. Виходячи із мети діяльності Первинної організації Київської обласної організації Спілки юристів України у 2004 році створено на її базі «Юридичну клініку» та затверджено Положення про її роботу.

Завдячуючи зусиллям юридичної спільноти вже у 2004 року в Україні створена Асоціація юридичних клінік, співзасновником якої стала «Юридична клініка» Академії. До Асоціації згодом увійшли всі юридичні клініки України, на сьогодні їх понад 50.

Наказом ректора № 1118 від 24 червня 2009 року клініку реорганізовано в Навчально-практичний центр «Ірпінська юридична клініка «Справедливість» юридичного факультету Національного університету ДПС України, завідувачем була призначена Т.Б. Шолкова.

За час існування юридичної клініки нашого університету її очолювали: О.В. Шпильківська, С.В. Фетісова, С.Д. Верзун, О.В. Заброцька та К.В. Глуценко.

У 2017 році Навчально-практичний центр «Ірпінська юридична клініка «Справедливість» реорганізовується в НПЛ «Юридична клініка», яку очолює Н.М. Корінна.

За час свого існування в «Юридичній клініці» поєднали навчальну із практичною професійною підготовкою понад 500 здобувачів вищої освіти, було надано понад 4500 консультацій населенню з різних галузей права, представлено 47 клієнтів в судах різних інстанцій, з яких 29 виграло. Учасниками «Юридичної клініки» було проведено 547 лекційно-тренінгових занять зі школярами в рамках курсу «Практичне право для школярів», під час якого матеріал подається з актуальних питань права з використанням інтерактивних методик. Члени «Юридичної клініки» прийняли участь у 180

заходах (семінари, тренінги, конференції тощо), які проводились як на території України, так і за її межами [2].

За час існування «Юридичної клініки» було виграно три міжнародні гранти на фінансування діяльності ІЮК у сумі понад 10 000 дол. США (1 грант від ABA ROLI, 2 гранти від Міжнародного фонду «Відродження»).

У 2007 році завідувач «Юридичної клініки» Т.Б. Шолкова перемогла у конкурсі серед викладачів юридичних клінік та отримала можливість, з метою обміну досвідом, відвідати юридичні клініки Польщі (м. Краків, м. Лодзь, м. Варшава).

У березні 2017 року здобувачі вищої освіти Навчально-наукового інституту права Олена Сероветнік та Інна Пшенична за результатами ІV відбіркових турів та рішенням колегії з 10 суддів зайняли почесне 1 місце на Національній Олімпіаді юридичних клінік України з консультування клієнтів, отримавши право представляти Україну та Університет на щорічних Міжнародних змаганнях з консультування клієнтів ім. М. Брауна – Л. Мостена, які проходили з 19 по 22 квітня 2017 року у м. Кентербері (Великобританія).

У грудні 2017 року «Юридична клініка» перемогла у тендері, який був оголошений Асоціацією юридичних клінік України на проведення Всеукраїнської Олімпіади з консультування клієнтів.

З 03 по 05 березня 2018 року Університет ДФС України приймав на своїй базі Національну Олімпіаду юридичних клінік України з консультування клієнтів, у якій прийняло участь 20 кращих команд з закладів вищої освіти та більше 100 учасників.

У травні 2018 року НПЛ «Юридична клініка» пройшла моніторинг своєї діяльності, і підтвердила, що її діяльність відповідає Стандартам юридичної клінічної освіти.

У своїй діяльності НПЛ «Юридична клініка» тісно співпрацює з державними органами та громадськими організаціями в сфері проведення заходів з правової освіти населення в межах Київської області.

Крім того, учасники НПЛ «Юридична клініка» є членами таких громадських організацій як: Київська обласна організація Союзу юристів України, Первинна організація Київська обласна організація Союзу юристів України, Координаційна рада молодих юристів м. Ірпеня, Координаційна рада молодих юристів Головного управління юстиції Київської області, Асоціації правників України, ELSA [2].

Отже, важливим чинником функціонування юридичної клінічної освіти є діяльність національних та міжнародних асоціацій юридичних клінік. Основне їх завдання: підтримка, розвиток і просування програм клінічної освіти

ЛІТАРАТУРА :

1. Про Національну програму правової освіти населення: Указ Президента України від 18 жовтня 2001 р. № 992 / 2001. Офіційний вісник України. 2001. № 43. ст. 36
2. Положення про НПЛ Юридична клініка ННП УДФСУ 2016. URL: <http://www.nusta.edu.ua/>
3. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 06 червня 2011 року (зі змінами і допов.). Відомості Верховної Ради України. 2011. № 51. Ст.2136.
4. Стандарти діяльності юридичних клінік України, схвалені на Все Українському З'їзді Асоціації юридичних клінік України протокол № 02 від 19 червня 2014 р. URL:<https://legalclinics.in.ua/standarty-diyalnosti-yurydychny>

Дарієнко Вікторія Вікторівна,

*студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Завальнюк С.В.*

ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СПАДКУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ ВКЛАДІВ

Нагальною проблемою сьогодення є питання спадкування права на вклад або депозит. Порядок регулювання спадкування банківських вкладів залишається проблемним як у теорії цивільного права, так і в юридичній практиці.

Згідно ст.1058 ЦК України в основі відносин за вкладом лежить договір, а предметом банківського вкладу є грошові кошти, проте не всі грошові вклади у банку можуть виступати предметом заповідального розпорядження. Особливістю правового режиму банківського вкладу як об'єкта спадщини є: спосіб набуття права власності на банківський вклад; передбачений законом порядок користування банківським вкладом; законодавства щодо захисту прав та інтересів спадкоємців як власників банківського вкладу [4, с.45].

Проблемним, наразі, є питання розшуку такого об'єкта спадщини, як вклад у банку, якщо спадкоємцям не відомо, чи було спадкодавцем здійснено такі заощадження. На цьому етапі виникає низка проблемних питань. Якщо при розшуку нерухомого майна нотаріус може подати запит до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, знайти банківський вклад досить складно, адже відповідного реєстру немає. Навіть коли спадкоємцям відомо, що у спадкодавця був відкритий банківський вклад, проте вони не знають де саме і не мають підтверджувальних документів, здійснити розшук такого об'єкта спадщини неможливо. Така ситуація доволі часто виникає, коли спадкодавець

не розповідав про відкритий рахунок, посилаючись на добрі наміри для родини на майбутнє, однак не зауважив, що з юридичного боку при оформленні спадщини виникає така ситуація, коли банківський вклад, як об'єкт спадщини, не буде врахований [3, с.199].

У випадку, коли виникає подібна ситуація, коли при існуванні сотень банківських установ, нотаріус не в змозі направити відповідні запити до кожної. Окрім того, банківським законодавством України встановлена банківська таємниця, що унеможливує розшук об'єктів спадщини як банківський вклад, навіть коли спадкоємцям відома банківська установа, де у спадкодавця міг бути відкритий рахунок. У таких випадках спадкування прав та обов'язків здійснюється лише частково, що є порушенням спадкових прав спадкоємців. Тобто, постає нагальна проблема у неможливості розшуку об'єктів, що складають собою спадщину. Створення єдиної бази здійснених вкладів (депозитів) дасть змогу нотаріусам розшукувати майно спадкодавця по відкритій спадковій справі та здійснювати запити щодо наявності вкладу у банківських установах, не порушуючи при цьому банківську таємницю [2].

Проте, беручи до уваги ст.ст. 1059, 1218, 1298 ЦК України спадкодавець має право розпорядитись правом вимоги грошових коштів, які були внесені на підставі договору банківського вкладу. З цього можна зробити висновки, що об'єктом спадщини буде виступати саме зобов'язальне право вимоги грошових коштів, які були внесені і знаходяться у фінансовій установі. Фактично, частина коштів може бути одержана спадкоємцями за дозволом нотаріуса за умови обставин, які мають істотне значення, наприклад- комунальні платежі за інше спадкове майно [1].

Підводячи підсумки вищевикладеного, можна зазначити, що спадкування банківських вкладів має свої особливості. По-перше, об'єктом спадкування може бути як вклад, так і право вимоги на видачу суми вкладу. По-друге, право на вклад має спеціальний порядок спадкування- можливість вчинення заповідального розпорядження. По-третє, норми банківського права та цивільне законодавство потребують удосконалення в частині, що складає сам предмет спадкування банківських вкладів та процесуальний порядок розпорядження банківським вкладом. Отже, на нашу думку, вирішення такої проблеми, як пошук об'єктів банківського вкладу, можливе шляхом створення Єдиного реєстру вкладників задля полегшення розшуку об'єктів банківського вкладу та реалізації прав спадкоємців у повному обсязі. При створенні такого реєстру слід врахувати вимоги банківського законодавства в частині банківської таємниці. Саме це дасть можливість нотаріусам здійснювати запити щодо

наявності вкладу у банку або іншій фінансовій установі в рамках розшуку майна спадкодавця по відповідній спадковій справі.

ЛІТАРАТУРА :

1. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 № 435-IV. База даних (БД) «Законодавство України»/Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. Про банки і банківську діяльність: закон України від 07.12.2000 № 2121-III. БД «Законодавство України». ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
3. Гордон М. В. Наследование по закону и по завещанию: учеб. пособие. М.: Юрид. лит., 1967. С. 44–47.
4. Желіховська Ю. В. Спадкування права на вклад у банку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2013. № 22, ч. 1, т. 1. С. 199–206.
5. Кондратова А. Особливості спадкування прав на вклад у банку (інші фінансові уста- нови). National law journal: theory and practice. 2016. № 5. С. 86–90.

*Івахненко Єлизавета Олександрівна,
студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Берназ-Лукавецька О.М.*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДОГОВОРУ ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ

Кожна людина може реалізувати своє право власності як у речових, так і в зобов'язальних правовідносинах. Завдяки наявності різноманітних договірних конструкцій учасники цивільних правовідносин мають можливість самостійно обирати відповідний варіант поведінки та права і обов'язки, що виникають в них не тільки за законом але і безпосередньо в договорах. Проте, щоб мати змогу обирати належні варіанти поведінки потрібно володіти основами у сфері права, з чим, на жаль, в українському суспільстві є недоліки. Не виключенням є договір довічного утримання, який на практиці є дуже суперечливим через зловживання правами обома сторонами контрагентів.

Про договір довічного утримання у своїх працях розповідали такі науковці як, І.В. Несторова, В.Ф. Маслов, Р.А. Майданчик, І.П. Івашова та інші вчені-цивілісти. Але незважаючи на актуальність даних договорів, раніше неврегульовані моменти щодо укладення, посвідчення, визначення істотних умов договору залишаються неврегульованими та потребують більш змістовного правового аналізу та детального розгляду цього питання в усіх його аспектах та проявах.

Згідно з ст. 744 Цивільного кодексу України за договором довічного утримання (догляду) одна сторона (відчужувач) передає іншій стороні

(набувачеві) власність житловий будинок, квартиру або їх частину, інше нерухоме майно або рухоме майно, яке має значну цінність, взамін чого набувач зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням та (або) доглядом довічно [1]. Далі в цивільному кодексі є норми, що регулюють питання передання нерухомого майна, яке передається у власність набувача лише після нотаріального посвідчення договору і держаної реєстрації переходу речових прав на майно. Але у даному випадку нерухоме майно переходить повністю у власність набувача, тому деякі науковці висловлюють думку, що майно повинно складати спільну сумісну власність учасників договору [2, с.112]. І з цим можна погодитися, адже за такої умови один з контрагентів не в змозі відчужити житло без нотаріально завіреної згоди іншого співвласника, що в свою чергу, зрівнює в правах обидві сторони укладеного контракту. Відповідно до вищевикладеного, ми пропонуємо доповнити ст. 334 Цивільного кодексу України пунктом про визнання спільної сумісної власності контрагентів до моменту виконання усіх умов договору довічного утримання (догляду).

Основна мета договору довічного утримання (догляду) – це надання матеріального забезпечення, утримання та догляду за відчужувачем до його смерті [3, с.63]. Проте, якщо розбирати сам термін «утримання» виникає багато питань щодо його змісту, адже це не лише матеріальне забезпечення, а й забезпечення ліками, харчами, довічного користування житлом. Тому, при державному посвідченні нотаріус повинен перевірити істотні умови договору: зміст договору довічного утримання (нагляду), можливість набувача порушення права користування будинком відчужувача або догляду за ним. Враховуючи цей недолік, пропонуємо на рівні Цивільного кодексу України надати визначення поняттю «утримання», адже наявність у законі чітко окреслених складових даної дефініції сприяє усуненню ризиків виникнення конфліктних ситуацій на основі порушення прав однієї зі сторін.

Відповідно до ст.755 Цивільного кодексу України договір довічного утримання (догляду) може бути розірваний за рішенням суду на вимогу відчужувача або третьої особи, на користь якої він був укладений, у разі невиконання або неналежного виконання своїх обов'язків набувачем незалежно від його вини або на вимогу набувача [1]. Виходячи з вищевикладеного можна стверджувати, що головним правовим наслідком розірвання договору довічного утримання (догляду) є обов'язок повернути житло відчужувачу, проте всі витрати, які набувач поніс на утримання відчужувача не компенсуються. Отже, постає питання чи дійсно набувач недобросовісно виконував свої обов'язки, адже на практиці дедалі більше трапляються випадки зловживання своїм

вигідним становищем відчужувача, який може неодноразово змінювати своє місце проживання та не ставити до відома про це набувача, який не має змоги виконувати належним чином свої обов'язки, що в свою чергу призводить до прострочення виконання договору довічного утримання (догляду).

Якщо кредитор не вчинив дії, до вчинення яких боржник не міг виконати свій обов'язок, виконання зобов'язання може бути відстрочене на час прострочення кредитора [4, ст.63]. Тобто, набувач наділений правом не надавати утримання протягом строку відчужувачу і в такому випадку не нестиме цивільно-правову відповідальність за умови доведення факту того, що він пропонував належне виконання своїх обов'язків, проте не зміг їх реалізувати через небажання відчужувача.

Відповідно до вищевикладеного можна дійти до висновку, що договір довічного утримання (нагляду) має свої особливості в правовому регулюванні та є доволі розповсюдженим договором у повсякденному житті. Проте виникають складнощі при укладенні таких договорів через недостатню обізнаність суспільства, потрібно приділяти більше уваги істотним умовам договору: спосіб, вид та розмір матеріального забезпечення, порядок розірвання, можливі правові наслідки. Враховуючи змішаний характер договору довічного утримання (догляду) наступні наукові дослідження та співвідношення з іншими договорами, які мають схоже правове регулювання, будуть мати значне науково-теоретичне значення у майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV (зі змінами). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Маслов В. Ф. Договори с условием пожизненного содержания. Советское государство и право. 1954. № 6. С. 112-116.
3. Аномалії в цивільному праві України: навч.-практ. Посібник. За ред. Р. А. Майданика. Київ : Юстініан, 2007. 912 с.
4. Івашова І. П. Особливості правового регулювання договору довічного утримання (догляду). Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. 2017. Вип. 26. С. 62-64.

Клець Іванна Ігорівна,

*студентка 4-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції) Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Адаховська Н.С.*

ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ЦК УКРАЇНИ

Інститут відповідальності є одним з найважливіших та найдавніших у цивільному праві. Проте, визначення поняття цивільно-правової відповідальності, формуючись протягом декількох тисячоліть та незважаючи на безліч досліджень цього питання, залишається актуальним і дискусійним. Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) не закріпив дане поняття.

Теоретичною основою цієї проблематики являються роботи відомих вітчизняних та зарубіжних науковців: С. Алексєєва, Л. Баранової, С. Братуся, В. Деревіна, О. Йоффе, О. Красавчикова, Г. Матвєєва, В. Приймака, С. Сібільова, В. Тархова, Є. Харитонова, О. Церковної та інших.

Цивільно-правова відповідальність являється самостійним різновидом юридичної відповідальності завдяки особливому характеру мети, призначенню та ряду специфічних ознак. Такими ознаками є: 1) майновий характер; 2) відповідальність юридично рівних суб'єктів перед одним; 3) компенсаційний характер. Група вчених (С. Братусь, О. Красавчиков, О. Йоффе, М. Шаргородський, В. Васькін, Є. Харитонов, О. Отраднава, І. Калетнік, Р. Шишка, О. Шишка) притримується думки, що юридичною відповідальністю, в т. ч. і цивільно-правовою, є застосування юрисдикційними органами примусових заходів до правопорушника.

Найбільш вдале визначення поняття цивільно-правової відповідальності Є. О. Харитонова, під якою він розуміє покладання на правопорушника оснований на законі неvigідних правових наслідків, які виявляються у позбавленні його певних прав, або в заміні невиконаного обов'язку новим обов'язком або у приєднанні до невиконаного обов'язку нового, додаткового [1, с. 445].

Однак найбільш гострим та дискусійним було і залишається питання підстав виникнення цивільно-правової відповідальності. Слід вказати, що у науці цивільного права склалися різні точки зору науковців щодо їх визначення. Так, В. В. Вітрянський зазначає, що підставою цивільно-правової відповідальності (єдиною та загальною) є порушення суб'єктивних цивільних прав, як майнових, так і особистих немайнових, оскільки цивільно-правова відповідальність є відповідальністю одного учасника майнового обороту перед іншим, відповідальність порушника перед потерпілим, її загальною метою є

відновлення порушеного права на основі принципу відповідності розміру відповідальності розміру заподіяної шкоди або збитків. В свою чергу, В. С. Євтеєєв вважає, що найбільш прийнятним є розуміння підстави цивільно-правової відповідальності як джерела її встановлення. Виходячи з цього аспекту, він виділяє дві підстави відповідальності – закон і договір [2, с. 227].

Проте В. Д. Примак стверджує, що цивільна відповідальність може наставати за наявності різних умов, коло яких у кожному конкретному випадку встановлюється не тільки законом, а й договором, і може визначатися особливостями певного різновиду цивільних відносин та порушених прав [3, с. 140].

Відповідальність боржника настає не за будь-якого порушення суб'єктивного цивільного права, на чому наголошують вищезазначені вчені, а лише за наявності тих обставин, які законом визнаються необхідними для притягнення до такої відповідальності. Зазначені обставини і є підставами виникнення цивільно-правової відповідальності. До них, зокрема, належать: 1) шкода, як моральна (фізична, духовна), так і майнова; 2) протиправна поведінка заподіювача, яка може проявлятися як у активних його діях, так і у пасивних; 3) причинний зв'язок між шкодою та протиправною поведінкою; 4) вина або відсутність власної вини.

Грошове вираження майнової шкоди іменують збитками. Відповідно до положень статті 22 ЦК України особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування.

В свою чергу, збитками є: 1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода) [4].

Важливим моментом є те, що шкода незалежно від форми вини (тобто умислу чи необережності) повинна відшкодовуватись у повному розмірі. Таке положення являється спеціальним принципом регулювання зобов'язань з відшкодування шкоди, тобто таким, що стосується лише конкретного правового інституту.

У зв'язку з тим, що питання цивільно-правової відповідальності у сьогоденні є одним з найактуальніших в цивільному праві, слід наголосити на необхідності законодавчого закріплення визначення цивільно-правової відповідальності з урахуванням тих ознак, які склалися у цивільно-правовій теорії, а також закріплення підстав її виникнення у ЦК України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Харитонов Є. О., Старцев О. В. Поняття цивільно-правової відповідальності. Цивільне право України : підручник. Вид. 2, перероб. і доп. К. : Істина, 2007. 806 с.
2. Загородній С. А. Актуальні проблеми виникнення цивільно-правової відповідальності. Право і безпека. 2011. № 1 (38). 278 с.
3. Примак В. Д. Цивільно-правова відповідальність юридичних осіб : монографія. К. : Юрінком Інтер, 2007. 432 с.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page>

Кріпак Надія Григорівна,

*студентка 4-го курсу факультету прокуратури та слідства Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Адаховська Н.С.*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ ДОГОВОРУ ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ

Чи можна забезпечити собі спокійну старість, перестати перейматись за сплату комунальних платежів, забезпечити власний добробут і звільнити родичів від спадкових спорів? Так, адже цивільним законодавством України передбачена можливість укладання договору довічного утримання. Проте, не зважаючи на блага мету, законодавцю все ж таки не вдалося виключити всі передумови настання певних проблем, які виникають у процесі його виконання. Отже є потреба розглянути проблемні аспекти виконання такого договору, щоб убезпечити майбутніх відчужувачів та набувачів від негативних для них правових наслідків.

Спочатку слід зазначити, що договір довічного утримання являє собою договір за яким одна сторона (відчужувач) передає другій стороні (набувачеві) у власність житловий будинок, квартиру або їх частину, інше нерухоме майно або рухоме майно, яке має значну цінність, взамін чого набувач зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням та (або) доглядом довічно [1].

У судовій практиці спори пов'язані з визнанням таких договорів недійсними, або спори пов'язані з визнанням права власності на майно, одержане за таким договором не є рідкістю. Розглянемо передумови, що зумовлюють виникнення таких спорів, зорієнтувавши свою увагу на судову практику.

По-перше, непоодинокими є випадки коли майбутній набувач недобросовісно сподіваючись отримати майно майбутнього відчужувача

переконує останнього в тих умовах, які не відповідають його реальним бажанням. А для того, щоб скоріше дійти згоди для укладення договору, який в основному є вигідним лише для майбутнього набувача, він спонукає особу укласти такий договір в найкоротші строки (мотивуючи це тим, що чим швидше такий договір буде укладено, тим швидше у нього з'явиться обов'язок допомагати). І ось на цьому етапі виникає одна з найпоширеніших проблем – в результаті таких переговорів укладається договір істотні умови якого сторони або зрозуміли по-різному, або недостатньо узгодили. Яскравим прикладом є рішення Первомайського міськрайонного суду Харківської області у справі № 2030/2-96/11 від 03.08.2011 р. де позивач (відчужувач майна) вважав, що відповідач (набувач майна), крім надання йому права довічно проживати в квартирі, буде надавати йому щоденне калорійне харчування, необхідні лікувальні засоби, забезпечувати одягом та взуттям, які придатні для носіння, та що оплата комунальних послуг не входить до 300 грн.(передбачена в договорі грошова оцінка зазначених видів матеріального забезпечення на період одного місяця). На основі цього відчужувач просив визнати укладений договір недійсним, оскільки його було укладено під впливом помилки. Суд позов не задовольнив, оскільки окремої умови щодо сплати комунальних послуг в договорі ніде не передбачено, а грошова оцінка зазначених видів матеріального забезпечення на визначений період включає лише умови передбачені договором, та не може включати інших додаткових умов [2].

По-друге, іноді набувач майна, розраховуючи на добропорядність відчужувача, не переймається збиранням доказів виконання договору. За цією проблемою стоїть не скільки відсутність досвіду у вирішенні правових проблем, стільки моральна сторона питання, адже, наприклад, при виконанні такої умови договору як надання матеріальної допомоги у твердій грошовій сумі наврядчи набувач кожного разу буде просити на підтвердження отримання коштів написати розписку, крім того, можливо це буде розцінено з боку відчужувача як недовіра до нього. На жаль, під час вирішення вже правових спорів, які виникають між сторонами договору моральна сторона питання перестає враховуватись. Або, наприклад, також розповсюдженою є ситуація, коли набувач майна, будучи у приятельських відносинах з відчужувачем, не збирає квитанцій, чеків тощо на підтвердження того, що для виконання однієї з умов договору йому доводилося витратити певну суму коштів, але ситуація кардинально змінюється, коли приятельські відносини припиняються. Розглянемо на прикладі судового рішення. Калінінським районним судом м. Донецька за справою № 2-642/11 від 29.06.2011 р. було вирішено спір за позовом щодо розірвання договору довічного утримання, оскільки відповідач

(набувач майна) не виконав всіх умов передбачених в договорі. Важливо звернути увагу, що в цій справі відповідач не зміг надати будь-яких доказів щодо виконання умов договору, крім чеків за сплату комунальних платежів, які не підтверджують виконання інших умов договору – забезпечення продуктами харчування, ремонт побутової техніки та ін. Суд вимоги позивача (відчужувача майна) задовольнив і договір розірвано без будь-яких правових наслідків для сторін. Але якщо ми проаналізуємо цю ситуацію, то не важко дійти висновку, що якби відповідач зміг надати достатньо доказів виконання договору, то б міг претендувати на певну частину майна позивача майно пропорційно витраченій сумі на його утримання [3].

По-третє, а що робити з випадками, коли договір довічного утримання укладено з одним з подружжя, а після смерті відчужувача, виконання договору це подружжя розлучається? Судова практика зіткнулася і з такою ситуацією. Так, Фрунзєнський районний суду м. Харкова за справою № 2-4103/2007р. від 30.07.2007 р. вирішив спір за такими обставинами: було укладено договір довічного утримання між матір'ю та сином (відповідачем). Під час укладення цього договору чоловік проживав однією сім'єю за місцем проживання матері із своєю дружиною (позивачем) у законному шлюбі. Через деякий час матір померла, договір було виконано. Пізніше чоловік з дружиною розлучилися, проте під час вирішення питання розподілу майна чоловік не погоджувався, що майно набуто ним у результаті виконання договору довічного утримання є спільною сумісною власністю. Під час вирішення даного спору суд керувався наступними обставинами: під час укладання договору подружжя мало вирішити чи мають достатньо часу і можливості утримувати матір і це питання було вирішено в позитивний бік (судячи з обставин справи); у подружжя був спільний бюджет; показання свідків, які підтверджували, що позивач дійсно допомагала чоловіку здійснювати нагляд за його матір'ю. На основі цього суд задовольнив позов і визнав право спільної сумісної власності за подружжям, а отже і право дружини на частину цього майна після розлучення [4].

Отже, підставами виникнення спорів, пов'язаних з виконанням договору довічного утримання є: неправильне розуміння і недостатнє врегулювання умов договору сторонами, зневажливе ставлення набувачів майна до того факту, що докази виконання умов договору треба постійно збирати, нерозуміння сторонами певних правових аспектів, пов'язаних з розподілом майна, набутого у результаті виконання договору довічного утримання. Для того, щоб усунути вищевказані передумови виникнення проблем майбутні відчужувачі та набувачі мають усвідомлювати, що для того, аби кожна сторона дійсно отримала вигоду, необхідно забезпечити правильне розуміння законодавства обома сторонами та

визначити дійсно бажаний для кожної сторони результат. Проте, варто констатувати, що доки правова свідомість суспільства не почне змінюватися, не буде змінюватись і динаміка кількості судових рішень з цього питання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України, 2003. (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Рішення у справі № 2030/2-96/11 [2011]. Первомайський міськрайонний суд Харківської області. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/17595381>
3. Рішення у справі № 2-642/11 [2011]. Калінінський районний суд міста Донецька. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/16763455>
4. Рішення у справі № 2-4103/2007 [2007]. Фрунзенський районний суд міста Харкова. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/2777199>

Ложко Катерина Василівна,

*студентка 4 курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції) Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Адаховська Н.С.*

САМОЗАХИСТ ЯК ФОРМА ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Інтереси особистості, права і свободи людини і громадянина є невід’ємним елементом, що забезпечується та гарантується Конституцією України, які дотримуються та реалізуються на шляху побудови правової держави. Але як би суспільство не прагнуло до ідеалу правової держави, все ж залишається проблема порушення прав та інтересів. У сучасному житті правопорушення – це явище, що зустрічається доволі часто і торкатися воно може безпосередньо цивільних правовідносин, адже виникнення цивільних правовідносин не завжди ґрунтується на рівності учасників цих відносин, свободі договору, недопустимості втручання сторонніх у приватні справи, забезпечення відновлення порушених прав, захист їх у судовому порядку. Виходячи з цього можна сказати, що проблема самозахисту цивільних прав є доволі актуальною на сьогоднішній день.

В умовах сучасного політико-правового розвитку держави актуальним є право на захист передбачене, перш за все, ст. 55 Конституції, адже нормальний цивільний оборот передбачає забезпечення функціонування ефективного механізму захисту [1]. Стаття 19 Цивільного Кодексу визначає, що особа має право на самозахист свого цивільного права та права іншої особи від порушень і протиправних посягань [2]. Сучасні правові тенденції пов’язують дієвість механізму захисту з його оперативністю. Особлива увага приділяється

дослідженню питання самозахисту цивільних прав, як неюрисдикційної форми захисту, яка полягає в певних діях учасників цивільних правовідносин, без звернення до компетентних органів.

Інститут самозахисту є відносно новим для українського законодавства, тому багато науковців присвятило час дослідженню цього питання. Проблеми самозахисту в науковій літературі досліджувалися: Є. О. Харитоновим, О. О. Підпригора, О. С. Йоффе, Ю. Г. Басіним, Г. А. Свердликом, З. В. Ромовською.

Для самозахисту як способу захисту цивільних прав характерним є те, що особа захищає свої цивільні права та інтереси самотужки, своїми власними діями. Іншими словами, це захист без звернення до суду або іншого органу, який здійснює захист цивільного права. Відокремлюють дві форми: юрисдикційну і неюрисдикційну. Якщо з юрисдикційною все зрозуміло, то неюрисдикційна характеризується конкретно самостійною діяльністю особи або організації. Тобто, самозахист цивільних прав не є способом, а є формою.

Право на самозахист слід розглядати як можливість застосування особою у випадку порушення суб'єктивних цивільних прав та інтересів засобів протидії, які не заборонені законом. Ознаками самозахисту є:

- 1) Самозахист здійснюється, якщо порушення суб'єктивного права вже відбулося і продовжується, чи проти наявного посягання на права й інтереси уповноваженої особи.
- 2) Самозахист здійснюється силами самої особи без звернення до органу влади та посадових осіб;
- 3) Неможливість позбавлення особи права на здійснення самозахисту.
- 4) Самозахист не повинен виходити за межі дії, необхідних для припинення порушення і повинен відповідати за розміром порушення. [З с. 101-105]

Проаналізувавши наукову літературу можна сказати, що є певні питання, щодо яких не існує єдиної думки. Це питання, які стосуються суб'єктів, об'єктів, заходів самозахисту, підстав виникнення, меж здійснення. Така неоднозначність виникає тому, що класифікуючи форми захисту дослідники покладають в основу абсолютно різні критерії. На їх думку, самозахист – це не тільки форма, але і спосіб. З тією різницею, що в ЦК України є перелік способів захисту, але переліку способів самозахисту в законі немає. Ця прогалина потребує усунення. Тому зразковий їх перелік необхідно привести окремо в статті ЦК про самозахист відповідним чином змінивши редакцію вказаної норми.

Доволі поширеною є класифікація на превентивні, та оперативні форми. Превентивна форма – це така форма захисту, за якої протиправний вплив

попереджається. Оперативна ж – це безпосередні дії під час посягання на певне право.

Проте, на мою думку, важливішим було б розглянути межі самозахисту. Де ж закінчується самозахист, та починається самоуправа і самосуд? З. В. Ромовська говорить, що самоуправство – це прояв особистого свавілля, коли особа діє на власний розсуд, всупереч порядку вирішення певного питання, що встановлений законом або договором. Захист особою свого права за допомогою самоуправства не можна вважати самозахистом. [4, с. 91]. Самосуд – протиправне застосування до особи, яка вчинила правопорушення, засобів фізичного покарання, самочинної розправи. Особа, яка вчинила самосуд над порушником своїх прав чи прав членів своєї сім'ї, сама є правопорушником. Самосуд також не є способом самозахисту. На відміну від самоуправства та самосуду, дії визначені статтею 19 ЦК є правомірними [2].

Оскільки самозахист власних цивільних прав є правомірною дією, спричинення самозахистом шкоди відповідно до ст. 1169 ЦК виключає відповідальність за нанесену нею шкоду [2]. Певним недоліком чинного законодавства є те, що, самозахист отримав певну перевагу відносно можливості відшкодування заподіяної шкоди, тобто, створені всі умови для визнання самостійних дій, направлених на припинення неправомірної поведінки, зловживанням правом.

Отже, можна сказати, що дуже важливо чітко визначати межу, за якою замість захисту свого права, відбувається перевищення меж необхідної оборони, що призводить до утиску прав іншої особи. Право на самозахист – це можливість учасників цивільних правовідносин при порушенні цивільного права чи інтересу застосувати певну протидію, що не заборонена законом і не суперечить моральним засадам суспільства та спрямована на попередження або припинення цього. Право на самозахист блага є природним правом людини. Це є певна новела в українському законодавстві. Потребують певного перегляду та покращення норми, що стосуються загальних положень про право на самозахист, норми, спрямовані на визначення конкретних меж самозахисту. Аналіз робіт науковців щодо цього питання свідчить про те, що на сучасному етапі діюче законодавство потребує змін як з практичної, так і з теоретичної точки зору.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28.06.1996 року № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#n4191>
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page>

3. Харитонов Є.О., Старцев О.В. Цивільне право України. Підручник. Вид. 2, перероб. і доп. К.: Істина, 2007. 816 с.

4. Ромовська З. В. Українське цивільне право. Загальна частина. Академічний курс: підручник. Київ: Атіка, 2015. 560 с.

*Локайчук Валерія Дмитрівна,
студентка 4-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальної
юстиції) Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Адаховська Н.С.*

РОЗМЕЖУВАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ ПОСТАВКИ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ТА ГОСПОДАРСЬКИМ КОДЕКСАМИ

Поставка, як різновид договору купівлі-продажу є однією з найбільш використовуваних договірних конструкцій у сфері цивільно-правових відносин. Разом з тим, з моменту прийняття Цивільного та Господарського кодексів України і до сих пір не усунуто суперечностей між правовим регулюванням договору поставки цими законодавчими актами, що не сприяє швидкому розв'язанню спірних ситуацій, які виникають при їх укладанні та виконанні.

Так, наразі розмежування норм Цивільного та Господарського кодексів щодо договору поставки можна проводити:

1) визначенням договору поставки. Відповідно до ч. 1 ст. 712 ЦК України, за договором поставки продавець (постачальник), який здійснює підприємницьку діяльність, зобов'язується передати у встановлений строк (строки) товар у власність покупця для використання його у підприємницькій діяльності або в інших цілях, не пов'язаних з особистим, сімейним, домашнім або іншим подібним використанням, а покупець зобов'язується прийняти товар і сплатити за нього певну грошову суму [3]. Але чинний ГК України закріплює інше поняття договору поставки: згідно з ч. 1 ст. 265 за договором поставки одна сторона – постачальник зобов'язується передати (поставити) у зумовлені строки (строк) другій стороні – покупцеві товар (товари), а покупець зобов'язується прийняти вказаний товар (товари) і сплатити за нього певну грошову суму [1]. Варто звернути увагу, що дана дефініція майже співпадає від поняття договору купівлі-продажу.

2) суб'єктивним складом договору поставки. Так у ч. 3 ст. 265 ГК України, визначено, що сторонами договору поставки є суб'єкти господарювання, які визначені у п.1 ч.2 ст. 55 ГК, та до яких відносяться: господарські організації та фізичні особи підприємці. Однак, ЦК України визнає сторонами договору лише суб'єктів підприємництва, звужуючи це коло суб'єктів за рахунок виключення суб'єктів некомерційного господарювання.

3) істотними умовами договору. З дефініції договору поставки за ЦК можна визначити такі істотні умови, як предмет та строк. Відповідно до ч. 2 ст. 712 ЦК України до такого договору застосовуються загальні норми про купівлю-продаж. Проте у положеннях про купівлю-продаж ціна не є істотною умовою договору, а згідно зі ст.ст. 632 та 691 ЦК України якщо ціна у договорі не встановлена і не може бути визначена виходячи з його умов, вона визначається виходячи із звичайних цін, що склалися на аналогічні товари на момент укладення договору [4]. Разом з тим, частиною 1 статті 180 ГК України у сфері господарювання предмет, ціна та строк дії договору визначені як істотні умови для всіх видів договорів. При цьому умови про предмет в договорі поставки повинні включати вимоги до якості товару, кількість та найменування продукції відповідно до ст.266 ГК України [1].

4) предметом договору поставки. У ч. 1 ст. 266 ГКУ предметом поставки є визначені родовими ознаками продукція, вироби з найменуванням, зазначеним у стандартах, технічних умовах, документації до зразків (еталонів), прейскурантах чи товарознавчих довідниках. Предметом поставки можуть бути також продукція, вироби, визначені індивідуальними ознаками [1]. Але характерною рисою предмета поставки є те, що це партія товару, а така партія може складатися тільки з товарів, які визначені родовими ознаками. Такий висновок можна зробити на підставі ст. 184 ЦК, що містить поняття речі, яка визначена індивідуальними ознаками, та речі, яка визначена родовими ознаками. Тому доцільним є уточнення складу речей, що можуть бути предметом поставки.

Варто наголосити, що згідно з ч. 6 ст. 265 ГК України якщо відносини договору поставки не врегульовані нормами ГК України, то варто застосовувати норми ЦК України. У постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду № 911/1205/18 у справі за позовом Дочірнього підприємства «Телегруп – Україна» до Товариства з обмеженою відповідальністю «Компанія Пегас» про розірвання договору поставки та стягнення 239 154,04 грн., підкреслено, що Господарський кодекс України по відношенню до Цивільного кодексу України є систематизованим законодавчим актом, який регулює особливості господарських відносин та спеціальні норми ГК України, які встановлюють особливості регулювання майнових відносин суб'єктів господарювання, підлягають переважному застосуванню перед тими нормами ЦК України, які містять відповідне загальне регулювання. Винятком є випадки, коли норми ГК України не містять особливостей регулювання майнових відносин суб'єктів господарювання, а встановлюють загальні правила, які не узгоджуються із відповідними

правилами ЦК України. Тоді слід застосовувати правила, встановлені ЦК України [2].

У зв'язку із зазначеним, приходимо до висновку про необхідність приведення у відповідність загальних положень щодо договору поставки за ЦК України та ГК України. Усунення досліджуваних протиріч сприятиме унормуванню відносин, що виникають у зв'язку з поставкою, та уніфікації судової практики з цієї категорії спорів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#n384>
2. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у справі № 911/1205/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83567199>
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
4. Посполітак В. В. , Ханік-Посполітак. Р. Ю. Аналіз наявних суперечностей та неузгодженостей між Цивільним та Господарським кодексами України: Реферат, 2005. С. 107-109

Манилюк Дана Олександрівна,

студентка 4 курсу факультету прокуратури та слідства Національного університету (кримінальної юстиції) «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Адаховська Н.С.

ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БУКМЕКЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ДОГОВОРІВ АЗАРТНОЇ ГРИ

Необізнаність в теоретичних аспектах існування букмекерської діяльності та договорів азартної гри потребує глибокого дослідження та вдосконалення механізму законодавчого регулювання даної сфери діяльності. В сучасному світі букмекерська діяльність стала складовою частиною спортивної культури і суттєво відрізняється від інших видів грального бізнесу. Проблематикою даного питання займалися такі видатні теоретики права як Т.В. Боднар, С.Н. Братусь, Р.А. Майданник, Н.І. Сазонова та інші. В той же час питання стосовно букмекерської діяльності та договорів азартної гри залишається досі не вирішеним до кінця. На жаль, в Україні не існує чіткого спеціального нормативно-правового акту, який би регулював цей вид діяльності. Як наслідок, букмекерська діяльність стала «тіньовим бізнесом», що позбавляє гравців та організаторів можливості судового захисту у випадку порушених прав. В сучасній ринковій економіці застосування норм Цивільного кодексу щодо правочинів та зобов'язань є недостатнім для розв'язання спірних питань,

що виникають на практиці букмекерської діяльності. Заборона азартних ігор не сприяє вирішенню проблем, викликаних невизначеністю цивільно-правової суті договору азартних ігор.

Досить довгий період часу організація та участь в азартних іграх заборонялась та визнавалась кримінально караною. Учасники піддавались адміністративній відповідальності у вигляді штрафу, а не існування спеціального нормативного акту позбавляло учасників права на судових захист.

З прийняттям Кабінетом Міністрів України у 2003 році «Порядку проведення внутрішнього фінансового моніторингу суб'єктами господарювання, що провадять господарську діяльність з організації та проведення утримання казино, інших гральних закладів, і ломбардами» було легалізовано поняття «азартна гра», під якою розумілось гра, участь у якій дає змогу набувати гроші, інше майно або майнові права, результат якої визначається діями, цілком або частково залежними від випадку, умовою участі в якій є внесення гравцем ставки (у тому числі ігри в букмекерських конторах, на іподромах та інших видах тоталізатора) [1].

З 2009 року в Україні припиняється видача ліцензій на організацію та проведення азартних ігор на підставі прийняття Закону «Про заборону грального бізнесу в Україні». Даний нормативно-правовий акт обмежив здійснення грального бізнесу в Україні, а суб'єкти, які займаються організацією та проведенням азартних ігор підлягають відповідальності у вигляді фінансової санкції з подальшою конфіскацією грального обладнання, а прибуток, отриманий від проведення такої гри перераховується на користь Державного бюджету України [2].

На сьогодні єдиним чинним спеціальним нормативно-правовим актом, що регулює існування функціонування азартних ігор є Закон України від 15.05.2019 року «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор». Закон закріплює легальне визначення таких понять як «азартна гра» та «букмекерська діяльність», визначає правові засади здійснення державного регулювання господарської діяльності у сфері організації та проведення азартних ігор в Україні [3].

Світова практика наголошує на тому, що без належного правового регулювання та контролю з боку держави гральний бізнес завдає великої шкоди господарській діяльності та встановлює кримінальний фон, оскільки існує великий ризик вчинення кримінальних правопорушень. Особливо поширеними серед них є шахрайство, ухилення від сплати податків та безпосередньо порушення податкового законодавства.

Наприклад, у Великобританії питаннями грального бізнесу в ХХ столітті займалась парламентська комісія Ротшильда. Згідно із висновків даної комісії діяльність букмекерський контор була визнана безпечною. Проте варто відрізнити парі від азартних ігор. Парі визнавалось «грою на уміння» а азартна гра – ігри у казино або на автоматах.

В країнах Європейського Союзу (Франція, Італія, Чехія, Польща та інші) дозволено діяльність букмекерських контор без всяких обмежень. Так, наприклад, у Польщі букмекерська діяльність дозволена на підставі Закону «Про азартні ігри». Букмекерська контора може здійснювати свою діяльність якщо вона зареєстрована як акціонерне товариство відкритого чи закритого типу або товариство з обмеженою відповідальністю [4, с.209].

В США дозволено діяльність букмекерських контор та тоталізаторів, що регулюється федеральними або місцевими законами. Водночас, державна комісія з питань грального бізнесу жорстко контролює дотримання всіх встановлених правил в законах. В1961 році офіційно букмекерська діяльність була дозволена лише у двох штатах – Неваді та Нью – Джерсі. Буквально 20 років назад за результатами футбольного матчу нелегально ставилась ставка в розмірі 1 мільярда доларів. Зараз ці цифри значно зросли. Тому, на офіційному з'їзді представників ігорних компаній та державних комісій у Вашингтоні було прийнято рішення про легалізацію спортивних ставок.

Враховуючи все вище сказане, можна зробити висновок, що Україні потрібен час для повного і ефективного регулювання ліцензійної системи букмекерської діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennya poriyadku provedennya vnutrishn'oho finansovoho monitorynhu sub"yektamy hospodaryuvannya, shcho provadyat' hospodars'ku diyal'nist' z orhanizatsiyi ta provedennya utrymannya kazino, inshykh hral'nykh zakladiv, i lombardamy» № 1800. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1800-2003-p#Text>
2. Zakon Ukraine «Pro zaboronu hral'noho biznesu v Ukrayini» № 116. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1334-17#Text>
3. Zakon Ukraine «Pro derzhavne rehulyuvannya diyal'nosti shchodo orhanizatsiyi ta provedennya azartnykh ihor». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/768-20#Text>
4. Hetmantsev D.O. Azartna hra v Ukrayini ta za kordonom. Narys suchasnoyi teoriiyi pravovoho rehulyuvannya ihor na hroshi. 2008

Мельник Вероніка Миколаївна,
*студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Завальнюк С. В.*

ПРОБЛЕМАТИКА ПРИЗНАЧЕННЯ ОПІКУНІВ ТА ПІКЛУВАЛЬНИКІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Сім'я є однією з найголовніших суспільних цінностей. Відповідно до ст. 3 СК України, сім'я є первинним та основним осередком суспільства [1]. Однак, на превеликий жаль, не всім щастить відчутися радість виховуватись у повноцінній сім'ї, де були б рідні батьки. За словами Міністра соціальної політики Марини Лазебни кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування на 1 січня 2020 року становила 30 864 особи.

Інститут опіки та піклування в Україні регулюється багатьма нормативно-правовими актами, наприклад, законами України «Про охорону дитинства» та «Про міжнародне приватне право», наказом Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства праці та соціальної політики України «Про затвердження Правил опіки та піклування» та іншими. Проте, центральне місце відіграє Цивільний кодекс України, в якому міститься найосновніше щодо регулювання даного інституту.

Правовідносини з опіки та піклування постають на підставі певних юридичних фактів. Перший – певне коло осіб, над якими встановлюється опіка, другий – рішення відповідного органу про встановлення опіки.

Згідно ст. 65 ЦК України до встановлення опіки або піклування і призначення опікуна чи піклувальника опіку або піклування над фізичною особою здійснює відповідний орган опіки та піклування [2]. Можливо сказати, що дана практика є вірною, тому що особам, які зазначені у ч. 4 ст. 167 СК України, дитина може бути передана лише за їх заявою або за поданням органу опіки та піклування [1]. На рівні законодавства не закріплено обов'язок суду щодо здійснення розшуку даних осіб. Проте, у випадку, якщо про наявність таких осіб дізнається суд, він зобов'язаний залучати їх до розгляду справи з метою вирішення питання про призначення їх опікуном або піклувальником, а також щодо стягнення на їх користь аліментів на дитину.

До того ж, помилковим є твердження, що призначення фізичній особі декількох опікунів чи піклувальників є можливим у випадку наявності нерухомого або рухомого майна, яке знаходиться в іншому місці, значно віддаленому від місця проживання підопічного, і тому на одного опікуна чи піклувальника буде покладено обов'язок щодо забезпечення інтересів

підопічного, а на іншого – здійснювати управління майном. Проте, у ст. 63 ЦК України мається на увазі встановлення опіки не над майном, а щодо фізичної особи [2]. У випадку, якщо особі призначено декілька опікунів чи піклувальників, їх дії мають узгоджуватись. Опікуни або піклувальники мають самостійно розподілити функції між собою. Такий розподіл прав та обов'язків опікунів (піклувальників) може бути визначений у договорі.

Слід також звернути увагу на певне протиріччя щодо особи опікуна (піклувальника) у Цивільному кодексі України та Сімейному кодексі України. Відповідно до ч. 2 ст. 63 ЦК України опікуном або піклувальником може бути лише фізична особа з повною цивільною дієздатністю [2]. Науковці не дарма акцентували увагу на неповноту цієї тези [3, с.25]. Адже з норм Цивільного кодексу України неможливо сказати, чи можуть емансиповані особи виступати опікунами (піклувальниками). Однак, відповідно до ч. 1 ст. 244 СК України опікуном, піклувальником дитини може бути за її згодою повнолітня дієздатна особа [1]. Отже, можливо зробити висновок, що особи, котрі потребують опіки та піклування, можуть бути влаштовані тільки в сім'ї повнолітніх осіб.

Отже, робимо висновок, що інститут опіки та піклування є невіддільним елементом будь-якої демократичної держави та демонструє ставлення суспільства до певного кола осіб, котрі по тим чи іншим причинам не в змозі самостійно здійснювати права та виконувати обов'язки. Про розвиненість даного інституту в Україні свідчить широка нормативно-правова база, яка покликана забезпечити нормальне функціонування цим верствам населення.

Не дивлячись на існування такого нормативно-правового акта як Правил опіки та піклування, важливим кроком для повноцінного регулювання інституту опіки та піклування вважаю прийняття спеціального закону, адже можливо зробити висновок, що ці правила морально застаріли та суперечать чинному Цивільному кодексу України та іншим актам цивільного законодавства. Новий спеціальний закон зміг би ширше тлумачити та розкривати норми, закріплені в ЦК України та усунути розбіжності в Цивільному кодексі України та Сімейному кодексі України.

На мою думку, доцільним також є доповнення п. 2 ст. 63 ЦК України таким чином: «Опікуном або піклувальником може бути лише повнолітня особа з повною цивільною дієздатністю».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 45–46. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

3. Надьон В.В. Умови призначення опікуна (піклувальника), реалізація їх прав та обов'язків. Теорія і практика правознавства. 2015. №7. С. 23 – 26.

Савченко Юлія Олександрівна,
*студентка 3-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Некім К.Г.*

ПРОБЛЕМИ ПРАВА СПІЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Ідею визначення конструкції права спільної власності створили римські юристи, яка збереглась й набула усталених ознак: «Майно, яке є у власності двох або більше осіб (співвласників), належить їм на праві спільної власності (спільне майно)» (ч. 1 ст. 355 ЦК).

Спільна власність є різновидом права власності, що є правовою формою об'єднання майна фізичних і юридичних осіб, держави, територіальних громад з метою співпраці, об'єднання їх зусиль для досягнення певної мети. У випадку, коли майно належить на праві власності декільком особам, тобто співвласникам, одночасно, між ними виникають відносини спільної власності. Майно може належати на праві власності не лише одній, а й декільком особам одночасно. У такому разі між ними виникає спільна власність. Право кожного із співвласників розповсюджується на весь об'єкт у цілому, а не на його частину.

Право спільної власності виникає з підстав, не заборонених законом (ч. 3 ст. 355 ЦК) [2]. Наприклад об'єднання майна декількома особами для будівництва гаражу (договір про спільну діяльність) або спадкування однієї речі двома спадкоємцями тощо.

Суть спільної часткової власності (ст. ст. 356-367 ЦК України) полягає в тому, що кожен із співвласників має чітко визначену частину у праві власності на спільне майно (ідеальну частку). Правомочності учасників часткової власності відносно всього об'єкта повинні здійснюватися за загальною згодою всіх співвласників виходячи із рівності інтересів учасників спільної часткової власності незалежно від розміру часток. У зв'язку з цим, частки можуть бути рівними і нерівними. Якщо законом або договором учасників спільної власності не передбачено інше, то до спільного майна вживається правовий режим спільної часткової власності [9, с. 42].

Частки у спільній власності визначаються лише при її розділі, і, як правило, повинні бути рівними. Співвласники користуються власністю спільно. Правочини щодо розпорядження спільним майном може здійснити кожен співвласник, згода інших співвласників на це презюмується. Однак вчинення

правочину щодо спільної власності одним із співвласників без отримання згоди інших є підставою для визнання такої угоди недійсною.

У літературі немає єдиної точки зору щодо питання частки в праві спільної власності. Деякі автори під часткою у спільній власності розуміють не індивідуалізовану в натурі частку в праві власності на спільну річ (Ю. С. Червоний, Ю. К. Толстой) [5, с. 379], інші – частку вартості спільної річчі, але не частку в праві власності на спільну річ (М. Г. Маркова) [8, с. 82]. За словами деяких авторів, під часткою слід розуми кількісний показник, що виражений у вигляді дробів або відсотка, об'єму правомочностей кожного власника у відношенні спільного об'єкта (Н. Ю. Ліннікова) [7, с. 14]. Проте, більш правильною вважається перша точка зору, до якої кожному учаснику часткової власності належить частка в праві власності на спільне майно.

Відносини права спільної сумісної власності в більшості випадків на практиці виникають між фізичними особами та за їх участю. Однак відповідно до ч. 2 ст. 368 ЦК суб'єктами права спільної сумісної власності можуть бути також юридичні особи, держава, територіальні громади, якщо інше не встановлено законом. І. В. Івахненко звертає увагу на те, що власність дружини та чоловіка із визначенням часток кожного з них у праві власності є спільною частковою власністю, а без визначення часток – спільною сумісною власністю [6, с. 20].

Трапляються випадки, коли суди відмовляють у задоволенні позовів про визначення частки у спільній сумісній власності як померлого, так і того з подружжя, хто залишився в живих, у зв'язку з відсутністю спору або ж у зв'язку з тим, що права позивача відповідачем не порушені. Мають місце випадки, коли суд, задовольняючи позов, припиняв право спільної сумісної власності, визнавав право спільної часткової власності в рівних частках (по $\frac{1}{2}$) за померлим та за позивачем і одночасно визнавав за позивачем, тобто тим з подружжя, хто пережив, право власності на частку померлого в порядку спадкування [3]. Безумовно, останній підхід характеризується більш високим рівнем юридичної грамотності, однак, по суті, він все одно являє собою судову лазівку, але не вирішення проблеми. Від практики визнання частки у спільному майні за померлими слід відмовлятися, так само як і від визначення їх частки після смерті. Оскільки зі смертю фізичної особи її правоздатність і право власності припиняються, за померлим право власності ні визначене, ні зареєстроване бути не може. Тому відмова нотаріальних контор в оформленні спадкових прав є безпідставною, а рішення судів незаконними. Причому навіть з логічної точки зору позиція нотаріусів не витримує критики, оскільки, «відправляючи» спадкоємців до суду, вони все одно отримують той самий

результат, що був би і без судового рішення – суд лише підтвердить рівність часток співвласників у спільній власності, що і так впливає із положень ЦК.

Щодо юридичних осіб, держави і територіальних громад то договір між ними може створюватися за домовленістю сторін при укладенні договору про спільну діяльність [4, с. 259-260].

В Цивільному кодексі вказується, що в разі вчинення одним із співвласників правочину щодо розпорядження спільним майном він вважається вчиненим за згодою усіх наявних співвласників (ч. 2 ст. 369 ЦК). Іноді договір вважається недійсним, коли буде визнано, що друга сторона в правочині діяла недобросовісно. Певною мірою це використовується в Сімейному кодексі, коли один із подружжя має право звернутися до суду з позовом про визнання договору недійсним, тобто такого, що укладений одним з подружжя без згоди іншого, якщо договір виходить за межі дрібного побутового (ст. 65 СК) [1].

Отже, спільна власність, яка характеризується множинністю суб'єктів при єдності об'єкта є специфічним правовим феноменом, що досить часто зустрічається на практиці. Множинність суб'єктів на стороні власника істотно впливає на специфіку відносин спільної власності, як на відносини між співвласниками, так і на відносини самих співвласників із третіми особами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 2122. Ст. 135
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40. Ст. 356
3. Рішення Енергодарського міського суду Запорізької області від 4 лютого 2009 р. Справа № 2-260/2009. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>
4. Бородько В. Ю., Шморгун О. С. Проблема права спільної сумісної власності. Економіка інноваційної діяльності підприємств: Нормативно-правове забезпечення розвитку підприємств. С. 259-260.
5. Гражданское право. Ч. 1. Под ред. Ю. К. Толстого и А. П. Сергеева. Санкт-Петербург, 1996. 600 с.
6. Івахненко І. В. Законні підстави виникнення та припинення права спільної приватної власності дружини та чоловіка. Юридична наука. 2015. № 8. С. 20-25.
7. Линникова Ю. Ю. Право общей долевой собственности граждан: автореф. дис. Москва, 1982. 29 с.
8. Маркова М. Г. Понятие и содержание общей собственности (Очерки по гражданскому праву). Л.: Изд-во. ЛГУ, 1957. 328 с.
9. Сафончик О. І. Проблеми питання реалізації права спільної часткової власності за законодавством України. Актуальні проблеми держави і права. 2012. Вип. 66. С. 42-48.

Сорока Оксана Богданівна,
*студентка 4-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Токарева В.О.*

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ

Для українців поняття «шлюбного договору» не є новаторським, але в той же час, коли зарубіжні країни повністю регламентують даний інститут, наше національне законодавство, зокрема суспільство, тільки починають усвідомлювати та «використовувати», застосовувати дане значення безпосередньо у своєму житті.

Питання шлюбного договору досліджувалося та продовжує набирати популярності в багатьох наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема Ч.Н. Азімов, М.В. Антокольська, Т.О. Ариванюк, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова, К.А. Казарян, О.М. Калітенко, О.С. Олійник, О.П. Письменна, О.В. Розгон, О.І. Сафончик, В.І. Труба, Г.П. Циверенко, Є.І. Фурса, та ін.

Якщо розглядати правову регламентацію шлюбного договору в Україні, то в першу чергу слід зазначити Сімейний кодекс України (далі – СК України), який надає основні характеристики даного інституту, а саме: зміст, форма, строки, особливості регулювання майнових прав та обов'язків. Але не зважаючи на це, законодавець так і не вказує саме визначення, а що ж таке є цей «шлюбний договір». І саме тут виникає певна дефініція даного поняття з точки зору різних дослідників.

Зокрема, І.В. Жилінкова визначає шлюбний договір як угоду осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу або членів подружжя про встановлення майнових прав і обов'язків подружжя, зв'язаних укладенням шлюбу, його існування або припинення [1].

Т.А. Кобзєва та Ю.О. Горбатко розглядають шлюбний договір як правочин (угоду), що укладається між нареченими або подружжям, в якому передбачаються майнові права і обов'язки подружжя, зокрема, питання, пов'язані з правом власності на рухоме та нерухоме майно, як придбане до шлюбу, так і під час шлюбу, та майно, одержане в дар чи успадковане одним із подружжя [2].

Є.І. Фурса та С.Я. Фурса вважають, що шлюбний договір – це певна особлива двостороння угода, яка має специфічний матеріальний зміст [3].

А О.М. Калітенко, зокрема у своїх наукових працях порушує питання щодо необхідності розширення предмета шлюбного договору, у зв'язку із недосконалістю законодавства [4].

Отже, враховуючи думки вчених, можна зазначити, що шлюбний договір – це правочин, який укладається у письмовій формі і нотаріально посвідчується, за допомогою якого подружжя або особи, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, врегульовують майнові відносини між собою і визначають майнові права та обов'язки як на період існування шлюбу, так і на випадок його припинення.

Перш ніж охарактеризувати це поняття детально, та надавати йому позитивну чи негативну оцінку, хотілось би зазначити статистику розлучень в Україні. Відповідно, Міністерство юстиції України оприлюднило дані Державної служби статистики за 2019 рік, в яких вказано, що кількість шлюбів у шість раз більша за розлучення, тобто розлучення ніби то складають лише 16 % від укладених шлюбів. Хоча ця цифра є дещо сумнівною, адже станом на 2017 рік кількість розлучень складала 51,6%, а у 2018 році – аж 67%! Тобто можна сказати про те, що оприлюднюючи дані за 2019 р., зовсім не було враховано розлучення через суд, на які припадає основна частина розірвань шлюбу. Отже Мін'юст не врахував розлучення через суд, а лише ті, які оформлені в РАЦСах. Крім цього, у РАЦСах реєструються лише ті розлучення, коли у подружжя немає дітей до 18 років і немає майнових суперечок. Тому можна зробити висновок, що ситуація в Україні щодо розлучень з кожним роком погіршується, змушуючи все частіше людей, які вступають у шлюб, замислитись щодо підписання шлюбного договору.

Взагалі, в українському законодавстві інститут шлюбного договору впроваджено відносно давно, але його популярність набирає обертів саме останні 2–3 роки. Відповідно до різних соціальних опитувань, значна частина українців володіють інформацією щодо існування та можливості підписання шлюбного договору, але паралельно з цим, мало хто знає правову регламентацію цього інституту.

Звертаючи увагу на СК України, можна коротко охарактеризувати шлюбний договір таким чином:

1. шлюбний договір може бути укладено особами, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, а також подружжям;

2. шлюбним договором регулюються майнові відносини між подружжям, визначаються їхні майнові права та обов'язки. Ним можуть бути визначені майнові права та обов'язки подружжя як батьків. Але, шлюбний договір не може регулювати особисті відносини подружжя, а також особисті відносини між ними та дітьми; не може зменшувати обсягу прав дитини, які встановлені цим Кодексом, а також ставити одного з подружжя у надзвичайно невігідне матеріальне становище;

3. якщо шлюбний договір укладено до реєстрації шлюбу, він набирає чинності у день реєстрації шлюбу, якщо ж він укладений подружжям – то у день його нотаріального посвідчення;

4. у шлюбному договорі може бути встановлено як загальний строк його дії, так і строки тривалості окремих прав та обов'язків;

5. предметом шлюбного договору можуть виступати правовий режим майна, порядок користування житлом, визначення права на утримання.

6. на вимогу одного з подружжя шлюбний договір може бути розірваний за рішенням суду з підстав, що мають істотне значення, зокрема в разі неможливості його виконання [5].

Отже, можна прийти до висновку, зокрема враховуючи думку О.І. Сафончик, що договірне регулювання шлюбних відносин перш за все спрямоване на зміцнення інституту сім'ї, дозволяє більш повно враховувати інтереси кожного із учасників шлюбних правовідносин та правовідносин, подібних до шлюбних, зменшити кількість спорів і конфліктів між ними, а у разі припинення зазначених правовідносин і розподілу майна – вирішувати спори більш цивілізованим способом [6]. І якраз тут думки більшості людей розходяться: так «шлюбний договір» – це позитивний момент чи негативний?

По-перше, укладання шлюбного договору є усталеною практикою багатьох держав, особливо США. Для них це явище рівноцінне узаконенню сімейних відносин. На відміну від українського законодавства, американське є значно розширеним, більше того, кожен штат самостійно тлумачить ті чи інші особливості укладання, дотримання шлюбного договору.

Спільною і важливою ознакою всіх законодавств є єдиний акт шлюбного договору (Uniform Prenuptial Agreement Act – UPAA), який прийняли близько 26 штатів, але кожен із них вносить свої зміни у нормативно-правову базу штату. Це єдиний акт, який служить основою для визначення питань щодо того, як та коли шлюбний договір має бути виконано.

Повертаючись назад в Україну, спостерігаючи тенденції розвитку відносин між людьми, складається певна картина сконструйованих відносин не тільки в роботі, бізнесі, але й в сім'ї. Тобто, з метою так би мовити страхування своїх матеріальних цінностей, впевненості, що в разі чогось – «мое» і «наше» буде рівномірно розділене, договір не виступає причиною в подальшому розвивати сімейні відносини на підґрунті недовіри та негативу. Просто шлюбний договір слугує механізмом врегулювання питань, що стосуються матеріальних аспектів життя подружжя або на даний момент в часі, або в майбутньому. Це стосується позитивної точки зору.

Щодо негативної, слід зазначити, що не зважаючи на модернізацію всіх сфер суспільства, інститут сім'ї завжди повинен залишатися ядром побудови міцних, надійних відносин між людьми, які вирішили поєднати своє життя. Так, укладання шлюбу – не є ще запорукою спільного, «безмарного», подружнього життя, але якщо люди вже вирішили разом будувати своє щастя у прояві створення сім'ї, то починати сімейне життя із думкою про те, «як ми будемо ділити майно і т.д.» є досить скептичним.

Вважається, що однією із причин укладання такого договору, слугує невпевненість одного із подружжів у своєму майбутньому, матеріальному забезпеченні після розлучення, тому в першу чергу їм слід подумати над власною реалізацією в суспільстві, тобто крім сім'ї, паралельно, розвиватись як особистість, соціально адаптуватись. І тоді, можливо, сумніви щодо цього або зникнуть, або істотно зменшаться.

Отже, інститут шлюбного договору відіграє в сучасному суспільстві досить важливу роль. Україна поступово наближається до більш деталізованої систематизації норм шлюбного договору, можливо перешкодою стає саме ставлення більшості українців щодо цього, які вважають даний правочин проявом недовіри, не знаходячи об'єктивних причин його укладення [7]. Також причиною може слугувати відсутність традиції укладення шлюбних договорів, малозабезпеченість населення, нестача інформації щодо укладення шлюбних договорів, низький рівень правової культури, моральні стереотипи тощо. У всякому разі – кожен сам вирішує, що йому потрібне та, на основі законодавства, розпоряджається своїм правом, зокрема щодо укладання даного виду договору.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Жилинкова І.В. Брачний договір: монографія. Харків: Ксилон, 2005. 173 с.
2. Кобзева Т.А., Горбатко Ю.О. Шлюбний договір як спосіб уникнення розлучень. Порівняльно-аналітичне право, 2015. № 1. 69–71 с.
3. Драгневич Л.Ю., Пульнева О.С., Фурса Є.І., Фурса С.Я. та ін. Сімейне право: Нотаріат. Адвокатура. Суд: наук.-практ. посіб. з інформ. додатком на лазерному носії: у 2 кн.; за заг. ред. С.Я. Фурси. Київ: Видавець Фурса С.Я. 2005. Книга 1. 896 с
4. Калітенко О. М. Щодо необхідності розширення предмета шлюбного договору: постановка проблеми. Актуальні проблеми держави і права, 2011. Вип. 58. 301-308 с.
5. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III (в редакції від 28.08.2018 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#n504>.
6. Сафончик О.І. Шлюбні правовідносини в Україні: теорія і практика: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2018. 451 с.
7. Римаренко І. В. Шлюбний договір в Україні: за і проти. Сучасні питання економіки і права. 2013. №1. 102-105 с.

Стась Марк Едуардович,

*студент 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Завальнюк С.В.*

ПРОБЛЕМАТИКА КОНСТИТУЦІЙНИХ ГАРАНТІЙ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ВЛАСНОСТІ СПАДКОДАВЦЯ

Принцип заповідальної свободи – один із найістотніших принципів спадкового права, який полягає в тому, що дієздатна особа має право в будь-який час свого життя розпорядитися належним їй майном чи майновими правами, визначити долю своїх зобов'язань. Безумовно, цей принцип є складовою права власності, яке передбачено Конституцією України і яке складається з трьох правомочностей: право володіння, право користування і право розпорядження. Але, незважаючи на закріплення у Конституції, це право обмежується обов'язковою часткою певних спадкоємців у спадщині, через що існує проблема здійснення спадкодавцем свого конституційного права.

За загальним правилом заповідач може розпоряджатися своїм майном, призначати спадкоємців шляхом складання заповіту і розподіляти спадкове майно, майнові права та обов'язки на свій розсуд. Тим не менш, у ст. 1241 ЦК України свобода заповіту обмежена правами так званих обов'язкових спадкоємців, які незалежно від його змісту мають право отримати певну частку спадщини, яка називається обов'язковою часткою [1]. Таким чином, свобода спадкового розпорядження обмежується правом осіб, які закликаються до спадкування незалежно від волі спадкодавця в силу прямої вказівки закону.

Перелік таких осіб, визначений вищевказаною статтею Цивільного кодексу України, є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає. До цього переліку входять лише особи, які належать до першої черги спадкоємців за законом і є малолітніми, неповнолітніми, повнолітніми непрацездатними дітьми спадкодавця (в тому числі усиновленими), непрацездатною вдовою (вдівцем), непрацездатними батьками (усиновителями) та дітьми, які були зачаті за життя спадкодавця і народжені після відкриття спадщини. Ці особи спадкують, незалежно від змісту заповіту, половину частки, яка належала б кожному з них у разі спадкування за законом.

Цивільний кодекс України захищає права осіб, яким належить обов'язкова частка у спадщині спадкодавця. Разом з тим, бувають випадки, коли спадкодавець свідомо не хоче залишати певним людям будь-якої спадщини. Вважаємо, що він має на це повне право, так як право розпоряджатися річчю на власний розсуд йому надано Конституцією України, але це право заповідача в даному випадку ніяк не захищається, а Конституція

України вступає в колізію з нормами Цивільного кодексу України. Спробуємо проаналізувати які все ж таки є можливості позбавлення спадкоємця обов'язкової частки у спадщині, адже до цього це питання не розглядалося, а тому є актуальним.

По-перше, якщо говорити про колізію норм Конституції України та Цивільного кодексу, то Конституція має вищу юридичну силу, а всі закони повинні їй відповідати. Зважаючи на цю підставу, спадкодавець або його майбутні спадкоємці можуть звернутися з позовом до суду щодо усунення від спадкування особи, якій передбачена обов'язкова частка. Відповідно до абзацу 3 пункту 4 Листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 24-753/0/4-13 від 16.05.2013 «Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування» вимогу про усунення спадкоємця від права на спадкування може пред'явити особа, для якої таке усунення зумовлює пов'язані зі спадкуванням права та обов'язки, а згідно з абзацом 6 того ж самого пункту вимога про усунення від права на спадкування за законом особи може бути пред'явлена лише після смерті спадкодавця [2]. Тобто, як бачимо, спадкодавцю такого права не надано, через що виникає колізія норм Конституції і Цивільного кодексу, так як він не має змоги захистити своє конституційне право на власність.

По-друге, особа, усунена від права на спадкування в порядку ст.1224 ЦК України (коли вона не має такого права), позбавляється і права на обов'язкову частку (ч. 6 ст. 1224 ЦК України). До таких осіб відносяться особи, які умисно позбавили життя спадкодавця чи будь-кого з можливих спадкоємців або вчинили замах на їхнє життя, особи, які умисно перешкоджали спадкодавцеві скласти заповіт, внести до нього зміни або скасувати заповіт і цим сприяли виникненню права на спадкування у них самих чи в інших осіб або сприяли збільшенню їхньої частки у спадщині та інші особи відповідно до ст.1224 ЦК України. Навіть якщо спадкодавець усе одно призначив таку особу спадкоємцем за заповітом, втрачене право на обов'язкову частку у неї не поновлюється, вона може закликатися до спадкування лише як спадкоємець за заповітом [3].

По-третє, спадкоємці можуть звернутися до суду з позовом до інших спадкоємців або претендентів на спадщину. Судові спори, що відбуваються між ними, стосуються найчастіше зменшення обсягу обов'язкової частки та/або визнання особи такою, що втратила право на обов'язкову частку у спадщині у зв'язку з неподанням у строки, передбачені законом, відповідної заяви нотаріусу. Для прийняття спадщини встановлюється строк у шість місяців, який

починається з часу відкриття спадщини. Саме в цей строк особа повинна подати нотаріусу заяву про прийняття спадщини.

До причин, через які можуть зменшити обов'язкову долю в спадщині, згідно із сталою судовою практикою, відносять: відсутність допомоги спадкодавцю, незважаючи на потребу останнього в цьому; негативне поведіння з ним; нездійснення належного догляду; свідомо неправдиві свідчення в суді відносно спадкодавця; звинувачення спадкоємця в скоєнні тяжкого злочину відносно спадкодавця; неповідомлення про те, що готується замах на життя спадкодавця; ненадання спадкодавцеві допомоги, коли той знаходився в екстремній, небезпечній для життя ситуації; аморальна поведінка відносно незабаром померлого, а також інших спадкоємців; виділення особі частини власності ще за життя спадкодавця [4].

Якщо подібні факти будуть встановлені судом, розмір успадкованого особою, що має обов'язкову частку, майна може бути зменшений. Але важливо розуміти одну особливість в таких випадках, а саме те, що таку особу не мають права повністю позбавити долі в спадщині, оскільки така санкція (спосіб захисту прав інших спадкоємців) Цивільним кодексом не передбачена [4].

По-п'яте, в практиці нотаріусів зустрічаються дуже багато випадків, коли спадкодавці ще за свого життя позбавляли обов'язкової частки у спадщині спадкоємців, яким вони не хотіли залишати майно. Вони заздалегідь переоформлювали все майно на інших спадкоємців, тим самим позбавивши обов'язкових спадкоємців права навіть претендувати на ту долю, так як це вже є власністю інших осіб, а відповідно до Конституції України право власності є непорушним.

Отже, розглянувши проблемні аспекти здійснення спадкодавцем права розпорядження своїм майном, хочеться підсумувати, що існують колізії між Конституцією України, яка гарантує кожній особі право власності, в тому числі право розпорядження своїм майном, та Цивільним кодексом України, який обмежує свободу заповіту правами обов'язкових спадкоємців. Через те, що Конституція має вищу юридичну силу, ніж Цивільний кодекс, вважаємо, що перш за все потрібно спиратися на неї.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 24-753/0/4-13 від 16.05.2013 «Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13#Text>
3. Печений О.П. Право на обов'язкову частку як особливий вид спадкування// Мала енциклопедія нотаріуса. 2016. № 6 (90). С. 28-33.

Стодолінська Ольга Василівна,
*студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: асистент Байталюк Д.Р.*

ПРОБЛЕМИ, ЯКІ ПОВ'ЯЗАНІ З ДОГОВОРОМ УСТУПЛЕННЯ МАЙ- НОВИХ ПРАВ НА ОБ'ЄКТ НЕРУХОМОСТІ

На сьогоднішній день аналіз ринку показує нам, що попит на житло в новобудовах значно перевищує попит на вторинний ринок нерухомості. Тому, у більшості сімей, які бажають придбати квартиру у новобудові, виникає питання, купувати квартиру у забудовника або за договором цесії?

Цесія – це типовий тристоронній договір, який, як правило, укладається між продавцем, покупцем та забудовником. Тобто, це можливість купити квартиру з дисконтом від забудовника. Проте, цей договір, як і попередні договори з забудовником, ще не є покупкою конкретної квартири, вони є правом вимагати передати квартиру у власність покупця [1].

Ціна за квадратний метр у новобудові збільшується з кожним етапом будівництва, тому дехто купує її як фінансову інвестицію, щоб потім її продати подорожче за договором переуступки. Такий договір укладатиметься саме через те, що ще сам забудовник не передав право власності на квартиру такому продавцеві, адже між забудовником і продавцем було укладено договір на інвестування новобудови у процесі будівництва, тому фізично її не можуть передати у власність.

Відповідно до чинного законодавства України договір про відступлення прав та обов'язків за Попереднім договором купівлі продажу укладається у тій самій формі, що і договір, права за яким передаються. Відповідно, якщо попередній договір купівлі-продажу був нотаріально завірений, то й договір про відступлення прав та обов'язків за попереднім договором теж необхідно завіреним нотаріально. У іншому випадку, підписання договору відступлення прав та обов'язків відбуватиметься у простій письмовій формі без залучення нотаріуса. Проте, нотаріальна переуступка значно надійніше. Адже забезпечує від махінацій з нерухомістю, подвійним продажем квартири та за потреби захистить інтереси у суді. Також, нотаріус зможе перевірити інформацію по квартирі, чи не має там різних обмежень чи заборон. Часто в договорі забувають вказати порядок розрахунку й суму, а це може призвести до

визнання договору недійсним, проте, нотаріус не допустить до підписання такої угоди.

Крім цього, потрібно сплатити податки, передбачені законодавством. До речі, податок стягується з первісного покупця і з усієї суми угоди, а не з різниці сум переуступки та інвестиції, як зазвичай всі вважають. Нотаріальне посвідчення угоди відступлення прав вимоги – це як додаткова гарантія, що дійсно була здійснена така угода.

Цей договір має ряд переваг, завдяки яким покупці надають йому перевагу. Найперше, що потрібно зазначити, це перевага у ціні, адже перекупщик, який купив на початкових етапах квартиру, продаватиме її дешевше, ніж забудовник, який підвищував ціну на нерухомість з кожним наступним етапом будівництва. А також перевагою є те, що покупець не обмежений в укладенні такої угоди у разі, якщо його обставини змінились.

Незважаючи, що переваг все ж таки більше, договір цієї угоди має і ряд недоліків. Основним є те, що може брати певну суму забудовник, щоб дозволити укласти таку угоду. Така комісія, зазвичай, є обов'язковою умовою переуступки. Це не завжди так, адже у більшості продавців є домовленості з забудовником. Це може бути прописано у договорі або це може бути окремий документ, в якому таке буде зазначено. І ще одним недоліком є необхідність отримати сам дозвіл у забудовника.

Для того, щоб вирішити цю проблему, необхідно ще на початку дізнатись чи є у продавця домовленість із забудовником, перевірити у забудовника, чи не укладався договір переуступки з іншими покупцями і чи має забудовник необхідні документи на об'єкт нерухомості. Щоб уникнути таких проблем, бажано купувати квартиру через Фонд фінансування будівництва, адже процедура контролюється державою, тому і мінімальна ймовірність подвійного продажу. Спершу необхідно дізнатись чи є у забудовника відповідні документи на землю, дізнатись цільове призначення ділянки, дозвіл на будівництво, містобудівні умови та обмеження, дотримання термінів будівництва, які зазначив забудовник, динаміку будівництва за останні місяці на цій та інших будівництвах, історію компанії та попередні її об'єкти, а також наявність судових розглядів і чи не знаходиться квартира під банківською заставою. Якщо не дізнатись це, то можуть виникнути проблеми та труднощі на етапі переуступки і у подальшому, при отриманні квартири у власність. Також, до укладення угоди переуступки майнових прав на квартиру потрібно отримати підтвердження, що будівельна компанія немає жодних претензій до первісного покупця, та про те, що усі розрахунки з приводу даної квартири

проведено. Насправді, на практиці покупці нехтують отриманням такого підтвердження, але це важливо. Оскільки, як зазначено вище, покупець погоджується на усі умови попереднього договору та якщо у попереднього покупця були прострочення платежів, виникли штрафи чи пеня, то звісно, обов'язок виконати такі санкції покладатиметься на нового покупця.

При укладанні договору переуступки, необхідно звернути увагу на причини такої переуступки, чи вони пов'язані із якістю цього проєкту або його неліквідністю. Важливо дізнатись, що квартира не була в переуступці, адже подвійні чи потрійні переуступки можуть призвести до того, що в кінцевому результаті не буде ні грошей, ні квартири.

Слід зазначити, що договори цесії на ринку не афішують, а деякі забудовники, щоб інвестори не демпінгували ціни і не руйнували плани здорожчання квадратного метра, обмежили таку можливість у своїх проєктах.

Цей вид Договорів прямо не передбачений у ст. 4 Закону України «Про інвестиційну діяльність», але його і не заборонено законом [2]. Це є різновид майна згідно ст.190 ЦК України. На відносини, які виникають з даних правовідносин розповсюджується Глава 54 Цивільного кодексу України. Стаття 177 ЦК України визначає одним із видів об'єктів цивільного права – «майнові права». Можливість бути «майновим правам» предметом Договору передбачено ст. 656 ЦК України. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» визначає, що майнові права це будь-які права, пов'язані з майном, відмінні від права власності, у тому числі права, які є складовими частинами права власності, а також інші специфічні права та права вимоги.

Для вирішення проблеми, необхідно закріпити максимальний відсоток, який може брати забудовник від суми договору, щоб дозволити укласти такий договір. Щоб унеможливити ризик купити житло, будівництво якого заморозиться, держава має контролювати таких забудовників, адже ця проблема теж є досить актуальною у наш час, коли по всій країні сотні недобудов і мізерні шанси на завершення будівництва. Необхідно реформувати чинну систему контролю, адже органи державного архітектурно-будівельного контролю видають приписи про зупинення будівельних робіт, накладають штрафні санкції, а забудовники роками оскаржують їх у судах, тим часом будівництво триває, проблема споживача не вирішується. Уряд розпочав реформування системи контролю та нагляду в будівництві, коли почалась ліквідація Держархбудінспекції та зупинення перевірок об'єктів будівництва. З березня 2020 року проблема відсутності належного контролю тепер виходить на перший план [3].

Отже, ми бачимо, що у законодавстві, яке регулює питання, які пов'язані з договором уступлення майнових прав на об'єкт нерухомості, немає чіткого зазначення стосовно турбуючих нас питань, тому необхідно насамперед реформувати законодавство, щоб воно захищало громадян від недобросовісних забудовників та продавців, а також і самим покупцям необхідно уникати проблем запропонованими способами, які унеможливають ризики потрапити у пастки аферистів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України 18.12.2016. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv/page>
2. Про інноваційну діяльність: Закон України від 4 липня 2002 р. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 36 (06.09.2002). Ст. 266. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
3. Шевченко С. Контроль за строительством: как защитить покупателей квартир. 2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2020/06/26/662321/>

Трембач Юлія Володимирівна,

*студентка 4-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції) Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Адаховська Н.С.*

ПІДСТАВИ ТА ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ВИЗНАННЯ ПРАВОЧИНУ НЕДІЙСНИМ

Правочином є дія, яка направлена на досягнення певного правового результату, що визнається і охороняється державою.

Дії особи призводять до правових наслідків у вигляді набуття, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків за умови дійсного волевиявлення цієї особи та відповідності її дій вимогам актів цивільного законодавства та моральним засадам суспільства [1, с. 30].

В цивільному праві діє презумпція правомірності правочину, яка є гарантією реалізації прав учасників цих відносин. Вона ґрунтується на одному з визначальних принципів приватного права «Дозволено все, що прямо не заборонено законом».

Так, підставою для визнання правочину недійсним слугує невідповідність вимогам закону. Правочини як нікчемні, так і оспорювані вважаються недійсними не з моменту встановлення або визнання цього факту судом, а з моменту його вчинення.

Нікчемні та оспорювані правочини є різновидами недійсних правочинів. У випадку нікчемних правочинів (абсолютно недійсних), то недійсність правочину прямо встановлена законом, не потребує визнання його недійсним рішенням суду.

Що стосується оспорюваних правочинів, то визнання їх недійсними неможливе без позову заінтересованої чи потерпілої особи. Такі підстави виключають можливість визнання їх недійсними за ініціативою суду.

На відміну від нікчемного, оспорюваний правочин на момент вчинення породжує для його сторін цивільні права та обов'язки, а тому припускається дійсним. Науковці такі правочини також називають відносно дійсними [2, с. 53].

Визнання правочину недійсним є одним з найважливіших приватно – правових способів захисту цивільних прав. Захист порушеного цивільного права передбачається здійснювати в судовому порядку, тобто шляхом подачі позову. Разом з тим позов є лише вимогою про захист, зверненою до суду [3, с. 47].

Цивільне право не регулює відносини недійсності правочинів, а лише встановлює правові наслідки таких правочинів та передбачає правовий механізм повернення сторін в початкове становище до вчинення правочину, який не визнається законодавством.

Головним наслідком визнання правочину недійсним є те, що укладений правочин не створює юридичних наслідків для сторін правочину, пов'язаних з виникненням прав та обов'язків на які вони були спрямовані.

Загальним наслідком недійсності правочину є реституція, яка виконує правовідновлювальну функцію майнового становища сторін. За своєю природою вона, застосовується лише тоді, коли сторонами угоду виконано хоча б частково.

Також можуть бути встановлені особливі умови застосування загальних наслідків, наприклад підвищена відповідальність однієї із сторін, коли визнанню правочину недійсним сприяла провина однієї із сторін. Тоді двостороння реституція може супроводжуватись додатковими майновими санкціями, які покладаються на винну сторону.

Прикладом спеціального наслідку може бути конфіскація – стягнення в дохід держави одержаного під час виконання правочину, вчиненого з метою, що завідомо суперечить інтересам держави і суспільства.

Отже, будь-яке визнання правочину недійсним безпосередньо впливає щонайменше на охоронювані законом інтереси сторін правочину. Відповідно до зазначеного можна дійти висновку, що оспорювання дійсності правочину

його сторонами завжди відповідає вимозі про порушення у зв'язку з укладенням правочину прав та охоронюваних законом інтересів такої сторони [4, с. 134].

Проблема недійсності правочинів є однією з ключових у цивільному праві. Правочини відіграють важливу роль у житті суспільстві, тому головною метою, є уникнення та припинення поведінки, що відхиляється від правових норм. Отже, недійсним правочином є акт, який в силу своїх недоліків чи рішення суду не має правової сили.

ЛІТЕРАТУРА:

- 1.Штефан А. Визнання правочину недійсним як спосіб захисту авторського права. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2013. № 4. С. 22–31.
2. Цивільне право України : навчал. посіб. За заг. ред. І.А. Бірюкова, Ю.О. Заїки. К., 2004. 224 с
- 3.Давидова І. В. Недійсність правочинів як спосіб захисту цивільних прав: деякі проблемні питання. Часопис цивілістики. 2018. Вип. 28. С. 45-49.
- 4.Бородовський С.О. Визнання правочину недійсним: компетенція суду. Часопис цивільного і кримінального судочинства. 2016. № 1. С. 131-148.

Чуфай Лілія Романівна,

*студентка 4-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: асистент Спасова К.І.*

ПРОПУСК СТРОКІВ ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАННЯ СТРОКУ ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ, ПРОПУЩЕНИМ З ПОВАЖНИХ ПРИЧИН

Питання здійснення права на спадкування не втрачає актуальності протягом тривалого часу. Особливе місце серед проблем здійснення права на спадкування є пропуск строку для прийняття спадщини. Часто пропущення такого строку пов'язано з незнанням самої процедури прийняття спадщини.

Поняття відкриття спадщини наведено у частини 1 статті 1220 ЦК України: «спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою». Відповідно до частини 1 статті 1268 ЦК України спадкоємець має право прийняти спадщину або не прийняти її. Якщо спадкоємець на час відкриття спадщини проживав із спадкодавцем, то особа-спадкоємець вважається такою, що прийняла спадщину фактично (якщо протягом встановленого строку особа не заявить про відмову). Інша ситуація складається якщо спадкоємець бажає прийняти спадщину, але на час відкриття не проживав

постійно із спадкодавцем. Згідно зі статтею 1269 спадкоємець повинен звернутись із заявою до нотаріуса або уповноваженої на це посадової особи органу місцевого самоврядування. В даному випадку існує ряд проблем, зокрема пропуск строків для прийняття спадщини. Особа вважатиметься такою, яка пропустила строк прийняття спадщини, якщо не прийняла спадщину вчасно, тобто не звернулась із відповідною заявою протягом строку визначеного в статті 1270 ЦК України; даний строк визначається у шість місяців.

Відповідно до статті 1272 ЦК спадкоємець, який пропустив строк, може звернутись із заявою про прийняття спадщини до нотаріуса за письмовою згодою спадкоємців, які прийняли спадщину, або за позовом про призначення додаткового строку для подання заяви, якщо суд визнає причини пропуску поважними [1].

У випадку подання позову спадкоємець зобов'язаний довести, що строки пропуску для прийняття спадщини були поважними, а також довести наявні обставини доказами. ВС визначив, у яких випадках строк прийняття спадщини буде вважатися пропущеним з поважних причин у постанові від 13 березня 2020 року у справі № 314/2550/17 [2]. Серед поважних причин вказані такі:

- 1) тривала хвороба спадкоємців;
- 2) велика відстань між місцем постійного проживання спадкоємців і місцем знаходження спадкового майна;
- 3) складні умови праці, які, зокрема, пов'язані з тривалими відрядженнями, в тому числі закордонними;
- 4) перебування спадкоємців на строковій службі у складі Збройних Сил України;
- 5) необізнаність спадкоємців про наявність заповіту.

Аналіз практики місцевих судів з приводу визнання причин пропущення строку для прийняття спадщини вказує на те, що перші чотири пункти наведених вище поважних причин можна довести за допомогою різного роду довідок (листок непрацездатності, виписка з лікарні) або ж документів, що підтверджують перебування спадкоємця у тривалому відрядженні чи строковій службі.

Інша ситуація виникає, коли наявна така поважна причина, як необізнаність спадкоємця про наявність заповіту. В даному випадку судова практика є досить неоднозначною. У справі №6-496цс17 ВС визначає, що нотаріус повідомленням в пресі, надісланням листа, або ін. засобами повинен повідомити спадкоємців про наявність відкриття спадщини, оскільки за даними Спадкового реєстру нотаріус перевіряє наявність заведеної спадкової справи, чи заповіту [2].

Протилежна думка наведена у Постановва ВС від 18 січня 2018 року справа №198/476/16-ц. Зазначено, що незнання про заповіт не є поважною причиною пропуску. Особі було відмовлено в поновлені строку для прийняття спадщини, оскільки не доведено поважності причин пропуску строку для прийняття спадщини після смерті спадкодавця [3].

У постанові ВС у справі № 314/2550/17 від 13.03.2020 р. наведено роз'яснення Пленуму Верховного Суду України № 7 «Про судову практику у справах про спадкування» від 30 травня 2008 року, де необізнаність спадкоємців про наявність заповіту знову вказана як одна з поважних причин пропуску [2].

Не менш спірним є також приклад, коли суд визнав поважною причину пропуску строку для прийняття спадщини неправильне роз'яснення уповноваженою особою сільської ради порядку спадкування яке полягало в тому, що до нотаріуса необхідно звертатися після спливу шестимісячного строку з дня смерті спадкодавця. Даний приклад ще раз доводить, що питання визнання причин поважними в кожному окремому випадку покладається на розгляд суду, а тому є спірним [4].

Отже, визнання строку прийняття спадщини, пропущеним з поважних причин є актуальною проблемою, оскільки аналіз судової практики вказує на те, що суди по-різному визначають поважність причин. На сьогодні немає точних критеріїв визначення причин поважними, а також не існує одностайної думки з цього приводу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 45–46.
2. Про судову практику у справах про спадкування: Постанова Пленуму Верховного Суду від 13 березня 2020 № 7. URL <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/88232349>.
3. Рішення у справі № 6-496цс17 [2018]. районний суд міста Київ. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review>
4. Щодо пропуску строку звернення із заявою про прийняття спадщини: Постанова Пленуму Верховного Суду від 18 січня 2018 року справа №198/476/16-ц. URL: [https://protocol.ua/ua/vsu_neobiznanist_spadkoemtsya_pro_isnuvannya_zapovitu_e_povagnoyu_prichinoyu_dlya_vstanovlennya_dodatkovogo_stroku_dlya_priynyattya_spadshchini_\(6_1320tss17_vid_23_08_2017\)](https://protocol.ua/ua/vsu_neobiznanist_spadkoemtsya_pro_isnuvannya_zapovitu_e_povagnoyu_prichinoyu_dlya_vstanovlennya_dodatkovogo_stroku_dlya_priynyattya_spadshchini_(6_1320tss17_vid_23_08_2017))

Datsenko Mariia Serhiivna,
student of the 4th course of Social and Law Faculty
National university «Odessa law academy»
Supervisor: Candidate of Law, Associate Professor Tokareva V.O.

CIVIL REGISTERED PARTNERSHIP

The civil registered partnership is a state-recognized social institution that legally establishes a relationship between two people who may be the same or different sex and are unwilling or unable to legally register a marriage.

Why a «partnership»? – because it regulates the relationship between partners. Why «civil»? – because it belongs to personal life, civil rights and responsibilities, and does not require church acceptance. Why «registered»? – because it is subject to documentary registration.

Specific terminology for such unions varies from state to state. The legal consequences of their conclusion are also different. That is why this issue requires a deep doctrinal study.

The CRP Legal Institute is appointed for all couples who cannot or do not want to get married. «Cannot» is about homosexual couples who do not have such a right in Ukraine. «Do not want» is about heterosexual couples who for various reasons want, for example, to maintain the formal status of unmarried or simply do not want publicity for their relationship.

To better understand this legal institution, it is necessary to draw an analogy with the institution of marriage. The difference is that marriage gives the right to co-adoption, partnership – no. Marriage is historically considered to be a once-in-a-lifetime, while partnership provides for an indefinite duration, depending on life circumstances that are unknown in advance. Information about marriage is open by default, about being in a partnership – confidential. Marriage is traditionally associated with a number of religious rites (church weddings) and folk traditions (weddings), partnership is not. Marriage gives the right to a common surname, partnership does not require a change of surname. However, both forms of family relationships have a strong symbolic meaning for those who are in it [4. p. 574-582].

A registered partnership is a kind of intermediate form between informal family cohabitation and marriage. The CRP in Ukraine can be an even better form of regulation of family partnerships than marriage because the regulation of marriage dates back to very ancient times, many of which have changed in our lives, instead of the CRP – it is something completely new, and accordingly – can be «formatted» 100% to the needs of modern time in accordance with the realities of family life today.

The CRP institution also avoids religious disputes or at least reduces the degree of misunderstanding, because the CRP, unlike marriage, has no intersections with regulation through canon law.

The opportunity for same-sex and heterosexual couples to register a relationship through the institution of civil partnership provides the following rights:

- the right to common property (movable and immovable property);
- the ability to inherit and bequeath property;
- the right to alimony and benefits;
- the right not to testify against your partner in court;
- the right to register a permanent residence for a partner with another citizenship;
- the ability to visit your partner in medical facilities, learn about the medical condition, care and dispose of the body in case of death;
- the right to joint parenthood and upbringing of children;
- and many other rights and responsibilities [3].

Regarding the historical background, it can be noted that the first law on the possibility of concluding civil partnership was adopted in 1989 in Denmark, later same-sex partnerships under one terminology or another were legalized in many other progressive countries. The purpose of this decision was to ensure the legal recognition of same-sex couples and give them rights and responsibilities similar to marriage [1].

Today, same-sex marriage is legal in absolutely all American states, and some of them recognize various forms of civil partnership.

In Europe and Scandinavia, a civil partnership is recognized in 29 countries, and in some countries, the institution of a civil partnership can benefit not only same-sex but also heterosexual couples.

So, as we can see, the CRP was established not only for homosexual couples but for heterosexuals too. Among the reasons why heterosexual couples also need a partnership are:

- heterosexual couples often do not want to get married but want to make their lives legally protected, they want more financial security, which provided in a civil marriage;
- more and more progressive young couples want to avoid the gender roles and stereotypes associated with the institution of marriage, as marriage has historically been understood as a «union between a man and a woman»;
- legal security of civil partnership without the historical and cultural baggage of marriage [3].

Ukraine has committed itself to adhere to the Association Agreement between Ukraine and the EU, which stipulates that the existing legislation of our country is formed through respect for human rights and fundamental freedoms.

As part of Ukraine's commitments to the EU, the current Ukrainian legislation is being prepared for renewal. The legalization is envisaged by the National Human Rights Strategy for the period up to 2020.

The Action Plan for the implementation of the National Human Rights Strategy for the period up to 2020, approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine on 23.11.2015 in the section «Prevention and counteraction of discrimination», provides for the development and submission to the Cabinet of Ministers of Ukraine amendments to the existing legislation of Ukraine about the legalization of civil registered partnership in Ukraine for heterosexual and same-sex couples, taking into account property and non-property rights.

This dwarf should provide for relations related to property: inheritance and common property. In addition, it must provide for the right of the incapacitated partner to receive security from the able-bodied partner. In the field of criminal proceedings – the right not to testify against his partner in criminal proceedings [1].

The information shared in the media about the submission of the draft law by the Ministry of Justice to the Cabinet of Ministers of Ukraine on the legalization of civil partnership for same-sex couples is not true. Unfortunately, no ministry is currently developing such a document [2].

Consequently, in order to fully integrate with the EU and overcome discrimination, Ukraine needs to develop appropriate legislation, based on the foreign experience of the world's leading countries.

REFERENCES:

1. Poedynok O. Civil partnership – protection of relations from the state and society. Protocol. 2017. URL: https://protocol.ua/ua/olga_poedinok_tsivilne_partnerstvo_zahist_stosunkiv_vid_dergavi_i_suspilstva/
2. Legalization of civil partnership – official website of the Ministry of Justice of Ukraine. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/vladislav-vlasyuk-ministerstvo-yustitsii-ne-rozroblyalo-i-ne-podavalo-na-rozglyad-jodnih-proektiv-normativnih-aktiv-schodo-legalizatsii-tsivilnogo-partnerstva-dlya-odnostatevih-par>
3. Civil union – official website of NGO Fulcrum UA. URL: <https://t-o.org.ua/civilunion>
4. Kalitenko O. M. Civil and family law of Ukraine in questions and answers. Kharkiv: LLC Odyssey, 2005. 630 p.

Chaika Alla Valeriivna,
*4th year student of the Socio-Legal Faculty of
National University «Odessa Law Academy»*
Supervisor: *Candidate of Law, Associate Professor Tokareva V.O.*

FREE PUBLIC LICENSES IN THE CIVIL CODE OF UKRAINE

The importance of Creative Commons (then CC) is hard to overestimate. This is an effective instrument which makes works easier to share and contributes to the culture of free works.

If to talk about foreign research in this field, it should be mentioned the works of Adida Ben, Aliprandi Simone, Abelson Hal, Bernt Hugenholtz, Brian Fitzgerald, Elkin-Koren Niva, Guibault Lucie, Linksvayer Mike, Weichle Jess and so on. Free public licenses were researched by the following Ukrainian scientists too: Ardanov O., Bichuk A., Kalyatin V., Kharitonova O., Moskalenko K., Naumko M. Sudarikov S., Sereda S., Trotsky V., Zhukovsky T. and others.

However, the concept of public licenses is not defined clearly in the Civil Code of Ukraine. The issue of using free public licenses is not regulated by current legislation. There are a lot of controversial issues in this sphere yet. So, in order to develop the regulation of intellectual property relations, there is a need to make some amendments in the current Civil Code of Ukraine.

When a person creates a work, the copyright belongs to his. The creator has a right to decide how their work will (or won't) be copied, remixed (changed), and shared. No one can use someone's work without permission. CC empowers creators to give implicit permission to everyone to use, share, and remix their work without needing to ask in each instance [1].

CC is a social movement which was founded in 2001 as a non-profit organization, seeking to expand «the range of creative work available for others to legally build upon and share» [2]. Then it became widespread around the world, including Ukraine. CC Ukraine is in the official list of CC branches. Nevertheless, our national legislation is not properly adapted.

The current legislation does not provide for the definition of free licenses. Therefore, it is necessary to consider the definition of this term which was proposed by O. I. Kharitonova. A free license – is a license agreement, which contains the owner's permission to the user for a specific list of ways to use this work. In order to be considered free, the license must allow the following: the right to use the work for any purpose, the right to research the work, the right to distribute copies, the right to make changes to the work, publish and distribute such changes [3].

The use of the work by any person is allowed only on the basis of the copyright agreement. Art. 33 of the Law «On copyright and related rights» sets requirements

for contracts for the right to use works. In particular, this article requires that agreements on the transfer of copyrights should be concluded in writing form [4].

The Civil Code of Ukraine includes the same requirements. Part 2 of Art. 1107 of the Code stipulates that an agreement on the usage of intellectual property rights is concluded in writing form. The form in which CC licenses exist does not meet the written requirements of our national law [5]. Although Part 1 of Art. 207 recognizes an electronic form of agreement, but Art. 6 of the Law of Ukraine «On electronic documents and electronic document management» determines such mandatory details of the electronic document as an electronic signature. CC licenses do not contain such a signature, and therefore cannot be recognized as electronic documents within the meaning of our national law [6]. As a result, it is completely unclear on what legal basis Ukrainians can use, for example, Wikipedia materials, which are mostly provided under the CC Attribution-Share Alike 3.0 license [7].

In addition, the free use of orphan works must be established. Of course, this process is the subject of detailed normative regulation. However, it will also expand the culture of free works as well as should become one of the priority areas for improving Ukrainian legislation in the field of intellectual property law [8].

The actual state of affairs must proceed in accordance with the law. There is currently no such correspondence. Conflicts of current legislation must be corrected in accordance with modern realities.

It is expedient to supplement the Civil Code of Ukraine with Art. 1108-1, which would contain the definition of free public licenses and main provisions.

Therefore, the article should be as follows:

Article 1108-1 General provisions on free public licenses.

1. A free public license is a publicly available agreement that provides a person who has joined such an agreement with free permission to use the object of copyright and (or) related rights under the conditions specified in the license.
2. The public license agreement is free of charge.
3. The territory of such license is the territory of the world unless otherwise specified in the license.
4. Joining the free licenses can be done by implicit actions – upon the use of the work in the manner prescribed by the license.
5. The term of the agreement of free public licenses is equal to the term of copyright to the work unless otherwise specified in the license.

REFERENCES:

1. Jess Weichler. How and why to use Creative Commons licensed work. URL: <https://cutt.ly/Ghml4Z8>.

2. Elkin-Koren, Niva, Creative Commons: A Skeptical View of a Worthy Pursuit. The future of the public domain, P. Bernt Hugenholtz & Lucie Guibault, eds., Kluwer Law International, February 14, 2006, Netherlands. URL: <https://ssrn.com/abstract=885466>.
3. Харитоновна О. І. Ліцензійні договори та вільні публічні ліцензії: проблеми і перспективи. Правове життя сучасної України: матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. та аспірант. складу 2014. Одеса: Фенікс. С. 478-480. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/3470/Haritonova%20Lizenziny.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
4. Про авторське право і суміжні права: Закон України. №13. 1994. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
5. Цивільний кодекс України: Закон України. №45. 2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
6. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України. №36. 2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>.
7. Бічук А.А., Наумко М.В. Використання публічних ліцензій відкритого контенту Creative Commons – Проблеми і перспективи в Україні. Актуальні проблеми права інтелектуальної власності: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (16 червня 2010). Одеса, 2010. URL: <https://www.creativecommons.org.ua/66>.
8. Токарева В.О. Окремі аспекти сирітських творів в умовах інтеграційних процесів. Национальный юридический журнал: теория и практика, 3(37). 2019. С. 97-101. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/3/part_1/22.pdf.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ОНОВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ

<i>Передмова</i>	3
<i>Харитонов Євген Олегович</i>	5
КОНЦЕПЦІЯ СТАТУСУ ЛЮДИНИ ЯК ПРИВАТНОЇ ОСОБИ В ОНОВЛЕНОМУ ЦК УКРАЇНИ: ПОШУК ПАРАДИГМИ	
<i>Харитонova Олена Іванівна</i>	8
ДЕЩО ПРО КОНЦЕПЦІЮ КНИГИ 4 ЦК УКРАЇНИ	
<i>Бичкова Світлана Сергіївна</i>	11
НОВЕЛІЗАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА, ЩО РЕГУЛЮЄ ВІДНОСИНИ НАЙМУ (ОРЕНДИ), У ЗВ'ЯЗКУ З ПОШИРЕННЯМ КОРОНАВІРУСНОЇ ХВОРОБИ (COVID-19)	
<i>Голубева Неллі Юріївна</i>	15
ПЕРЕДДОГОВІРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ – ШЛЯХИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ	
<i>Давидова Ірина Віталіївна</i>	17
«ДОГОВОРИ» ТА «ПРАВОЧИНИ» В УМОВАХ РЕКОДИФІКАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	
<i>Катица Юрій Михайлович</i>	21
ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В КОНТЕКСТІ АДАПТАЦІЇ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС ТА ПРАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ	
<i>Сафончик Оксана Іванівна</i>	24
ПЕРСПЕКТИВИ ОНОВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ	
<i>Чанишева Аліна Рашидівна</i>	28
ДОГОВОРИ І ЗОБОВ'ЯЗАННЯ В УМОВАХ ОНОВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	
<i>Саванець Людмила Михайлівна</i>	31
ОНОВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ АДАПТАЦІЇ ДО НОВИХ ВИМОГ ПРАВА ЄС У СФЕРІ ОБ'ЄКТИВНИХ КРИТЕРІЇВ ВІДПОВІДНОСТІ ТОВАРУ	
<i>Вацак Владислав Анатолійович</i>	34
ЄДНІСТЬ ІДЕЙ ЯК ПЕРЕДУМОВА ОНОВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	
<i>Осуховська Євгенія Вікторівна</i>	37
ВПРОВАДЖЕННЯ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ЮРИДИЧНИХ ПОСЛУГ У НОВИЙ ЦИВІЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ	

<i>Yermakova Sophia, Kuprych Diana, Shyyan Vlada</i>	39
USUFRUCT AS AN INNOVATIVE INSTITUTION OF UKRAINIAN CIVIL LAW	

СЕКЦІЯ 2. ЦИВІЛІСТИЧНІ ПРОБЛЕМИ КОЛІЗІЇ ПРИВАТНИХ ТА ПУБЛІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

<i>Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна</i>	42
БЛОКЧЕЙН У ПЕРІОД COVID-19: МЕДИЧНІ АСПЕКТИ	
<i>Кирилюк Алла Володимирівна</i>	44
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ В УМОВАХ COVID-19	
<i>Аріанур Лейла Аббасівна</i>	47
ДЕЯКІ ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ЗАКОНОДАВЧОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ	
<i>Болдіна Діана Андріївна</i>	50
ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ РОЗДРІБНОЇ ТА ОПТОВОЇ ТОРГІВЛІ ТОВАРІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ COVID-19	
<i>Дем'яненко Анна Ігорівна</i>	52
ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ОРЕНДИ ПІД ЧАС КАРАНТИНУ	
<i>Діденко Марія Олексіївна</i>	54
ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ЗАВДАНОЮ ОСОБОЮ ХВОРОЮ НА COVID-19, ЩО ПОРУШИЛА КАРАНТИННІ ОБМЕЖЕННЯ	
<i>Долбровська Юліана Юріївна</i>	56
ПРАВО НА МИРНІ ЗІБРАННЯ: ОСОБЛИВОСТІ В УМОВАХ БОРОТЬБИ З COVID-19	
<i>Климишина Анастасія Євгеніївна, Мазур Максим Ярославович</i>	59
ЦИВІЛІСТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРИВАТНИХ ІНТЕРЕСІВ У УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID -19	
<i>Мельник Вікторія Сергіївна</i>	62
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19	
<i>Павленко Вікторія Сергіївна</i>	65
КАРАНТИН В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19 ЯК ФОРС-МАЖОРНА ОБСТАВИНА	
<i>Яценко Вікторія Вікторівна</i>	68
БЛАГОДІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ	
<i>Denysiuk Kseniia, Stoyanova Vladyslava, Chuprina Kateryna</i>	70

СЕКЦІЯ 3. ВІД РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА ДО ІТ-ПРАВА

<i>Вороніна Надія Вікторівна</i>	75
ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОСЛУГ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ	
<i>Некіт Катерина Георгіївна</i>	77
ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ У РИМСЬКОМУ ПРАВІ	
<i>Мінковський Вадим Вадимович</i>	80
ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ ЗА НЕПРАВОМІРНЕ ВИКОРИСТАННЯ ТОРГОВЕЛЬНОЇ МАРКИ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ	
<i>Бенецька Юлія Дмитрівна</i>	83
ОСНОВНІ СИСТЕМИ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА	
<i>Бондаренко Вікторія Сергіївна</i>	85
ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛОЖЕНЬ РИМСЬКОГО ПРАВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ	
<i>Вісковатих Тетяна Ігорівна</i>	88
ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ЖІНКИ У РИМСЬКОМУ ТА СУЧАСНОМУ ПРАВІ: КОНЦЕПЦІЯ НЕРІВНОСТІ ЗА ГЕНДЕРНОЮ ОЗНАКОЮ	
<i>Гребенюк Марія Іванівна</i>	90
ОСОБЛИВОСТІ КЛАСИФІКАЦІЇ РЕЧЕЙ В РИМСЬКОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ	
<i>Данілейко Поліна Максимівна</i>	92
ПРАВОВІДНОСИНИ БАТЬКІВ І ДІТЕЙ В ДАВНЬОМУ РИМІ ТА СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	
<i>Драганова Дарія Сергіївна</i>	96
ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ШЛЮБУ У РИМСЬКОМУ ПРАВІ	
<i>Кливак Анастасія Петрівна</i>	99
ЗАКОНИ XII ТАБЛИЦЬ – ОСНОВНЕ ДЖЕРЕЛО РИМСЬКОГО ПРАВА	
<i>Кобчик Євгенія Сергіївна</i>	103
СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ ІПОТЕКИ В РИМСЬКОМУ ПРАВІ	
<i>Косович Мар'яна Русланівна</i>	107
КОНЦЕПЦІЯ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ЗА РИМСЬКИМ ПРАВОМ	
<i>Логвінова Ксенія Вікторівна</i>	110

ВПЛИВ РИМСЬКОГО ПРАВА НА ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ СПАДКУВАННЯ В УКРАЇНІ	
<i>Максимчук Дарина Андріївна</i>	112
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАНОВИЩА SERVI TA CIVIS У СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ	
<i>Ніколаєнко Єлизавета Русланівна</i>	115
РИМСЬКЕ СПАДКОВЕ ПРАВО ЯК ОСНОВА СПАДКОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ	
<i>Приходько Ірина Анатоліївна</i>	118
ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ	
<i>Соловей Анна Олегівна</i>	121
ДЖЕРЕЛА РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА: ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ	
<i>Стахова Катерина Ігорівна</i>	124
ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ У РИМСЬКОМУ ПРАВІ	
<i>Тютюн Ольга Володимирівна</i>	127
МІСЦЕ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ	
<i>Цапушел Ірина Миколаївна</i>	130
ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ ЧЕРЕЗ МЕРЕЖУ ІНТЕРНЕТ	
<i>Lytvynenko Ielyzaveta Valeriivna</i>	134
COMPARATIVE ANALYSIS OF PROPERTY RIGHTS IN ANCIENT ROME AND UKRAINE	

СЕКЦІЯ 4. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ТА СІМЕЙНОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ

<i>Адаховська Надія Сергіївна</i>	136
ДО ПИТАННЯ ПРО УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ ДИТИНИ	
<i>Кривенко Юлія Василівна</i>	138
ВІДНОСИНИ В СФЕРІ ОСВІТИ ТА ЇХ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ	
<i>Міхєєв Микола Володимирович</i>	140
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВІДМІННОСТІ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ВІД ЦИВІЛЬНИХ	
<i>Токарева Віра Олександрівна</i>	144
ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТВОРІВ АВТОРИ ЯКИХ НЕ ВСТАНОВЛЕНІ	
<i>Халабуденко Олег Анатолійович</i>	147

КОНСТРУКЦІЇ МАЙНА, ВІДОКРЕМЛЕНОГО З ПЕВНОЮ ПРАВОВОЮ МЕТОЮ	
<i>Бурносенкова Ірина Артурівна</i>	152
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УЧАСНИКІВ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ	
<i>Килимник Юлія Анатоліївна</i>	156
ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
<i>Колодін Артем Олексійович</i>	158
ДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БЕРБЮТ-ЧАРТЕРУ	
<i>Приленський Ігор Генріхович</i>	161
ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВІДНОСИН, ЩО ВИНИКАЮТЬ З ПЕРЕВЕЗЕННЯ ПОВІТРЯНИМ ТРАНСПОРТОМ ТА ЇХ РЕГУЛЮВАННЯ	
<i>Балабан Вікторія Вікторівна</i>	164
ПРОБЛЕМИ ЗАПОВІДАЛЬНОЇ ДІЄЗДАТНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ	
<i>Віслогузова Маргарита Дмитрівна</i>	167
ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ СЕКРЕТНОГО ЗАПОВІТУ З УРАХУВАННЯМ ІНОЗЕМНОГО ДОСВІДУ	
<i>Гладун Ліліанна Леонідівна</i>	169
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ НЕПОВНОЛІТНИМИ	
<i>Голюк Надія Григорівна</i>	173
НЕДОСТОВІРНА ІНФОРМАЦІЯ, ЯК ПІДСТАВА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	
<i>Горковенко Валерія Сергіївна</i>	175
ДО ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ	
<i>Гриценко Валерія Віталіївна</i>	178
ЮРИДИЧНІ КЛІНІКИ: ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ, СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ	
<i>Дарієнко Вікторія Вікторівна</i>	183
ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СПАДКУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ ВКЛАДІВ	
<i>Івахненко Єлизавета Олександрівна</i>	184
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДОГОВОРУ ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ	
<i>Клець Іванна Ігорівна</i>	187
ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ЦК УКРАЇНИ	
<i>Кріпак Надія Григорівна</i>	189

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ ДОГОВОРУ ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ	
<i>Ложко Катерина Василівна</i>	192
САМОЗАХИСТ ЯК ФОРМА ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ	
<i>Локайчук Валерія Дмитрівна</i>	195
РОЗМЕЖУВАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ ПОСТАВКИ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ТА ГОСПОДАРСЬКИМ КОДЕКСАМИ	
<i>Манилюк Дана Олександрівна</i>	197
ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БУКМЕКЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ДОГОВОРІВ АЗАРТНОЇ ГРИ	
<i>Мельник Вероніка Миколаївна</i>	200
ПРОБЛЕМАТИКА ПРИЗНАЧЕННЯ ОПІКУНІВ ТА ПІКЛУВАЛЬНИКІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ	
<i>Савченко Юлія Олександрівна</i>	202
ПРОБЛЕМИ ПРАВА СПІЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	
<i>Сорока Оксана Богданівна</i>	205
ПРАВОВІ АСПЕКТИ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ	
<i>Стась Марк Едуардович</i>	209
ПРОБЛЕМАТИКА КОНСТИТУЦІЙНИХ ГАРАНТІЙ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ВЛАСНОСТІ СПАДКОДАВЦЯ	
<i>Стодолінська Ольга Василівна</i>	213
ПРОБЛЕМИ, ЯКІ ПОВ'ЯЗАНІ З ДОГОВОРОМ УСТУПЛЕННЯ МАЙНОВИХ ПРАВ НА ОБ'ЄКТ НЕРУХОМОСТІ	
<i>Трембач Юлія Володимирівна</i>	215
ПІДСТАВИ ТА ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ВИЗНАННЯ ПРАВОЧИНУ НЕДІЙСНИМ	
<i>Чуфай Лілія Романівна</i>	217
ПРОПУСК СТРОКІВ ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАННЯ СТРОКУ ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ, ПРОПУЩЕНИМ З ПОВАЖНИХ ПРИЧИН	
<i>Datsenko Mariia Serhiivna</i>	220
CIVIL REGISTERED PARTNERSHIP	
<i>Chaika Alla Valeriivna</i>	223
FREE PUBLIC LICENSES IN THE CIVIL CODE OF UKRAINE	

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ШЕРЕШЕВСЬКІ ЧИТАННЯ
ООНОВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ:
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції
11 грудня 2020 року

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора Є.О. Харитонова

Підписано до друку 22.12.2020.
Формат 60x84/16. Ум-друк. арк. 12,36.
Наклад 100 прим. Зам. № 2012-14.

Видано і віддруковано в ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
Тел. +38 050 7775901 +38 048 7959160
e-mail: fenix-izd@ukr.net
www.feniksbooks.com